KRUDU GYULA

Ultima ţigară la Calul Bălan

Coperta de MONICA MINULESCU

Selecţie din volumele :
TELIHOLD (1916—1925),
DELIKATESZ (1926—1930),
VACI UTCAI HOEGYTISZTELET (1931—1933)
Szdpiirodalmi Konyvkiado
Budapest, 1981, 1982, 1982

Toate drepturile asupra acestei versiuni
slnt rezervate Editurii UNIVERS

KRÎIDY GYULA

Ultima ţigară la Calul Bălan

Selecţie, note şi traducere de

CONSTANTIN OLARIU

EDITURA UNIVERS

Bucureşti, 1987

REGELE UFF

ZOLYOMI, UN BOIER EXTRAVAGANT din Tara de sus, care primea prin poşta sătească ilustrate franţuzeşti, şedea de ani de zile, de dimineaţa pînă la prînz, la masa de lucru şi scria la un roman menit să îndrepte lumea, pe care nu avea să-l tipărească niciodată, îşi atîrnja pe pereţi fotografii de actriţe şi doamne distinse, iar iernile dorea să şi le petreacă la Paris sau cel puţin la Pesta, însă nu avea niciodată bani pentru asta, seara primea la masă pe dascăl sau pe preot, ori zăbovea singur cu paharul de vin în faţă, privea mărgelele strălucitoare ale băuturii, ofta şi se gîndea la o femeie, apoi îşi turna din vinul greu de Nyek în paharul zvelt, şi îşi imagina lumea ca pe un bal mascat, la care undeva în fundalul odăii se afla o nişă, unde orchestra Operei Mari cântă compoziţii suave, melodioase de Mozart, iar la sfîrşit gusta un vin franţuzesc şi se gîndea cu părere de rău că. trăieşte în altă epocă, că nu-l poate căuta mîine în satul învecinat pe Bessenyei ', guardul retras la pensie. Şi pentru a-l cunoaşte în întregime pe Zolyomi, să-i desflacem pieptarul cu guler înalt, guler deasupra căruia, după moda veche, se înfăşură în jurul gîtului un batic de mătase, unde la capătul unui lănţişor subţire de aur tîrna amuleta, iar un peticei roşu de piele,

* *Bessenyei Gydrgy* (1747—1811), scriitor maghiar iluminist. Referire la gvardia patriotică ungară, înfiinţată

la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, printre conducătorii căreia se afla şi scriitorul. de pe plastron, atrăgea atenţia că de un deceniu pe tronul său a şezut cu o neschimbată fidelitate şi lipsă de speranţă o regină pe care o chema Lanyvări Izabella. Cert e că mai înainte — cu prilejul vechii călătorii la Pesta, cînd fusese ultima dată pe acolo, Zolyomi îşi cumpărase trei pălării identioe, o duzină de bastoane de promenadă cu cap de fildeş, şi obţinuse de la bucătăreasă de la Mielul de aur" reţeta pentru o mîncare anume. Pe Lâny- vări Izabela o adusese în inimă de la Pesta, pentru a exista cineva de care să fie îndrăgostit fără speranţă, la fel ca pe vremuri soldaţii de gardă ce-o iubiseră cu exaltare. Doamna îi acordase lui Zolyomi permisiunea ca din cînd în cînd să-i scrie, *poşte restante,* şi spre cinstea sa, Zolyomi nu a abuzat în chip nesăbuit de libertatea sa. Cu alte cuvinte, a aşteptat pînă cînd meşterii i-au dăltuit mica peceţe pe care o aplica pe spatele. scrisorii întipă- rind-o în ceara argintie. Era întotdeauna o scrisoare de proporţii potrivite. Cuvintele, punctuaţia şi semnele de diferite feluri nu erau aruncate fără rost. Lanyvari Iza- bella — o cucoană din Bu'da, care pe vreme ploioasă nu-şi părăsea casa, iar romanele o distrau mai puţin decît aventura romantică pe care o putea trăi ea însăşi — îi răspundea cavalerului rural. Astăzi însă Zolyomi porunci să î se aducă o butelcă separată, puse flori de liliac lîngă oglindă şi se plimbă cu mîinile la spate prin odaie pînă la miezul nopţii. După aceea avu o idee nostimă, şi anume alese cîteva pene frumoase, negre, de corb, pentru femeie, ca de aici încolo să-i scrie scrisorile numai cu acestea. Şi într-adevăr, aveau de cîteva ori pe an schimburi de scrisori, — de ziua aniversară, cînd, la un concert intim, în casa unor rude, se cunoscuseră în sunetul unui violoncel — la rudele din Buda veneau domnişoare şi tineri palizi, precum şi cucoane bătrîne, uscate, — apoi de ziua de naştere şi de onomastica lui Zolyomi. La Crăciun cavalerul rural trimitea iepuri şi comanda la cojocarul din sat un manşon din blană rară, de vulpe argintie, pe care îl trimitea femeii. „îmi pare rău doar că iui-ţi pot trimite Domniei-tale acea oră din zori care înroşeşte zarea deasupra creştetelor brune ale codrilor din munţii noştri, cînd palida lună îşi caută salvarea din faţa strălucitorului tînăr spre Bartfa, cea care stăpîneşte peste mări şi peste femeile mai frumoase chiar decît marea..." scria Zolyomi, pentru că, aşa cum reieşea din corespondenţă, noaptea era întotdeauna treaz, ca majoritatea oamenilor interesanţi.

După zece ani, o dată Lănyvâri Izabella i se plînse că e bolnavă. Zâlyomi îi răspunse printr-o scrisoare fulger, îi cerea permisiunea să vină urgent la Pesta şi să se prezinte la patul bolnavei. „Dumneata nu poţi veni la mine — îi răspunse femeia — am copii... Dar am în X., aproape de Pesta, nişte rude, la care ne putem întîlni".

Aşa s-a întîmpilat că, după mulţi ani, Zolyomi îşi părăsi satul după ce se studiase îndelung în oglindă. Inima îi era strînsă de o mie de griji. Oare nu s-o fi bădără- nit în atîţia amar de ani ? se întreba. Iar pălăria, pe care şi-o profilase pe gustul său personal, cum învăţase de la un actor ambulant, n-o fi de speriat ? Şi citatele franţuzeşti, pe care le transcrisese din vechi piese de teatru în scopul înviorării corespondenţei, îi vor mai veni In minte cînd va fi cazul ? Şi cum să călătorească ? Cu poştalionul sau pe calea ferată ? Doar femeia îi scria întotdeauna numindu-l „dragul, tristul meu moşier din provincie". Poate călători un domn adevărat cu trenul, în care negustorii pufăie din pipe ? Se sculase în zori şi se bărbierise. La amiază trenul ajunsese în X. şi Zolyomi trăsese sub nume străin la hanul „Mistreţul sălbatic", ca şi cum ar fi vrut să evite fie şi pe un singur cunoscut din X. Era într-o duminică şi florăria, unde Zolyomi comandă un buchet, era plină de miresme, ca într-o seară de iarnă aspră, cînd şuieră vîntul pe acoperiş şi în inimă se aud sunînd clopotele sufletului, iar omul răsfoieşte Calendarul. O fetişcană mignionă, arogantă, îi legă buchetul cu un şnur auriu. Zolyomi îi strecură în palmă un forint de hîrtie. Portarul de la „Mistreţul sălbatic" îşi ridică larg pălăria aurită şi se înclină în faţa oaspetelui ce se întorsese :

— Doamna contesă a şi sosit şi a binevoit să-şi comande o cameră. E la numărul şapte.

Zolyomi se înroşi, întocmai ca în urmă cu optsprezece ani, cînd, aflîndu-se lîngă o scară, zărise chiloţeii unei domnişoare din sat. „Contesa", se gîndi cu însufleţire. N-ar putea fi imaginată o slugă mai smerită decît el, nici dacă popii ar fi înscris în matricule anul 1800, şi dama cea străină ar fi intrat în curtea „Mistreţului sălbatic" în propriu-i landou de călătorie. Aşteptase cu genunchii tremurînd în faţa numărului 7,

pînă cînd apăruse o cameristă bătrînă, versată, făcîndu-i semn să intre. Lanyvâri Izabella îl întîmpinase pe Zolyomi proaspăt pieptănată, ca după baie, şi cu mîinile parfumate.

Oare s-a schimbat femeia în cei zece ani de cînd o cunoscuse la acel concert privat ? Zolyomi nu se prea putea pronunţa, deoarece nici întîia dată n-o studiase prea atent pe doamna de care ţinuse morţiş să se îndrăgostească. Iar acum se abţinea să o studieze în amănunt. Dar dacă va observa vreo cutişoară sau o gropiţă undeva pe faţa dragă, care să se fi ivit în noaptea de nesomn cînd îi sosise scrisoarea de la ţară, şi femeia — cum îi mărturisise ea însăşi — nu putuse dormi zile întregi după aceea ? Mai degrabă Zolyomi îi cercetă mina, pantofii, îmbrăcămintea frumoasă, la modă. Şi privea pe furiş funduliţa pantofiorului, ce aducea cu un consemn pentru dans sau pentru cotilion. La geam se vedea spatele unei bătrîne provinciale smochinite, iar însoţitoarea avea o pălărie cu panglici vechi, ce fluturaseră în revoluţie pe steagurile lui Gorgey *. Din cînd în cînd se auzea o tuse uşoară. Lănyvari Izabella îl privea tăcută pe cavaler.

— De ce mă priveşti aşa ? întrebă Zolyomi. înseamnă că am îmbătrînit foarte mult de atunci. La ţară bărbierul e neîndemînatic, nu-l bărbiereşte decît pe popă, duminică, înainte de slujbă.

— Dumneata arăţi sănătos, în timp ce eu bolesc, răspunse cu un oftat uşor femeia.

— Acolo unde locuiesc, aerul şi apa sînt bune. E tot ce au slovacii.

— Dumneata vei trăi mult, Zolyomi, văd după palmă, pe tîmple, şi ai o ceafă destul de muşchiuloasă. în timp ce eu am să mor în curînd. Ai fi crezut vreodată că voi deveni cîndva o băbătie dărîmată, ce-şi doreşte moartea, eu, femeia aceea pe care ai condus-o de la rudele din Buda pînă acasă, într-o seară de primăvară, şi am ocolit intenţionat drumul mai scurt, pentru a fi cit mai mult unul alături de celălalt ? Eram tînără şi

* Gorgey Artur (1818—1916), general, comandant suprem al armatei patrioţilor maghiari în Revoluţia antihabsburgică din 1848—1849.

frumoasă şi nu m-am mirat că-mi ziceai regina mea. Credeam în exaltarea, în dragostea dumitale, şi la început ţi-am răspuns la scrisori fără nici o intenţie deosebită, ci într-adevăr numai din inimă, pentru ca să nu suferi din pricina mea. Mai tîrziu m-am obişnuit cu gîndul că undeva departe trăieşte un domn distins, care îşi bate capul cum să mă distreze pe mine. Spune-mi, cum mă vedeai în închipuirea dumitale cînd te plimbai noaptea prin odaie ? Şi cum mă vei vedea de acum înainte, după ce am făcut acest pas îndrăzneţ, să mă înfăţişez dumitale aşa cum sînt în realitate, adică bătrînă ?

Zolyomi se pregătise încă de pe drum să răspundă la multe întrebări, la un singur lucru nu se aşteptase, ca regina lui să fie la fel de fidelă ca o adevărată regină.

— Doamna mea, dumneata eşti tot atît de vrednică de laudă ca şi înainte.

Lanyvari Izabella îşi întoarse faţa într-o parte şi-l apucă pe neaşteptate de mînă pe Zolyomi :

— Vreau să-ţi cer un sfat, pentru că dumneata eşti singurul meu prieten. Spune-mi, te rog, sincer, dacă încă arăt ca o femeie pe care un bărbat o poate iubi fără margini, pînă la divinizare ? Mai sînt oare o femeie ce poate stfirni o gelozie sălbatică sau o dragoste capabilă de o răbdare îngerească ? Am un pretendent, Zolyomi, care vrea să mi se alăture în viaţa mea tristă, de văduvă. Acest bărbat tînăr încă nu vede deosebirea de vîrstă dintre noi doi, dar, vai, în curînd va veni vremea cînd în cele din urmă va dispărea vara de pe faţa mea. Şi ce nefericiţi vom fi atunci amîndoi !

Zâlyomi îşi aţinti privirile asupra mîinii albe, îngrijite a femeii.

— îl iubeşti ? întrebă cu glas sugrumat. Dumneata îl iubeşti pe acel bărbat tînăr ?

— Cred că da... însă sînt descumpănită... Nu sînt în stare nici să mă mai gîndesc. Sentimentele, planurile, visele mi se tulbură. Dumneata, prietenul meu credincios, nu mă lăsa să fac o greşeală.

Zolyorni se aplecă, ridică mina femeii şi o sărută la încheietură.

— Dacă-l iubeşti, mărită-te cu el.

Urmă o linişte îngheţată. Femeia vorbi apărîndu-se i

— Mi-a stîrnit interesul spunîndu-mi aproape aceleaşi cuvinte pe care mi le-ai adresat dumneata cînd m-ai cunoscut. Şi am mers pe aceleaşi străzi din Taban şi pe la biserica de pe Strada Mare şi tot în dreptul Cristului răstignit mi-a declarat şi el că mă iubeşte... Parcă păşeai iar dumneata lîngă mine delicat, cu admiraţie. M-am întors acasă şi ţi-am citit plîngînd ultima scrisoare.

Zolyorni dădu din cap :

— Eu obişnuiesc să-ţi port scrisorile în dreptul inimii.

— Apoi iar ne vom scrie, Zolyorni ? rosti Lănyvări Izabella. Te implor să nu mă uiţi niciodată, puţin cît mai trăiesc... Şi nu te supăra că te-am făcut să te osteneşti venind pînă aici.

Nu mult după acestea, Zolyorni îşi luă rămas-bun, după ce scoase o floare din buchet şi şi-o prinse în butoniera vestonului.

Nu-i mai răspunse la salut portarului şi zăbovi în piaţă privind îndelung afişul teatral lipit pe un perete. Literele aveau să-i fluture încă ani în şir în faţa ochilor. Anunţau premiera piesei *Regele Uff.*

H1016)

PATRU SUTE DE COROANE

PINA LA V1RSTA DE TREIZECI ŞI ŞASE de ani Maăr Mătyăs fusese un bărbat însurat, simplu şi cinstit. La vîrsta de treizeci şi şase de ani situaţia i se schimbă brusc simţitor : acum interveni întîmplarea că moşteni de la mătuşa lui patru sute de coroane.

Simplul şi cinstitul Maăr Mătyăs, care pe lîngă faptul că era un slujbaş mărunt mai era şi sărac, aflînd de cele patru sute de coroane se bucură nespus de mult. înainte **de** toate, dădu banii în grija nevesti-sii, căci banii sînt în loc mai bun în mîna femeii. Nevastă-sa încuie banii în scrin, printre aşternuturile de pat, şi din ziua aceea admirau numai după uşa scrinului cele patru bancnote. Iar acolo, în faţa scrinului, se sfătuiau îndelung şi cu însufleţire, ce să facă şi să dreagă cu această sumă picată din cer. Maăr Mătyăs vru s-o depună la Banca de economii, pentru ca mai încolo, la bătrîneţe, să aibă un mic capital, însă femeia, care în împrejurări normale era econoamă, ba chiar zgircită, începu a fi ispitită de uşurinţă.

— Tot n-am scontat pe banii ăştia, — îi spuse soţului —, luăm cu ei mobilă. Locuinţa noastră e destul de jalnică, o mai înfrumuseţăm cît de cît !

Bine. Maăr Mătyăs acceptă şi asta. Drept care, cînd plecau de acasă, se opreau în faţa fiecărui magazin sau atelier de mobilă şi se uitau de afară la splendorile industriei meşteşugăreşti secesioniste. Intr-o frumoasă zi, se şi încumetară a intra într-un magazin, cercetară o sufragerie mai modestă şi cu chiu cu vai se tocmiră pentru

suma de patru 6Ute de coroane. Cînd ieşiră din magazin. erau ameţiţi de fericire şi se priveau ca în primele lor zile de căsnicie.

— E ieftină, spuse Maâr Mâtyâs.

— Mîine venim cu banii, spuse nevastă-sa.

In acea vestită zi de mîine Maâr Mâtyâs se întoarse acasă fără vreo bănuială, ba chiar emoţionat şi fericit. In schimb nevastă-sa îi deschise uşa cu ochii plînşi şi îndată ce îl văzu, începu să plîngă în hohote.

— Ge s-a întîmplat ? o întrebă Mâtyăs speriat.

— Banii... cele patru sute de coroane...

— Ei ?

— Ni i-au furat!

Zicînd acestea, femeia se prăbuşi pe un scaun, iar Maăr Mâtyăs ameţi şi se rezemă de perete.

— I-au furat! rosti maşinal.

— Da, confirmă femeia plîngînd.

— Cine ?

— Nu ştiu... au dispărut din scrin... nu-i putea lua decît slujnica.

Maâr Mâtyăs cercetă scrinul. Intr-adevăr, nici urmă de bani. Ba lipseau şi nişte batiste, ciorapi, şi alte cele.

— Slujnica — zise Mătyâs — sigur că slujnica... De asta insista în fiecare zi să plece, n-a aşteptat nici cele zece zile de concediu.

Femeia dădea doar din cap. Nu mai izbutea să vorbească, atît de disperată era. Abia cu mari eforturi reuşi să explice monosilabic, în frînturi, că în urmă cu patru zile banii încă erau acolo... nu ştie cum şi în ce fel au dispărut, poate că a uitat pe-afară cheia scrinului... şi o fi văzut-o slujnica...

Aşadar iată o istorie foarte comună şi obişnuită, însă pentru soţii Maâr foarte dureroasă. Soţul se duse la poliţie, acolo iscăli un fel de proces-verbal pe baza căruia îi făgăduiră că vor proceda la cercetări.

După care cercetările şi începură, în sensul că a doua *zi* se prezentară la Mâtyâs doi detectivi respectabili şi distinşi. Cei doi domni respectabili cercetară foarte atenţi locuinţa, îşi notară numele slujnicei şi plecară.

— Au plecat în urmărire, o consolă Maâr Mâtyâs pe

nevastă-sa.

însă biroul de presă al poliţiei transmise cu fidelitate gazetarilor remarcabila ştire că funcţionarului Maăr Mătyăs i s-au furat patru sute de coroane. A doua zi, ştirea poliţiei apăru în toate gazetele şi Maăr Mătyăs se pomeni de pe o zi pe alta »Jn om vestit. Amicii şi cunoştinţele comentară cazul cu interes sau în zeflemea, cu maliţie sau chiar cu invidie, iar cîţiva spuseseră clătinînd din cap :

— Ca să vezi... Maăr Mătyăs ăsta ! Ai zice că n-au de nici unele, şi uite cum li se fură ca nimic patru sute de coroane !

Maăr Mătyăs nici nu observă cînd, dar nici mai mult, nici mai puţin, îi merse buhul că-i om bogat. Prima dovadă a acestui lucru o avu cînd îi majorară pe neaşteptate impozitul cu o sute cincizeci de coroane.

— Ăştia au înnebunit 1 Ce vor de la mine ? întrebă nedumerit Mătyăs.

Se duse la comisia de impuneri şi se plînse indignat, dar preşedintele îl întrerupse cu un zîmbet aproape imperceptibil :

— Ei, ei, domnule Maăr, nu te da drept om'săraci

— Ba mă dau, că aşa şi sînt!

— Ei da, de la care se pot fura patru sute de coroane!... Maăr Mătyăs se învineţi, dar asta nu-i ajută la nimic. Rămase cu majorarea de o sută cincizeci de coroane, pe care n-o mai putea şterge nici Dumnezeu. în amărăciunea asta nu-l mai consola decât faptul că de cîteva luni aştepta o sporire a salariului, acum venise scadenţa pentru o veche promisiune a şefului său. Şi la întîi ale lunii, plin de mari speranţe, se înclină în faţa temutului grangur, care iscăli fără nimic ceremonios sau emoţie ordonanţa. Maăr Mătyăs preluă ordonanţa cu vie recunoştinţă, dar cînd îşi azvîrli pe ascuns un ochi peste ea, zîmbetul îi pieri de pe buze şi se întunecă.

— Mă scuzaţi, dar... — începu timid.

— Ei, ce e ?

— Ştiţi, mărirea lefii, pe care mi-aţi făgăduit-o.

Şeful izbucni în rîs, bine dispus :

— Zău, nu mai veni cu aşa ceva, bătrîne...

— Adică ? întrebă Mătyăs năucit.

— Păi da ! Doar nu-ţi închipui că am să-ţi măresc leafa... tocmai dumitale, care ai bani economisiţi ? !

— Economisiţi ?

— Exact. Ba îţi mai şi fură ! Nu, bătrîne, nu umbla cu glume... Avem destui oameni săraci cărora le pică mai bine acel mic spor la salariu decît dumitale... Sînt destui oameni la noi de la care n-ai ce să furi.

Ultimele cuvinte le rosti aproape aspru, ba chiar cu reproş. Mătyăs îşi dădu seama că nu are nici un argument împotriva unei asemenea afirmaţii, drept care îşi lăsă capul în jos şi plecă fără să scoată o vorbă. Dar în adîncul sufletului o blestemă pe mătuşă-sa, care-i lăsase patru sute de coroane, pe slujnica care furase banii, şi în primul rînd şi mai presus de toate poliţia, care dăduse acest caz de furt marii publicităţi, ca să nu zicem veşniciei. Simţea că e un om stigmatizat — un om care poate fi jupuit. în curînd constată că prietenii îi întorc spatele, că încep să se înstrăineze de el. Toţi îl bănuiau că are bani, dar că pînă acum îi tăinuise cu grijă. Acum i se dezvăluise bogăţia. Pînă acum nu ieşise nicăieri, pentru că nu voia să se dea de gol. Acum oamenii explicau modul său de viaţă simplu şi modest, spunînd că e avar, strînge ban lîngă ban, îi pare rău să cheltuie pentru el. Dar uite că există un Dumnezeu şi n-a scăpat de pedeapsa lui.

Maăr Mătyas, care înainte de ivirea celor patru sute de coroane trăia sărac dar vesel, începu acum să urască viaţa. într-o zi, pe stradă, auzi cum cineva îl făcuse pe la spate „zgîrciob*. Pentru sufletul său cinstit, vorba asta îl duru profund. Deveni posac şi începu să-i urască pe oameni. Avea şi niscai datorii vechi, păcate ale tinereţii, pe care le lichidă încet, în rate mici. Aceşti creditori, simţind mirosul banului, îl asaltară împreună şi în acelaşi timp, vrînd banii toţi laolaltă şi în acelaşi tjmp. Mătyas dădea din mîini, ţipa, protesta, însă totul era zadarnic. Avocaţii rîseră de el şi îl anunţară că vor trece la licitaţie, în speranţa că înainte de licitaţie îşi va deschide punga cea mare şi va plăti tot. îi puseră poprire şi pe leafă, vreo nouă creditori dintr-o dată, drept care într-o bună zi şeful său se descotorosi de el. După cincisprezece ani de fidelitate în muncă nu avu nici,

măcar un cuvînt pentru Mătyas, ba îl mai şi privise cu o oarecare scîrbă pe avarul împuţit, care suportă pînă şi să i se pună poprire pe leafă, numai pentru a menţine aparenţa de om sărac.

Maar Mătyâs îşi părăsi slujba ca un om frint, total demoralizat. Ce-i mai putea oferi viaţa după toate acestea? O slujbă nouă, o cinste nouă ? Etichetarea uirîtă n- are s-o spele nici toată apa Dunării, el va muri tot ca om bogat, chiar dacă va dispărea ucis de mizerie. Şi recunos- cînd toate acestea, ca spirit filozofio ce era, nu se mai luptă mult cu viaţa, ci alese o cale simplă, şi anume se spînzură. La şase luni după furt. Cu acest prilej îi apăru iar numele în ziare, şi, după antecedente, lesne se poate înţelege că l-a însoţit în mormînt o indiferenţă generală, ba chiar un oarecare dezgust blajin.

— A fost un porc cărpănos, ziceau cei mai buni prieteni ai săi. Da' ce cărpănos ! N-a fost în stare să suporte gîndul că i s-au furat patru sute de coroane prăpădite !

(1916)

AMADE, UN JUCĂTOR LIPSIT DE NOROC

AMADfi ERA UN TIP FARA NOROC, nu stăpînea legal nici măcar un biet taler şi nu ştia sigur de ce-şi muşcă noapte de noapte perna: de dorul banilor, din pricina nenorocului, sau a unei iubiri chinuitoare, nefericite ?

Amade era unul din acei tineri budapestani care aparent îşi petrec timpul fără ţintă, deşi destinul atotputernic ştia desigur bine ce face cînd i-a aşezat pe aceştia pe asfaltul capitalei. Numai un miop poate să creadă că zidirea are şi producte îndoielnice. Fiecare are un ţel în uriaşa natură, volbura şi pînza de păianjen, la fel ca şi respectabilul butuc de viţă. Omul nu-şi alege singur soarta. Cine s^ar face ciulin în şanţ, cînd ar putea fi un gorun vrednic de cinstire în curtea unui castel vechi, scutit de dări ? E o fatalitate că pe unii tineri îi poartă vîntul prin toată capitala, cum poartă pe cîmp, în septembrie, steaua albă a florii. Şi bătrînii nu-s altceva decît frunze uscate, zornăitoare, oricît de tocită ar părea comparaţia.

în epoca eroilor şi landsknecht †-ilor, în timp ce făcătorii de Calendare consemnau războiul cel mare, Amade se dovedi a fi inapt pentru viaţa de front. Deşi firea nu-l atrăgea la luptă, în primul an îi invidiase pe tinerii care, împodobiţi cu tot felul de insigne, părăseau oraşul pentru a deveni eroi sau sfinţi. Ce flăcăi se făcură bă-

† Aici în sens de „mercenari" (din germ. *Landsknecht).*

tirînii încorporaţi ! Ce larg căscau ochii femeile la vederea unui militar ! Ce mare lucru era prima stea pe mantaua cătanei, prima bătălie şi prima permisie ! Oameni necunoscuţi ajungeau eroi sărbătoriţi, oameni liniştiţi vorbeau cu glas tare, clienţi neînsemnaţi ai cafenelelor vociferau. Războiul îi înnebunise pe toţi, recrutul nu plătea nici pe tramvai! în prima parte a războiului, cît încă civilii nu erau militari, taţi de familie îmbătrâniţi se bă- teau cu pumnul în piept, chipurile că le-ar arăta ei, iar femeile îi luau la întrebări cu glas tare, ironic, pe tinerii burghezi ! Măruntul pifan pleca din oraş cu compania de marş, ca dintr-un Eden unde-l iubeau toţi şi-l răsfăţau. Femeile îl conduceau pînă la gară, îi burduşeau buzunarele cu ţigări, îl îmbătau, îl pupau, se legau cu jură-> mînt în faţa vagonului... (Fireşte, cu timpul micul pifan nu mai recunoştea acest colţ plin de efuziuni, angelic, în Pesta cu moravuri plictisite, hrăpăreţe şi ticăloşite).

în vremea asta, Amade îşi petrecea viaţa într-un club dintr-o suburbie, numit Robespierre, şi urmărea răsturnările spectaculoase ale jocului de cărţi. Clubul avea un fel de firmă politică, dar în realitate îl întemeiase un antreprenor isteţ, care, sub înfăţişarea de bancnote pentru jucat cărţi, de fapt aduna banii adepţilor de partid şi a oaspeţilor fără convingeri politice. Uneori Amade stătea la pîndă pînă în zori, ca un haiduc în stufăriş, pînă izbutea să obţină o pradă, ca buzunarele să nu-i sune a gol. Alteori în timpul jocului explica publicului alcătuit din bărbieri şi băcani regulamentele Cazinoului Naţional, in- vocînd des numele unor Szemere Miklos şi Pechy Andor ‡. Cu toate acestea, nu i se lega nimic. îşi înfigea zdravăn coatele în masa verde, cu forţa unui remorcher de şalupă. Chica îi asuda de atâtea născociri : cum ar putea obţine pînă dimineaţa cinci forinţi, care să-l salveze de flămîn- zeală după ce se va ridica de la masă.

O dată Amade mergea iar fără un sfanţ în buzunar spre oraş şi se consola cu glas tare ea pînă şi Uchtritz Zsigmond* se nimerea uneori să nu aibă bani pe vremea lui. Nu avea nici o ţigară în buzunare, singura sa avere

‡ Nobilii din vechea Ungarie, vestiţi pentru bogăţia lor.

fiind tinereţea şi o cutie de chibrituri goală. Nu avea chef nici măcar să fluiere, era trist pînă la disperare, abia îl mai ţineau genunchii de durere. Se găsea cam la întretăierea Căii Istvan cu strada Rottenbiller, unde puţin lipsi să ajungă sub roţile unui automobil poştal smintit, care s-o fi crezut maşină de curse. Nici nu apucase să-şi revină din spaimă, cînd urmă o altă grozăvie. Nişte ne- cunoscuţi îl înşfăcară pe la spate, îi legară mîinile şi îl legară la ochi cu un batic moale la pipăit. Braţe viguroase îl ridicară pe sus, în clipa următoare şedea într-o maşină, despre care cugetă că o fi una dintre acelea cu care sînt transportaţi din Pesta şi duşi bolnavii la ospi- ciile de nebuni. Roţile începură a se învîrti, lîngă Amade se aşezară doi oameni în halate de cauciuc şi mirosind a piele. Prizonierul avu timp să constate, după răsuflarea însoţitorilor şi mormăielile lor involuntare, că unul dintre ei putea fi un om ca la vreo cincizeci de ani, burtos, cu mustaţa tunsă scurt, un fel de chelner. Celălalt, un mic Hercule robust, care şi-ar fi putut cîştiga pîinea pînă şi la circul Barocaldi. Bănuia că pe luptător îl cheamă Kăroly.... Ca aproape toţi tinerii pestani, Amade cunoştea romanele poliţiste pe de rost, le mînca pe pîine.

•

Maşina ce gonea ajunse acum pe un pavaj care lui Amade i se păru a fi pavajul din Zugio. Apoi o luară pe un drum nisipos. Se putea auzi foşnetul copacilor. Va ţîşni desigur şi un iepure negru de undeva din cîmp, ca un semn rău pentru Amade.

Cînd îi scoaseră basmaua de pe ochi, luna lumina sus pe cer, era aproximativ ora două şi jumătate. Amade privi de jur-împrejur. Maşina şi oamenii dispăruseră, se afla într-o curte largă, cu gard de scînduri, unde într-un colţ zăceau vraişte roţi vechi de automobil, butoaie sparte şi tot felul de obiecte de necrezut, cum Amade nu văzuse decît în curţile din periferie, unde oamenii erau împinşi spre sinucidere. în faţa sa se ridica o casă fără etaj, veche, lungă, una dintre acelea în care locuiesc eroii romanelor poliţiste. Undeva departe necheza un

cal. Amade se gîndi că va scăpa cu ajutorul acelui cal.

O uşă a casei se deschise şi în pragul luminat apăru o femeie fermecătoare, la vederea căreia Amade simţi că i se opresc bătăile inimii.

Era o femeie tânără, cu faţa ca o inimă, cu părul pudrat, într-o rochie de modă franţuzească de un albastru deschis, cu mănuşi albe. Amade ar fi putut jura că pe femeia asta o văzuse cel puţin de o duzină de ori în visele sale. Cine era această femeie cu ţinută de regină care-l privea acum pe Amade cu ochi atât de afectuoşi, încît acesta uitase pînă şi de golul din buzunare, deşi abia mai adineauri, în maşină, cînd încă se credea în pericol de a-şi pierde viaţa, îşi imagina că va primi o oarecare recompensă pentru emoţiile pe care le înfruntase, şi mîine, cu un capital nou, va putea să-şi dureze o căsuţă în salonul de jocuri al clubului Robespierre. O căsuţă, cui- buşor al speranţelor, unde arde un foc mic, la care te poţi încălzi. Cine era această minune-inimă, care locuia departe, în afara oraşului, poate tocmai pentru a nu-şi şterge fiece bărbat obielele de ea şi să nu-i poată vedea trupul drag decît cei mai vrednici ? Adică bieţii jucători de cărţi, care suferă din pricina ghinionului aproape ca un îndrăgostit deziluzionat, jucători lipsiţi de speranţă, ce se luptă scrîşnind din dinţi cu ghinionul, cum se luptă bărbaţii părăsiţi cu amintirea chinuitoare a unei femei.

— într-adevăr, de asta mă aflu la Pesta, ca să aduc mîngîiere jucătorilor de cărţi fără noroc, rosti acum distinsa doamnă şi mîngîie uşor faţa lui Amade, care cu drag ar fi suportat şi nouă palme dacă tot atâtea i-ar fi arătat şi o carte de joc. Oamenii mei stau la pîndă în preajma cluburilor şi cazinourilor, pentru a-i salva pe sinucigaşi. Maeştrii de joc şi crupierii ştiu locul unde se află lada poştală secretă, prin intermediul căreia capăt lista nominală a jucătorilor ajunşi la disperare. Intră, domnul meu.

Deşi cuvintele sunau dulci ca muzica îngerilor din rai, Amade tresări totuşi suspicios.

— Lasă-mă în pace, mormăi aspru, ca şi cum ar fi alungat în stiradă o fată naivă.

Dar în clipa următoare îi păru rău de grosolănia lui.

— Banca a bătut pe treisprezece şi mi-am pierdut pînă şi curăţenia sufletească, rosti mai blajin.

Dama franceză din epoca Regelui Soare dădu din cap cu înţelegere, ca un chibiţ sufletist, care-ţi împărtăşeşte necazul.

— Mi s-au şi adus la cunoştinţă evenimentele de azinoapte. Roşcovanul de Majer a venit după miezul nopţii de două ori de la clubul Robespierre să ceairă împrumut.

— De-atunci jocul s-a terminat, toţi jucătorii s-au împrăştiat, răspunse Amade cu un aer întunecat. Pe mine nu m-ar mai ajuta nici măcar un ban picat din cer.

'Maiestuoasa doamnă nu răspunse. întinse mîna în spate şi trase în faţă o lădiţă. Amade cunoştea cutia. In ea obişnuiau să ţină la club banii de joc. Femeia lui o cheiţă, cu care descuie capacul lădiţei.

Amade vedea cu propriii ochi bucăţelele de os lunguieţe, rotunde, pătrate, colorate în diferite culori. Erau acolo plăcile albe, ce reprezentau la masa de joc o mie de coroane. Ce nesăbuit aruncă mîinile împodobite cu inele cu diamante, îngrijite, ce nesăbuit aruncă pe masă aceste oase, în timp ce sufletele li-s înţepenite de emoţie, ca de suflarea îngheţată a diavolului.

Erau acolo oasele albastre şi roşii, care noapte de noapte străbat drumuri atît de încrîncenaite, de întortocheate pe masa verde, de parcă ar fi fost făcute din oasele jucătorilor ucişi, iar noaptea pornesc la un trist tur fantomatic.

Apoi cele mici, rotunde, care uneori se rostogolesc ca *pourboire-ul* azvîrlit surugiului, altădată se lipsesc de palmă, ca ultima mizâ a jucătorului, şi ascultă ascunşi acolo pulsul jucătorului.

în faţa lui Amade se iviră chipurile hulpave, răutăcioase, flămînde şi scîrnave caire fac roată în jurul acestor plăcuţe ide os de pe masa de joc. Acum vedea iar ochii pîndind în găvane sau holbîndu-se aproape morţi, ochi care urmăresc cursul jocului, precum cîinii vînatul nobil. Răsună cornul, şi banii de os încep să gonească, aidoma unor peşti mici, lucitori, în apă. Ah,

cîte mîini murdare, chircite, bătrîne şi tinere se întind după peştişorii aceştia de aur !

— Dacă doreşti, toţi aceştia sînt ai dumitale, rosti ademenitor dama străină.

— Ce se poate întîmpla cu mine, un jucător de cărţi atît de nenorocit ? întrebă cu glas tare .Amade. Pînă acum am dispreţuit femeia şi dragostea, pentru că, sincer să fiu, n-am prea avut timp să merg la întâlniri. Eram silit să joc cărţi, să chibiţez, să trag cu urechea şi să fiu mereu treaz, pentru a prinde zarul cînd se rostogolea spre mine. De acum încolo voi cînta, voi îmbrăţişa ulceaua şi-o fată frumoasă, şpilărul cu spinarea încovoiată va deveni un bătrân burtos, desfrinat, un vînător de fuste cu mustaţa cănită. O dată am să încerc să mă îmbăţ.

Aşa rosti, ca un actor ambulant, şi intră în casa necunoscută.

Amade, tînărul de nicăieri, care in urma unei.întîmplări ciudate ajunsese noaptea într-o casă din marginea oraşului, nu se născuse totuşi la Pesta pentru a-şi ţine amindoi ochii închişi în faţa celor ce i se ofereau vederii.

— Aici oricine se poate simţi sultan, chiar dacă umblă prin viaţă cu ghete sparte, zise amfitrioana îmbrăcată în veşmîntul Doamnei Cercului, care cu lalelele, dantelele, buclele ei pudrate putea fi chiar şi îmblânzitoare de animale sau divă de panoramă. Se unduia ca figura imprimată pe cartea de joc din mîna unui jucător norocos ; zîmbetul aruncat de ea oglindea seninătate, speranţă, o privelişte frumoasă, ca norocul jucătorilor ; dar între sprâncenele ei era şi o uşoară cută întunecată, care poate că simboliza destinul trist : cel asupra căruia se va abate supărarea acestei femei, fie el orice cavaler, îşi va sfârşi viaţa ca un poştaş de noapte într-un local rău famat. Era femeia fatală, pe care o pîndesc cu jind de dupiă garduri trişorii vagabonzi, aidoma ţiganilor ce fură copii.

„Oare se pricepe să bată cărţile domnişoara ?“ se întrebă practicul Amade după ce străbătură vestibulul, pe

care-l ornau tablouri în ulei înfăţişînd portrete de bărbaţi. Pe cîţiva dintre domnii prinşi în rame de aur Amade îi recunoscu.

— Ca nişte prefecţi ! observă el arătînd spre tablouri.

— Sînt vechi prieteni de-ai mei din Pesta, oftă mirifica femeie. Au îmbătrînit şi m-au uitat.

în salon, unde pătrunseseră dînd la o parte o perdea, ardea uin foc primitor în cămin, ca în căsuţa unei veveriţe. Pe pereţi iar fotografii, ornate cu buchete de pamblici mortuare, aşezate parcă doar pentru a astupa găurile lăsate de pistol în frunţile acestor domni. O mulţime de poze mai mari şi mai mici, ca zilele de rînd, cenuşii, sau roşii, de duminică, din calendar ; ca frunzele căzute ale vieţii indiferente, ce curge fără oprire, — aşa se înşirau aici, unul lîngă altul, jucătorii de cărţi siinucişi.

Amade se cutremură : aici avea şi mai mulţi cunoscuţi din trecutul apropiat. în zori stătea în spatele lor, în timp ce se amestecau cărţile, şi ii se scurgea sîngele din urechi, pînă li se făceau albe ca hîrtia.

— Să mergem, zise Amade şi se agăţă de braţul femeii.

— Mai avem camera celor blestemaţi, fiule, răspunse regina şi dădu la o parte o draperie verde.

Intr-un mic cabinet luminat în roşu şedeau patru bărbaţi palizi, învăluiţi într-un fum gros de ţigară. Feţele lor erau înţepenite, ca ale bătrînilor, ochii lor nu vedeau decît pînă la perete, nu auzeau lărmuiala de afară, şi stăteau picior peste picior. Jucau cărţi. La răstimpuri egale puneau o carte pe masă, ca nişte automate ; amestecau, împărţeau, plăcuţele de os diin faţa lor circulau de la unul la altul. Oftau, gemeau, ridicau ochii în tavan.

— Oare ce-o fi făcînd scumpa mea soaţă ? întrebă unul adresîndu-se tavanului pierdut în fum.

— Verde, verdele, zise altul.

— Oare mă înşală iubiţica mea noaptea asta ? oftă

iar primul.

— Ghindă, ghindă, ghindă ! răspunse celălalt.

Cărţile foşneau sec, zomăiau plăcuţele de os, mîinile se mişcau maşinal, ca apa din găleata trasă cu lanţuri ruginite din puţ, cînd şi cînd răsuna cîte un glas amarnic din afundul puţului, din interiorul jucătorilor.

— în poala domnului acela trist, cu mustaţă roşie, e o carte, notă Amade, în timp ce regina Cercului lăsă draperia să cadă peste cabinet.

— E un trişor incurabil, răspunse femeia.

Pe coridor se mai întîlniră cu un chibiţ cu ochi însîngeraţi, ca de sticlă, cu sprîncene stufoase, cu părul vîlvoi şi transpirat, care privea speriat în jur, ca ovreiul cu boccea căruia abia i-au furat tot haiducii. Bătrînul ponosit se agăţă maşinal de braţul lui Amade :

— Mergi pe opt ? întrebă cu o privire pătrunzătoare.

- Amade răspunse scuzîndu-se :

— Am pierdut tot.

Ia salon se plictiseau trei parce.

•Amade privi cu o admiraţie naivă la femei, ca un flăcău de la ţară, pentru că în afară de mînuirea cărţilor nu se pricepea încă la nimic în viaţă.

— Domnul Amade, jucătorul fără noroc, rosti amfitrioana, apoi părăsi societatea.

La margine şedea o frumuseţe brună, andaluză, într-o rochie neagră, încheiată de sus pînă jos ; părea o dansatoare ce şade în lojă şi priveşte cu un uşor dispreţ producţia de pe scenă a unei actriţe concurente.

— Cine eşti dumneata, minune crescută pe-un fir de trandafir ? întrebă Amade, cum trec la subiect la Clubul Robespienre în zori, după joc, jucătorii lefteri, relatîndu-şi cuceririle amoroase.

— Eu ? Sînt o femeie jucată la cărţi, răspunse frumoasa şi îşi uită buzele întredeschise, pentru ca Amade să-i poată observa şirul de dinţi albi. Bărbatul meu m-a jucat la cărţi, sînt lăsajtă zălog, aştept să mă răscumpere. Bărbatul meu e un nobil cavaler, se ţine de cuvînt.

— Şi onorabilul dumitale soţ unde e ?

Femeia distinsă răspunse oftînd :

— Bietul de el, hoinăreşte pe undeva prin lume.

Caută pe cineva, un jucător de cărţi şi mai lipsit de noroc decît el.

— Mă bucur foarte mult că întâmplător nu e de faţă scumpul dumitale soţ, altfel n-ar mai fi fost nevoit să hoinărească.

Femeia brună îşi îngropă faţa în palme.

— Casă nenorocoasă ! Niciodată nu se nimereşte să intre vreunul care a cîştigat un milion. Oare cît mai trebuie să stau aici zălog ?

A doua femeie era o frumuseţe germanică. Avea ochi albaştri şi păr blond, de care se tem spaniolii. Amade era un tînăr pestan, deci nu se sperie de femeie, care cîndva va fi fost o zeiţă în pădurile de stejar, în romanţurile religioase. Fireşte, împletea ciorapi şi îl măsură din cap pînă-n tălpi pe Amade 5

— Văd că şi dumneata îţi cumperi pantofii la magazinul Davidson, unde se vînd încălţări ieftine. Desigur, te cam ocoleşte norocul. Oare ce-ai greşit, de nu poţi fi fericit ?

Amade dădu din mină :

— Pînă acum viaţa mea a fost numai o experienţă. Marile fapte abia acum urmează, atunci mi se va ivi şi norocul.

— Nu există noroc, răspunse dama ce împletea ciorapi. Nu există decît munca. Eu de pildă aş vrea să cresc copii, dacă logodnicul mi s-ar întoarce de la Monte Carlo. A inventat un sistem infailibil pentru a arunca în aer Banca. Planul nu are nici o fisură. „Draga mea — mi-a zis — aşteaptă în Casa aceea pînă mă întorc, şi începem o viaţă nouă ; doar pentru proba sistemului îmi mai trebuie un oarecare timp.“ E al doilea an de cînd îl aştept pe scumpul meu logodnic. E posibil să fi greşit sistemul ?

Amade zîmbi cu superioritate.

— Scumpă femeie, îmi pare rău de dumneata că ţi-ai legat viaţa de un găinar al cărui scop în viaţă e jefuirea Băncii de la Monte Carlo. Asta n-a izbutit s-o facă nimeni pînă acum. Nu s-a născut Iasonul care să aducă de acolo lina de aur !

Zeiţa cea nefericită oftă :

— Toţi spun aşa. Dar eu cred totuşi orbeşte.

Heinrich îşi va executa planul, sau se aruncă în mare.

Amade ridică din umeri. Se gîndi să n-o mai amărască pe femeia cu ochi albaştri, drept care se întoarse spre cea de a treia :

— Pe dumneata cine te-a dat ?

A treia era o femeie tînără, mignonă, şatenă, cu faţa neclintită ca o pictură, purtînd lornion ; avea un picior atît de fin, încît cu greu îi puteai găsi un pantof fie şi în Pesta, oraşul femeilor cu picioare frumoase. în mîini purta mănuşi albastre, ca episcopii. Pe gît, sub coc, i se zărea o umbră virginală, ca bruma de pe prunele neatinse de mînă omenească. Trăgea cu lăcomie din ţigara cu chiştoc auriu, ca un elev. Purta cea mai fină îmbrăcăminte, ca o cochetă. în păr avea o fundă albastră şi în glas îi răsuna oboseala unei vieţi plictisite, sfîrşite, de parcă şi-ar fi deschis pentru ultima oară gura spre a mai scoate o vorbă.

— Eu sînit o pustnică benevolă, dacă te interesează, stimate domn. Eu însămi am jucat la cărţi în viaţa mea mai mult decît toţi sinucigaşii la un loc, ale căror portrete le-ai putut vedea în vestibul.

Amade se aşează îndată lingă femeia cartoforă.

— Deşi femeile obişnuiesc totdeauna să trişeze la joc.

— Femeile ? exclamă Liane. Cum, adică dumneata mă vezi ca pe o femeie care-şi foloseşte avantajul sau blestemul că s-a născut femeie ?

Privi hotărîtă prin lornion la Amade.

— iVIi-e mi-a plăcut întotdeauna să joc cu trişori.

— O, povesteşte-mi istoria dumitale, îngerul meu bun, să învăţ în sfîrşit de la femei ce înseamnă curajul şi ho- tărîrea, căci toţi bărbaţii devin laşi îndată ce norocul le întoarce spatele.

— Eu n-am căutat norocul, pentru că el e doar pentru ucenicele de la croitorie. Am moştenit o avere destul de frumoasă şi astfel am putut cugeta cînd am poftit la lume, la oameni, la viaţa asta goală, fără ţel. Dar arunci cu atîta lăcomie, cum muşti din pîinea caldă. Intr-o singură noapte am fost moale ca glasul ghitarei, distrată ca pasărea ce se repede în foc, speriată ca brotăceii cînd ajung din locul lor răcoros la lumina soarelui. Cred

că m-a amăgit curiozitatea întocmai ca glasul unei flaşnete, care de departe ni se pare o operă italiană. Vroiam să ştiu ce ştie mama, prietena mea, vecina mea, slujnica mea, deşi întotdeauna îi dispreţuiam pe îndrăgostiţi, iar cărţile poeţilor le-am azvîrlit cît colo. Una dintre mătuşile mele, o femeie tînără, amatoare de vals, cu o dispoziţie capricioasă, neaşteptat de volubilă, care cu un ochi plîngea şi cu celălalt rîdea, era logodită cu un bărbat cu nas coroiat, taciturn, care bea cu înghiţituri mari, şi se ridica atît de greu de la masa cu băutură, ca şi cum air fi fost într-adevăr beţivan, deşi doar ofta după tot felul de femei uşoare, după falsificatori de bani, după nopţi tihnite. Intr-o seară mi-am feştelit fecioria cu el. A doua zi gura îmi era rănită, trupul, sufletul îmi erau de parcă m-aş fi tăvălit prin urzici, mi-am îngropat în grădină vechile talismane, cordonul ombilical, funia spînzuratului, potcoave, cuie, colţi de lup. Şi am dat uitării acea noapte, încît poate nici pe patul de moarte n-am să-mi mai aduc aminte ce-am vorbit noi atunci cu bărbatul acela cu nas coroiat. Nu-mi amintesc nici un cuvînt.

Am devenit oartoforă, căci de fapt asta şi eram încă din copilărie.

La început jucam cărţi cu parteneri localnici, apoi la Pesta, la Viena, întotdeauna cu bărbaţi. La Monte Carlo şi Nisa. Pe unde se putea. Pe unde se juca. Pe tren cu trişori, Ia vînătoare cu domni piliţi, după-masă m holul hotelului. Hazardîndu-mă, sălbatic, încrîncenat. Pierdeam întotdeauna, mereu eram prost dispusă[1] şi credeam că am să cîştig. Viaţa asta a ţinut cîţiva ani, timp în care nu aveam chef nici măcar să probez o pălărie. M-am descotorosit de prietene. Eram anturâtă mereu de cartofori, care nu-şi rupeau nici măcar atîta vreme cît să vadă ce anotimp e afară.

Deocamdată mi s-au terminat banii. (Am să fac rost de alţii.) Mi-am petrecut zilele în acest adăpost îngrozitor, în ospitalitatea acelei vrăjitoare de-i zice amfitrioană. E un chin îngrozitor să stai aici. Adică să stai în temniţă şi să asculţi un popă care te spovedeşte — la ce bun ? !

Amade zîmbea şi dădea din cap de zor, ca un manda-

rin.

— Ai vrea să joci ?

— De dimineaţa pînă noaptea. La hazard, la sînge, pe viaţă şi pe moarte, fără cruţare. Şi femeia asta nenorocită ne tot bate la cap că jucătorii ajung să se spînzure singuri.

— Prostii ! răspunse Amade.

Liane îl mai privi o dată drept în ochi pe Amade.

— Pari o mare lichea. Multe păcate ţi-or împovăra sufletul !

— Contravenţii obişnuite, mărunte.

— Eu am totuşi încredere în dumneata. Nu de mult s-a sinucis aici un jucător, pentru că zevzecul n-a observat că mai are un galben într-un buzunar găurit. Eu am găsit galbenul. Mi-l pui la masă pentru mine ?

— Cu plăcere.

— Pune-l, şi ţi se întoarce însutit.

Liane strecură pe neobservate galbenul în mîna lui Amade.

Tînărul bărbat nu mai zăbovi mult în casă. Căută drumul cel mai scurt, zidul de piatră, îl escaladă şi porni cu paşi lagitaţi spre Pesta învăluită în ceţurile toamnei.

„S-ar putea să-mi fi găsit norocul[11], cugetă îndoindu-se şi făcu o cruae spre lumina roşie a lunii din spatele său.

(1917)

CASA DE NEBUNI

1

SZOTYORI BEA MAGNUM [§]. SINGUR, amărît, seară de seară. în salonul propriului local.

Sticla dublă (cu vin franţuzesc) nu ajungea pentru ca Szotyori să se îmbete. în asemenea momente se apuca propriu-zis să cugete la viaţă şi la moarte, la tot felul de prostii.

Ca orice om vîrstnic dedat cu tîndala, în timpul zilei mai degrabă îşi curăţa pipa sau îşi dresa cîinele, decît să cugete. „Hop, prinde colţunaşul!" exclama tare şi cu asta rezolva aproximativ tot ce i se ivea peste zi.

Dar sosea noaptea şi Szotyori îşi părăsea casa fantomatică din marginea oraşului. Vîntul urla în beznă numai pentru ca Szotyori să-şi înşface cît mai repede pelerina. Ploaia ciocănea pe acoperişul casei, ca un mort ce se întoarce. în oglinda luminată apărea faţa palidă, de flăcău bătrîn *a* lui Szotyori, cu păr aproape cărunt, cu mustaţă brumărie, cu priviri pierdute în gol, cu un zîmbet dispreţuitor pînă şi faţă de sine însuşi. Dacă l-ar fi văzut cineva pe Szotyori în astfel de clipe, cînd se privea în oglindă, nu s-ar fi mirat că domnul acesta de viţă care dispreţuia tot, plin de amărăciune, acceptase să facă noaptea pe bir- taşul în orăşel, treabă pe care nimeni altul n-ar fi primit-o decît foarte greu. Se spune că pe vremuri Szotyori fusese un adevărat domn şi-un june chipeş. însă că o păţise foarte rău cu o cuconiţă

§ Denumire generică pentru măsurile mari cu care se ser' veau băuturile spirtoase.

care îl biciuise cu harapnicul la balul judeţean. Existaseră suflete bune care susţineau că Szotyori fusese biciuit fără vină. Cuconiţa asta ar fi putut biciui cu harapnicul pînă şi o duzină de bărbaţi, de vreme ce nu era fidelă iubiţilor ei. în orice caz, la balul judeţean îl umilise rău pe Szotyori... Mulţi ani i se văzuseră dungile roşii şi vinete de pe faţă, lăsate de harapnic. Nu se mişcase din casă, doar poştaşul îi aducea cărţile din străinătate şi portocalele italieneşti. Pînă cînd în cele din urmă „ului lumea*[1], cum se obişnuieşte să se spună, prin faptul că se aciua în locul vechiului hangiu, mort între tâmp. Pe Flora, cea care îl biciuise pe vremuri, o luase, la bătrîneţea ei, amifitiroană în salonul hanului. Şi nici că a mai dat mina vreodată cu cineva.

Cam asta a fost, în linii mari, viaţa eroului nostru, pînă într-o zi cînd un străin sosi în oraş, şi serile intra în localul lui Szotyori.

Străinul putea avea vîrsta de treizeci de ani, dar şi de cincizeci. Era un om trupeş, bine legat, care nu prea avea a se teme de nimeni în timp ce vagabonda noaptea pe străduţele periferice din orăşel. Va fi fost un geambaş, din cei care umblă din oraş în oraş să caute boii cei mai albi ; dar putea fi şi un domn ce se plictisea, unul care şade înfăşurat în pelerină prin gări şi nu cutează a se întoarce acasă niciodată, pentru că acasă şi-ar trage un glonţ în cap. Experienţa lui Szotyori în ce priveşte cunoaşterea oamenilor (zăbovise de zece ani în colţul salonului), îl conduse spre cea de a doua presupunere. Ceva însă nu era „în regulă** în privinţa comportării străinului. Nu-i ieşise pe gură nici un cuvînt rostit tare, în acest loc unde toţi vorbeau tare. în vreme ce şedea lingă sobă privind atent, ochii negri îi străluceau cînd şi cînd, ca luminile unui tren care goneşte în noapte. Apoi îşi privea îndelung fumul ţigării, ca şi cum ar fi vrut să-şi aducă aminte de ceva uitat. Femeile cu care intra în vorbă se îndrăgosteau de el, dar nu-i aflau nici măcar numele de botez, deşi femeile astea de noapte ştiu să-l tragă pe om de limbă taman ca nişte ciripitori. Nu există bărbat care noaptea să nu fi trădat

despresine b a una, ba alta unei femeii cu care întâmplarea l-a adus laolaltă într-un oraş străin.

Szotyori cercetă atent mâinile străinului. Erau mîini fine, moi dar puternice, bărbăteşti, aşa cum au trişorii ambulanţi. în picioare purta pantofi franţuzeşti, păstraţi noaptea pe şanuri. Hainele păreau făcute în străinătate. Cămaşa putea s-o poarte pînă şi-un prinţ. Numai pelerina îi era aspră şi flocoasă, de parcă ar fi trebuit să reziste foarte multă vreme. Dar nu-i plăcea deloc nici culoarea feţei străinului. Părea că a trăit mult, timp în aer închis. Poate că la închisbare.

Cînd străinul apăru a patra şi a cincea oară pe la miezul nopţii la hanul cu bordel, Szotyori îi făcu semn Florei, amfitrioanei, să vină în separeu.

— Ascultă, cotoroanţo, aş vrea să aflu cine-i omul ăla cu pelerină.

Frumuseţea de odinioară a judeţului îl măsură din tălpi pînă-n creştet pe Szotyori şi trase un fum din ţigară.

— De cînd ai devenit dumneata atît de curios ? E unul care ziua doarme, pentru că-şi pierde noaptea ca un huhurez. Plăteşte cu galbeni. Nu face scandal niciodată. Bucu- ră-te că-şi pune piciorul şi-un om cinstit în spelunca asta.

Femeile dansau vals. Se învîrteau plictisite, aidoma căluşeilor de lemn ai unui carusel.

Străinul îşi îmbrăcă pelerina şi îşi trase pălăria pe ochi. Azvîrli cu o mişcare de jongleur un galben în talgerul dirijorului. Părăsi localul cu paşi apăsaţi, răsunători. O ţigăncuşă îşi înfăşură o basma peste fusta pestriţă şi strecurîndu-se pe lîngă ziduri îl urmă de departe pe oaspetele ce se depărta. După un ceas, Carmen se întoarse tremurînd din noaptea de toamnă şi îi raportă amfitrioanei că străinul şade pe o bancă mică pe malul rîului şi priveşte apa rece. Tuşise o dată, se întorsese şi-i spusese blajin fetei ce stătea la pîndă : „Du-te acasă, că răceşti !“

In zori Szotyori mîncă un copan de curcan rece şi

vorbi îndelung cu osul, mărturisindu-i ce de oameni ciudaţi mai sînt pe lume !

2

AMFITRIONUL LOCALULUI DE NOAPte era filozof.

Cum nu-i mai putea cunoaşte pe oameni după strîngerea de mină, se retrăgea în scorbura lui mică, de unde dispreţuia atît de tare omenirea, cum numai proprietarul unei case de randevu o poate face. Dacă priveşte jur-îm- prejur în oraş, nu găseşte doi oameni pe care i-ar putea lua martori la testamentul său. S-a'obişnuit să-i vadă pe oameni în stări primitive, fericiţi, cu pieptul scos în afară. Pe cavalerii din micile oraşe, cu chiuiturile lor, apoi cu prieteniile lor trecătoare (pe care nu izbutea să le respingă cu destulă asprime) ; pe amicii vechi, care se strecurau în separeu şi făceau deseori apel la punga lui Szotyori; pe frumoasele de pe vremuri, cărora cînd era tînăr le făcea complimente fugare la 'bal sau la vînătoare, şi care pe înserat îl căutau, cu faţa ascunsă sub voaluri groase şi răsuflînd iute, în casa de la marginea oraşului, cerîndu-i ajutor lui Szotyori pentru uşurătatea soţului sau copiilor lor : — toţi şi toate erau făpturi de care se plictisise. Szotyori nu se mai mira de un domn distrus, ajuns falit, care pe ascuns vroia să-şi lase la el zălog diloma nobiliară, nici de femeile frumoase ce soseau gîfîind sub ninsoare, şi ca!re-şi aduceau în manşoane bijuteriile de familie. Studiase viaţa acrit, scîrbit, dispreţuindu-se pe' sine însuşi şi dispreţuindu-i pe toţi. Flora, amfitrioana, rezolva părţile murdare ale „afacerii" aşa că Szotyori, cînd bea foarte mult, se putea imagina un domn. Dar îndată îi trecea buna dispoziţie cînd comis-voiaj orii sau străinii aflaţi în trecere i se adresau cu „domnule şef" şi-l chemau la tocmeli negustoreşti. Szotyori se retrăgea ursuz, jignit în odaia sa şi se juca distrat cu ceasul său de aur ce suna orele. Şi-l ducea la ureche şi, învîrtindu-l, asculta cu plăcere copilărească clinchetul ceasului, cum asculta pe vremuri, în copilărie, clopotele de Crăciun. în asemenea momente, uita de cugetările sale sumbre ; în loc de

veşnica-i supărare, o dispoziţie senină, liniştitoare se lăsa peste odaia cu storurile lăsate pînă şi ziua, unde Szotyori stătea lungit în pat şi asculta ceasul. Dispoziţia sa răvăşită din pricina consumului excesiv de spirtoase încet-încet se destrăma. Se gîndea că odată are să părăsească oralul şi la bătrîneţe va fi primar intr-un mic sat din Austria. Numai de el depinde cînd va ocupa acea căsuţă cu grădină, verandă şi glas de cuc de lingă Viena, în Modling sau în Grinzing, unde va continua o viaţă retrasă. Va merge cu alţi cetăţeni la bere, va juca popice, aşa cum şi-ar fi dorit încă din tinereţe.

Străinul ?

Faţă de străin simţise din prima clipă, cînd îl zărise în salonul de oaspeţi, o atracţie ciudată. De altfel nici nu se mira, doar nu o dată cugetase în reveriile sale că va veni cineva cîndva, o făptură — fireşte un bărbat — pe care-l va îndrăgi. Această dragoste ciudată ţinea tot atît de programul său de viitor ca şi căsuţa din Grinzing. Va ajvea un prieten cu care vor pufăi împreună fumul pipelor, şi se vor plictisi împreună, iar toamna vor contempla grădina. Un camarad băitirîn, cu care se va întoarce braţ la braţ de la berărie. Şi nu vor vorbi niciodată despre afaceri.

Acest prieten imaginar apăruse în salon în persoana străinului. Şi cu cît mai mult îl observa Szotyori pe bărbatul tăcut, calm şi senin, cu atît mai puternică îi era dorinţa de a-l cunoaşte pe străin. Nicicînd nu va mai avea nici o suferinţă, de va avea lîngă el un astfel' de prieten. Un bărbat liniştit, înţelept, dispreţuitor. Dar tinereţea i-o populaseră numai nişte muşte obraznice, nişte pierde-vară, amici de pahar, milogi emfatici. Un bărbat singuratic tînjeşte mai degrabă după prietenia unui bărbat, decît după dragostea femeii.

Străinul nu veni în noaptea următoare, iar Szotyori zadarnic îşi tot scosese ceasul din buzunarul jiletcii, dulcele clinchet nu izbutea să-l liniştească. Tresărea ori de cîte ori se deschidea uşa, apoi continua să facă morişca cu degetele palmelor împreunate. De plictiseală, îşi privi mîinile. Observă cu surprindere că mîinile îi semănau leit cu mîinile mari, moi, albe ale străinului. Apoi privirea i se opui asupra picioarelor. Şi pantofii de modă

franţuzească, fini, semănau cu cei ai străinului. Cămaşa, veşmintele, curăţenia, faţa măslinie, încadrată într-o barbă argintie, şi şiragul dinţilor îngrijiţi, toate semănau cu
cele ale străinului. Privirea i se abătu în transă asupra oglinzii. O clipă crezu că între ramele aurite, pe unde se strecuraseră ca nişte fantome fete dansînd, se află faţă în faţă cu el străinul oel palid, cu faţă mată.

Se retrase de-a dreptul tulburat în separeu, după ce de alltfel pătrunseseră în local nişte ofiţeri de infanterie turbulenţi şi-l sîcîiau de zor pe pianistul orb. Printre ofiţeri se afia şi un locotenent pe nume Ritter von Svanc, cu care Szotyori era supărat, după ce ajutase să scape din casă o cehoaică, o gîsculiţă proastă, aruncînd de la etaj hainele şi lenjeria de corp a fetei. De atunci Ritter gesticula întotdeauna pe sub nasul lui Szotyori căutîndu-i pricină, şi nu-l putea stăvili nici măcair ameninţarea lui Szotyori că-l va pocni peste faţă. Deşi dacă ar fi păţit asta, Svanc şi-ar fi putut lepăda pe loc uniforma şi s-ar fi putut angaja ca servitor în salonul hanului.

Aşadar Szotyori şedea în separeu, închizîndu-şi ochii cu amărăciune. El se închipuise întotdeauna un bărbat curat, un domn, nu-l năpădea amărăciunea decît atunci cînd îl vedea pe acest fanfaron de Svanc, căruia nici măcar vocea ţipătoare nu i-o putea suferi.

— Unde-i şeful ? ţipă acum Svanc în vecinătatea lui. Au servit ouă împuţite în Knickebein [**] ! Să-l bea şeful!

Mîna lui Szotyori se strînse pumn şi îl năpădi furia. Trebuie să termine cu obraznicul ăsta arogant. Ofiţerii bubuiau cu săbiile în podea. Era întîi ale lunii.

Chiar atunci, dînd draperia la o parte, păşi înăuntru în separeu străinul, cu pălăria lui obişnuită, cu boruri largi, şi cu pelerina sa largă. Ridică mîna liniştitor şi îl privi calm pe Szotyori drept în ochi.

— Dumneata pari un om cumsecade. Nu-ţi face singur rău amestecîndu-te în orgiile beţivilor. O să-i potolească slugile dumitale.

Szotyori se lăsă înapoi în jilţ oftînd adînc. Amfitrioana se şi ivise cu grogul aburind şi-l privi cu satisfacţie

---

** Lichior de ouă (lb. germ.).

din cap pînă-n picioare pe Szotyori.

— Eu l-am trimis aici pe domnul.

— Adu din vinul meu, porunci stăpînul.

— A fost de-ajuns pe ziua de azi.

— Dă-mi ascultare, tu... — mormăi Szotyori, cum se obişnuise a vorbi cu slugile sale.

— Eu nu beau din vinul dumitale — interveni străinul — pentru că vreau să rămîn oaspetele casei şi nu prieten.

Szotyori oftă amar. Nu, nu se aşteptase la asta din partea străinului, căruia îi dăruise atîtea gînduri frumoase şi bune, încît se şi gîndea la el ca la un prieten.

Străinul sorbea puţin cîte puţin din girog.

— La noapte o să ningă, mormăi. Dumneata n-ai fost, întotdeauna birtaş, cum am auzit prin tîrg.

Szotyori dădu din mină plictisit.

— zi fost demult, am şi uitat. M-am obişnuit cu caii era mea.

Străinul clătină tăcut din cap.

Dar Szotyori, de parcă ar fi vrut să-şi facă rău singur, sau altuia — poate tocmai străinului —, se aplecase înainte, în timp ce vorbea cu patimă.

— E totuna ce ocupaţie are omul, numai să-şi facă cinstit datoria. în profesia mea, importalnt e ca omul să-şi plătească impozitul şi să respecte dispoziţiile autorităţilor. Eu am avut, grijă întotdeauna să nu existe plîngeri în legătură cu afacerile mele.

— S-o luăm altfel, îi răspunse străinul. Dumneata te-ai resemnat cu ocupaţia dumitale specifică şi consideri că lumea nu merită efortul să schimbi situaţia existentă.

— Privită din scorbura asta, lumea nu mă interesează cine ştie cît. Ceea ce se petrece aici zi de zi, nu-ţi poate da cine ştie ce chef de viaţă. Dar, ce-i drept, am cunoscut şi viaţa şi nu-mi paire rău că am părăsit-o, vorbi domol Szotyori. Dacă dumneata ai trăi aici un an, n-ai mai dori să te întorci niciodată în viaţa adevărată, căci ceea ce acolo e minciună, aici e adevăr curat.

Străinul clătină din cap liniştit.

— Cunosc viaţa de aici. Aproape că nu există han în Ungaria în care să nu fi stat mai mult sau mai puţin. Pe ici, pe colo am şi locuit — la casa de nebuni, de dilii. Am

văzut saloane de dans strălucitoare, dormitoare ca pentru regi, mici castele vechi şi spelunci pentru pleavă. Am cunoscut cameni inteligenţi, rafinaţi, care-şi omoirau timpul seară de seară în aburii unui local de petrecere. Pe alocuri, în salonul unei asemenea case, numită de regulă bordel, domni din provincie trag din ciubuce, sorb cafele, beau ceai şi fac muzică. în alte părţi sînt sărbătorite onomasticile femeilor, precum şi aniversările mai importante, locatarilor casei le spune „Sfînta familie[11], şi înainte de a intra un nou membru în casă, prietenii îl studiază temeinic pe venetic. Am nimerit şi într-un oraş de mineri, unde se obişnuieşte să-ţi iei nevastă de la bordel şi totuşi muieretul se poartă foarte cinstit. Eu fac parte din noctambulii care găsesc peste tot lămpaşul roşu, lingă care poţi petrece treaz toată noaptea.

Szotyori dădu din cap mormăiind.

— Eu te credeam pe dumneata un om mai aşezat.

Oaspetele căscă ochii mirat.

— Pe dumneata, se vede treaba, niciodată nu te-a interesat serios negustoria dumitale, nu ţi-ai cunoscut semenii de breaslă, colegii ?

— Nu, domnul meu, eu am umblat întotdeauna cu mîi- nile curate prin lume. Eu nu-i cunosc pe semenii de afaceri din ţară decît prin intermediul stăpînei casei. Ştiu că există o doamnă Krausz, ai cărei băieţi slujesc la sta- tul-major. Că există un anume Takacs, mare moşier. în general oameni foarte murdari. Eu am fost domn. Dacă aş fi avut chef, aş fi putut sluji la cavalerie.

Străinul comandă un nou grog. Era vizibil că-i plăcea chicoteala femeilor care se auzea din încăperea învecinată. Nenorocitele astea nu-şi cruţă vocea, ţipă de parcă s-ar îneca în fiecare zi. Cu ţipetele, cu rîsetele lor stîrnite de vinul aromat sperie şi alungă de lîngă ele fantomele nopţii. Adesea şade în spatele unei canapele o dragoste nefericită, ca o fantomă. Trebuie să urli cu toată forţa ca dragostea să plece chiar în acea noapte din locul unde s-a pripăşit. în ţipete sînt închise mame aflate departe, fraţi părăsiţi, bărbaţi împinşi la disperare. în dansul agitat al rochiilor săltate sus, aleargă printre picioare pisici ce miaună a jale, viaţa

curată părăsită plînge tăcută în talpa papucilor. Lămpaşul roşu îşi mijeşte ochiul, ca un seducător cu gînduri rele.

Străinul rosti parcă atent la ceva :

— Aud aceste glasuri de la Ujvidek pînă la Kezsmărk şi tot nu mă plictisesc. Fiecare zi e nouă, fiecare zi e alta. Fiecare noapte e mai amuzantă. Aş fi bucuros dacă n-ar trebui să mă culc niciodată, aş privi întotdeauna numai toamna, dansul ei, vestejirea nebunatică, frunzele ce cad în paşi de dans. Pe feţe pîlpîie moartea, în răsuflarea naturii adîncul gropii, în afundul găvanelor arde feştila mortuară. Şi alung toamna nocturnă, această ofilire din viaţa reală, din cea luminată de soare. Eu sînt robul acestui miros mortuar pe care poate că numai nasul meu îl simte în aceste localuri.

— Oricît te-ai strădui, bunul meu domn, nu-mi poţi face poftă pentru ceea ce vezi în jur, răspunse dezamăgit Szotyori. Totu-i aici dezgustător. Ziua şi noaptea. In spatele obrajilor roşii ca mărul locuiesc burdihane animalice,, în spatele rîsetelor isterice o lăcomie de femelă. Animale. Cîini. Dacă-aş putea trage odată pe pofta mea cu pistolul în ei ! Eu te vedeam altfel de om, stimaite străine.

Străinul se ridică, îşi azvîrli jos pelerina, pălăria şi îşi lipi capul uşor încărunţit de capul amfitrionului.

— Vino la oglindă, domnul meu, şi ne vom recunoaşte imediat. Noi sîntem unul şi acelaşi. De parcă am fi fraţi. Poate că sîntem şi de aceeaşi vîrstă. Dumneata te-ai născut trist. Eu vesel. Fac pariu că eu voi muri mai devreme.

Pînă acum Szotyori nu se gîndise niciodată serios la moarte. Dar acum îi făcea bine că străinul cel prietenos alungă de lingă el pînă şi gîndul morţii, că îşi asumă el primul călătoria lungă, depărtată.

Străinul stătea cu ochi strălucitori în faţa oglinzii. Viaţa stăruia mîndră pe sprîncenele sale, ca pe ale unui vînător ce ocheşte. Nasul i se mişca, tremura cînd rîdea. îi apărură mici cute şi gropi pe nas şi pe gură.

— Dar cine eşti de fapt dumneata ? întrebă surprins Szotyori, după ce aproape că-l trecură fiori reci văzînd

marea asemănare pe care o constată între faţa bărbătească din oglindă şi faţa sa.

— Eu sînt oaspetele dumitale. Şi oaspetele fiecărui hangiu din Ungaria. Eu sînt jalea veselă, tristeţea ce rîde, şi compromisul tacit şi veghea fericită. Eu sînt cel ce se trezeşte cînd se aprind lampioanele. Eu dispar o dată cu ivirea zorilor. Eu sînt năpasta care murmură în jurul coşurilor la miezul nopţii. Eu sînt mîhnirea grea. Semănăm unul cu altul, cum seamănă puţin unul cu altul orice băirbat ce veghează, orice chefliu erou de circiumă, beţivan de spelunci şi rege al balurilor din saloane. Noaptea îi înfrăţeşte pe duşmani. Hanul, unde trăim, iubim, digerăm, ne odihnim între aceleaşi femei — are o influenţă de parcă am veni din nou pe lume. Dar dintr-o altă mamă. Din Mama Impudică. Vizitatorii bordelurilor ajung mai devreme sau mai tîrziu asemănători. Femeile le ascund tainele. Nu există bărbat care ar putea petrece nepedepsit o noapte la casa cu lampă roşie. Fiecare lasă sau pierde ceva acolo... De asta semănăm, dragă amfitrioane.

Szotyori clătină trist din cap.

— Dumneata te înşeli în privinţa mea, domnule. Eu sînt un domn.

— Nădăjduiesc, cred, aşa gîndesc şi eu, răspunse străinul. De asta îndrăznesc să-ţi vorbesc deschis. Eu m-am plictisit de viaţa mea.

— Să bem din vinul meu, propuse Szotyori, în timp ce străinul îşi lăsă capul pe spate obosit.

3

ÎN NOAPTEA ASTA, STRĂINUL SE Sinucise în han.

înainte de culcare bău rîzînd un pahar cu apă, în care sfărsasese înainte un praf. O rugă curtenitor pe ţigăncuşă să-i vegheze somnul.

în zori casa se întunecă brusc, ca o criptă în care s-au întors să doarmă fantomele nopţii.

Un timp străinul se foi în şezut. Apoi adormi, iar ţigăncuşă se visă la vîrsta de copilă. La prînz, femeia ce

mătura observă că străinul e mort. în casa liniştită se stîrni forfotă, larmă. Ba ici, ba colo, în odăile mai depărtate, femeile profitară de ocazie pentru a-şi boci toate zilele de pînă atunci. Curgeau lacrimile, izbucneau vaietele, moartea făcea semne triste pe coridor. Sosiră la faţa locului cîţiva poliţişti tineri, în bunde şi cu miros de iarnă. Pînă după-masă, cîti stătu întins acolo mortul, nu dormi nimeni. Se dădu în cărţi, pentru alungat relele. Locatarii se repezeau des la geam să vadă dacă nu s-a sculat cumva mortul din pat. Ca o eroină de roman, ţigăncuşa povesti a zecea oară în amănunt cazul :

— Să orbesc dacă mint! Rîdea cînd şi-a înghiţit otrava.

Cazul mortal îl zdrobi definitiv pe Szotyori.

Pînă atunci nu murise încă nimeni în acea casă. Era foarte mirat că primul făptaş era proaspătul prieten. Simţea o oarecare remuşcare că, speriat cum era, nu-l împiedicase să se sinucidă. Dar nu spusese nici măcar ce motiv avea. După-maisă, Szotyori se prezentă la alutori- tăţi şi îl anunţă pe căpitan că se îngrijeşte el de înmor- mîntare.

Mortul nu primi cine ştie ce loc select în cimitirul Morgo. în imediata lui apropiere nu se aflau decît morminte de copii, crucea era departe, într-o margine, cel mult nişte mame plînse se med rătăceau împiedieîndu-se de dîmbul mormîntului.

însă nu la fel reacţiona Szotyori.

Cu cit se gîndea mai mult la treaba asta, cu atît mai vîrtos simţea că şi-a îngropat singurul prieten. în după-amiezile de toamnă, mergea des la cimitirul Morgo şi medita îndelung la mormîntul fără nume. Uneori îi spunea Kalmân, alteori Jozsef celui ce odihnea în pămînt.

Locatarii hanului urmau pilda amfitrionului şi fetele nu o dată îşi terminau plimbarea trecînd pe la cimitir, prilej cu care îşi povesteau tot felul ide minciuni frumoase despre mort. Bineînţeles, numai din dragoste i s-a tras moartea lui, a necunoscutului!

Szotyori nu se mută niciodată din orăşel, dimpotrivă, vizită cimitirul' pînă la adinei bătrîneţi. Cîştigase şi o oarecare stimă în orăşel. Şedea lingă mormînt şi primea

salutările mamelor calre mergeau să ude cu lacrimi mormintele copiilor lor.

(1919)

LUNĂ PLINĂ

...MERGEA NOAPTEA PE LÎNGA O casă din colţul străzii, cînd se opri, se rezemă de zid şi în imaginaţie îi căută pe locatarii casei, intră pe rînd în odăile cu miros plăcut, deşi cam scunde, unde pe covoarele multicolore, printre fotografii vechi, pe canapele mici, lîngă pian, două femei îşi depănau amintirile, ca pe firele de păr, căzute printre degete după pieptănat, cum se pigulesc mierlele în colivie, şi rosteau vorbe de duh potrivite despre oamenii orăşelului care treceau prin faţa casei. (Noaptea, strada era înviorată de gllasul dogit şi afumat al domnului Sări, înainte ca primă.vara salcîmii înfloriţi să fi adormit definitiv în propria mireasmă, în timp ce Cinderi, maiorul pensionar, zăbovea în dreptul ferestrelor deschise pentru aerisire, şi asculta ou fruntea încreţită de încordare relatarea femeilor despre evenimentele, reveriile şi fantomele nopţii, ori clătina neîncrezător din cap cînd femeile visau despre necunoscuţi veniţi dinspre cimitirul Morgo.) El — Pisztoly — nu trecea pe aici decît noaptea, venind de la cîrc&uma „L>a cucul lăudat", după ce împreună cu prietenii săi întorseseră şi pe faţă, şi pe dios toaite posibilităţile de a se îmbogăţi, ba pregătindu-se să plece în America, ba inven- tînd unj leac pentru întinerirea bătrînilor — noaptea, luna stătea deasupra turlei bisericii catolice, de unde îşi scălda ochiul pian curţi, privind lat oamenii fără somn, la hoţi, la nefericiţi şi la Pisztoly, care după' puzderia de discuţii practice îşi

omora timpul visînd în amurgul nopţii la domnişoarele Ferenczi. îşi rezema spinarea de zid şi în gînd străbatea toată casa, ca o fantomă nevăzută, asculta stînd în vîrful picioarelor cuvintele bolborosite în somn de Arma dolofana, pe oare şi le adapta la o mică emoţie ce-i străjuia nopţile, şi anume că bruna, îndoliata, plinea Eleondra nu^şi putea uiita în veci părinţii morţi, toată ziua era cu gîndul la ei, însă că nici ea nu visează în odăiţa ei de dormit decît la ceea ce visează în general femeile, iar invizibilul Pisztoly trecea curtenitor prin dreptul patului încărcat de vise.

I-ar fi plăcut să intre în odaia aceea unde este aşteptat tînărul în, cizme cu carîmb înalt, într-o mantilă largă de călătorie, cu pulberea drumului în plete, care va prelua cîndva administrarea averii onorabililor Ferenczi, se va căsători cu fetele şi toată ziua le va pune să-i cureţe pipa. în odaia aceea paharele erau aşezate pe o tavă de argint, jilţurile de piele mai păstrau aroma tutunului de muscat al bătrînului domn Ferenczi, lîngă socotelile gospodăreşti stăteau la îndemînă ochelarii şi cerneala, pamblica clopoţelului era lată ca stola unui preot, tutunul stătea într-o pungă din piele de cîine, seara pregăteau băutura somniferă într-o sticluţă burduhănoasă, lîngă patul cu blană de urs, dimineaţa umpleau scuipătoarea cu nisip proaspăt, galben, şi nu trebuia decît să tuşeşti pentru ca domnişoarele să aducă în grabă ligheanul cu apă caldă pentru picioare, să pună la foc acele supe delicioase, pe care le preparau din patru-cinci feluri de carne şi oase, să citească pe rînd, cu schimbul, din acele cărţi legate în piele romanele lungi, scrise de Josika Miklos, iar după masă, în urma unor sfaturi, s-o cheme pe madam Lăbai, cel mai bun medic din plasă.

Intr-un cuvînt, Pisztoly jinduia după boierie şi în timp ce privea la lună ofta adînc, ca pe vremea Cînd era îndrăgostit.

Sosi şi boieria asta, aşa cum omul îşi realizează aproape toate dorinţele, dacă trăieşte mult. într-o noapte, domnul Sari cel cu glas dogit şi Cinderi, militarul pensionat, se vorbiră lîngă poarta cimitirului, unde pe vremuri se aranjau rapturile de fete, şi îşi căutară loc pe frunzişul uscat, vechi de ani de zile. Domnul Sari se

aşează spre răsărit, de unde păsările călătoare aduceau vremea de toamnă, iar Cinderi spre sud, pe cîmp, pe unde vina cîndva cu ogarul — şi muriră liniştiţi, de parcă, ar fi fost cel puţin organizatori la pompe funebre, a căror meserie e moartea. în noaptea aceea, luna plină stătea lingă turlă şi privea calmă firicelul de colb ce se urca din oraş spre ea. Pisztoly mersese cu grăbire în ajutorul domnişoarelor rămase orfane, Annei îi vorbise de faptele eroice ale domnului Sări, Eleonorei despre cruzimea maiorului şi declarase nu o dată că n-ar crede ca aceşti bărbaţi să-şi găsească pereche. Dimineţile, oprit în faţa geamuriler larg deschise pentru aerisire, se străduia să descopere tusetele şi glasul maiorului, relata vesel şi pipărat evenimentele de peste noapte, în timp ce pe înserat încerca să-l înlocuiască pe dumnealui, domnul Sări : o întreba întotdeauna pe Anna dolofana ce-a avut la prînz şi ce va avea la cină ; plescăia cînd auzea de fasole şi se prefăcea profund nevinovat, ca o căpă- ţînă de varză. Şi cînd domnişoarele îşi închideau fiecare fereastra şi lăsau perdelele să nu le vadă lumea, Pisztoly îşi lua rămas-bun oftînd, declarînd că nici în noaptea asta nu va dormi, că de cîte ori e lună plină, parcă îl alungă ceva din pat. „Nu-i de mirare — îi răspundea Anna dolofana — doar eşti atît de singurel, ca deştiul meu !“

în acest timp, Pisztoly puse de se bătură plăci pe crucile de stejar sub care odihneau curtezanii. Plăcile erau făcute din fier forjat, şi după părerea lui Pisztoly asta era necesar pentru ca peste patruzeci-cincizeci de ani osemintele curtezanilor să nu fie azvîrlite în osuarul morţilor necunoseuţi. Viitorul îndepărtat va acorda stima cuvenită celor ce au placă de fier pe mormînt, nu se va purta cu ei precum cu fitecine. Şi avînd astfel grijă de stima cuvenită celor morţi, Pisztoly zăbovea tot mai mult la ferestrele casei galbene, — de cînd domnişoarele deveniseră orfane, nu mai vorbeau cu bărbaţii decît de la fereastră — dovedea tot mai temeinic că e demn urmaş al maiorului şi domnului Sari, deşi trecutul, trecutul său dubios încă nu fusese uitat în discuţiile din orăşel. însă comportarea sa abilă avu eficienţă. în

curînd, Pisztoly deveni familiar în interiorul casei, zăbovea mai mult la masa din sufragerie, cînd domnişoarele adunau deja masa, vizita cu paşi lenţi bucătăria, oferind cîteva reţete, şi putu scutura de praf îmbrăcămintea de iarnă, bundele bătrînului domn, cînd razele lunii scînteiau reci, tomnatice, pe acoperişul turlei. într-o după-amiază înnorată coborî în beci şi ciocăni cu aer cunoscător butoaiele, într-o zi ploioasă cercetă podul, adunînd pe haine o pînză dd păianjen cît un coş de brultar, merse la tăietorii de lemne şi stabili grămada din care trebuie să se înceapă încălzitul de iarnă. Şi uneterî bătea cu atâta importanţă un cui în perete, încît domnişoarele şi-ar fi putut încredinţa pînă şi viaţa acestui bărbat corect. Serile dădea o raită în jurul casei, verifica toate zăvoarele, răsucea cu zgomot mare cheile în broaştele ruginite, avea mare grijă ca ferestrele să se închidă bine şi sus, ba se uita şi în şemineu, iar la lăsarea serii le povestea domnişoarelor întâmplări cu fantome, cu tâlhari, cu vagabonzi periculoşi, cu vîrcolaci, drept care noaptea domnişoarele nu îndrăzneau să-şi scoată nici picioarele din aşternut.

...Dar o dată se treziră totuşi, auzind cum cineva umblă prin grădină, prin curte, prin cerdac, şi ai cărui paşi semănau uimitor cu paşii lui Pisztoly. Ieşiră cu mult curaj din odăile lor şi priviră cu teamă jur-împre- jur prin curtea luminată de luna plină. în casă toate erau liniştitoare, slugile sforăiau de s^ar fi bucurat negustorul de cărţi de vise, iar oţetarul, despre care Pisztoly afirma că noaptea obişnuia să o ia razna, stătea la locul său. însă, deodată, pe muchea gardului apăru făptura lui Pisztoly, înveşmîntată pînă în tălpi în alb, căţărîndu-se din curtea casei învecinate în casă, păşind spre casă desculţ, şi tocmai ajunsese la odaia sa, cînd domnişoarele îl strigară, speriindu-l :

— Unde-ai umblat ?

— Sînt lunatic, răspunse Pisztoly.

Dar domnişoarele nu dădură crezare cuvintelor lui

Pisztoly. Asta pentru că în casa vecină locuia o puicuţă nemăcitaită, cu ochi negri, care de mult cînita şi dincolo de gard.

Şi puseră capăt boieriei) lui Pisztoly.

Pisztoly dădu jos plăcile de fier de pe crucile curtezanilor şi începu să cugete ce-ar putea face cu fierul vechi.

(1920)

STRADA TRISTEŢII

CA APROAPE TOŢI TINERII DIN SE-colul trecut, Achill, căzînd rob unei iubiri nefericite, se mută din Pesta în Buda, ca şi cum aerul din Buda şi izvoarele de acolo ar avea o influentă binefăcătoare pentru tămăduirea inimilor rănite.

După trecerea atâtor ani, poate că nici nu mai interesează femeia din pricina căreia suferea Achill. Desigur se măritase, ca şi altele, îşi crescuse copiii ca orice patri- oată bună şi, ca orice femeie credincioasă, întimpipase cu o bucurie pornită din inimă zilele însemnate în calendar cu roşu, urmînd celor negre. Papucii încălţaţi dimineaţa şi-i uitase mereu mai mult în picioare, îptr-un sac de muşama îşi înfiripase o colecţie frumuşică de catrafuse potrivite pentru petâceli, uneori se exersase în scris în- semnîndu-şi intr-un caieţel reţete culinare şi îşi trăise viaţa atât de potolit, încît vecinii aproape că nu aveau nimic de comeptat, pînă cînd într-o zi venise după ea dricul şi husarul cel negru... Da, însă Achill suferise o vreme atât de tare, după ea, încît aproape că trebuia să-şi ducă inima în palme pînă acasă, pentru a nu se sparge ca o ulcea.

Achill îşi duse inima în Strada Tristeţii, într-o căsuţă în care trebuia să coboare o scară, ca şi cum s-ar fi lăsat în jos spre nişte oameni de mult cufundaţi pînă la brîu în cenuşa istoriei. Curtea era cit palma, din spatele ferestrelor priveau ochi cu cearcăne roşii, parcă uitaţi aici de moarte din cine ştie ce motiv straniu... Poate că

odată se va săvîrşi o nelegiuire cumplită şi justiţia va proceda la audierea vechilor martori : cine a locuit în vecinătate, în casa din colţ, a cui e singura casă cu etaj de pe stradă, cum a murit X.Y., cine sînt adevăraţii moştenitori... cum sînt în general necesare în procesele de moştenire declaraţiile celor maii bătrîni oameni. Cişmeaua cu pompă din mijlocul curţii îşi dădea obolul numai primăvara, cînd în adînc Dunărea îşi destrăma gheţurile de pe trup şi i se ridicau apele. Cocoşul de vînt se rotea de cîteva ori numai în sîmbăta strigoilor [††], cînd se năpustea în jos, dinspre Gellert, vîrtejul. Poştaşul ocolea luni întregi casa. Cîn- tăreaţa de pe vremuri, la care închiriase Achill odaia, îşi luai cel mult în nopţile de Crăciun repertoriul de pe timpuri, cînd făcea ca tot jurul să fie cuprin|s de spaimă, ori să cadă pe gînduri văzînd cît de trecător e timpul.

— Află, domnul meu, că în odaia asta a locuit scriitorul Kiirthy Lajos, spusese cîntăreaţa în timp ce Achill se muta şi cerceta patul îngust ca un sicriu, sub a cărui cuvertură verde pernele tari se umflau parcă ar fi zăcut un mort în pat. Un picior al 'canapelei tapiţate cu rips era rupt, ca şi cum cinjeva ar fi venit disperat de pe stradă şi, îngropîndu-şi faţa în palme, s-ar fi prăbuşit pe colţul canapelei. Deasupra canapelei atîrnau portrete ovale, — bărbaţi şi femei — dintre care nici unuia nu-i lipsea pam- blica mortuară, făcută buchet şi prinsă aşa de o mînă grijulie. în afara fotografiilor îngălbenite şi a gravurilor în oţel (care de atunci au ajuns în albume şi cărţi de romanţuri), mai erau şi aici miniaturi în ulei, în majoritate portrete de nobile doamne, cu obraji albi, cu bujori pe pomeţi, cu ochi înflăcăraţi, pieptănate de mîini pricepute, portrete care şi^au aţintit desigur decenii în şir ochii asupra uşii, parcă aşteptînd să se întoarcă un locatar de odinioară. Deasupra scrinului, lîngă un buchet Makart [‡‡] stătea cutia de pălării a lui Kiirthy şi în

†† Sîmbăta de la începutul lunii mai, cînd, după o veche credinţă populară, strigoii se adună în vîrful unui deal sau munte (la Budapesta, pe muntele Gellert) şi petrec toată noaptea în orgii.

‡‡ Buchet făcut din plante uscate (papură, grîu etc.), după un model lansat de pictorul vienez Hans Makart

ea un joben, din cele purtate de domni la Pesta, la mijlocul secolului trecuit.

Achill probase încă din prima seară jobenul.

I se potrivea pe cap, şi oglinda chioară în care Achill, distrat, dorea să se vadă, îi arătă sub joben o faţă necunoscută. Achill studie foarte surprins chipul din oglindă, îl privea o faţă de bărbat foarte tristă, aproape devastată, marcată de o renunţare disperată, — cîndva, această faţă va fi fost arătoasă, expresivă, dar lună de lună se aşezaseră pe ea noi şi noi venetici, ca şi cum, nopţile, o brodeuză abia trezită din somn s-ar fi aşezat buimacă lîngă patul celui adormit şi i-ar fi brodat faţa cu acul ei obosit. Gîndurile depănate în plimbări singuratice ori lungile zăbave petrecute singur pe bănci i se agăţaseră die faţă ca ghearele unor lilieci. Din roşeaţa ruşinii de la întîlnirile petrecute cu ochii lăsaţi în pămînt, pe pomeţi îi rămăseseră numai vinişoare cît firul de păr, iar zîmbetul şovăitor trezit spre speranţă, la auzul clopotelor trase în zori, abia îi mai tremura cu teamă în colţul gurii. De sub borurile pălăriei ţîşnea dispreţul unor ochi ce priveau sarcastici pana ruginită şi călimara uscată. Achill ştia din cîte citise că acest Kiirthy Lajos fusese un om foarte nefericit. Dar nici atît de amar, scîrbit şi dispreţuitor nu şi-l închipuise, cum îl zărea în oglindă.. (Pesemne oglinda încă nu se obişnuise cu faţa noului locatar, de asta îl arăta pe vechiul locatar, care desigur se privise des în oglindă în timp ce îmbătrînea fără oprire.)

„Ce-a făcut din el dragostea !“ cugetase cu sarcasm Achill şi din clipa aceea era convins că dacă raza soarelui nu nimereşte să intre în odăiţa cu miros bătrînesc, este numai din pricina acelei fete din Josefvaros, cînd ar fi trebuit să ştie că în faţa uşii scunde stă într-o pelerină lungă, neagră, amintirea vechiului locatar, pentru a prinde fiecare fluture care se abate prin preajma locului. Odaia asta aducea cu o celulă de închisoare, care încă mai păstra mirosul, gîndurile şi blestemele celui închis înaintea sa. Pentru a

---

(1840—1884) şi care a creat *o* adevărată modă în secolul trecut.

găsi un dram de alinare, Achill se îndrăgostea pe rînd, seară de seară, de aceste doamne ale căror portrete le găsise deasupra canapelei. In special se ocupase straniu de mult de o doamnă palidă, cu priviri pătimaşe, dar vădit nefericită, cu sprîncene înalt arcuite, cu gît prelung şi mîndru, care evident era foarte bogată (era se pare nepoata unui negustor de vite), şi întotdeauna îl privea pe AchiU, ce se plimba cu jobenul în cap, de parcă ar fi avut să-i spună ceva foarte important. Cu prilejul unei cercetări de zi mai amănunţite, găsi şi numele femeii într-un colţ (soris cu o peniţă fină), — o chema Paulina. Şi uneori se scufunda atît de adînc în gîndurile închinate Paulinei, încît i se părea că aude în faţa uşii zgomotul picioruşelor ei, e aici, a şi pus mîna pe clanţă, acum-acum intră... la fel cum o aştepta pe vremuri vechiul stăpîn al odăii pe această Paulina, şi timpul trecea, an după an...

Primăvara era aproape şi pe streşinile joase, pe burlane căDeau de pe acoperişe, chirciţi, bătrîni omuleţi de zăpadă, şi o dată cu ei dispăru şi ceaţa rece din Strada Tristeţii. Din spatele ferestrelor deschiise se auzeau tuse- tele venite ca din mormînt ale bătrînilor rămaşi în viaţă ; veşteda cusătoreasă pedala aplecată peste maşina de cusut operete auzite demult ; pe fereastra scundă se puteau, zări pantofii cucoanelor care păşeau aventuroase pe pietrele ce se uscau. într-o seară, Achill îşi puse jobenul pe cap, merse pînă în colţul Străzii Tristeţii, de unde se putea zări întinsul oraş din depărtare, coşurile acoperişelor, care ca nişte degete le arătau îngerilor ce zburau noaptea cîţi oamenii nefericiţi locuiesc sub acoperiş. Porumbeii albi îşi făceau ultimul rond în jurul turnurilor din Buda, de la nr. 7 îndrăzni cu chiu, cu vai să iasă un om foarte bătrîn, poştaşul cel şontorog privea nehotărît în taşcă, ca şi cum i-ar fi adus cuiva o scrisoare. Şi atunci o femelie bătrînă, mărunţică foarte, încît abia se iţea de la pămînt, şi cu un palton galben cum purtau femeile din Strada Tristeţii, îşi înălţă capul, pentru a-i spune ceva lui Achill.

— Am venit după amintirile mele, domnule, deoarece dumitale tot nu-ţi mali pasă de Paulina. Hai să ne

despărţim, domnule, să ne dăm uitării, nu îţi fae nici un reproş, doar nu eşti de vină că nu mă mali iubeşti. Dar îmi cer înapoi amintirile.

Achill nu se miră cine ştie ce de această întîlnire ciudată, era surprins doar cît de măruntă şi ofilită e Paulina, cînd el încă şi aseară o văzuse tînjără.

— Alege, doamnă, lucrurile ce-ţi aparţin, şi ia-le, răspunse Achill.

Paulina rîse dureros :

— Ce lucruri îmi aparţin ?... Păi, toate, de cînd am răscumpărat la licitaţie mobilele şi cărţile dumitale... E drept, atunci ţi le-am făcut toate cadou dumitale, dar acum sînt săracă şi eu, soţul meu m-a lăsat fără avere, văduvă.

Achill ascultă respectuos cuvintele îndurerate ale bă- trînei doamne. Ştia foarte bine ce se ascunde îndărătul acestor cuvinte dureroase. Ar fi fost de ajuns să rostească o singură frază. Poate numai atît : „Doamna mea, te iubesc la fel ca pe vremuri !“ Dar nu dorea să amăgească morţii...

îl chemă pe cel mai bătrîn om din casă, pe un croitor de peticeli, ce semăna cu o coţofană bătrînă, care îşi amintea foarte bine de domnul Kurthy şi de vizitatoarele sale. Micul croitor luă de pe perete portretul Paulinei şi i-l dădu :

— Asta a fost al doiamnei, zise.

Achill o salută înclinîndu-se adînc pe bătrîna doamnă înlăcrimată, nefericită, dezamăgită pe veci, care abia mai izbuti să iasă tîrîş din odăiţa atît de familiară ei.

RATEŞUL „MOMEALA[44]

EU AM MAI APUCAT SA VAD RATE- şul „Momeala" (de fapt exista în mai multe exemplare în ţară, şi cei din diferite provincii aveau de ce să se dondănească susţinînd că rateşul lor e cel adevărat). Pe vremea aceea, rateşul „Momeala" era vestit pentru faptul că fiece flăcău pribeag căruia i s-a urît de viaţă se spînzura în el.

— Vrea, nu vrea, omul cată pînă. la urmă să fie superstiţios, exclama crîşmarul de la „Momeala", deşi nu putea fi numit un suflet prea sensibil faţă de majoritatea crîşmarilor. Crîşmarul acesta, un oarecare Korkeri, încercase a face de toate cîte îi pot da prin cap unui provindal. închinase o moară cu. tracţiune animală ; nişte vrăbii nevinovate aduseseră foc sub acoperişul de trestie. Fusese chiriaş de piaţă, — urmaseră nişte vremuri atît de rele, îndt oamenii nu mai ţinjeau zilele de tîrg, de teama duşmanului. Cumpărase succesiunea unui coşciugar (pentru că o vînduseră ieftin), şi îndată morţile începură a se rări. Fusese agent de asigurări pentru case în nişte ani dnd în fiecare săptămînă izbucnea cîte un incendiu în orăşel. Apoi agent de asigurări pe vinuri, tocmai cînd se produsese atîta vin, de-l vărsau oamenii în gropi, că nu mai aveau butoaie în care să-l pună. Bineînţeles, tot el îngrăşase porci taman cînd a dat .pesta în ei, de mureau pe capete... Cînd în sfîrşit credea că încercase tot, se făcuse crîşmar la rateşul „Momeala", crezînd el că pen/tru un cîrciumar e totuna dacă vremea e bună sau rea.

Apoi apărură flăcăii plictisiţi de viaţă... Oriunde ar fi bătut dcmnia-sa Korkeri pironul cel gros, în pod, în grajd sau prin felurite părţi din spatele casei — blestemăţii de flăcăi pribegi îl găseau. Iar fără un asemenea piron rrlare nu poate exista o crîşmă de margine de oraş. Unlde ar agăţa căruţaşii hamurile, obrocul cu ovăz ; unde şi-ar atîma călătorul mantaua largă, ce nu poate fi dusă sus în odaie din pricina mirosului de ploi şi fum de care se îmbibase de-a lungul a sute de ani.

Aşa stînd treaba, cu timpul, Korkeri îl primea pe fiece oaspete cu blesteme, îi mersese vestea de felul cum saluta, de parcă ar fi tunat şi fulgerat. Şi în loc de orice introducere, începea a glăsui astfel, după salutul de rigoare :

— Mă, amendează dacă nu-l tai pe flăcău de pe funie, ^dar mă amendează şi dacă-l tai ; de ce să mă ating eu de mort, cînd nu au voie decît autorităţile ? Acum spune-mi şi domnia-ta, ce să fac ? m-a întrebat Korkeri odată, cînd cu prilejul unor călătorii de toamnă mi-am oprit căruţa la rateşul „Momeala". (Ce-i drept, raiteşul avea nişte împrejurimi atît de pustii, încît orice om ce se abătea pe-acolo, grabnic se putea întrista. Jurîmpre- jur se înţindea o pustietate fără speranţe, prin care ducea un drum fără ţintă, cunoscut numai de localnici. Oare ce va fi fost acolo unde se termina drumul ? Merita oare să înfrunţi ceaţa deasă de toamnă ? Poate numai cu picioroange, dar nimeni nu-şi omora cu plăcere propriile picioare.)

Era şi-atunici lungit acolo un flăcău, acoperit cu o rogojină, în cerdacul podit cu pămînt. Deasupra capului său se legănau ştiuleţi de porumb roşcat. La picioarele sale, rîcîia pămîntul o găină bătrînă. „Ii mai scoate şi ochii !“ zise crîşmarul de la „Momeala" şi alungă cu un hîşîit găina. înăuntru, în rateş, curăţau coşul, asa că am rămas în cerdac pînă cîpd birjarul meu a hrănit şi adăpat caii. Korkeri m-a tot tras de limbă să afle cu ce treburi am trecut pe acolo. Ca orice crîşmar din provincie, dorea să aibă cunoştinţă de fiece treabă negustorească. Pe gard se înşirau ulcele sparte, de lîngă, nişte tufe de toamnă prăpădite o potaie jerpelită îi urmărea din ochi pe cei ce nimereau prin preajma

casei. Deodată, în cerdac, rogojina foşni şi sinucigaşul îşi trase sub rogojină picioarele, cu ghetele încălţate direot pe labele goale.

— Hei ! strigă înjurînd cumplit crîşmarul. Asta a înviat 1

Era un flăcău scund, un fel de pierde-vară, despre cane n-ar crede nimeni că ar putea avea ceva în traista sa uscată. Avea o mustaţă roşietică precum iarba după ce-o spală ploaia de toamnă. Ochii i se roteau ca apa-n băltoacă atunlri când arunci o piatră în ea. Numai cocoşul are un asemenea glas, cînd după prima ascuţire a cuţitului scapă cu un smucet din mîna slujnicei.

— Eh, că tare sucit vis avui azi-noapte ! rosti frecîndu-se la ochi, la care Korkeri i se adresă cerîndu-i apăsat să plătească pentru găzduire. Flăcăul se încăpăţînă să susţină că plătise încă de aseară, altminteri nici nu l-ar fi lăsat Korkeri în grajd. [1]

— Se poate, zise Korkeri. Dar te-ai şi spînzurat. Or, pentru, asta! trebuie plătit separat.

Apoi, întorcîndu-se spre mine, cîrciumarul începu să-mi explice că ştie el de ce a înviat flăcăul. Pentru că nu tăiase funia cu cuţitul, ci o dezlegase, gînjdind că er fi fost păcat de ea.

— Unde mi-e funia ? strigă deodată flăcăul. O aveam în ^traistă !

Korkeri scuipă şi scoase dintr-un cotlon o funie pentru viţel, pe care o azvîrli la picioarele flăcăului.

— Şi-acum, cară-te de aici, mă, împuţitule ! tună şi îi trase flăcăului cîteva picioare în coaste.

*

Cam la o sută de paşi de „Momeala", căruţa mea îl ajunse din urmă pe flăcăul pribeag, care se rugă milogindu-se, umilinjdu-se, jeluindu-se să-l luăm şi pe el. Birjarul îi azvîrli de sub căciulă nişte priviri ucigaşe şi bombăni aşa :

— Nu-i bine; să călătoreşti cii un spînzurat !

— Ba aduce noroc, Jânos. Aşa zice şi la călindar !

Flăcăul, care nu se deosebea prea mult de o creangă ruptă, smulsă de o rafală de vînt tomnatic de pe bietul salcîm, se lăsa scuturat în şireglă, aidoma betegilor de

tremurătură, din aceia ce pot fi văzuţi pe la pelerinaje. Nici prin gînd nu-mi trecea să-l întreb de ce îşi legase funia de gît, un individ din ăsta fără căpătîi n-ar putea rosti adevărul chiar dacă ar vrea. Dar după ce spinarea încovoiată a rateşului dispăru în ceaţa de noiembrie, începu el însuşi să vorbească despre el.

— Ştii domnia-ta ce-am visat eu în grajdul acela ?... Umblam prin rai şi mă conducea ţinîndu-mă de mînă un înger cu aripi de pescăruş. îngerul m-a dus într-o odaie strălucitoare, în faţa unui om mare şi bătrîn, care m-a întrebat : „de unde vii tu, biet flăcău pribeag ?" I-am răspuns : „drept[1] de la rateşul «Momeala», unde crîşmarul mî-a dat cvartiruire pentru o piţulă în grajdul cailor". La care bătrînul cel frumos îmi zice să mă întorc eu frumuşel la rateş şi să mă uit ce face în spate, în odaia din curte, crîşmarul, că din odaia aia se strecoară afară aproape noapte de noapte lumină. Abia m-am răsucit de două-trei ori şi m-am şi simţit iar în grajd la „Momeala", o vacă sufla cald asupră-mi, de parcă î-ar fi fost milă de mine în noaptea rece. Nu-mi ieşea din cap porunca pe care-o auzisem în rai de la bătrînul acela frumos. Am deschis uşurel uşa grajdului, am ieşit dîrdîind în curte, din odaia din spate se strecura întrade- văr lumină. Şi înitr-adevăr şedea acolo la o masă lungă Korkeri, cu vin şi slană în, faţă, dar jur-împrejur de-a lungul pereţilor numai oameni spînzuraţi. Pe toţi patru pereţii, cum atîmă paltoanele groase în prăvăliile jidovilor din Miskolc, la vremea tîrgului de iarnă. Atîrnau acolo unul lîngă altul, cu ochii holbaţi, cu gurile căscate, de parcă ar fi vrut să strige. Cu urechile căzute, parcă plesnite şi doborâte de lovitură. Iar crîşmarul şedea la masă şi mînca din slănina cu miez alb şi cu boia şi din pîinişoara de Debreţin, turna pendelete pe sub mustăţile sale lungi vinul rece, de s-ar fi gudurat şi cîinele, şi pisica, şi omul flămînd. Cînd şi cînd, oamenii spînzuraţi se clătinau acolo jur-împrejur pe pereţi, de parcă i-ar fi bătut vîntul, şi îndată crîşmarul se răstea la ei, la fel ca la cîini.

Stăteam acolo, boierule, şi în viaţa mea n-am simţit atîta foame ca atunci, văzîndu-l pe crîşmar cum înfulecă la slănină din vîrful briceagului. Deodată, crîşmarul

meu se întoarce şi ciocane în geam: „Hai înăuntru", îmi zice.

Cînd am păşit înăunjtru, abia atunci văd că pe pereţii odăii dinspre curte atîrnă nu oameni, ci tot felul de mantăi, paltoane, sumane, bunde ponosite, lăsate acolo de călători drept zălog. Nu era printre ele nici măcar un palton, mai acătării, că rar se nimereşte vreun grof pe la un rateş din ăsta. Mă întreabă crîşmarul să-i arăt care-i paltonul meu. l-l arăt. „Eh, ăsta nu merită Cine ştie ce, da o cină merită. Dar pe urmă trebuie să te spînzuri de pironul ăl gros din grajd." Aşa e, am zis, că tot mi s^a urît de viaţă. Dar i-am mai făgăduit şi altceva, dacă-mi dă voie să mănînc din slana aia. „D-apoi, n-ai să mă păcăleşti ?“ nwa întrebat crîşmarul. „Uite funia, o am aici, în traistă, i-am răspuns. Nu mi-e în fire să glumesc."

Aşa s-a şi întâmplat, boierule. Am mîncat pe cinste, ca niciodată-n viaţă. Am băut vin, de m-am îmbătat încă de la prima înghiţitură. Miezul de pîine aproape că mi-a sugrumat gâtlejul. Dar eu am mîncat înainte, cît am putut. Apoi cînd mi-ăm rotit privirile în jur, nu l-am mai văzut pe arîşmar în, odaie, fereastra era deschisă, se vedeau pe tocul ei urmele noroioase ale tălpile»' mele. Eh, mi-am zis, n-o să dai tu, flăcăule pribeag, de un om care să creadă visul tău trăsnit. Or să zică, vezi bine, că ai intrat tâlhăreşte, ai furat, ai jefuit, şi-or să te azvârle în temniţă... Aşa că nu mi-a mai rămas de ales decît să-mi înfăşor funia în jurul gâtului, după ce am băut şi vinul ce mai rămăsese. Te rog să mă crezi, boierule, căi nu-i cine ştie oe mare scofală să te spînzuri.

*

Căruţa înainta cu noi în ceaţă, birjarul privea în urmă cu ochi ucigaşi, pînă cînd într-adevăr îl văzu pe dumnealui domnul Korkeri ivindu-se în goană, din ceaţă, călare pe un cal fără şa, cu un baltag în, mînă.

— Hei, mă, tîlhare, ticălosule, mi-ai călcat azi-noapte casa ! strigă încă de departe, la care flăcăul cel băsnitor

sări nesăbuit jos din şiregla căruţei. O luă la goană spre şesul înitins, ca un şoarec ce-şi caută scăparea. Iar Korkeri, călare pe un cal negru, după el ! Dar de la marginea) şanţului mai strigă în urma sa :

— Aşa trebuie să-l taie omul pe omul spînzurat ! O treabă mai plină de învăţătură nici că mi se putea întâmpla în călătoria mea plictisitoare, tomnatecă.

(1925)

CAZINOUL NOBILILOR

ERA UN TIMP, VORBA ACEEA : DE să scoţi cîinele afară în braţe ca să latre.

În acele zile, sosi trupa ambulantă în comuna X, parcă hăituită de lupi pe drumurile marii. Veniseră aproape desculţi, ca gîştele sălbatice, care pe vreme rea se simt bine în rîurile reci. Veşmintele lor însă aduceau cu cele ale irozilor de Crăciun, care îmbracă tot felul de hanţe înzorzonate şi fără folos. De minune era şi faptul că nimeriseră drumul pînă în comună, căci nu se afla nici urmă de sanie, de cînd o mireasă bătrînă nu voise a muri nici în ruptul capului fără medicul de plasă. Călindarul nu arăta nici vreo zi onomastică pentru care ar fi meritat să meargă. în, vecinătate. Totuşi artiştii nimeriseră aici parcă amuşinînd ca sălbăticiunile. Cum aveau oare să plece mai departe ?

Bineînţeles, se cartiruiră la Cazinoul Nobililor. Amfitrionul nu avu nimic împotrivă, căci de cînd căzuse atîta amar de zăpadă., membrii cazinoului tot nu mai vizitau acea circiumă învechită. Obişnuiţilor cititori ai ziarelor li se trimiteau ziarele acasă; amatorii de cărţi şi băutorii se vizitau unii pe alţii ; nu mai era nevoie să se pună foc în sobe, nici chiar de dragul actorilor, care erau bucuroşi că se află sub un acoperiş. Anunţară prima reprezentaţie pentru sîmbăta cea mai apropiată. Aveau să joace *Regele Lear,* cu acompaniamentul tarafului de ţigani.

— Prevăd de pe acum că-şi vor lăsa aici zălog niscai

veşminte, îşi dădu părerea cîrciumarul Cazinoului Nobi-Iilor, dar hotărî că va aştepta pînă sîmbătă- seara, cînd îi va azvîrli afară pe artişti ca pe nişte cîini.

*

Sîmbătă însă sosi pe neaşteptate, ca adus de diavol, domnia-sa domnul Andrasfy.

— Am căutat pretutindeni oameni cu mintea limpede, şi pretutindeni am dat numai de beţivi, zise cînd coborî dintr-o prăpădită, de sanie ţărănească pe care o rechiziţionase cu arma în mină şi cu ameninţări de moarte undeva, pe şoseaua naţională.

Cărăuşul se uită pe sub pălărie la domnul ce se ridica din aşternutul de paie. Nu prea trăgea speranţe de vreo răsplată... Aşa şi fu, dovadă că domnul Andrasfy nu schiţă nici măcar un gest cu mîna spre buzunar, ci rosti :

— In ianuarie poţi veni după purcelul acela pe care ţi l-am promis.

— Unde ? întrebă duşmănos cărăuşul.

— Aici, în vecinătate, la Brînceni, unde-i dau brînci omului, ori la Azvîrlita, de unde-l scot de-azvîrlitelea, răspunse rîzînd domnul Andrasfy, şi porni cu paşi cucoşeşti prin zăpada adîncă din curte spre Cazinoul Nobililor.

— Eh, dacă nici domnul Andrasfy nu-i ajută pe comedianţi, apăi nimeni ! mormăi cîrciumarul fără a-i da oaspetelui atenţia cuvenită.

Domnul Andrasfy însă era obişnuit cu astfel de primiri din partea unor oameni de teapa cîrciumarilor, doar avusese multe necazuri cu ei la petrecerile sale. Mereu vroiau să-l înşele, cum povestea, cu toate că de înşelat nu-l poţi înşela decît pe cel ce se lasă.

Actorii se aciuaseră. în salonul de băut al cîrciumii, pentru că acolo era totuşi cît de cît mai cald. Acolo pînă şi canagiul căsca. Domnul Anjdrasfy aruncă priviri ucigaşe spre femeile şi bărbaţii pe oare nu-i văzuse niciodată. (Trupa era formată din doi bărbaţi şi două femei.)

— Ia te uită, o muscă. ! exclamă şi făcu o mişcare iute, de parcă ar fi înhăţat ceva de pe masa pustie a

artiştilor. Nici vorbă să fie acolo vreo muscă pe vremea asta de iarnă, ba nici vara, doar dacă nu va fi vrut să-l mănînce pe actorul cel bătrîn.

— Sîntem actori, rosti unul dintre oaspeţi, oare avea mărul lui Adam mare cît un. cep de butoi. Şi arătă spre afişul agăţat pe perete, unde însemnau întotdealuna cu creionul numele satului în oare îşi propuneau să joace.

Domnul Andrasfy se opri în faţa afişului, scoase din buzunarul paltonului îmblănit nişte ocehlari sparţi, pe care-i purta la el desigur pentru a-i spori prestanţa, începu a silabisi pe rînd numele actorilor : Morfoki... Băcsbodrogi... Szep-Juhăsz... Barlangligeti.

— Din atîta nu se lămureşte care dintre voi e domnişoară şi care lotru, se răsuci el spre masa actorilor. Domnişoara asta, de pildă, cine ar fi ? întrebă arătînd spre una din actriţe.

— Ea e Szep-Juhăsz ! răspunse actriţa mai ofilită, care nu se deosebea cîtuşi de puţin de actriţele ambulante mai bătrîioare ce cutreierau cîndVa Ţara Ungariei.

— Hm, răspunse domnul Andrasfy şi se aşează încet pe scaun la capul mesei lungi, însă totuşi într-o poziţie de parcă ar fi călărit, pentru a sublinia şi în acest chip că nu aparţine acelei societăţi.

*

Andrasfy era lăstarul unei familii provinciale de vază, dar nu mai avea de cîteva decenii nici o avere. Colinda de colo-colo prin comitat, lua asupra sa treburile bune-rele ale ţăranilor, pentru a aduce vreun folos poporului, „care trebuie iubit“ — iar domnii, din consideraţie pentru rudele lor de vază, dar şi din pricina firii sale bătăioase, erau nevoiţi să stea de vorbă cu domnul Andrasfy. Atît cu mintea limpede cît şi beat, era un om violent. Insă la praznice era de mare folos, pentru, că acolo îşi repara întotdeauna greşelile : le dansa pe cele mai bătrîne femei şi toasta pînă şi pentru bărbaţii care nu mai erau buni nici măcar să aibă zi onomastică în Călindar. Altminteri purta barbă neagră, .pentru a avea pe unde se scurge vinul care nu

mai încăpea în el. Avea faţa cărămizie, de parcă ar fi călătorit numai iarna, şi o voce de se scuturau, toate oalele şi ciube- rele agăţate-n şipcile gardurilor cînd striga.

— Şiii... cîte bilete aţi vîndut ? întrebă cercetîndu-şi A'îi'ful cizmei.

— Pînă acum nici uniul ! răspunse actorul bătrîn, cu palton soios, care era evident directorul trupei.

— Nici nu vindeţi nici unul în comuna asta prăpădită. N-au nevoie ăştia de trupe teatrale, doar de alegeri de deputaţi. Dar eu am să vă ajut.

Canagiul cel morocănos stătea dună tejghea, nu făcea bine să iasă de acolo cînd domnul Andrăsfy era oaspete. Iar oaspetele — pe jumătate haiduc, pe jumătate domn — şedea pe scaun ca în şa şi îşi privea cizma, pînă cînd deodată îşi înălţă capul şi răcni cu un glas de putea speria şi urşii :

— Mă, ucigaşule ! De ce nu faci foc ? Ori poate aştepţi ca oaspeţii tăi să se prefacă pînă la unul în sloiuri de gheaţă, ca afară ţurţurii de pe jgh^ib ? Am văzut în curte ditamai buturugile ! Ce ? Aştepţi să sparg eu buturugile alea ? Că dacă dau o dată, iama prin ele, ai de unde să pui pe foc ziua-noaptea !

Discursul, ce-i drept, fu lung, dar avu efect. Canagiul mai zăbovi doar scurtă vreme înfruntîndu-l din ochi pe domnul Andrăsfy, apoi îşi lăsă încet-încet capul tot mai jos, pînă-i ajunseră privirile la picioare. „Bine !“ rosti cu ochii aţintiţi pe picioare, în timp ce acestea se umjiră spre bucătărie.

Slujnica soioasă era asemenea oricărei slujnice care poate fi văzută la ţară, unde iarna, cînd trebuie să se scoale devreme, nu prea obişnuieşte să se spele. Slujnica dădu să pună focul în salon folosindu-se de cîteva lemne subţiri, rotunde, ce trosnesc tare, dar domnul Andrăsfy i se adresă cu un mormăit blajin :

— Fă foc în teatru, Terka !

Teatru era numit la Cazinoul Nobililor acea încăpere

mare unde, cînd şi cînd, iubitorii de artă obişnuiau să dea reprezentaţii. (Bineînţeles, aproape întotdeauna se juca *Netrebnicul satului*[§§ ***].)

— Tot n-o să fie nici o reprezentaţie ! făcu pe isteţul cîrciuimarul.

— Ţi-am mai spus, arendaşule, să taci cînd vorbesc eu ! răspunse domnul Andrăsfy cu acel /ton cîtuşi de puţin linjiştitor cu care obişnuiesc să vorbească domnii. Eforia averilor nobiliare nu-ţi dă vinul, clădirea şi permisul de folosire a băuturii pentru ca să-ţi umble gura cînd nu eşti întrebat. Tu de fapt nici n-^.1 permis. E al cazinoului. Şi totuşi tu foloseşti vinul, şi nu domnii, de la care îl iei ieftin, din] mila şi îndurarea lor.

— Da' măcar îl vînd curat, replică prompt canagiul, care se cătrănise rău văzînd că slujnica se supune domnului Andrăsfy şi nu lui. Vin pînă şi din Ocsa să bea aici.

— Cel din Ocsa nu ştiu ce-i vinjul bun. Pînă şi clinele din Ocsa mierge după stăpînul său numai cînd omul se întoarce acasă de la circiumă vomînd. Aşa că. să nu ne mai lăudăm aitîta cu cei din Ocsa, arendaşule ! i-o reteză oaspetele.

Dar amărăciunea cîrciumarului fu atît de mare văzînd cum i se cară lemnele de plop şi de salcîm în „teatru?[1] gol, încît nu-şi putu stăvili în nici un chip limba :

— Da' pe cine aşteaptă să vină astă seară domnia-voastră ? De trei zile nici trenul nu mai merge din pricina viscolelii. în afară de cizmarul beţiv, n-am avut nici un oaspete. Nu-mi calcă nimeni pragul pentru un vin rece. Poate numai dacă domnia-sa bătrîna Vadăszfal- vi ar veni la teatru, dacă birişii " ei ar primi s-o aducă pînă aici în braţe. Iar la alde Farkasvări tocmai astă seară sărbătoresc ziua Sfintei Lucia în onoarea bătrînei doamne. Pe cine aşteaptă aici domnia voastră ?

— Nu-i grija cîinilor ! Am să fiu eu aici. îmi sînt tocmai de-ajuns mie însumi!

*

§§ Piesă de teatru foarte populară, aparţinînd scriitorului maghiar Toth Ede (1844—1876).

*** Muncitori agricoli lipsiţi de pămînt. angajaţi, conform unei învoieli, să lucreze pe latifundiile moşiereşti.

în timp ce se desfăşura acest discurs amplu între amfitrion şi domn, cele patru păsări zburătoare se chirciră la masa cea lungă. Aşteptau, ştiau că ciorovăiala nu se va încheia fără rezultat, că se vor alege totuşi cu ceva în buzunarele lor găurite. Şi nu se înşelară în speranţele lor.

— Ce-ai vrea să mănînci şi să bei ? se întoarse apoi domnul Andrăsfy către acel actor bătrîn cu palton miţos şi slinos care părea a fi conducătorul trupei. Paltonul umblat prin toată ţara răspunse fără ezitare :

— Ce se găseşte. Nu obişnuiesc să dau de-o parte nici mînparea, nici băutura.

încheie cuvintele cu un fel de nechezat ca de cal aflat în goană şi în spatele căruia în sfîrşit s-a răsturnat căruţa cu oale. Era un actor bătrîn, hîrşit, uns cu toate alifiile, care putea să rîdă. pînă şi în cele mai triste situaţii. Nasul său umblase desigur prin toate oalele pe care le văzuse cîndva. Gura sa trăncănea desigur pentru a căpăta un oarecare onorar pentru asta. Numai bărbia i se repezea mereu înainte, ca a unui om ce nu vrea să moară. Avea o gură mare care i se umflase desigur de la toate cele pe care le strînsese el acolo.

Domnul Andrăsfy îşi puse un picior peste altul.

— Bine, dar spune-mi totuşi ce ţi-ar plăcea acum mai mult ? Pipote de găină sau coastă de miel ? Vreo zeamă uşoară, de pildă de porumbel, care-i cade numai bine unui om bătrîn ca dumneata ? Sau poate o ciorbiţă de purcel, cu copiţele şi ficăţei ?

Directorul trupei rîse înşelător şi se uită la cîrciumar.

— In ziua cînd am sosit, am zărit în curte, pe zăpadă, o pată neagră, cum rămîne după tăierea porcului...

— Nici n-am porc, interveni arendaşul scuzîndu-se.

— Sigur că n-ai, că l-ai tăiat deja, l-ai făcut cîrnaţi, ai umplut caltaboşi, iar şunca ai atîrnat-o în horn, răspunse domnul Andrăsfy.

Directorul trupei dădu dip, cap :

— Păi, dacă ar mai fi rămas după tăiere, aşa, niscai măruntaie, cu plăcere le-aş mînca. Azi-noapte, de pildă, am visat caltaboş în sînge şi varză murată rece.

Domnul Andrăsfy dădu din cap şi se întoarse spre celălalt actor.

— Dar tu ce-ai pofti ?

Acest al doilea actor încă nu bătuse şcoala vieţii, era un fel de băietan, care desigur fugise nu de mult de acasă de dragul trupei ambulante. Nasul cîrn îi dădea un aer de bărbier, dar ţinjuta trupului îi era mai degrabă cavalerească. Avea ghetre şi cu buzele subţiri zîmbea mereu dispreţuitor la oamenii care nu-l cunoşteau.

— în circiuma asta tot nu se găseşte ce-aş vrea eu ! răspunse actorul. Eu aş vrea im public numeros. Aplauze, chemări la rampă, strigăte, succes.

Domnul Andrăsfy îşi căscă gura şi arătă cu degetul în ea :

— De-ale mîncării — e vorba de păpică !

— Păpică ! exclamă rîzînd actorul. Mie, de pildă, îmi place foarte mult berea la cană, care are un, guler atît de alb, cum eu n-am să mai port niciodată. Deşi m-am născut domn, tata mereu îmi atrăgea atenţia să mă feresc de nepricopsiţi, pe cit posibil să mă împrietenesc cu oameni mai bogaţi, mai de vază decît noi. Dar eu am preferat să-mi lipesc barbă de cînepă şi mă amestecam cu ţiganii să mă dau roata peste cap. M-am prostit, cum s-ar spune.

Domnul Andrăsfy făcu un gest de nerăbdare :

— Nu mă interesează minciunile tale, dacă vrei să ajungi un bun om de teatru trebuie să. minţi mai colorat, mai însufleţit, mai interesant.

— Eu sînt un domn...

Domnul Andrăsfy se ridică, îi întoarse spatele actorului, se aplecă mult în jos şi îl privi pe puştan printre picioarele răşchirate. 11 privi bine, apoi rosti :

— Am să-i spun să-ţi facă nişte burtă.

Acum îi veni rîndul actriţei mai vîrstnice.

— După cum observ, dragă doamnă, — începu cavalereşte domnul cu purtări de haiduc —, dumneata nu eşti mulţumită cu soarta dumitale vitregă. Un pic de cafeluţă, dulceaţă, unţişor, miericică, nu-i aşa, n-are cum să strice ! E drept ?

— Eu nu-s flămîndă. Eu sînt îndrăgostită, răspunse pe neaşteptate actriţa mai coptuţă, care fusese evident de mai multe ori îndrăgostită la viaţa ei, dovadă că rostea cît putea mai emfatic cuvîntul dragoste.

— Eu sînt îndrăgostită, repetă actriţa şi prin fardul subţiat răzbătu o oarecare roşeaţă, ca jarul de sub cenuşă. Iar vocea ei era plină, frumos timbrată, în timp ce rosti aşa :

— Am trăit vreme de trei ani cu un om bogat. I-am fost cîine, roabă, obială şi saltea de paie. Timp de trei ani n-am îndrăznit să mă îndrăgostesc, oricît mă ademeneau bărbaţii tineri şi frumoşi. îmi spuneau că omul bogat e făcut pentru a fi înşelat. îmi spuneau să-mi privesc singură viaţa mea tînără, frumoasă, pe care o trăiesc zadarnic. îmi spuneau că sînt nebună să mă jertfesc, că trebuie să trăiesc, să înşel, să jupoi cît mai repede, căci viaţa zboară. Dar eu nu m-am clătinat, nu l-am părăsit pe omul acela bogat. Apoi după trei ani s-a plictisit de mine şi m-a azvîrlit fără un sfanţ în stradă. Domnul meu, dacă eşti cunoscut în Korospatak, treci pe la moara cu aburi, la birouri, şi spune-i lui Zabhegyi că Amanda e gata să se întoarcă oricînd, căci e îndrăgostită. de dînsul.

— Lui Zabhegyi ? întrebă domnul Andrăsfy rîzînd ironic.

— Da. Te rog spune-i că nu l-am înşelat niciodată, nici cu birjarul, nici cu sluga, nici cu prefectul, deşi asta a făcut-o fiece prietenă bogată. Urmele paşilor mei n-au putut fi găsite nici pe pajişte, nici în zăpada proaspăt căzută, ca urmele altor prietene cînd ieşeau, din casă. Te rog să-i spui că sînt gata să-i fiu iar slujnică, îi spăl lenjeria, îi p>eticesc cămaşa şi îl trag pe spinare aşa cum numai eu ştiu...

— Hei, dacă aş fi Dumnezeu ! oftă domnul Andrăsfy.

Femeia reluă cu glas repezit :

— Nu-i nevoie să fii Dumnezeu pentru aşa ceva... Se descurcă şi un dumnezeu mai mic să-l înveţe să ştie de cinste pe omul acela cu inimă de iepure, moale ca piftia şi cusurgiu. Eu îl cunosc bine, trei ani de zile am cărat ţucalul după, el. E el cu ochii însîngeraţi şi păşeşte ca

un cocoş, dar nu ai de ce să te temi !

Atît lipsea să i se spună domnului Andrăsfy !

— Apoi cu nici altminteri nu mă tem ! zise cu un glas gros, adine. Uite, să batem palma că săptămîna viitoare îl cotonogesc pe Zabhegyi.

Femeia mai coptuţă se repezi şi-i strînse cu amîndouă palmele mina.

— Ei, ei, lasă., la mine nu contează o mică lecţie !

După care, domnjul Andrasfy îşi roti privirile, ca şi cum nici n-ar observa-o pe mica făptură ghemuită la capul mesei, pe actriţa aceea tinerică, palidă, ce arăta de parcă abia ieri ar fi ieşit din închisoare. Pe cap avea o beretă albastră, cum poartă şcolăriţele. De foame, nasul îi era roşu. Avea gură subţire, ca o rugăciune de copil. Viaţa nu lăsase pe faţa ei urme, nici măcar cît picioruşul piţigoiului pe††† o crenguţă înzăpezită.

— Lui llonka îi place cugloful *, rosti ocrotitor comediantul cel bătrîn şi, cum îi era obiceiul, îşi miji ochii ca şi cînd ar fi spus o şotie.

— Care llonka ? întrebă, distrat haiducul domnesc.

— Bogyo llonka, dacă<-mi îngăduiţi, se grăbi să-i răspundă directorul. Roluri de ingenuă, subretă, dramatice. De toate ştie fîrlifuza asta mică.

Dacă în vremea aceea ar mai fi umblat de-a_lungul Tisei cavaleri veritabili, în stare să aducă jertfe mai deosebite pe altarul femeilor, pe Bogyo llonka demult ar fi răpit-o, şi nu oricum, ci într-o oaleaşcă cu patru cai, sub lampioanele stelelor, ori cu bacul peste apă, cum se furau caii cărora voiau să le dispară urmele. Dacă în, această vreme s-ar mai fi obişnuit ca pentru o mânuşă de femeie să. pătrunzi în cuşca leilor, mănuşa lui Bogyo llonka absolut sigur n-ar fi rămas în cuşcă. Dacă în acel timp s-ar mai fi nimerit tineri care obişnuiau să înnebunească de-a-nserioasele văzînd o răsucire din călcîie sau dintr-o privire furişă dar multgrăitoare — tinerii

---

††† Tarte <din germ. *Kugelhof).*

aceştia ar fi însoţit-o pînă hăt departe peste ţări şi mări pe Ilonka, pentru ca la orice răsucire şi la orice privire să se afle în preajma ei.

— Păi, atunci Ilonka o să mănînce cuglof ! rosti hotărît dompul Andrasfy, ca un prinţişor ce are o baghetă magică.

Cu un gest larg din braţ, îl chemă pe cîrciumarul mirat.

— Arendaşule ! începu, fără să ia seama la privirile sale curioase. După cîte ştiu, prefectul, unchiul meu, e foarte supărat pe tine. E ceva în neregulă cu felul cum vinzi băutura. Păi, eu de Sfîntul Graţian tocmai am drum pe la prefect, atîta vroiam să-ţi spun. Ai auzit ce doresc mult stimaţii actori ?

— Am auzit, răspunse acru cîrciumarul.

— Păi, atunci hai la treabă, să nu pierdem vremea. Arendaşul mai rămase îndărătnic pe loc, înfipt în tocurile cizmelor. Era un om curajos, s-ar fi bătut fără ezitare, dacă ar fi putut scăpa aşa de oaspeţii săi neplăcuţi. Dar pînă una-alta, domnul Andrasfy nu ţinea să se bată, ci doar se lansă în comenzi din belşug.

— Adă pentru onorabilul domn director caltaboş în sînge şi maieş. Domnului secretar adu-i un ciolan zdravăn cu varză, că aşa ceva îi întăreşte pe tineri, să le poată dansa pe cumetrele grase. Iar doamnelor le comand cîte o oafeluţă, că văd că ai vaci, arendaşule.

Arendaşul îşi încordă doar muşchii unui picior.

— Nu ţin să. amintesc acum că anul trecut, cînd domnia-voastră. a binevoit să treacă ultima dată pe aici, nu mi-a rămas în bucătărie nici o oală, ulcea şi farfurie întreagă, că domnia-voastră a murdărit cinstea slujnicei. Nici de faptul că acum trei ani i-aţi pus pe prietenii domniei-voastre de m-au bătut atît de rău, că am zăcut săptămîni întregi la pat. Acum vă zic doar atît, să nu le mai ţineţi domnia-voastră parte artiştilor, c-or trăi şi fără domnia-voastră. N-am nici caltaboş, nici varză, nici lapte de bivoliţă.

Domnul Andrasfy ridică din umeri.

— Atunci nu-mi mai rămîne decît să dau foc şandramalei.

— Să-mi spuneţi doar în ce parte doriţi să începeţi, întrebă încă nepăsător arendaşul.

— Păi, în toate cele patru colţuri, să fie o treabă ca lumea, răspunse cavalerul.

Şi cu acestea îşi vîrî mîna în buzunarul nemaipomenit de adînjo şi scoase o pălărie mare de iască uscată, de care desigur avea nevoie în peregrinările sale. Rupse pălăria în patru, apoi se apucă să aprindă fiecare bucată la flacăra unei luminări. Iasca prinse a fumega, apoi luă foc, dar arendaşul încă stătea pe loc cu picioarele încordate. Domnul Andrăsfy sufla de zor în iască.

— Cînd veneam încoa', am mirosit că în curînd se stîmeşte un vînt dinspre nord-vest. Vîntul ăsta mi-e prieten, mă însoţeşte aproape în toate călătoriile mele. Nu mă părăseşte de vreo patruzeci de ani. îmi dă tîrcoale paltonului ca un cîine credincios. îmi smulge grijile din cap, aburii şi răscolul sîngelui, ca-n poveşti. îmi înviorează spinarea, ca onorabila doamnă, spinarea lui Zabhegyi. Iar acum, vîntul mă va ajuta să ard pînă la temelii hanul ăsta mizerabil, împuţit, plin de noroi.

Cîrciumarul bombăni pe sub mustaţă :

— în han eu sînt doar arendaş. Clădirea e proprietatea comună a Cazinoului Nobililor.

— Tocmai de asta îi dau foc. Sînt membru al comitetului cazinoului, rosti domnul Andrăsfy umflîndu-şi pieptul.

Roti bucăţile de iască arzînde deasupra capului, apoi ieşi afară cu ele.

Cazinoul Nobililor avea un acoperiş fiumos, vechi, din trestie. Un acoperiş gros, făcut din belşug, de vreme ce şi stuful întins din josul comunei era proprietatea comună a nobilimii, pe care dacă nu-l lăsau pradă pustiirii, era numai pentru a avea unde să se ascundă sălbăticiunile şi haiducii. De acolo se adusese trestia pentru acoperişul cazinoului, prieten bun al vrăbiilor, muşchiului, ploii, grindinei şi nămeţilor. Un acoperiş din acesta ţinea o căldură bună, din mijlocul lui se înălţa un horn alb, ca un paznic de turmă ; iar pe horn se zărea anul cînd a fost durată casa : 1878, vopsit ou cifre

negre. Eh, acuşi-acuşi avea să dispară anul 1 Domnul Andrăsfy îşi înfipse mîna în colţul acoperişului de trestie şi tocmai se opintea să smulgă un mănunchi zdravăn, în locul căreia să vîre iasca aprinsă, cînd deodată în spatele său se auzi răsunînd clopoţelul de la uşa cîrciumii, apoi clinchet! un glas dulce, de fată, precum un clopot de capelă în tăcerea mare a pădurii.

— Nu-i daţi foc, vă rog, cîrciumanil s-a şi răz- gîndit.

Era Bogyo Ilonka, care ieşise să-l convingă pe cavalerul cel necruţător să renunţe la planul său.

— Păcat, răspunse domnul Andrăsfy şi, scoţînd un oftat, înfipse bucăţile de iască aprinse în troienile adinei ce înconjurau casa.

(1925)

DUMNEZEU CU VOI, FERICIŢILOR VENDELINI!

— DUMNEZEU CU VOI, FERICIŢILOR Vendelini, zise domnul Privat, cînd încuie uşa casei, cum poate numai un scufundător îşi va fi luînd adio de Ia lume înainte de a se scufunda în adîncul mării. Dumnezeu cu voi, Vendelinilor ! repetă domnia-sa cînd răsuci de două ori cheia în broască.

Domnul Privat le zicea „fericiţi Vendelini" tuturor celor ce mai to*ăiau, în afara sa, pe rotundul acestui pămînt. Cu alte cuvinte, despre alcătuirea lumii era de părere că toţi sînt mai fericiţi, mai mulţumiţi, mai veseli decît el, din pricină că-s mai răi, mai vulgari, mai neînsemnaţi, mai mincinoşi... Fericiţii Vendelini au numai însuşiri murdare, atît sufleteşti cît şi trupeşti... Iată de ce, aşezîndu-se lîngă sobă, în care focul ardea fără întrerupere, domnul Privat ţinu să repete doar : „Dumnezeu cu voi, fericiţilor Vendelini".

...Ia să vedem, ce s-a mai întîmplat cu el şi azi, cînd şi-a părăsit pentru o bucată de vreme locuinţa, pentru a-şi pricinui o bucurie de pe urma vizitării unui restaurant.

La Budapesta eira o zi ceţoasă, de noiembrie, una din acele zile mohorîte cînd zăpada nu izbuteşte să cadă, deşi dacă ar izbuti, ar fi îndată mai bine, gîndesc în sinea lor oamenii ce bat străzile sub bolta ameninţătoare a cerului. Ce ar fi îndată „mai bine" ? Asta n-o ştiu nici măcar ei. Poate că birjarii de pe marile bulevarde nu s-ar mai gîndi că ei se află la Londra, că

trebuie să mîne cu distincţie şi repede, mai-mai să-i calce pe pietonii r.e- atenţi. Mai degrabă s-ar gîndi în sinea lor că ei nu sînt decît nişte simpli birjari de ţară (şi aceia pe potriva imaginaţiei domnului Privat), şi că pe vremea asta de toamnă tîrzie transportă gunoi pe arăturile umede, pe după grădini, unde nu poţi călca decît cel mult o sperietoare de păsări. Sau poate că ar fi îndată „mai bine“ faptul că am putea zări paşii oamenilor pe zăpadă, ceea ce într-adevăr nu-i o distracţie de lepădat, cînd porţi încălţări fine şi noi în picioare. însă domnul Privat îşi avea părerea sa despre treaba asta. După domnia-sa, doar două-trei contese au încălţări bune în Budapesta, ale celorlalţi ori sînt ca ale negrilor de pe bulevardele europene, ori pur şi simplu jerpelite.

Şi totuşi ar fi ceva ce ar mai îndrepta situaţia, dacă zăpada ar izbuti să cadă. Domnul Privat îşi aduse aminte de pe vremea copilăriei şi adolescenţei, că atunci cînd ningea, mai ales Ja prima ninsoare, întotdeauna avea o poftă de mîncare neobişnuită. îi veneau în minte felurite supe, în care se fierbeau ţambale de porc, în timp ce afară ningea de zor, cu fulgi mari, în tăcere. Iată de ce se opri la un colţ de stradă şi privi încă o dată la bolta cenuşie, tristă a cerului. Da, dacă ar ninge, acum ar merge desigur cu mai multă plăcere spre cina sa.

Deşi ar fi putut face şi altceva, — de pildă să intre în restaurantul vreunui hotel mai select, pentru că nici-odată nu pleca de acasă fără bani, — se gîndi totuşi mai degrabă la vreo ospătărie solidă, burgheză. După părerea sa, la restaurantele selecte omul nu mănîncă normal ; trage cu ochiul să vadă cum trebuie să ţină furculiţa şi cuţitul, pentru ca chelnerul confident să nu zeflemisească pe la spate; nu îndrăzneşte să sugă oasele, nu îndr ăzneşte să şteargă farfuria, nici pîine nu consumă cît ar dori ; la mîncarea nesărată cere muştar; nu cutează să facă scandal dacă găseşte un fir de păr în supă ; cu alte cuvinte, se satură cu salutul portarilor şi cu temenelile chelnerilor.

Nu era uşor de găsit o ospătărie solidă, burgheză, căci domnul Privat cunoştea toate ospătăriile de pe

Korut, ştia defectul fiecăreia şi bombănea încă de pe acum gîn- dindu-se cu ce-l vor fierbe şi enerva la ospătărie ; ba chiar era în stare să se supere numai la gîndul că la ora patru femeia de serviciu va deschide uşa pentru cîteva minute, să mătură. în asemenea momente ar fi fost în stare s-o ucidă pe neştiutoarea persoană feminină...

Arunca un ochi iute pe geamurile ospătăriilor, să vadă unde ai' putea găsi o masă de colţ pe placul său, de la care să poată ţine sub observaţie tot mapamondul, dar pe el să nu-l vadă nimeni. Dacă ici-colo se găsea cîte o astfel de masă mai pe placul său, în faţa ei ori în vecinătate şedeau nişte copilandri care de obicei vorbesc numai prostii, ba colo fel de fel de femei, care se simt jignite şi cînd le fixezi, se înfurie şi cînd nu le adresezi nici măcair o privire fugară.

în cele din urmă găsi o ospătărie, unde masa de colţ nu era înconjurată de tot felul de paltoane atârnate în cui, nici de parapleuri, nici de bastoane, nici de pălării; şi nici chelnerul nu avea altă treabă decît să-l ajute pe domnul Privat să-şi scoată paltonul, după care plecă fără a-l molesta cu întrebările sale pisăloage : „Supă de carne sau de roşii" — cum obişnuiesc să spună de cînd lumea aceşti ţipi înfigăireţi, încît clientul (domnul P.) ar avea chef mai degrabă să plece îndată, nu să rămînă.

Pesemne că omul nostru avea o zi norocoasă... Doar picolul îl deranjă cu întrebarea : „Doriţi bere sau vin" ?

— Mai încolo, după ce voi fi mîncat! îi răspunse morocănos clientul. Acum avea răgaz să-şi rotească ochii prin local, să vadă ale cui priviri îi vor amărî viaţa, cînd deodată atenţia i se îndreptă înspre uşă, pe care intră un „om pe plăcerea lui".

Cum era noul client care-i plăcea domnului P. ?

Fireşte, aparţinea soiului „fericiţilor Vendelini", era un bărbat acceptabil de gras, însă nu dintre aceia care îşi poartă corpolenţa nefericiţi, ca pe o lovitură dată lor de însuşi Dumnezeu. Era gras doar într-atîta cit să dovedească permanent lumii că bucatele bune nu-s dăunătoare sănătăţii. Pumnul îi era mare cît o prepeliţă după seceriş. îşi dezbumbase jiletca astfel că fazanii, găinile şi celelalte păsări din bucătărie vor fi căzut îndată la

idei, gîndindu-se de n-o fi mai bine să-şi ia zborul ? ! Avea faţa rumenă, ca şi cum abia ar fi sosit de la o vînătoare unde doborise cîţiva iepuri, pe care-i trimisese în dar cunoscuţilor săi, ataşîndu-le pe Ioc şi reţeta după care să-i prepare. După ţinuta gîtului, ca şi după culoarea ruginie a acestuia, lesne se putea deduce că noul client nu respinsese la viaţa lui nici ceafa de vită, căci va fi intrat desigur şi în localuri unde se serveşte o came de vită pe cinste. Acum, domnul Privat luă în cercetare ochii acestui client picat „pe plăcerea sa“. Erau ochi rotunzi, intimi, lipsiţi de falsitate, ochi ce nu cunoşteau nici pe departe vreo pornire rea pînă a nu se aşeza în circiumă să mănînoe, privind cu încredere la cele ce vor urma, ne- itrecîndu-i prin cap nici măcar un os de peşte cît de subţire.

Noul client luă în mînă şervetul de masă, îl scutură în faţa sa, apoi în dreapta şi stingă sa. După care îl desfăcu pe-ndelete ca şi cum ar fi executat o scamatorie ; apoi îşi legă şervetul la gît, aranjîndu-l cu migală pe piept, să nu aibă cute, ca şi în spate, la guler, astfel că cele două colţuiri ale şervetului prinseră a semăna cu copiţica unui purcel.

După această operaţie, mută în altă parte solniţa, farfurioara cu paprică, păhărelul cu scobitori, ca pe tot atîţia idoli mici cărora li se îngăduie să ia parte la ceremonia apropiată. Se vedea că nu făcea treaba asta pentru prima dată, fiecare statuetă avîndu-şi locul ei, unde se retrăsese supusă.

Trase apoi cu mîna stingă mai aproape paharul de apă, în timp ce cu dreapta luă cuţitul şi lovi cu lama de cîteva ori în pahar, făcîndu-l să clinchete.... Domnul Privat fu gata-gata să se ridice de la masa de vizavi, dar nu de enervare, ci de bucurie. Erau sunete demult auzite. îi veniră în minte acele staţii de provincie în care trenul personal stă zece minute, pentru ca toţi călătorii să poattă prinzi la bodega-restaurant. Fiecare astfel de staţie pentru servit prînzul îşi avea specialitatea sa. Piispokladănyul de pildă e vestit pentru purcelul umplut la tavă. La Nyregyhăza, în zilele tîrgului săptămînal, la restaurantul gării se taie porcul, în timp ce la Sătoraljauj- hely trenurile ce merg spre graniţă sînt

aşteptate uneori cu brîncă de urs, în caz că vânătoarea a fost norocoasă, însă cu spinare de căprioară în orice caz ! Clopoţeii de semnal din staţii sună silenţios şi perseverent, poşta e transportată cu cărucioare de mină huruitoare, uneori se fac manevre şi vagoanele se ciocnesc între ele cu bufnete seci, ce pot fi auzite de departe. Chelnerii, care cutreieră în lung şi în lat toată Ungaria, în timp ce pun mîncarea în faţa clientului, rostesc : „Binevoiţi şi mîncaţi liniştit, mai sînt cinci minute pînă pleacă trenul de Budapesta !“ în asemenea ocazii orice mîncare şi băutură e binevenită, căile ferate avînd grijă ca onoraţii călători să aibă poftă bună. Mici sticle de vin şi pălinci îşi iau drumul spre buzunarul bundelor, mustăţile lucesc de cele mai felurite grăsimi provinciale, şi totuşi inima e tulburată de o vagă nelinişte pricinuită de o eventuală pierdere a trenului. Călătorii se privesc unii pe alţii, cei ce călătoresc cu acelaşi tren, şi dacă vreunul începe să alerge ca un smintit, toţi se aruncă după el. în astfel de cazuri, zadarnic vine cu fluierul său omul cu chipiu şi miros de iarnă, care toată viaţa nu face decît să strige numele staţiilor ce urmează... Iată ce sentimente îl năpădiseră pe domnul Privat, văzîndu-l pe noul client cum bate cu lama cuţitului în paharul de apă.

După care apăru chelnerul cel chel şi cu nas roşu, care desigur băuse nu o dată în viaţa lui în bucătărie şi din bunăvoinţa bucătăresei acel vin roşu în care fusese fiartă carnea de mistreţ, apăru aşadar ţinînd în mînă lista de bucate ilustrată cu un buchet de flori, tăvi cu fripturi şi fazani cu coadă lungă, şi o întinse cu atîta respect clientului ce clipea din ochi deasupra şervetului, de parcă ar fi fost cine ştie ce bulă papală.

— Nu s-a terminat încă nimic la bucătărie ? se interesă bănuitor clientul, înainte de a fi aruncat măcar o privire asupra listei de bucate.

— Vă putem servi cu orice doriţi, răspunse chelnerul cu nas roşu, care altminteri era bărbierit de arăta ca un purcel proaspăt opărit.

Satisfăcut, clientul îşi puse pumnul stîng pe masă, se lăsă puţin pe spate pentru a-l putea privi pe chelner drept în ochi, ca un judecător.

— Aveţi şi os cu măduvă ? puse întrebarea-cheie.

— Am mai văzut adineauri în bucătărie un ciolan frumos.

— Atunci grăbeşte-te, amice, să nu-l ia altul, că după supa de came aş dori aşa ceva, zise clientul cu o nerăbdare total nepotrivită cu distincţia arborată pînă atunci şi aruncă în jur, asupra meselor, o privire cercetătoare, să vadă oare nu descoperă spre necazul lui acel frumos os în faţa vreunui om nevrednic. Nu, nici urmă de os în tot salonul.

— în orice caz, vezi să pună în supa de carne un ou sănătos, şi nişte Verdeaţă, poate băga şi gulie, conopidă, ba chiar şi cartofi, îi zise chelnerului ce dădea tăcut din cap.

Clientul întinse mîna stîngă, rămasă liberă, după o jimblă împărătească ochită încă din prima clipă, o strînse între degete făcînd-o să trosnească, şi frîngînd o bucăţică începu să o mestece, fără a arunca vreo privire la jimblă.

Căci privirea îi era ocupată cu treburi .mai importante, anume cu studierea listei de bucate pe care-o ţinea în mîna dreaptă.

Cei ce scriu listele de bucate nici nu-şi imaginează ce treabă importantă fac după ce termină munca lor de fiecare zi. Domnul Privat, de pildă, cunoştea un domn — avea o casă cu grădină în Buda — care mergea în Pesta să prînzească numai pentru a colecţiona listele de bucate. Bineînţeles nu lua ca amintire lista decît de unde era mulţumit de masă. Avea în colecţia sa liste de la cîrciumi care de mult nu mai existau, însă la vremea lor fuseseră vestite. Acest domn adusese liste de bucate din călătoriile lui prin străinătate şi astfel putea uşor să evoce amintirea acelor mîncăruri pe care le consumase la felurite restaurante. Cea mai mare plăcere i-o făcea să revadă la bătrâneţea sa lista de bucate a birtului „Elefantul" din Graz. Consumase friptură înăbuşită de cerb, atît de gustoasă, încît nu o putea uita. Lasă că, deşi poate nu merită să fie amintit faptul, acest pasionat colecţionar era tocmai în călătoria sa de nuntă !

Noul client aprecia într-adevăr lista de bucate pe care i-o înmînase chelnerul cel chel. Intîi începu a citi

doar cu ochii locul unde figurează supele şi fierturile, dar interesul îi sporea de la o clipă la alta — probabil cînd a ajuns la fripturi — căci vîrîndu-şi mîna în buzunarul lateral scoase un toc de ochelari, îl deschise cu un pocnet ca de dop scos, apoi îşi aşează cu grijă ochelarii pe nas şi începu a citi lista de la cap, ca pe un roman devenit interesant, pe care pînă atunci îl răsfoise distrat. (Aprobarea domnului Privat fu cîştigată şi datorită faptului că străinul scosese din buzunar nu nişte ochelari moderni, americani, cu rame de os, aşa-zişii ochelari-svindler, ci unii cu sticlele prinse în rame subţiri de oţel, cum erau pe vremuri, şi cu care se citea cîndva Biblia. Odată ajuns în stăpînirea ochelarilor, clientul purcese a citi lista şi de jos în sus, căci fiind el mai clarificat în privinţa planurilor sale, voia să se orienteze şi să decidă în acest fel anume ce ar trebui să mănînce. în timp ce parcurgea lista, ba confirma dînd din cap, ba clătina cu neplăcere, Domnul Privat ar fi dat orice, numai să ştie motivul acestor porniri sufleteşti.)

Dar iată că apăru cu supa chelnerul cel blond, cu nas roşu, zîmbind atît de interesant, de parcă ar fi auzit la bucătărie cele mai bune veşti.

— Am adus supa în castron ! anunţă, cu aerul că şi-ar fi cerut scuze.

Dar clientul nu avu nimic împotrivă. îşi scoase ochelarii de pe nas, îi închise în toc, cu acelaşi sunet ca de dop scos ; acum toată atenţia şi-o întorsese exclusiv asupra castronului aşezat în faţa sa. întîi îl cercetă de la distanţă, apoi îl trase mai aproape şi scufundă încet polonicul în el. Domnul P. băgă de seamă că noul client apucase polonicul în aşa fel, încît în acelaşi timp degetul mic i se ridicase în sus ca o baghetă de dirijor.

— Nu aveţi vreun condiment, Maggi sau aşa ceva ? întrebă clientul după ce îşi puse primul polonic de. supă în farfurie.

— Cum să nu avem, domnule ? răspunse chelnerul, şi se întoarse fulger, aducînd sticluţa cu lichid cafeniu, pe care după ce o studie cu ochii, clientul o scuturâ bine, de parcă ar fi vrut să-i aducă puterea la suprafaţă, şi îşi turnă din belşug în farfurie.

Dar clientul încă nu gustase din supă, cu mîna

dreaptă cotrobăia în buzunarul jiletcii, de unde, spre cea mai mare bucurie a domnului P., scoase o paprică de mărimea unei nuci, roşie, uscată, pentru a cărei tăiere şi mărunţire îşi scoase din alt buzunar briceagul. Feliuţele de paprică roşie şi seminţele mărunte le presără cu grija unui farmacist în farfuria al cărei conţinut continuase a-l amesteca fără oprire cu lingura din mina stingă. Era o supă cu tăiţei lungi, ori de cîte ori clientul ridica lingura, se zăreau atîrnînd tăiţei lungi de-o şchioapă. (Domnul P. îşi aduse aminte de arpele de odinioară, cărora maică-sa le dădea culoare cu şofran.)

Apoi brusc îşi lăsă capul în jos şi luă din marginea farfuriei o lingură de supă, sorbind-o uşor. Învîrti bine supa în gură, o înghiţi cu satisfacţie, după care îşi aţinti ochii cu cea mai deplină încredere pe supă, iar lingura prinse a se duce tot mai iute la gură, în timp ce tăiţei! lungi se amestecau cu mustaţa pe oală a clientului, după care dispăreau ajutaţi de limbă. Insă nu se poate afirma că muşteriul ar fi sorbit supa cu zgomot, doar că o consuma cu o poftă vizibilă.

O clipă făcu pauză, avînd a tăia în două cu muchia lingurii o bucată de gulie. în această pauză îl întrebă, pe chelner :

— Cum te cheamă, prietene ?

— Vendelin, să trăiţi.

— Eşti însurat ?

— Am fost, să trăiţi.

— A murit ?...

— Nu, altceva s-a întâmplat, răspunse Vendelin şi împinse mai aproape de client castronul, pe fundul căruia mai văzuse o cantitate deloc neglijabilă de tăiţei, precum şi o sfeclă roşie. Clientul dădu din cap cu o vagă resemnare.

— Nu mă prea omor după sfeclă, zise.

— Pot aduce osul cu măduvă, mult stimate domnule ?

— Da, poţi, zise clientul după ce-şi şterse cu şervetul de masă mustaţa, întîi dinspre stînga spre dreapta, apoi dinspre dreapta spre stînga şi în sfîrşit de sus în jos. Doar vreau să-ţi atrag atenţia, prietene Vendelin, să-mi prăjească şi cîteva felii de pîine, pentru că jimblele nu

se potrivesc la aşa ceva. Şi să fie fierbinţi, ca inima iubitei mele.

După ultimele cuvinte, oricine poate constata că pînă acum totul îi fusese pe plac clientului. Privea incontestabil mulţumit după chelnerul ce plecase în grabă.

Pînă să sosească osul cu măduvă, clientul îşi umplu timpul rotindu-şi privirile pe pereţii ospătăriei, unde, ca în orice ospătărie solidă, pestană, mai persistau întru amintire acele tablouri pe care le aduseseră la modă străbunii : şiruri de fazani, capete de porc, peşti cu gura căscată prinşi în rame înnegrite ; ori un paner cu mere, pere, prune, struguri, însă tabloul însuşi era atît de prăfuit şi tocit, încît nu te prea îndemna să mănînci fructe. Şi pentru că blondul picolo — cum sînt aceşti copii de şvabi pripăşiţi la Pesta — se afla tocmai în apropiere, clientul i se adresă aplecîndu-se spre el cu bunăvoinţă :

— Acum poţi să-mi aduci un pahar de bere, dar într-un pahar cu ureche, şi fără guler. Spdma să şi-o oprească tejghetarul.

întîmplător, picolul era sprinten, apăru îndată cu berea, pe care clientul o ridică spre lumină cu cea mai mare suspiciune. Era o bere aurie, din acelea visate de flăcăii hoinari ce bat sub arşiţă drumurile de ţară, berea asta proaspăt scoasă pe cep emana mireasma lanurilor de hamei pline de ciripitul păsărilor, şi totuşi clientul clătina din cap :

— Stăpînul tău trebuie să fie foarte bogat.

— De ce, mărite domn ? întrebă copilul.

— Că lasă gulerul gros, răspunse clientul şi apucînd zdravăn paharul de ureche, turnă din spumă în farfuria abia golită. Şervetul de pe masă avu iar de lucru pînă să elibereze mustaţa de spuma berii.

Dar uite că sosea şi vestitul os ou măduvă !

...Ce va fi gîndit clientul văzînd osul cel uriaş, nu putem şti. Dar în această clipă domnul Privat se simţea înşelat de toţi ospătarii din Pesta. Poftim, el bate cîrciumile de treizeci de ani, în timp ce acestui tip neînsemnat, care nici măcar nu pare a fi budapestan, i se serveşte cel mai grozav os din oraş !

Clientul îşi desfăcu şervetul de la gît şi îl strînse în mîna stingă.

— Şi, prietene Vendelin, ce s-a-ntîmplat cu femeia aceea ?

— A plecat, mult stimate domn, răspunse chelnerul cu atîta încredere, de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea pe demnul cu osul.

— A plecat ? întrebă cu oarecare surprindere domnul.

— Da ! zise chelnerul şi şuieră scurt, de parcă ar fi vrut să imite trenul, apoi plesni din degete, arătînd cu braţul ridicat spre uşă.

— Şşşş ! şuieră şi clientul, clătinînd din cap.

Dar iată că a sosit vremea să se ocupe de osul cu măduvă, altminteri s-ar răci din pricina vorbei lungi şi iară folos. Aşadar clientul îşi răsuci şervetul pe mîna stângă, apucă osul în ea, apoi ridică mîna dreaptă şi lovi cu ea de două-trei ori în antebraţul stîng, astfel că osul îşi lepădă zdravănul conţinut.

O astfel de măduvă ieşită la lumină trebuie consumată grabnic. Drept care clientul se şi aşternu la treabă cu feliile de pîine prăjită, solniţa, farfurioara de paprică, dar oricît de mari ar fi fost bucăţile vîrîte în gură, ochii îi atârnau tot timpul asupra chelnerului scund şi chel. (Domnul Privat stabili în sinea sa că măduva e o mîncare destul de grea, de asta o servesc cîrciumarii la vremea prîn- zului, ca omul să aibă timp s-o digere. Cine consumă măduvă seara, inevitabil va avea coşmaruri, pe cînd după- masă deliciul măduvii nu cauzează decît o moleşeală trecătoare.)

în timp ce clientul înfuleca de zor feliile de pîine, chelnerul cel scund turuia întruna :

— Ştiţi, cu în tinereţe am fost chelner la Cazino ; acolo am învăţat că trebuie să-mi calc în fiecare zi hainele, să port cămăşi curate, să mă bărbieresc zilnic. Da, clienţii mei erau Szemere, Pechy, ' chtritz, şi eu ştiam întotdeauna pe ce cal au pariat domniile-lor. Jocheii aşteptau afară în anticameră, dresorii şedeau pe culoar. Acolo se făceau pronosticurile uneori pînă la miezul nopţii, iar noi chelnerii ne tutuiam cu jocheii. Lui Carslake îi dădeam întotdeauna pe ascuns whisky cu sodă, că la Cazino nu era voie să fie servit nici un străin.

Lui Hyams îi plăceau trabucurile mari, fuma numai havane veritabile. Nu puteam merge la cursele de cai decît rar, şi totuşi cunoşteam fiecare cal. Bucmekerul Horner, chiorul, care venea des la Cazino, să ducă banii de la domni, sau să le aducă banii câştigaţi, mă striga ori de cîte ori mă vedea. „Eh, Vendelin, mă întreba în nemţeşte, ce cal va cîştiga mîine ?“ Şi eu îi spuneam chiorului de Horner caii cîştigători, pe care-i aflam de-acolo din discuţiile domnilor ; şi Horner îmi dăruia adesea cîte un bilet roz sau două, cu pariuri anticipate. Biletele astea erai emise întotdeauna toamna tîrziu, de ziua Sfîntului Leger, şi eu, bineînţeles, n-am cîş- tigat niciodată...

— Ce friptură s-ar putea mînca ? întrebă acum clientul şi luă iar lista de bucate lăsată pe masă. Hm, văd că aveţi friptură de raţă ! Dar aşa ceva mănînc de-ajuns acasă...

— Da, raţă cu varză roşie, repetă distrat chelnerul cel scund.

Clientul aruncă o privire spre păhărelul cu scobitori, apoi îl împinse mai departe cu dispreţ. în păhărel se aflau scobitori subţiri, moderne. îşi vîrî degetele în buzunarul de sus al jiletcii şi scoase de acolo o scobitoare uriaşă, din lemn tare. O împinse între dinţii săi superbi, îndeajuns de puternici pentru a consuma un taur frumos, ţintat. Clientul vorbi pe deasupra scobitorii...

— Ştii, Vendelin băiete, cînd viu la Pesta, de obicei îmi place să mănînc vînat, căci acasă bucătăresele noastre de la ţară nu ştiu să prepare vînatul ca bucătarii-bărbaţi din Pesta. Friptura de vînat o preparau cel mai bine la vechiul restaurant Lippert, bătrînul Lippert era el însuşi vînător, era maestru de trageri la cercul de tir. Eu ştiam asta, şi numai acolo mă duceam să mănînc iepure.

Chelnerul cel scund privea suspicios lista de bucate împreună cu clientul. Iar clientul o parcurgea cu degetul arătător, ca şcolarii ; studia conţinutul listei de bucate.

— Văd că aveţi fazan cu castane. întrebarea e doar cu ce fel de castane-i umplut : castane italieneşti sau

ungureşti ?

— Fazan cu castane, repetă chelnerul cel scund.

— Mă rog, dacă pasărea aia n-are vreun cusur mai deosebit, atunci poate veni, hotărî în sfîrşit clientul şi puse deoparte lista de bucate ca pe o carte citită.

De data asta, în timp ce aştepta, nu se uita la pereţi, ci la faţa de masă, pe care găsi destule firimituri de pîine pentru a face cocoloaşe. Apoi, clătinînd din cap, îşi fixă ochii asupra unei pete de pătlăgică, rămasă de la un client mai vechi. Luă un cuţit şi încercă să radă pata, dar fără a reuşi cine ştie cît.

— A sosit fazanul, anunţă chelnerul cel scund, cînd apăru cu tava aburindă. Am adus la el pireu de cartpfi şi castraveţi muraţi.

Clientul luase în fiecare mînă cîte un tacîm şi aşteptase aşa sosirea fazanului.

— Dar nu s-a terminat cu asta, prietene Vendelin : unde-s feluritele muştaruri ? Mie, de pildă, îmi place foarte mult muştarul iute de casă, pe care o gospodină bună îl prepară singură în gospodărie, dar nici muştarul franţuzesc nu-i de lepădat. Iar muştarul englezesc e divin. Aşa că adă muştarurile, prietene Vendelin, da vezi să nu fie uscate borcanele, adăugă apăsat clientul şi luă în lucru pieptul fazanului.

(Acum, la masa vecină, domnul Privat avea timp berechet să se gândească la acele păduri pe care le străbătuse în tinereţe şi unde trăiau fazani. Ce zgomot asurzitor face pasărea asta cînd cloceşte, cum flutură din aripi, zburînd cu stîngăcie împotriva vîntului, ca şi cum vîntul ar sufla în fustele unei femei... In aceste păduri, unde-i place fazanului să locuiască, copacii răsturnaţi continuă să dea frunză, cum îi cresc mortului unghiile ; tufele de porumbra se învineţesc încet-încet, în pragul toamnei, şi în vale, cerbul îşi numără mîndru coarnele în oglinda apei. Vînătorii bat pădurile, îndată ce prima zăpadă, zăpada Săgetătorului, le face statul în casă posomorit; cîi- nii asaltează liniştea luminişurilor din pădure, iar după bubuitul puştilor poţi afla dacă braconierii îşi fac de cap prin preajma locului.)

Vendelin sosi cu toate muştarurile ce se pot găsi într-o ospătărie solidă, burgheză. Apoi Vendelin vorbi

aşa :

— Unora le place şi fazanul preparat cu pastă din mă- cieşe sălbatice, ca de pildă cavalerului Wiener-Waldau, pe care tot eu îl serveam la Cazino. Era un om roşcovan, ca racul de mare sau ca fracurile domnilor toamna. Niciodată nu trimitea înapoi nici o mîncare, o mînca şi cerea alta. Era cel mai bun turfist de la Viena la Budapesta, şi domnii se împrieteneau cri plăcere cu el. Inelarul de la mîna dreaptă îi era strîmb, obişnuia să spună că i l-a rupt o fetişcană sălbatică nemaiştiind cum să scape... Odată îmi zice Wiener-Waldau : „Ascultă, dragă Vende- lin, eu vreau să te fac om norocos, mergi pe calul prinţului Festetich, pe Patience, ori de cîte ori va alerga“. Ală gîndisem că voi juca şi eu cîndva o dată sau de două ori pe calul domnului prinţ, apoi adio Patience, mai sînt şi alţi cai de curse la Pesta ! Da, rnmai că dînsul, cavalerul cel cu deget strîmb, nu mă lăsa în pace. Cînd îi puneam în faţă meniul, cînd obţineam cu certuri aprige de la bucătar cele mai bune bucăţi pentru el, cînd mă opream în spatele său să-i spun şi părerile mele personale despre cursele de cai, la care aveam întotdeauna un mare auditoriu în cafeneaua Turf, unde mergeam în zori noi chelnerii, cavalerul îmi făcea doar semn cu degetul strîmb : „Numai Patience ! Cu iapa asta se vor nenoroci bucmekerii !“ Eram deci silit să-l ascult pe cavaler, şi bănuţii îmi sporeau zi de zi; ajunsesem de puteam da împrumut şi colegilor mei chelneri. De cîte ori alerga, Patience cîştiga.

...Se pare însă că clientul nu prea se omora după cursele de cai, căci în timpul expunerii chelnerului nu-şi abătu nici măcar o dată atenţia de la fazan şi nici de la feluritele muştaruri, ori de la castraveţii muraţi, pe care-i zdrobea între dinţi cu trosnete atît de tari, încît domnul Privat îşi aminti de cîteva călătorii de iarnă, cînd neaua proaspăt căzută e prinsă de un ger mare şi sania zboară scîrţîind pe drumul de ţară în spatele cozilor cailor cu păr lung. Apucă între dinţi aripa fazanului şi le închină oscioarelor toată atenţia pe care această pasăre frumoasă, trăitoare în sălbăticie, o merita într-adevăr înainte de a fi adus-o braconierii pe piaţa pestană. Fiecare oscior avea izul său aparte, ca şi cum acele păduri, peisaje le-ar fi dat aburul miresmelor

de pe unde va fi zburat cîndva fazanul. Ah, mîndră trebuie să fie pasărea asta că a nimerit un cunoscător atît de priceput şi nu vreo cucoană fandosită, care culege şuviţele de carne de pe oase cu furculiţa şi cuţitul.

— Patience ! rosti cu buzele unsuroase clientul. Numele mi-e cunoscut.

— Darmite dacă o cunoşteaţi, domnule, zise chelnerul ■cel scund, aşezînd în faţa clientului feluritele muştaruri. Că nu numai iapa se numea aşa, ci şi o fată, fiica intendentului de teren, care locuia afară într-o căsuţă mică pe vechiul teren hipic, şi încă de la vîrsta de cincisprezece ani era supraveghetoare peste femeile acelea care pliveau iarba de pe teren, sau măturau terenul şi îl nivelau ca să poată alerga căluţii fără să se împiedice. Era fiica intendentului şi, în onoarea iepei-minune, călăreţii şi îngrijitorii din grajduri o numiseră Patience. Vă puteţi imagina că fata asta ştia ceva, dacă-mi îngăduiţi să spun aşa.

— Hm, mormăi scurt clientul. Cu fazanul ăsta am cam terminat, Dumnezeu să-l odihnească în pace, că straşnică pasăre a .fost !

Clientul luă iar lista de bucate şi strigă brusc :

— Ei drăcie, mai-mai să uit de ce am venit propriuzis la Budapesta ! Aş vrea să mănînc un rasol de vacă fin, că aşa ceva nu se găseşte pe la noi la ţară. Măcelarul taie o dată pe săptămînă, dar numai cîte o vită bătrînă, lepădată, cu carnea aţoasă, tare, n-are nici un gust, te plictiseşti de viaţă pînă o mănînci. Vendelin. fiule, o fi pe-acolo pe la bucătărie o bucăţică de carne de vită cu os sau fără os ? Nu-mi pasă dacă-i cu coastă, deşi îmi place mai degrabă de pe şira spinării. însă m-ar bucura mai mult decît orice carnea fără os şi zgîrciuri, căreia aici la Pesta îi zice *tafelspitz.* Aşa ceva aş mînca eu, cu sos de roşii, ceapă nouă, din care îşi cultivă orice restaurant mai bun în pivniţă. Dacă stăpînul se respectă cît de cît, are şi ceapă verde.

Chelnerul cel scund zăbovi o clipă nedumerit.

— După pasăre ? întrebă.

— Eh, ce-mi pasă mie de ordinea în care serviţi aici ! Cine sînt eu, ca să-mi prescrieţi ce să consum ? strigă clientul cu o surprinzătoare nerăbdare. Eu am venit ia

Pesta să mănînc o carne de vită bună, iar dar cu atîta vorbărie fără folos am şi uitat.

Chelnerul cel scund dădu din şervet ca şi cum ar fi vrut să alunge un gînd urît, ceva trist, care se pregătea să i se lase pe inimă. Dar porni în grabă spre bucătărie, de unde se auzeau strigătele bucătarului, ceea ce-i un semn bun într-un restaurant. In acest timp, trecu prin salon o fată de la bucătărie ducînd sub şorţ un pahar înalt, în care avea vin pentru potolirea bucătarului. Pînă să sosească porţia nou comandată, clientul se delectă urmărind-o pe fata desculţă.

Noua comandă era o bucată de carne cu os frumoasă. Pe margini rămăsese belşug de grăsime, care la vreme de iarnă îl încălzeşte cum nu se poate mai bine pe om. Era un os grozav, de care, după o călătorie lungă, pe ger, s-ar bucura orice om aflat într-un birt depărtat. Numai osul acesta şi ar fi fost de-ajuns ca a doua zi dimineaţă clientul să-şi dorească o supă de chimion.

— Văd că-i carne de la Viena ! zise clientul cînd tăie atent cu cuţitul o bucată din ghemul de carne, aşa fel ca jumătate din îmbucătură să fie grăsime şi jumătate carne curată. Bucata înfiptă în furculiţă o presără cu sare şi o întinse prin sosul de roşii. Apoi luă temeinic bucata în gură, urmată de un vîrf de cuţit de cartofi, pe care o vîrî în gură fără să se taie. După care întinse mîna la farfuria în care înfloreau albe firele de ceapă nouă, şi după ce înfipse capul cepei în solniţă, reteză **cu** dinţii din faţă frăgezimea de ceapă. (Hei, acum îi trecură domnului Privat prin cap felurite amintiri din istoria vechilor ospeţe ! De pildă, verande de provincie, ornate cu farfurii şi ştergare roşii, de unde se zărea popicăria lungă, lîngă lada căreia se şi afla copilul desculţ ce aşeza popicele, dar popicarii mai zăboveau în verandă, mîncînd unt, brînză, salam, ceapă, şi pe care le udau cu vin **de** toamnă uşor, rubiniu. Slujbaşii de la fisc şi funcţionarii societăţii de reglementare a apelor îşi uitau necazurile zilnice în vechiul Alungător de griji ; printre mese circula un proprietar de bodegă cu mustăţi mari şi căuta să-i facă pe plac inspectorului financiar cu barbă sură. Iată ce-i treceau prin minte domnului

Privat, în timp ce ceapa trosnea în dinţii clientului, şi vîrful capului, aproape chel, ji asudase vizibil.)

Iar chelnerul cel scund, prinzîndu-şi la spate între palme şervetul, ca pe o coadă, continuă povestirea sa aşa ;

— Cum mă simpatiza în chip ciudat, cavalerul Wiener- Waldau mi-a îngăduit ca într-o dimineaţă să mă urc pe capra fiacrului său, în timp ce mergea la hipodrom, pentru a urmări cursele de galop. Cavalerul acesta era în stare să se scoale în geana zorilor, cînd se ivea ceva interesant de urmărit pe terenul hipic ! Iar uneori se ducea la teren direct de la Cazino... Şi cavalerul m-a întrebat dacă n-aş avea chef să mă însor cu Patience, fata intendentului. Mi-a declarat că aş fi un om fără griji toată viaţa, căci aş avea întotdeauna cele mai bune informaţii despre evenimentele petrecute pe teren, în afară de faptul că el însuşi m-ar servi cu cele mai bune ponturi. Fata are nevoie de soţ, căci domnii i-au promis că o mărită. Ce să facă, mă rog, stimate domnule, un jucător de curse atît de pasionat cum sînt eu ? M-am ambalat şi am luat-o pe fata intendentului, deşi Patience nu se bucura de o faimă prea bună. Am auzit noi destule despre ea la Cazino, de la domni.

De data asta clientul deveni atent, ajungînd la momentul cînd abia ou chiu cu vai se mai putea lua cîte o şuviţă de carne de pe os şi numai după ce-l răsucea bine de cîteva ori.

— M-am însurat cu Patience — şi cu asta mi-am pus funia în jurul gîtului. Nevastă-mea a vrut îndată să devină o doamnă, mergea la cafenea, s-a împrietenit cu lacheii conţilor şi cu cameristele lor. îi furau de la stăpînele lor ciorapi şi au învăţat-o să se boiască. „Chelner prăpădit !“ îmi spunea cînd ajungeam acasă în zori. Şi bănuţii mi s-au topit încet-încet. De cînd m-am însurat cu Patience nu mi-a mai vîndut nimeni nici un pont. Cavalerul îşi luase alt chelner, jocheii şi ,ceilalţi oameni de la grajduri nu mai stăteau de vorbă cu mine după ce Patience nu mai era supraveghetoare de teren, ci doar nevasta unui biet angajat. Şi o iubeam foarte mult. Mi-

am pierdut slujba de la Cazino, drept care nevastă-mea m-a părăsit şi a fugit la Debrecen, unde a devenit casieriţă.

Clientul lăsă jos cuţitul şi furculiţa.

— Acum aş bea o jumătate de litru de vin bun, zise, însă nu cu plăcerea de pînă atunci. Privi lung, tulbure după chelner, în timp ce acela pleca în grabă şi serviabil după vin.

Clientul îşi turnă îngîndurat un pahar şi după ce bău plescăi, dar numai din obişnuinţă.

— Deci, Pasians asta a ajuns casieriţă la Debrecen ? întrebă pe neaşteptate.

— Da, mă rog. De acolo a pornit procesul de divorţ, cînd un nebun de la ţară i-a cerut mina.

Acum, clientul îşi îndreptă scobitoarea ca pe o suliţă spre chelnerul cel scund şi rosti răguşit :

— Domnul acela nebun de la ţară eram eu !

Chelnerul dădu iar din şervet, ca şi cum ar fi alungat un vis urît.

— Da, eu am fost al doilea soţ al lui Pasians, repetă clientul şi curăţă firimiturile din faţa sa numai dintr-o. veche obişnuinţă.

— Nu doriţi prăjitură ? îl întrebă chelnerul cel scund,, şi ochii i se înroşiră ca ochii unui iepure de casă.

îşi adună puterile şi clientul, luă lista de bucate, o cercetă, dar fără a mai vedea, pînă cînd chelnerul cel scund îl ajută să-şi revină din încurcătură.

— Aduc o plăcintă cu brînză, spuse şi plecă în grabă.

Clientul privea în gol, ca şi cum chelnerul ar fi continuat să stea în faţa lui. Bău dintr-o răsuflare încă un pahar de vin, după care îşi drese glasul.

— Plăcinta asta nu-i cine ştie ce reuşită, zise clientul după ce înghiţi cîteva îmbucături fără să le fi simţit gustul.

Chelnerul se opri acum chiar lîngă masă şi întrebă gesticulînd din mînă :

— Şi pe dumneata te-a părăsit Patience ? Iar a fugit. ? Unde e ?

Clientul răspunse disculpîndu-se :

— Eu am vrut s-o educ, să fac din ea o cucoană, căci un om ca mine, care stau la ţară, simte nevoia ca printre atîtea slujnice fete de ţărani, să fie şi o doamnă. Dar Pasians era cucoană numai cînd şedea pe scaunul ei înalt,, cu oglindă argintată, din Cafeneaua Haiducilor. Cînd am mers la ţară, Pasians a devenit ca şi cea mai de pe urmă slujnică. îşi făcea drum mereu pe la grajdul cu cai, se urca în pod cînd surugiii dădeau jos fîn, se dăruia slugoilor tineri, a răbufnit din ea sîngele bun, sănătos al ţăranului. îi plăcea să stea la tors cu ţărăncile, să spele la fîntînă, a ridicat toporul împotriva mea cînd am bătut-o... De Sin Mihai l-am trimis la oraş pe un argat, cu care a plecat şi Pasians să-şi caute slujbă. Zicea că vrea să devină femeie cinstită.

— Adică, a ajuns nevastă de argat ? întrebă iar chelnerul cel scund şi ochii săi şterşi se aprinseseră de amintiri vechi.

— Nu-ţi face griji, îl linişti clientul. Şi mie-mi pare rău după ea, dar nu-mi stric pofta de mîncare pentru atîta.

— Eu am decăzut din pricina ei, răspunse chelnerul cel scund. Uite ce cărunt şi chel sînt. Dinţii mi se clatină în gură. Cînd merg acasă mă lovesc de pereţi şi mă trezesc sub pat. Uneori sparg cu pumnul un geam fără să ştiu de ce. Noaptea, după ce-mi termin munca, vagabondez pe stradă, de frică să nu mă spînzur acasă...

— Ei, ei, răspunse liniştitor clientul. Nici eu nu am curajul să ţin acasă o armă încărcată. Nopţile de la ţară sînt monstruos de lungi.

Chelnerul îşi rezemă piciorul pe crucea scaunului şi continuă aşa :

— Din pricina ei mi-am pierdut protectorii, pe domnii cei mari care mă ajutau la cursele de cai, nu mai am nici un cunoscut jocheu, bucmekerul cred că nici n-ar sta de vorbă cu mine dacă m-ar vedea. Mai joc şi-acum, dar nu cîştig niciodată. Toate astea din cauza lui Patience. Din pricina ei, Dumnezeu s-o ajute, pe unde-o fi.

— Şi eu vin în fiecare săptămînă la Pesta, că musai să văd cucoane care-s tot atît de dinstinse cum era Pa-

sians acolo la cafeneaua aceea.

Chelnerul cel scund mătură masa cu şervetul.

— Cu mama m-am certat tot din pricina lui Patience. Dar şi cu cumnatul meu, care-i proprietar de restaurant în Buda. Da, în Buda. Nu mai doriţi vin ?

— Adu încă o sticlă ! răspunse clientul şi se lăsă pe spate îngîndurat, ca şi cum ar fi fost dezamăgit de mîncare.

…Domnul Privat, care şezuse tot timpul vizavi, ca o fiară gata să sară, socoti că a văzut şi auzit îndeajuns pentru a aduna în el o scîrbă de viaţă pe măsură. Se ridică în picioare cu o fericire supraumană şi rosti astfel spre masa învecinată, unde chelnerul cel scund tocmai îi turna vin oelui de al doilea soţ al neveste-si :

— Numai eu aş şti să vă vorbesc despre Patience, căci am cunoscut-o încă de pe cînd era fată ! Dumnezeu cu voi, fericiţilor Vendelini !

Bineînţeles, nu era adevărat ce spusese domnul Privat, nici vorbă s-o fi cunoscut pe Patience încă de pe vremea cînd era fată, dar trebuia să-i amărască într-un fel pe aceşti bărbaţi, care mai erau în stare să mănînce şi să se bucure de amintirea unei femei nevrednice.

(1926)

HANGIŢA, SAU OASPEŢII VRĂJIŢI

ARANKA ERA NEVASTA HANGIULUI, aşa că mulţi oameni şi de toate felurile cunoscuse ea.

Se apropia de vîrsta de patruzeci de ani, se deprinsese să-i măsoare din ochi pe bărbaţi taman ca pe gîscani sau pe cocoşi — doar că nu-i ridica să-i cântărească !

Avea un cunoscut, un oarecare domn Pâszmâti, negustor de porci, cel puţin aşa se dăduse el la hanul aflat nu departe de Gara Centrală. Domnul Păszmati sosea întotdeauna dimineaţa foarte devreme cu un tren ce după orar era în aşa fel potrivit, încât provincialii veniţi de departe să nu poată vagabonda nici un ceas inutil prin Pesta, ci să-şi valdă pe loc de treburi. în afară de călători, cu aceste trenuri soseau cizme nemaivăzute, bune pentru noroaie mari, bîte mari, noduroase, pentru alungat QÎinii, bunde ce călătoresc de o sută de ani, cufere care în nopţi lungi au ascultat prin cine ştie ce gară de provincie ţăcănitul aparatelor de telegraf. Fireşte, soseau în pungile oamenilor şi tot felul de bancnote ce erau atît de mototolite, soioase şi rîncede, de parcă ar fi circulat prin mîinile tuturor locuitorilor ţării.

— Se găseşte prin bucătărie ceva gata preparat ? întrebă acest oarecare Păszmati cînd deschise uşa cu geam ce dădea direct din ceaţa străzii în han.

Dreptunghiurile de geam erau năpădite de rouă, pe duşumea se vedeau deja urme de cizme înzăpezite, la

mesele acoperite cu feţe colorate se buluceau oameni, paltoane, boccele, pentru că încăperea aceasta era doar un bufet.

Dar la înregistrări şedea însăşi Aranka hangiţa, cu părul ondulat, cu obrajii fardaţi, toată numai în mătase, ca o principesă balcanică, deoarece stabilise cu soţul ei ca în orele de dimineaţă cîştigul bufetului s-o privească numai pe ea. Aşadar Aranka nu se sfia să se aşeze la cassa unde în celelalte ceasuri ţinea socotelile o casieriţă veştedă, plictisită de viaţă. Aranka avea nevoie de bani şi după cum se va vedea, teribil de tare. Aşa că se uita aparent foarte bucuroasă la negustorul de porci, care se descotorosea de şalurile şi bunzile sale de drum.

— Ce ai, te rog, la bucătărie, frumoasă doamnă ? întrebă iar domnul Păszmăti apropiindu-se cu vechiu-i mers familiar, clătinat, ca de cioară. (Căci «anumiţi bărbaţi, în afară de răsucitul mustăţii şi de bărbierit, uneori se îm- pâuneaiză în faţa sexului slab cu felul în care meirg. Aşa şi negustorul nostru de porci, care cu mersul său ca de cioară voia să exprime liniştea datorată pungii doldora de bani.)

Femeia de la cassă privi cu un zîrnbet înşelător drept în stomacul negustorului :

— E tocmai ce-ţi place dumitale, domnule Păszmăti : tocăniţă de purcel, dar nu tăiată mărunt, ci cît palma de copil, că mîncarea asta e într-adevăr bună numai aşa.

— Tocăniţă ? Cu cartofi şi găluşti ? cumpăni în sinea sa Păszmăti. Cu sos din belşug ? Am avut o vreme cumplit de rea. La Nyiregyhăza am pătruns într-o viforniţă de zăpadă, mai-mai să se oprească trenul în plin cîmp, s-au golit ploştile, la Piispokladány nu era decît mîncare stătută, fără urmă de miros şi gust. Aveau un fel de gulaş lungit cu apă. Da' eu mai bine-am înghiţit ceaţă, doar ştiam că dimineaţa găsesc aici mîncare proaspătă, căută s-o măgulească negustorul pe hangiţă.

— Cu mîncarea proaspătă chiar că nu te-ai înşelat, domnule Păszmăti. La mine, slugile se scoală în zori, dar mă aflu şi eu de faţă cînd pun micul dejun, zise femeia şi făcu un singur semn spre bucătărie, ce fu îndată înţeles. Un flăcău cu şorţ albastru părăsi cepul de la butoiul cu

bere şi aduse din bucătărie într-un platou întins tocană cu boia roşie, pe care o aşează, fără farfurie, pe masa de lingă cassă.

— Adu şi-un colţ de pline, „coltucul", porunci Aranka din locul unde şedea.

Pâszmâti luă în studiu bucăţile de came cu os, grase, mult promiţătoare, le răsuci în sosul lor, pentru ca bucăţile mai cu os să se arate cît mai clar. Chiar dacă nu era de purcel, totuşi tocana fusese gătită din porc tînăr — în privinţa asta avusese dreptate hangiţa. Apoi Păszmati îşi scoase briceagul lung, cu săbioara căruia căută şi scoase bucăţile cu os.

— Hei, de s-ar mai găsi un ardeiaş verde în lumea asta ! oftă deodată negustorul de porci.

Aranka zîmbi iar, ca şi cum ar fi ghicit gîndul oaspetelui :

— Ardeiaş verde nu mai e, că nu se poate păstra cu nici o vrăjitorie, dar avem paprică roşie dulce, din cele cultivate la Zuglo de grădinarii sîrbi. Anna !

Slujnica aduse o paprică roşie dulce şi o puse în faţa oaspetelui, Păszmati o răsuci de două-trei ori între degete.

— Muşcă — zise — da o muşc şi eu !

Apoi începu să taie felii paprica peste tocăniţă.

— Uuh ! exclamă la prima înghiţitură. Putea mîna maşinistul ăla mai iute, cînd mă aşteaptă o mîncare ca asta !

Femeia zîmbi intim.

— Noi, eu şi bărbatu-meu, facem orice pentru plăcerea domnului Păszmati. Noi cumpărăm porcul de la ţăran, cînd trag ţăranii aici cu căruţele lor. Toate bucatele le luăm de la ţărani — pînă şi mazărea, şi nu de la cofăriţe sau vînzători din Pesta, pe mîna cărora se falsifică toate. Ţăranii ne cunosc deja, ştiu că dacă au o gîscă frumoasă sau un purcel ca lumea, găsesc aici un cumpărător bun. Chiar ieri am cumpărat o căruţă de varză de la un om din Szentendre, pe care o punem după-masă la butoaie.

Domnul Păszmăti ridică privirea.

— Adică, o să căleaţi varză ? Hm, e o treabă care m-a distrat întotdeauna.

Apoi continuă să înfulece tocăniţa de porc, fiind şi aceasta o treabă destul de interesantă.

Bucăţelele grase de pe oase, ca şi pieile, zgîrciurile, tendoanele, care nu pot lipsi dintr-o tocană bună, la fel şi părţile mai moi de sub burtă nimereau cu ajutorul briceagului şi bucăţii de pîine în guira domnului Păszmăti, unde produceau o mare bucurie măselelor care mestecaseră toată noaptea ceaţă sau şpiţul din lemn de vişin.

Cînd omul călătoreşte toată noaptea şi înghite fum de cărbuni, limba prinde un iz ciudat. Dar pînă şi gîtlejul se dezobişnuieşte de înghiţiturile gustoase. Cele cîteva pahare de pălincă pe care călătorul le ia ba ici, ba colo, — fireşte, ştiind el unde şi pe unde trebuie băută pălinca potrivită —, nu pot înviora decît pe scurtă vreme stomacul, ca o cunoştinţă pasageră cu vreo femeie. Aşadar Păszmăti executa temeinic bucăţile de tocană. Cînd dădea ici-colo de un pic de parte tare, de o bucată de coastă, îşi încerca puterile şi cu ele, dar apoi renunţa la luptă clătinînd din cap, avînd şi dinţii săi peste cincizeci de ani, deşi, ce-i drept, nu-şi scosese decît o singură dată în viaţă un dinte, cu un medic de plasă de la ţară, ca să nu poată fi înşelat la ..tîrg din pricina durerii.

Ştergea binişor platoul cu bucăţi mici de pîine, care trebuie înfipte aşa fel în vîrful cuţitului, ca în timpul acestei operaţiuni să le poţi întoarce şi pe o parte şi pe alta, cînd reveni la tema de adineauri :

— Deci, o să căleaţi varză ? Şi, mă rog, cine o să facă treaba asta nu de toarte zilele, la care se cere pricepere ? Măcar atîta, ca straturile de varză să fie toate egale şi cu boabe de piper cît se cere. Mulţi nu ştiu cum şi de ce nu le reuşeşte varza pînă la murat, de ce se aleg cu dureri în spinare şi crampe la stomac. Pentru că bărbatul care-a călcat varza n-a fost îndeajuns de greu.

în timp ce vorbea şi se uita poznaş la hangiţă, Pâszmâti îşi bombă fără să vrea pieptul lat. Ea îi răspunse lăsînd ochii în pămînt :

— De fapt călcatul verzei ar fi peste tot în lume treaba stăpînului. Varza e mîncare pentru bărbaţi, noi femeile trăim şi fără varză. Dar bărbatu-meu, săracul, e

atît de ocupat, încît n-aş putea spune dacă după-masă va avea timp să calce varza.

Negustorul de porci răspunse cu un gest larg :

— Ba mai trebuie văzut şi pe cine pui să scoată cotoarele de varză. Nu poţi tocmi o femeie tînără căreia îi umblă mintea aiurea. La scosul cotoarelor, ca şi la tunsul oilor, sau la spălatul maţelor de porc, se cere o femeie bătrînă, care află plăcere în treburile astea migăloase.

Brusc, hangiţa se aplecă şi întrebă de la cassă nu fără cochetărie :

— Poate ai avea timp dumneata, domnule Pâszmăiti, să-mi calci varza ?

— De ce nu ? ! răspunse negustorul. Prietenii mei de negoţ sînt încă plecaţi la tîrgurile de prin toată ţara, mai devreme de mîine n-aş putea să mă întîlnesc cu nici unul la cafenea ori la circiumă. Şi-apoi, tot mi-am pus în gînd ca înainte de masă să mă îmbăiez. Iar după-masă intru în cada cu varză.

Hangiţa şi oaspetele ei se despărţiră atît de misterios, de parcă s-ar fi legat cu jurămînt pentru ceva. Cine ştie cu ce surpriză plăcută se va sfârşi acel călcat de varză prevăzut pentru după-amiază.

Pâszmăti luă drumul băii din Buda, unde avea de gînd să-şi cureţe temeinic picioarele.

In schimb Aranka rămase pe loc tot timpul cît din ospătăria din curte îi ajungea la urechi, răzbătând peste zdrăngănitul farfuriilor, sunetul acela dulce care se năştea atunci cînd oaspetele începea să baltă cu vîrful cuţitului în sticlărie, sau mai degrabă în paharul aşezat în faţa sa.

„Iată, mi-au şi sosit muşteriii", îşi spuse Aranka, privindu-şi ceasul, care arăta unsprezece şi jumătate, în deplină armonie cu ceasul gării.

îi plăceau oaspeţii ce veneau devreme, pentru că aceştia aduceau cu ei şi o foame de lup.

De obicei aceşti oameni au atîta treabă în oraş, încît un păhărel de tărie — pălincă de struguri, sau ţuică de prune — le înlocuieşte pe deplin micul dejun, aleargă în grabă mai departe, ca şi cum ar vrea să rezolve treburile lor de-o viaţă întreagă într-o singură

dimineaţă. Bineînţeles că mult înainte de a bate clopotele de prînz, apar în imaginaţia lor castroanele de supă, cărnurile bine rumenite cu zemuiala for cafenie, care le iuţesc paşii cuprinşi de oboseală.

Dintre muşteriii ce prînzeau devreme, cel mai important cunoscut al Arankăi era domnul Bombai. Era un bărbat cu mustafţa în furculiţă, cu faţă ca de hîrciog, cu dinţii din faţă cît lopata, care ar fi fost capabili să dea gata pînă şi o vită. Domnul Bombai avea barba înspicată, pe care, cînd se plictisea, de obicei şi-o netezea cu o perie mică şi o mîngîia tacticos, pînă cînd brusc îşi amintea de ce îşi pierde de fapt timpul pe-aici în local şi începea să bată furtunos cu lama cuţitului în pahar.

La sunetul paharului se ivea Aranka, apariţie ce sporea vizibil iritarea avocatului de provincie. El ar fi preferat să vadă un „chelner viu şi adevărat[11], care să-i aducă supa de la bucătărie, decît pe toate femeile frumoase din lume. Dar, deh, curtoazia e recunoscută şi în acel orăşel de provincie de unde venea Bombai la Pesta.

— E mult de lucru, începu şi de data asta afectuoasă Aranka, lăsînd să-i cadă puţin de pe un umăr eşarfa de lînă. Nici nu-mi pot imagina prînzurile de miercuri fără dumneata, domnule avocat.

Avocatul, care desigur era un om foarte orgolios în tîrguşorul său, răspunse insidios :

— Păi, mai e de lucru şi pentru un avocat de ţairă cum sînt eu, orice-ar spune colegii din Pesta ! Acasă, şicane peste şicane. Aici, la Pesta, alergătură pe la diferite instituţii : la Tabla regală, la Curia regală, la minister. Nu, doamna mea, nici modesta noastră viaţă de provincie nu e chiar ajtît de invidiat cum cred unii de aiurea. Dar cel puţin acasă obişnuim să prînzim la oră exactă. Cînd trag clopotele de pus supa pe masă, aici la Pesta trebuie să renunţi pînă şi la această mică plăcere. Spune-mi, Fritz, ce-i cu supa mea ? strigă brusc avooait]ul, cînd observă apărînd un chelner în colţul salonului, dar chelnerul dispăru îngrozit.

Aranka îşi coborî braţul şi făcu să zornăie legătura de chei agăţate de mijloc, parcă vrînd să-l înveselească

aşa pe oaspete.

— Tocmai dumneata, domnule avocat, ar trebui să ştii că treburile, afacerile nu e bine să fie făcute în grabă, trebuie aşteptate pînă se coc. Bătrînul judecător curial, ori cel de la Tabla regală, nu se omoară cu firea, oricît ai vrea să-i iuţeşti dumneata, domnule avocat.

— Ba cum nu ! răspunse cu o rigiditate provincială avocatul. Eu am relaţii şi cunoscuţi peste tot, cîndva tata a fost membru al Cazinoului Naţional. Mulţi balni a fituit la cărţi bătuînul, dar cel puţin şi-a creat amiciţii folositoare. Şi-apoi, dragă doamnă, e oricum altceva rezolva**rea** unor treburi juridice, decît prepararea unui şniţel **natur !**

— Nu se deosebesc cine ştie ce mult, replică Aranka şi îşi aşează mâna pe spătarul scaunului pe care şedea oaspetele. Ce-ai spune, stimate domnule, dacă la noi n-ai avea parte de acelaşi viciu exact cum au parte în biroul dumitale cei în cauză ? Şi aici toate trebuie să meargă cu o exactitate de ceasornic, la minut. Pînă nu-i rostită sentinţa, pînă nu-i gaiţa prînzul, trebuie să aştepte fiecare. Nu putem trimite din bucătărie mîncarea nepreparată.

— Aşa păţeşte omul flămînd dacă nimereşte spre ghinionul său în hanul Domniilor voastre, răspunse de data asta cu oarecare resemnare gălăgiosul avocat. Rupse o jimblă imperială, ca s-o tăvălească apoi în sare şi boia. Deşi ştiu că-mi stric pofta cu asta.

— Poate doriţi un păhărel cu rachiuaş sau un pahar de bere, îi propuse Aranka.

— Cu aşa ceva mă pot duce direct. în spital. Am un stomac sensibil. Noaptea pot bea şi-un butoi de vin, dar ziua stomacul meu nu primeşte în afară de mîncare nimic.

— Cum se poate una ca asta ? Ce vi s-a întîmplat ? se miră Aranka uitîndu-se sincer mirată la domnul Bombai, care se lăsă pe spate ridicînd din umeri, ca şi cum n-ar fi crezut nici el ceea ce spusese înainte.

— Asta, s-a întîmplat aşa, că o dată eram bolnav de stomac. Pot spune, o boală rea, omul îşi pierde cheful, de parcă i l-ar fi luat barza. In asemenea stare munca te scîrbeşte, lasă că oricum nu prea are ea cine ştie ce rost

cînd orice mîncare pe care ai îndesat-o în stomac îţi vine înapoi. Ţi se face lehamite de oameni, cînd îi vezi cum îşi consumă cu poftă porţia, în vreme ce tu, bolnavul, priveşti cu îndoială mîncarea, şi cauţi mereu o scuză ară- tînd din ce motiv dai mîncarea deoparte. Banul nu te mai bucură, oricît de uşor l-ai obţine, că tot nu poţi cumpăra cu el ce pofteşti. Eh, mi-am zis, Marton, în curînd închidem taraba, ne pregătim de locurile de pelerinaj, că acolo se fac sănătoşi pînă şi şchiopii sadea şi oamenii nenorociţi trupeşte, de ce nu te-ai înzdrăveni şi tu, pe care nu te doare decît burta ?

— Hm ! Colici ? îl întrebă hangiţa întrerupîndu-1.

— Şi aşa ceva. Dar în primul rînd nenorocirea era veşnica senzaţie de vomă, care mă apuca după fiece bucată înghiţită. Fie că mîncam zeamă de carne, care era febleţea mea, fie şuncă afumată, care face bine oricărui bolnav, cît de grav. Eu bineînţeles n-am lăsat să mi se facă stomacul harcea-parcea, că n-aş mai fi putut ieşi printre oameni, la restaurant, unde eram nevoit să ies, în situaţia mea de om neînsurat.

— La noi aşa ceva se îndreaptă cu o palincă bună ! spuse Aranka şi glasul ei avea o undă de regret, că nu l-a putut cunoaşte pe stimabilul domn pe vremea cînd suferea de stomac.

— Am băut şi eu palincă, înainte şi după masă — răspunse oaspetele, dînd din mînă a lehamite — dar era prea tîrziu, căci berile dinainte de amiază, micul dejun şi prîn- zurile sărite din cauza acestora îmi slăbiseră atît de mult stomacul, încît palinca nu-mi mai folosea la nimic.

— Dar doctorul ?

— La doctor, recunoscu sincer, n-am îndrăznit să apelez, ştiam că în primul rînd o să-mi facă reproşuri că eu, un om inteligent, avocat, m-am neglijat într-atita, la ce să te aştepţi atunci de la un biet ţăran ! ? Şi-apoi, mă rog, după părerea mea, fiecare om e cel mai bun doctor pentru el. Simte cum, unde şi ce îl doare — şi zadarnic i-ar explica asta doctorului. Cum ar fi înţeles de pildă un doctor că cea mai gustoasă supă de cahtofi, cu smîntînă proaspătă, îmi venea înapoi pe unde o înghiţeam ? îmi

era ruşine, mă rog, că am ajuns atît de nenorocit, că pentru mine s-a zis cu distracţia, cu prietenii, că abia aştept să vină seara, pentru ca în pat să-mi aduc stomacul veşnic dureros în situaţia să nu mă mai chinuie, să mă lase să dorm. Mă culcam pe partea dreaptă, dar atunci de obicei făceam cîrcel la laba piciorului sting. Mă culcam pe stingă, atunci, Dumnezeu ştie de cc, începea să mă doară bătătura de la degetul mic al piciorului drept, atît de cumplit, de parcă ar fi anunţat o mare schimbare de vreme. Pînă la urmă trebuia să mă stabilesc pe spate, cum stă întins omul în sicriu. Dar culcatul ăsta pe spate prezintă dezavantajul că omul nu primeşte destul aer şi sforăie cumplit şi se trezeşte înecîndu-se, de parcă l-ar sugruma cineva.

Aranka îl asculta pe bolnavul de pe vremuri simulînd un interes din ce în ce mai viu.

— Zău dacă ştim ce de suferinţe sînt pe lume !

— Dacă înghiţeam broaşte, şerpi şi guşteri, şi tot n-aş fi fost mai bolnav. Mă chinuia setea, şi din pricina astă beam vin, dair vai, cu timpul nici vinul nu-mi mai pria. S-a terminat, cu tine, Marton !

— Dair pînă 11a urmă tot te-a ajutait Dumnezeu, îşi exprimă părerea Aranka.

— M-a ajutat, pentru că şi eu vroiam asta, răspunse oaspetele şi pe neaşteptate îşi legă şervetul la gît, îşi trase mai aproape farfuria, luă în mînă lingura, pentru că în clipa aceea apăru Fritz, chelnerul, cu ceaşca în care aburea supa cu tăiţei tăiaţi lungi. (Era o circiumă ca lumea, ceştile de supă mai erau de porţelan, şi cu aceleaşi monograme ca şi farfuriile şi celelalte tacîmuri.) Oaspetele vîntură de cîteva ori supa, sorbi apoi o lingură şi supse în gură tăiţeii lungi ce-i rămăseseră lipiţi de buză şi atîrnau afară.

— Şi ce-ai făcut, domnule avocat ? întrebă hangiţa, ca şi cum tema asta ar fi interesat-o med mult decît orice.

După cc izbuti să rezolve prima lingură de supă fierbinte, Bombai începu a vântura supa cu mai mult curaj. Şi după fiecare lingură de supă înghiţită arunca o vorbă-două :

— Flămînzeam. Flămînzeam şi atunci cînd simţeam o

brumă de foame. Flămînzeam ca un cîine. Ca un fachir hindus. Ca Succi, şarlatanul ăla italian, care trăieşte de pe urma faptului că face foame. Stomacul mi s-a lipit, maţele mi s-au uscat, că nu consumam nici apă. M-am slă- bănogit, cle-abia aveam putere să mă tîrăsc dintr-o odaie în alta. Nu-mi doream decît să stau lungit în pat, căci în pat se poate rezista cel mai bine cu burta goală. Pînă cînd într-o zi, pe neaşteptate, m-am apucat iar să mănînc. în vecini era tocmai călcat de varză, că nici în perioada cînd eram bolnav nu mă rupsesem de atracţiile mai plăcute ochiului. Mă uitam cum calcă vairza şi mă gîndeam la acei oameni fericiţi care vor mînca din varza aia, fie fiartă, fie umplută, fie simplă, cînd varza se va fi murat. Şi în timp ce priveam călcatul verzei cu ochii mei flămânziţi, deodată am observat o fetiţă care tăia şi scotea cu cosorul cotoarele verzelor. între timp mi-a întins bu- iacă un cotor, mănîncă-l, boierule, că tot n-ai mîncat niciodată o bunătate ca ast-a. Am mîncat cotorul de varză şi de atunci n-am nici pe d'racu.

— Ei vezi, domnule avocat, Dumnezeu te-a trimis la noi, că după-masă vom avea şi noi călcat de varză. Poţi mînca la cotoare cîte pofteşti !

După ce consumă supa, şi tocmai studia şi pe o parte şi pe alta şniţelul natur, pentru a putea stoarce peste el lămîie din belşug, Bombai se uită la hangiţă cu o dispoziţie mult mai senină decît pînă atunci.

— Şi-apoi, ce capăt dacă mă prezint la călcat de varză ? întrebă mieros.

— Vedem noi, răspunse misterios hangiţa şi porni spre bucătărie, căci de afară se auzeau bătînd clopotele de amiază şi oaspeţii începuseră a se aduna în salonul-restaurant.

Ei, dar în afară de restaurant şi bufet, unde Aranka, înzorzonată cu veşmintele-i meridionale, oprea întotdeauna pentru scurt timp pînă şi bucăţile cele mai gustoase din drumul Lor spre gurile pe jumătate deschise, precum şi paharele cu bere aflate în mîinile ce se îndreptau spre gîtlejurile încinse de o sete supraomenească, pahare .pe care le dădeau de duşcă într-adevăr cu plăcere, însoţin- du-le cu înghiţituri savuroase, tusete, gemete sau schimburi de vorbă,

numai cînd se închidea uşa după fusta galbenă cu tiv albastru a Arankăi, — aşadar, zic, în afară de restaurant şi bufet, hainul avea şi-o cafenea, unde mergeau în majoritate domnii de neam, cărora dintr-un motiv neînţeles le plăcea să stea prin preajma cassei din cafenea, chiar dacă, vai, casieriţa era bătrînă, şi purta întotdeauna ciorapi albi, căci pe ei se poate zări cel mai uşor purecele. Aceşti domni ce propteau tejgheaua cassei beau fără excepţie numai ţuică de prune sau lichide asemănătoare, însoţind băutura cu tusete corespunzătoare, fumau ţigările cu şpiţuri de carton folosite, vorbeau despre porci mistreţi negri, ce mîncau ghindă în păduri depărtate,, sau despre cai de călărie din grajduri şi mai îndepărtate, pe un ton de parcă animalele s-ar fi aflat în imediata lor apropiere, pentru ca eventualul cumpărător să-i poată vedea pe loc. Dar la vederea năframei Arankăi, în carouri albe şi albastre, aruncată peste umeri, pînă şi aceşti domni cu gîndurile plecate departe, se întorceau în timpul prezent şi o urmăreau cu mult interes pe Aranka, în timp ce ea număra la cassa din cafenea porţiile de zahăr, cu o iuţeală de parcă ar fi numărat ouă.

După ce aruncă o expertă privire şi peste chitanţier, hangiţa exclamă cu glas bucuros :

— Nene Friedmann, văd că are trecere mustaţa şi în lumea asta săracă, prăpădită.

— Cît mai tremură mîna, nu-i nici o nenorocire, sună răspunsul de la o măsuţă rotundă, care era trasă foarte aproape de cassa cafenelei, ca lîngă o sobă unde emul friguros se gîndeşte să se încălzească.

Domnul Friedmann era un comis-voiajor bătrîn, care foarte rar putea fi convins să-şi părăsească cetatea, adică acea masă de colţ de lîngă cassă, de unde privea de cele mai multe ori cu un zîrnbet ironic viaţa zbuciumată, gentilă sau urîcioasă ce se desfăşura în jurul său. Poate doar lîna îl interesa uneori, lină pe care rîndăşiţe pricepute o tundeau de obicei primăvara. Nu se mai bizuia decît pe lînă, singura dintre mărfurile cu care socotea că merită să te ocupi. Cunoştea ca-n palmă prin ce părţi alle Ungariei se găseşte cea mai bună lînă, şi tot din acest motiv era cinic în privinţa celorlalte

treburi din lume. Era un bătrîn cu barba sură, ce se supăra foarte tare pe comis-vo- iajorii tineri care intrau în cafenea cu pipa în colţul gurii. După părerea sa, pipa nu mai era demult la modă, omul nu-şi poate permite asta decît jn cercurile familiale. La cafenea, un om normal îşi comandă ţigări la obcrchelner, ca să cîştige şi acesta ceva.

— Eh, nene Friedmann, începu Aranka, aşezîndu-se la masa domnului cel ciufut. Nu cumva ţi-ai stricat stomacul ? !

— N-aş crede, — răspunse Friedmann —, pe de o parte pentru că nu obişnuiesc, pe de alta pentru că sînt foarte atent la lucrurile pe care le bag în gură. Azi de pildă am mîncat ciuperci cu ouă, dar întîi am cerut să mi se aducă din bucătărie ciupercile crude, să văd dacă nu există printre ele vreuna care mi-ar putea provoca necazuri.

— Cum, dumneata, nene Friedmann, te pricepi la ciuperci ? se arătă însufleţită Aranka, de parcă acum ar auzi pentru prima oară întâmplarea de mult auzita.

— Mă pricep la ciuperci, răspunse grav bătrinul comis-voiajor de după şpiţul din lemn de vişin. Recunosc dintre ciupercile ţărăncilor şvabe pe cele mai bune, pe care le aduceau la oraş după ploaie de prin părţile Zugdget-ului, pe unde drumul începe a urca spre dealul Şvabului. Pe-acolo cresc cele mai bune ciuperci, pentru că multe duducuţe înamorate obişnuiau să-şi caute refugiu acolo, printre tufe, din faţa cavalerului, pentru a-şi pune îmbrăcămiriţea în ordine.

— O, ticălos bătrîn ce-mi eşti ! spuse Aranka gentilă, şi răsuci pe masă portchibritul de porţelan, ca şi cum ar' fi văzut pentru prima oară ghindele şi inimile vopsite pe portchibrit.

— Simpatică şi stimată doamnă, eu am văzut atîtea lucruri în. viaţă, de cînd a dat faliment firma Deutsch şi Haas, încît nu mă mai miră nimic. Ciuperci cu ouă ! E o mîncare foarte bună, hrănitoare pentru un om bătrîn care nu mai are voie să-şi împovăreze prea tare stomacul nici cu ciorbă de fasole cu afumătură de porc şi

nici cu rozbratnic ### în untură. Da, numai că e extrem de important ca ouăle să fie foarte proaspete, ca ouate chiar în acea zi. Căci în aşa-numitele ouă văzute ia lampă nu prea am încredere. De asta adesea îmi aduc eu însumi oul învelit în staniol, pe care-l cumpăr la un negustor de încredere, pentru a fi siguir că e proaspăt.

— Mie-mi aduc ouă destul de bune tărăncile.

— Ţăranii sînt cei mai mari şarlatani ! exclamă Friedmann înroşindu-se, cuprins de furie, cum obişnuiesc oamenii mai vîrstnici să se aprindă cînd sînt căleaţi pe nervi. Acele ţărănci care aparent umblă atît de sfioase pe trotuarele capitalei, cum păşeşte pasărea de apă cînd calcă pe pămînt, femeile astea falsifică tot., de la ardeiul roşu pînă la smîntînă, pentru că, vezi bine, nu-şi mănîncă ele marfa, ci o vînd încă de la gară mai ieftin decît la dugheană, nevestei proaste a funcţionarului din strada La- Ielelor, care se bucură că poate să-şi economisească pentru punga ei personală cîţiva creiţari. Un cumpărător din ăsta n-are să bage de seamă poate nici pînă moare că a consumat cărămidă pisată în loc de boia.

— Noi ne procurăm boiaua de la Szeged, răspunse linguşitor hangiţa. Dacă vrei domnia-ta, domnule Friedmann, îţi arăt cutia de lemn originală în care primim boiaua.

Domnul Friedmann însă nu se arătă curios, căci îl obsedau anumite idei pe care ţinea morţiş să le desfăşoare temeinic în faţa hangiţei.

— Biata nevastă-mea, Dumnezeu s-o odihnească, nu ştia să cumpere altceva decît gîşte, dar şi pe alea numai pentru că aveam o rudă ce se ocupa cu negoţul de gîşte, şi care se temea de pumnii mei, aşa că ne dădea totdeauna gîşte cinstite. Dar, de pildă, ce se pricepe o femeie să cumpere hrean ? De unde să ştie o femeie că există dincolo de Tisa o comună de-i zice Pthriigy, unde creşte hreanul cel mai iute,$_t$ cel mai suculent, din care se ţine spb nasul suferinzilor de letargie ? Păi, eu am fost la Pthriigy şi am adus într-o valiză rădăcini de hrean de acolo. Şi azi mai trăiesc din ele, că şi hreanul îl poţi

Rostire incorectă pentru *Rostbraten* (lb. germ.), muşchi de vacă la grătar.

prepara ca pe orice salată.

Hangiţa căscă spre Friedmann nişte ochi mari, ascultători, ca şi cum ar fi dorit să-şi însemne pentru toată viaţa fiece cuvînt al acestuia.

— La noi, pînă acum am servit la crenvurşti hrean ras, sau la rasolul de vacă hrean în oţet,.

Friedmann mai-mai să răstoarne masa :

— Păi, hreanul pus la botrcane cu ardei iute, castraveţi, sfeclă, nu-l cunoşti? Şi care, pînă la vremea iernii prinde un gust de te împaci cu tot mapamondul ? întotdeauna am spus că aici oamenii nu se pricep să pună la punct o bucătărie, degeaba aleargă hangiul din zori pînă seara, de la pivniţă pînă sus în pod. De asta viu eu aici înzestrat cu de toate cînd vreau să mănînc 1 Intrun buzunar al jiletcii am paprică roşie uscată, pe care o tai cu briceagul şi-o presar fain-frumuşel în fiece mîncare ce mi se pune în faţă, că paprica aslta e atît de iute, de direge pînă şi mîncărurile care a doua zi ţi-ar da dureri de burtă. Am în buzunar şi ceapă roşie cu cap mic, poţi da ortul popii dintr-o singură muşcătură, dar nu-i spun nimănui de unde se poate procura, că ar da buzna acolo tot oraşuL Am aici în jiletcă veritabilul usturoi, pe care obişnuiesc să-l cumpăr de la un negustor care, ştiu absolut sigur, merge personal la Mako. Am în permanenţă la mine piper veritabil din străinătate, fără de care nici nu e de imaginat o măduvioară, iar în pardesiu un borcănel de muştar din care sigur nu se găseşte la restaurant, pentru că domnii proprietari de restaurante sînt prea leneşi ca să se obosească pînă la locurile unde se vinde marfa cea mai bună. Ce să facă un biet văduv care-i nevoit să ia masa la restaurant ? îşi aduce în buzunar toate cele cu care se poate condimenta mîncarea şi viaţa. Am timp destul să observ cum e otnăvită populaţia cu condimente falsificate.

— Nu trebuie să vezi totul în negru, domnul Friedmann, zise hangiţa pe un ton împăciuitor.

Dar Friedmann nu se dădu bătut.

— Mergeam la cumpărături şi în locul bietei nevesti-mii, fie-i ţărîna uşoară, că îi plăcea să zăbovească mult în pat. Luam coşul de papură şi colindlam pieţele

pestane, să văd unde aş putea găsi ceva pe placul meu, ca să mă înveselească din capul locului în treburile mele zilnice. Că, vezi bine, eşti cu totul alt om dacă ştii ce fel şi ce minune de mîncare te aşteaptă acasă, cînd te întorci obosit. Adevărat, că spre sfirşitul vieţii mele de om însurat mîncarea a început să fie afumată, dar nici pentru asta nu era vinovată muierea, ci subchiriaşul, care în fiecare zi pretindea să i se servească pînă şi la pat rinichi cu măduvioare. De atunci nu mai pot mînca rinichi, cu măduvioare.

Un timp, femeia privi vîrful pantofilor ei de everLasting [§§§], pentru că acasă îi plăcea Bă umble în încălţări comedie „din pod pînă-n pivniţă[li], cum zicea ea, apoi se aplecă uşor înainte, cu foarte multă căldură, spre comis-voiajorul ce se retrase ca un arici. Pesemne omul presimţise ceva rău din acest gest călduros, dar era prea hîrşit cu viaţa, dovadă că exclamă în grabă :

— Spune-mi, doamna mea, de ce nu se găseşte făină de orz în oraş, din care, amestecată cu cartofi, se coace plinea aceea excelentă, neagră ?

— Eu am făină de orz şi am să-ţi coc eu însămi odată pîine, ca să fie toate pe placul dumitale. Dai* înainte trebuie să-mi faci un serviciu foarte mare, nene Friedmann. După masă avem călcat de varză, şi eu n-am destulă experienţă în treaba asta, că pînă acum am luat varza de la băcan. Te-aş ruga foarte mullt, nene Friedmann, să vii să supraveghezi călcatul verzei.

— Cum adică să supraveghez ? ! Ba am să intru şi eu în cadă, că chiar ieri m-am îmbăiat ca de obicei la Rudas, răspunse cu entuziasm bătrînul comis-voiajor, şi Aranka se îndepărtă atît de veselă de măsuţa de lingă cassă, ca şi cum ar fi primit cel mai grozav cadou.

*

Hanul avea un beci, cu gura spre curte, intrai în el printr-o încăpere cu boltă înaltă, unde se aflau budanele mai mari, goaile, ce nu puteau fi rostogolite neobservat,

§§§ Veche denumire pentru încălţămintea din material moale, elastic.

ca de pildă butoaiele mai mici. După aceasită încăpere cu boltă urma adevăratul beci cu vinuri, a cărui cheie n-o lăsa hangiul din mină, însă încăperea din faţă se afla în totul la dispoziţia hangiţei. Se şi găsea acolo vestita cadă de stejar, achiziţionată nu demult de la dogar.

— Nu aveţi nişte tobă bună, în care să fie şi cele mai faine zgirciuri, ficaţi şi rinichi ? Asta-i adevărata mîncare de iarnă care se potriveşte la călcatul verzei, răsună o voce aspră de sub bolta înaltă, unde în spate căpăţînile crude de varză stăteau morman, ca şi cum ar fi fost doborîte într-o bătălie, purtată de ele ultima oară cu grădinarul sau cu sperietoarea de păsări. Glasul aspru îi aparţinea dumnealui domnului Păszmati, care apăru în gîrliciul beciului într-o ţinută vestimentară cum obişnuiau oamenii de ale căror curele atîrnau zdrăngănind colaci din sîrmă de aramă şi din faţa cărora îşi caută salvarea, cu urechile ridicate spre cer, porcii mistreţi cu coamă neagră. Auzind vocea asta, dintre căpăţînile de varză îşi înălţă capul hangiţa, care şedea acolo pe un scăunel şi ascuţea o custură pe cureaua de bărbierit a bărbatului ei.

— Dar nu-l văd nicăieri pe tirdlez, care de mult trebuia să fie aici, cu pălăria lui mare cu pămătuf de capră neagră ! căută un cusur Păszmati. însă femeia ce ascuţea cuţitul, găsi răspuns şi la asta :

— Tirolezul care taie varza sade în circiumă şi îşi deapănă cu bărbatu-meu amintirile lor vechi, de pe front.

Acum Păszmati îşi scoase liniştit scurta de piele, pe care o agăţă într-un cui de lemn, cui pe care Dumnezeu ştie cu ce vrăjitorii îl bătuseră în zidul de piatră brută. Ba mai mult, aşezîndu-se pe un scaun cu trei picioare, începu să-şi privească picioarele, care erau vîrite în ghete comode, cu elastic, din carîmbul cărora se iţea obiala albă ca neaua, fină, ca vîrful batistei din buzunarul de sus al cavalerilor. Şi hangiţa privea picioarele lui Păszmati.

— în viaţa mea n-am purtat ciorapi, zise Păszmăti pe un ton foarte grav, am putea spune festiv, care se deosebea de glasul său diurn, de afacerist. Am picioare

foarte sensibile, nu suport decît obiele din cele mai fine.

— Şi domnii cei mari poartă din astea, răspunse femeia ce şedea pe scăunele şi luă o căpăţînă de varză in braţe. De altfel obielele trebuie schimbate des, nu ca ciorapii.

— Vara îmi înfăşor picioarele în hîrtie de mătase, că-i cea mai bună împotriva transpiraţiei, zise Păszmăti şi cercetă îndelung picioarele în discuţie. Parcă mai şi schiţă **spre ele un** bîţîit scurt din bărbie.

— Dar iarna, cel mai bun e totuşi flanelul. E drept că se rupe repede, la spălat nu se albeşte bine, dar e excelent de obială, că nu pătrunde prin el nici zăpada topi/tă. Cei mai mulţi călători mor de pe urma umezelii, zise femeia în timp ce scoase cu custura cotorul cîtorva verze. Sunetul tăiatului de cotoare e asemănător cu cel al tăiatului de stuf — în imaginaţia omului apar peisaje din provincie, unde în ceaţa de iarnă tăietorii aţîţă la buza stufărişului focuri mari din legături de stuf, în timp ce în inima stufărişului pescarii prind cu vintirul de sub gheaţă ţipari mărunţi, negii, ce pot da gust atît de plăcut zemâi de varză.

— Cînd eram mai tînăr şi mă socoteam mai grozav — reluă vorba Păszmăti — îmi sfîşiam obiele din cămăşile de in ale iubitelor mele mai vechi, şi oii de cîte ori îmi înfundam picioarele în ghete, îmi spuneam : na, căţea, na, na ! Pentru că în fond n-am fost în stare să bat niciodată o femeie, nu mă lăsa inima.

Hangiţa răspunse aşa :

— Deşi, crezi ori ba, domnule Păszmăti, anumite femei trebuie bătute ca pe tobă, că bătaia-i adevărat leac pentru ele: Cîte-o femeie nici nu poate fi imaginată fără bătaie. E cîte una de-i stă foarte bine cînd are-o pată verde sau vînătă pe obraz. Este ca şi cînd şinair fi recîşti- gat. cinstea pierdută. Pot spune, nene Păszmăti, că nu mi-a fost milă niciodată de o femeie pe care-a bumbă- cit-o bărbatul ei. A avut absolut sigur un motiv.

— Şi pe dumneata obişnuieşte să te bată .bărbatul ? întrebă Păszmăti cu jumătate de gură, ca şi cum nu el i-ar fi pus întrebarea trupeşei hangiţe, ci cuiva aflat foarte departe de gîrliciul pivniţei.

— Dacă ar d'a în mine, m-aş repezi în el cu cuţitul. I-

aş scoarţe ochii, amîndoi ochii, să rămînă orb pe toată viaţa, răspunse femeia aşezată pe mormanul de verze şi învăpăierea ei furtunoasă trăda că ar mai fi .avut multe de spus despre treaba asta, dar tocmai atunci apăru la faţa locului tirolezul cu mînecile cămăşii suflecate, îmbrăcat în pantaloni scurţi, verzi, cu respectabila pălărie cu pămătuf din păr de capră neagră, şi cercetă cu mustăţile-i răsucite în sus mormanul căpăţînilor de varză.

— într-un ceas sîntem gata, decretă tirolezul, care cîntări cu priviri cuceritoare mormanul de varză şi îşi luă din colţ rindeaua, cum îşi ia un cîntăreţ harfa, înainte de a-şi începe rolul.

Clătinînd din cap, femeia continua să scoată cotoarele de varză, ca şi cum nu putea să uite întrebarea de adineauri a lui Păszmăti, tirolezul se aşează pe un trepied, de parcă s-ar fi pregătit să cînte la armonică, iar Păszmăti îşi repezi capul în sus, nemulţumit.

— Zău, azvîrle-mi un cotor, n-am mai mîncat aşa ceva de douăzeci de ani ! Şi îşi şi scoase briceagul să se apuce de treabă.

In timp ce Păszmăti ronţăia, hangiţa îi explică tirolezului cum ar dori să prepare varza pentru iarnă. Citeva bucăţi ar vrea să 'le pună cum le pun secuii, adică tăiată în bucăţi mari, pentru că varza pusă aşa, avînd răcoarea ei proprie, înecată*în zeama ei, se potriveşte mai bine la unele fripturi, cum ar fi muşchiuleţul în sînge. Pe de altă parte ar vrea să pună şi varză tăiaită subţire, în fire lungi, fine, pentru că varza tăiată aşa e aproape de nelipsit în gospodăria casei ; dar important e ca şi cotoarele să fie tăiate cuburi şi amestecate în varză, că nu poate fi bucurie mai mare pentru iubitorul de varză decît ca dinţii cercetători să nimerească, în loc de o bucată de cartof, un cotor veritabil de varză. Dar cîte şi mai cîte avu de spus hangiţa despre foile de varză şi despre cotoarele întregi puse la murat, de parcă ar fi lăsat dispoziţii pentru o viaţă întreagă !

Aici, interveni şi Păszmăti în discuţie.

— Din partea mea, pot să-ţi spun doar atît, doamna mea — începu Păszmăti pe un ton ăţît de grav, de parcă ar fi fost vorba de aranjarea unui tîrg — să-ţâ declar deschis că eu, dacă-i vorba de varză umplută, apoi n-aş da pentru nimic în lume varza mai mică pe cea mare. La umpluturi nici nu avem nevoie de foi mari, din cele care acoperă afară căpăţîna. Sînt de-ajuns tocmai foile mai mici, mai dinlăuntrul verzei, care-s mult mai gustoase şi fragede decît foile dinafară. Odată, în călătoriile mele, după cîte-mi amintesc, am mîncalt la restaurantul feroviar din Nyiregyhâza nişte sarmale de puteai consuma sarmaua dintr-o singură înghiţitură. Din sarmalele astea poţi mînoa mai mult decît din cele mari, care pe deasupra mai au şi cusurul că nu se pătrund îndeajuns.

Hangiţa se sculă de pe scăunelul pe care tronase pînă atunci destul de comod. Se sculă, ca o femeie grasă, care ar vrea să se răcorească. Dar nu făcu asta, ci dimpotrivă, se duse la domnul Păszmăti, se aplecă la urechea lui şi îi şopti următoarele, în timp ce tirolezul începuse să taie varza :

— Dragă Păszmăti, dumneata ştii de mult că dintre toţi bărbaţii după soţul meu pe dumneata te iubesc cel mai mult. De-acum cred că o să te iubesc şi mai mult, dacă e posibil aşa ceva.

*

*

Păszmăti nici nu apucă să dea un răspuns meritat la cuvintele calde ale hangiţei, căci dinspre curte apărură domnii Bombai şi Friedmann, care în calitate de vechi oaspeţi ai hangiţei se cunoşteau şi pînă atunci din vedere. Nu veneau chiar braţ la braţ, cum obişnuiau să vină clienţii invitaţi, care se apucă de brafţ numai pentru a suporta împreună reproşurile că sosesc cu întîrziere. Dar discutau cu destulă intimitate despre evenimentul la care aveau să asiste.

— Muratul verzei e o treabă la care se pricep cu adevărat numai bărbaţii bolnavi de stomac, cărora din pricina bolii nici prin rădăcina minţii nu le treoe să mă-

nînce din varza pe care o pun pentru iarnă, zise domnul Bombai, avocatul din provincie, care pînă şi după ce putuse mînca normal rămăsese încă fidel opiniei generale a celor bolnavi de stomac. Dumnezeu ştie ce e în filozofia bolnavilor de stomac, vreo amărăciune **care** nu-i părăseşte niciodată, o viaţă întreagă, cum nu-i părăseau odinioară pe îndrăgostiţii fără speranţă cîntecele pe care' ceruseră să li se cînte pentru a ie alunga tristeţea.

Domnul Friedmann abordă problema din punct de vedere comercial.

— Oare n-au înşelat-o pe femeie, i-au dat varză cinstită ? După ştiinţa mea, varza cea mai bună se cultivă în Szabolcs, dai- pe care n-o vînd decît angro, cu vagonul. Un vagon, două vagoane, trei vagoane... Nu-mi vine să cred nici lîn iruptul capului că hangiul ăsta a avut inimă să comande deodată un vagon de varză. Oamenii, vai, sînt. meschini.

Cu astfel de discuţii se apropiau de gîrliciul beciului cei doi invitaţi şi se opriră stupefiaţi cînd îl observară pe Pâszmâti, care, cu pantalonii suflecaţi pînă la genunchi, desculţ şi în mintean, se şi afla în cada cu varză, făcînd doi paşi înainte, doi paşi înapoi, ritmic, serios, aprpape cu chibzuială, ca un om ce-şi simte chemarea.

— Afaceristul ăsta, zise încet Friedmann către companionul său.

— 11 cunosc, îi răspunse avocatul. Se zise că omul cîştigă foarte bine, e norocos mai cu seamă la porci.

— Chiar că nu mă aşteptam la omul ăsta, bombăni Friedmann cu oarecare gelozie, căci bătrînul era invidios din fire, îl rodea cînd altul dădea cu gura prin preajma sa.

Dar, cum spuneam, Păszmăti îşi şi ocupase locul în cadă şi arunca priviri insidioase spre cei ce se apropiau, ca şi cum cei doi i-ar fi suflat cine ştie ce afacere mare. Cînd noii oaspeţi o salutară pe hangiţă iar lui îi urară succes la călcatul verzei, le aruncă doar o privire peste umăr.

— Numai să nu se bîhlească, zise îngrijorată Aranka cînd se uită în cadă şi sub pretextul că aşază stratul de varză, îl apucă pe Păszmăti de glezna piciorului, drept

care acesta reluă călcatul cu puteri înnoite.

Domnul avocat Bombai, fiind de felul său un om ce repede oboseşte, doar cînd văzu călcatul verzei, se şi aşează ştergîndu-şi fruntea pe un scăunel din gîrlieiul beciului, în schimb Friedmann se învîrtea vioi prin jurul căzii (întrebînd cît costă), prin jurul tirolezului, care din pricina muştiucului pipei proptit în canin nu era în stare să dea un răspuns inteligibil, şi prin jurul hangiţei, care tăia cu atîta avînt cotoarele de varză de parcă ar fi fost treaba cea mai importantă din viaţa ei.

— Prin ce ţări depărtate vor fi umblînd încă fericiţii călători care se vor înfrupta cîndva din varza asta! ? exclamă Friedmann, cuvinte după care paşii lui Păszmăti se menţinură încă vioi şi ritmici, ca şi cum n-ar fi învăţat toată viaţa decît să calce varză.

— Nu-s chiar atît de departe călătorii aceia, răspunse hangiţa din mijlocul grămezii de verze. Eu ştiu foarte bine că îndată ce dăm cep la cadă şi iese moarea cea acră, domnul Friedmann va fi primul care va cere în cafenea varză acră, cu piper şi chimion, că varza asta îţi drege de minune stomacul.

Domnul avocat Bombai dădu din mînă înfierbîntat :

— *Să* lăsăm treburile astea de se leagă cu vin aspru, cu carne de porc, ce înnobilează stomacul, astea-s pentru beţivani, al căror stomac rezistă la orice. Varza murată, aşa rece cum e scoasă din butoi, are doar un singur drept la existenţă. Dacă e servită la heringi oceanici, căci gustul ei se potriveşte excelent cu al heringilor, preparaţi cu ceapă, sfeclă, ardei iute murat. Să lăsăm, doamna mea, varza servită aşa, acum sînt sigur că numai datorită ei am avut boala mea veche de stomac.

Auzind cuvintele rostite cu lamentare de domnul Bombai, hangiţa se ridică în picioare şi se repezi la avocatul din provincie, ca un fluture uriaş.

— Varza mea n-are să-ţi facă nici un rău, domnule avocat, pot jura! Spune-mi, n-ai vrea să calci: un pic şi dumneata ? îl întrebă cu un zîmbet cum oaspetele din provincie nu mai zărise niciodată pe faţa ei.

— Cum să nu calc ! exclamă avocatul şi se şi apucă să-şi desfacă şireturile de la ghetele roşii,, aşa-numitele

ghete Bergsteier, care aveau trei rînduri. de talpă, una din plută (împotriva transpiraţiei), una din piele,, iar una din cauciuc, pentru că în provincie nu purtau ghete cu talpă de cauciuc decît intelectualii, inteligheţia.

La rugămintea hangiţei, Păszmati renunţă să mai calce varza din cadă. Concentrarea gravă îi dispăru de pe faţă şi întrdbă cu vădită deconectare :

— Sper că merit paharul cu vin la care de mult tîn-r jesc cu atîta sete !

Hangiţa porni în grabă, cu paşi săltăreţi, spre colţul gîrliciului. Butelca se oferi tăcută paharului. Sticla era aburită şi vinul avea un gust atît de bun, cum nu se află decît în zori, cînd călătorul trebuie să-şi alunge din gîtlej fumul, scrumul şi neplăcerile drumului.

— Eu l-am meritat cu adevărat, zise Păszmati dînd de duşcă paharul cu vin şi îşi drese discret glasul. Nici la tîrg nu-i atît de gustos vinul, adăugă şi ieşi cu multă grijă din cadă.

Avocatul se şi pregătise aşteptînd în şosetele sale, care erau atît de largi, precum ciorapii ce Se trag pe picioarele unui mort. Şosetele zburară jos şi avocatul se urcă în cadă cu chiu cu vai. Dar nu rezistă multă vreme să calce varza, în scurt timp se sufocă, începu să tu-şească, şi apudndu-se de marginea căzii, mai degrabă se făcea că păşeşte.

Friedmann se uită la el cu o mutră ironică şi îşi propti vîrful pantofului drept în călcîiul celui stîng.

— Ştiam eu că avocatul n-o să reziste mult, că, vezi doamne, de unde-ar putea şti dînsul cum trebuie călcată varza ?

Astfel grăi bătrînul comis-voiajor şi aruncă o privire înflăcărată, grăitoare spre hangiţă, la care aceasta, să-rind în picioare, se duse ţanţoşă lîngă bătrînul domn ce-şi scotea ghetele şi îi şopti la ureche :

— Ştii, domnule Friedmann, că dintre toţi oaspeţii mei, eu de foarte mult te iubesc numai şi numai pe dumneata !

(1926)

ULTIMA ŢIGARĂ LA „CALUL BĂLAN"

ÎN ZIUA ACEEA, COLONELUL TREbuia să împuşte un om ; trebuia să-l dea gata din însărcinarea Cazinoului, după ce domnii hotărîseră aşa în salonul englezesc, numit astfel de cînd îi vizitase prinţul de Wales.

Duelul urma să aibă loc după-masă la cazarmă, iar omul care insultase Cazinoul nu mai avea voie să sa întoarcă viu de la faţa locului. Colonelul ridicase din umeri. Bine, am să-l împuşc pe gazetar, spusese cu indiferenţă. Dar între timp i se făcuse foame. Era unicul semn de emoţie din ziua mortalului duel. îl cuprinse o foame teribilă, cum nu mai simţise niciodată. îi era flămînd stomacul, flămînde şi buzele, şi-şi rotea inconştient limba prin gura năpădită de aroma unor mîncăruri pe care nu le pusese niciodată pe limbă şi nu le simţise niciodată gustul. îi spuseseră că gazetarul condamnat la moarte în salonul englezesc al Cazinoului, şi a cărui execuţie i-o încredinţaseră, e cel mai bun ţin- taş tlin ţară ; că gazetarul e atît de sărac, îndît seara mănîncă numai jumăiri, pe care le ţine împachetate în hîrtie, şi le înfulecă hulpav, că sarea o ţine în buzunarul vestei, iar ridichile şi ceapa îl aşteaptă în sertarul biroului pînă-şi consumă jumările, şi nu are bani ca să-şi poată lua un vin bun, drept care bate drumuri lungi pînă să găsească o circiumă ieftină, unde să-şi poată astîmpăra cu vin rece stomacul încins.

Colonelul, care cugeta la viaţă şi la moarte cel mult cît o tură într-o partidă de şah, simţi o foame îngrozitoare : puseseră stăpînire pe el nişte senzaţii olfactive asemănătoare acelora simţite de femeile aflate într-o anumită stare. „Pînă la urmă am să mănînc şi var !“ bombănea în sine colonelul.

Era îmbrăcat în haine civile, iar pe umeri purta o largă pelerină de ploaie ; pantofii galbeni, de culoarea canarului, îi scîrţîiau, şi în mînă avea o umbrelă cu mîner drept. Din cînd în cînd se uita la fiacrele închise, încredinţat că, travestit cum era, n-are să-l recunoască nimeni acum, în răstimpul micii hoinăreli pe care-o făcea înainte de duel prin oraşul plouat. Despre ceasul acesta nu va povesti niciodată nimănui, de aceea, după oarecari ezitări, şi după ce privi de jur-împrejur cu precauţie, se hotărî să intre într-o măcelărie din marginea oraşului. Măcelăreasa — eterna măceslăreasă, cu hainele ei slinoase, cu şorţul ei alb, cu mînecile răsfrînte pînă la coa*t|e şi braţele opărite — îl salută, privind cu indiferenţă mustaţa lui brumărie. Pe deget, inelul i se acEneise destul de profund în came, semn că era măritată demult; i se adîncise întocmai cum se adîncesc inelele toamnelor în caimea copacilor. Jumările albureau proaspete, răspîndindu-şi aroma şi iritînd nasul mic **al** măcelăresei ; colonelul arătă spre castronul cu jumări.

— O jumătate de kilogram, ceru el.

— E cam mult, domnule, rosti femeia cu o voce atît de sinceră, încfit colonelul tresări. SînJt săţioase, ajung cîteva dieka acum, la vremea dejunului. Nu m-aş simţi prea liniştită ştiind ce-aţi păţi cu stomacul. Nu-i o mîn-•"■are uşoară.

— Atunci dă-mi de douăzeci de creiţari, răspunse morocănos colonelul, ca imul ce nu suferea să facă altul pe deşteptul în faţa lui.

Măcelăreasa luă o cairte cu poezii din care smulse cîteva pagini, pentru a face o pungă. Colonelul îşi aminti de gazetarul lui. Auzise că şi el scrie poezii.

- • Ce fel de poezii-s astea ? întrebă, vrîrid să pară, în hainele în care era travestit, un om cu altă ocupaţie.

— într-o vreme venea pe-aici un domn bătrîn cu o barbă [n]a împăratul El îmi aducea cărţi cu poezii. Poate-l cunoaşteţi. ÎI chema Vajda... Vajda Jânos [****].

— îl ştiu, răspunse colonelul minţind şi se roşi. în fond n-o să stea să discute la infinit cu o măcelăreasă de pe strada Ullo.

Măcelăreasa alese dintr-un coş cîţiva ardei iuţi mai cărnoşi şi tăie o felie groasă de pîine neaigiră.

— Luaţi şi astea, spuse cu bunăvoinţă, întinzînd colonelului pachetele, pentru a le pune în buzunarele interioare ale pelerinei.

Colonelul le luă, fără să ştie el însuşi de ce-i face în voie şi le primeşte de la femeia asta pe care n-o mai văzuse niciodată.

— Şi... la ce circiumă le-aş putea consuma ? întrebă vădit dezorientat.

— E pe-aici, pe-aproape, o circiumă de-i zice „Calul Bălan". Vedeţi că are pe firmă o ulcea şi un ţigan. Mergeţi liniştit acolo : vă dă şi sare şi vin, spuse jnăcelăreasa şi se uită îngînduirată spre uşa deschisă, parcă aşteptînd alţi muşterii.

Colonelul îşi duse două degete la pălăria de vânător, apoi ieşi din măcelărie balansându-şi umbrela şi nici nuşi dădu seama cînd, dar se şi pomeni şezînd la circiuma „Calul Bălan". Omul trebuie să facă doar primul pas pe. drumul pierzaniei, al doilea urmează de la sine. Colonelul, membrul Cazinoului, nici în vis nu s-ar fi gândit vreodată *pă* ar putea ajunge cîndva clientul „Calului Bălan". Auzise, ce-i drept, în salonul Cazinoului, în acel salon luxos, unde pînă şi fotoliile de piele erau turnate parcă în bronz, nu numai ornamentele candelabrului, auzise ce chefuri trăgeau tinerii conţi în cîte-o dimineaţă, dimpreună cu tot soiul de birjari, prin anumite cîrciumi de periferie, unde la sunetul armonicii dansau cu slujnicele de la bucătărie, dar el personal nu se gândise niciodată că va ajunge muşteriul unei astfel

---

**** Scriitor clasic maghiar, poet ţi publicist (1827—1897).

de cîrciumi de la marginea oraşului. Şi iată că acum şedea aici, la o masă acoperită cu pînză roşie, în timp ce un tînăr cu mînecile suflecate îi punea în faţă o farfurie de porţelan, un tînăr care trăia pur şi simplu numai pentru a ridica butoiul într-o singură mînă, cînd se umplea circiuma de muşterii.

— Cum te cheamă, băiete ? întrebă coloneluL pe un ton părintesc.

— Janos, răspunse cu un aer absent flăcăul.

— Atunci, află, Janos, băiete, că azi alm să-i zbor creierii unui om pe care nu l-am văzut niciodată şi pe care au să mi-l aşeze în faţă ca pe un o ţintă la trageri.

Se vede însă că flăcul numit Janos nu pricepu cuvintele colonelului, pentru că de fapt îl preocupa mai degrabă gîndul să desfunde un butoi, şi nu aştepta decît sosirea slujbaşilor de 'la clinică. Era învăţat cu sosirea acestor oameni în halate, ce dădeau semnalul că merită să desfunde butoiul cu toată ceremonia cerută de o asemenea treabă. Geambaşii, care jucau cărţi la o masă din colţ sub ochiul atent al 'trupeşului cîrciumar, se omorau mai degrabă după şpriţuri, pentru că le puteau aşeza lîngă ei, pe scaun, şi puteau pescui scrumul de ţigară sau .de pipă cînd aveau -poftă. Cei cîţiva muşterii „grăbiţi", birjari care aveau drum pe-aici, ciocli, curieri oficiali, poştaşi, vatmani de la tramvaiele cu cai aflaţi Cu felurite trebuiri prin partea locului, nu obişnuiau să bea decît vin, pentru că vinul e mai acătării decît berea. Numai slujbaşii de la clinică erau consumatori de bere serioşi. Ei, da, aveau destul timp să dea gata toată berea şi să stea la un pahar de vorbă — căci peste drum, la clinică, se încheia activitatea de peste zi şi plictisitul profesor, după ce-şi spăla la nesfîrşit mîinile, ştampila cadavrele ce puteau fi în sfîrşit înmormîntate, în timp ce pe altele le lăsa — poate pentru că mai aveau nevoie şi mîine de ele — diracu să le ia de obiceiuri ! Cum am spus, slujbaşii de la clinică se arătau a fi muşterii mai de lungă durată, după ce-şi terminau serviciul. Aşa că Janos abia catadicsea să-i răspundă colonelului.

Dar pare-se că ofiţerul nici nu aşteptase vreun răspuns, pentru că îşi desfăcu tăcut, în faţă, pacheţelele cu

jumări şi ardei iuţi, muşcă adînc, cu o poftă extraordinară din plinea neagră şi fu gata să se apuce de înfulecat, cînd Janos apăru iar de după tejghea.

— Bere sau vin ? întrebă cu emfază.

— O cană bună de bere, răspunse colonelul, cu toate că din cînd in cînd avea crize de cord şi un medic militar ii interzisese să bea bere. Jânos dădu din cap, ştiind că în butoiul desfundat ieri mai era cit să umple o cană. Şi porni îndată spre cep, dar deodată se opri brusc. Nu, nu merge, totuşi, să-i dea omului din berea de ieri, pe care de fapt o destinase unui administrator din partea lacului, care-i suflase o fată, ceea ce nu-l împiedica să-şi trimită copilul în fiecare seară aici, după bere.

— Mai bine luaţi vin, spuse Jânos cu glas tare, întorcîndu-şi capul spre colonel.

Colonelul sări ca ars : .

— Ai făcut armata ? Aşa-s instruiţi soldaţii azi ? Am cerut bere — înseamnă că am poftă de bere. Ei, drăcie !

Cioclii şi muşterii ocazionali se uitară la masa colonelului, căci aftît în cîrciumi cit şi în saloane oamenii sînt la fel de curioşi cînd aud o voce ridicată. Cine se încumetă să vorbească tare, înseamnă că nu-i un fitecine.

— *Gib im* Jânos ! rosti cîrciumarul, care era adîn- cit într-o pasionantă partidă de cărţi. *Gib im 1* strigă şi izbi cu zgomot cartea din mină peste o altă carte, care nimerise din întîmplare pe pînza albastră de pe masă. După izbitură azvîrli o privire cercetătoare spre colonelul care se încumetase să ridice glasul în circiuma lui. Cîndva, stâpînul fusese proprietar de fiacre, cunoştea bine la oameni, dar nici măcar ochii lui nu descoperiră în gentlemanul cu pantofi galbeni pe membrul Cazinoului.

Aşadar.-, clătind de cîteva ori butoiul rămas de ieri, Jânos scoase încă o cană de bere, apoi smulse magistral şi cu forţă cepul şi deşertă într-un vas, pe gaura cepului, tot ce mai rămăsese pe fund, sallvînd astfel totuşi cantitatea destinată rivalului său, administratorul, după care făcu vint butoiului cu piciorul, ca şi cum n-ar mai fi avut nevoie de el în vecii-

vecilor. Doar noul butoi era deja ocolo, sub tejghea, slujbaşii de la clinică se vor bucura desigur văzîndu4 şi au să-şi ţină făgăduia] a pe care-o făcuseră lui Jânos de a se ocupa de o mătuşă

* Adu-mi ! (Corect : *Gib ihm !* — lb. germ.). de-a lui de la ţară, care voia să-şi trateze o veche furunculoză.

In vremea asta, colonelul înfulecă de zor jumările. Unele bucăţi erau mai tari, mai bine prăjite, dar altele se topeau în gură ca untul. Ca viaţa, se gîndea colonelul şi îşi aminti de anii de tinereţe, cînd îşi făcea slujba prin diferite garnizoane din provincie şi din solda lui de ofiţer trimitea pe la sfîrşitul lunii, pe ascuns, să i se cumpere jumări de la măcelar, şi rămînea acasă înadins, ca şi cum s-ar fi pregătit încă de pe vremea cînd era sublocotenent să dea examen pentru a deveni ofiţer de stat-major, în loc să urmeze pilda camarazilor săi, care luau masa pe datorie şi beau şampanie pe întrecute, tocmai pentru că le era ruşine să treacă în cont numai mîncarea. Creditul garnisit cu note de plată cu şampanie : iată ceva de care nimeni n-ar mai fi putut fi surprins ! A învăţat şi să se radă, pe motiv, cum spunea el, că nu suportă să-i umble o mînă străină pe faţă. Şanurile şi le băga singur în cizme, pentru că ordonanţa era nepricepută. Iar alifia cea fină pentru mustaţă o încuia în scrin, din pricină că o dată surprinsese în ochii ordonanţei o privire insidioasă aruncată spre cutia cu alifie. Ah, aceste ordonanţe de pe vremuri : erau în stare să înghită şi medicamentele în locul stăpînilor lor, dar nu se puteau abţine să nu ia din alifie !

Din cînd în cînd, în timp ce mînca de zor, colonelul înălţa cana de bere şi o întorcea spre geam, dîndu-şi cu presupusul.

„Aş jura că şi milogul ăla, pe care-4 trimit azi pe lumea cealaltă, bea tot aşa ceva, că n-are bani să consume băutură mai bună ![u] îşi spunea colonelul şi sorbea din cană cu ochii închişi, parcă tnchinînd pentru sufletul acelui nefericit.

îi plăcea berea. Dumnezeu ştie ce iz o fi avut berea asta stătută, dar îi plăcea. Parcă înflorea în ea hameiul,

calmîndu-I, liniştindu-l, saturîndu-l cu mirosul lui. Căci berea stătută îşi are şi ea amatorii ei, ca şi berea proaspăt scoasă de la cep. De ce se bea în unele părţi berea din „cizmă'[1], deşi în felul acesta nimeni n-o poate da pe gît dintr-o suflare ? Iar veritabilii băutori de bere, tot oameni unul şi unul, de ce nu dau pe gît hulpavi berea proaspăt scoasă de la butoi, ci aşteaptă să se mai aşeze, în timp ce privesc cu ochi îngînduraţi gulerul înfoiat ? Berea îşi are şi ea taina ei, pe care n-o poate djezlega, de fapt, nici o minte. Iată cam la ce cugeta colonelul în timp ce-şi sorbea băutura amăruie şi pigulea rămăşiţele jumărilor, mici bucăţele cărnoase pe care încă le mai descoperea în jurul cotorului ardeiului iute, de unde nu era lipsit de deliciu să le ia. Iar plinea neagră i se părea aproape tot atît de minunată ca acel profunt †††† de odinioară, pe care îl mîncase nu mai ştia cînd, undeva la nişte manevre, şi profuntul era îmbibat de mirosul şeii şi al hamaşamentului. Acum putea să-şi rotească mai prietenos privirile prin circiuma din strada Ullo, mai cu seamă că mai era destulă vreme pînă la execuţia acelui scîrţa-scîrţ.

„Viaţa e bizară", se gîndea colonelul, cînd deodată o zări pe crîşmăriţă, care, desigur, abia se sculase din somnul ei de după-masă şi străbătea alene salonul, înainte de toate pentru a-şi cerceta bărbatul dacă nu-l prinde în vreun delict din pricina căruia la noapte, în dormitorul lor, i-ar putea aduce acuzaţii grave.

— Măzărichea mea ! izbucni trupeşul cîrciumar cînd băgă de seamă tiptila apropiere a jumătăţii lui, în acei papuci de postav fără moarte, ce nu scoteau nici un zgomot. Apoi îşi smulse din cap pălăria cu ciucuri roşii, pe care altminteri n-o ridica în faţa nimănui, şi o vîntură prin aer.

— Măzărichea mea ! strigă încă o dată, apoi trînti cu zgomot mare o carte pe masă, cum obişnuiesc cîştigătorii. Cu bufnetul acesta socotea de bună seamă că va alunga visele de după-masă ale consoartei, pentru că, printre altele, visele de după-masă ale femeilor mai

---

†††† Veche denumire dată în Ungaria pîinii negre cazone (din 1b. germ.).

sînt şi periculoase. Uneori ele visează adevărul, şi-atunci zadarnic încerci să le readuci la vechile sentimente, săru- tîndu-le. De obicei, crîşmăriţele care dorm aşa, după- amiezele, sînt chinuite de teamă, şi întotdeauna sar din pat în pantofii lor de everlasting scoşi doar pe jumătate, încredinţate că '.tocmai atunci au să-l suprindă pe soţ drăgostindu-se cu slujnica. Crîşmarul poate avea el un trecut oricât de onorabil şi vrednic de cinstire, se poate el lăuda aricit cu tatăl şi mama lui, Idie la care a învăţat ce va să zică o etică familială — căci n-a existat pe lumea asta cîrciumar pe care nevasta să nu fi fost geloasă pe bună dretpate. Deşi, la drept vorbind, e foarte greu ca un cîrciumar să scape din casa sa pentru a se deda la patimi nevrednice ! Deşi, nu-i aşa ? — e greu să nimereşti din crîşma ta în altă crîşmă, străină, unde, fireşte, poţi trage la măsea pe credit, ca unul ce se află în branşa sa ; oare de pomană pleacă, seara, muierea cu lădiţa de bani ? Deşi, nu-i aşa, e aproape de domeniul imposibilului ca un crîşmar cunoscut să se înhaite la aventuri amoroase prin preajma casei, căci treaba asta i-ar aduce neplăceri în negustorie ! Iar crîş- măiriţele, de cînd e lumea şi-au pus cu teamă capul pe pernă pentru a-şi face somnul de după-amiază. Iată de ce trînti atît de tare căirţile proprietarul acelei cîrciumi numite „Calul Bălan", cînd, proţăpit între prietenii săi, îşi zări soţia.

La rindul său, şe uită şi colonelul la crîşmăriţă.

Era o apariţie pe care fiece muşteriu avea dreptul s-o privească, fie cu gînduri deocheate, fie cu altele mai paşnice. Iată cam la ce se gîndi colonelul cînd o văzu pe crîşmăriţă :

„Nu-i o femeie lipsită de interes, deşi, bineînţeles, nu s-ar putea compara cu contesa Denise sau cu alte cunoştinţe. N-ar fi rău dacă printre femeile din popor, ori printre cele burgheze s-ar afla cît mai multe exemplare din astea...".

Care va să zică, din cînd în cînd! colonelul era încă năpădit de trufie cînd se gîndea la situaţia sa. De fapt în după-amiaza acestei zile trebuia să ucidă un om care insultase, în gazeta sa, Cazinoul... Iată însă că în jurul nasturilor jiletcii se clintise un nerv cît un firicel, despre

care pînă acum nu ştiuse prea multe, iar firicelul acesta îl făcu pe stăpîn să simtă iar foamea, monstruoasa lui foame de azi. Dacă ar fi crezut în superstiţii, ar fi fost în stare să jure că e un semn ciu)d|at. Dar cum nu era superstiţios, urmări parcă de-al dracului cu privirile pline de recunoştinţă mişcările crîşmăriţei, care deveniră deodată suple cînd îşi găsi soţul înconjurat doar de prietenii săi cartofori şi nu cu slujnicele de la bucătărie. Drept care crîşmăriţa, recîştigîndu-şi buna dispoziţie, binovoi să ia aminte de salutul mut, din cap, al muşteriului necunoscut.

— Cu ce vă putem servi ? începu crîşmăriţa cînd colonelul o salută iar.

Vorbind ca şi cum s-ar fi afla't, în transă, colonelul rosti astfel sub bolta „Calului Bălan[11] :

— Nu trebuie să credeţi, doamna mea, că sînt într-adevăr ceea ce mă arată îmbrăcămintea mea ciudată. Am o situaţie socială foarte frumoasă şi numai unele împrejurări de moment m-au obligat să mă arăt în oraş în nişte haine ca ale unui burghez oarecare. îţi repet, doamna mea, totul e să nu fiu recunoscut înainte de a încheia o treabă cu un anumit domn, într-un anumit loc din cartierul acesta. Drept care colonelul arătă într-o oarecare direcţie după care crîşmăriţa anevoie ar fi putut ghici că e vorba de cazarma de pe straida Ullo. Femeia îşi \ârî mîna în buzunarul şorţului şi, nerăbdătoare, scutură legătura de chei.

— Poate vreţi să vorbiţi cu bărbatul meu, dacă aveţi poftă de ceva, rosti apoi răspicat şi se îndepărtă lipăind cu papucii ei de postav.

Dar colonelul se dezmetici brusc.

— Numai că treaba asta, chestia asta a mea nu poate fi rezolvată decît de dumneata, stimată doamnă, spuse colonelul cu o hotărâre neaşteptată'. Aş vrea să mănînc o mîncalre mai aparte, din care, cred eu, nu poţi găsi decît la „Calul Bălan“.

— Cam ce-ar fi ?

— Te rog să nu rîzi de rugămintea mea puţin cam neobişnuită. De pildă, acum aş dori să mănînc nişte tocană rămasă de la prînz pe fundul crăţiţei şi bine pătrunsă în sosul ei. Nu contează dacă s-a ars puţin. De

altfel, eu zic că tocmai ce rămîne la urmă e mai bun, duoă ce-a mai fost o dată încălzit. Şi am şi bani.

— Muşteriilor noştri le place să mănînce tucana dis-de-dimineaţă, spuse crîşmăriţa.

— Tocana.

— Da, tucană, răspunse crişmăriţa. Mă duc să văd dac-a mai rămas ceva la bucătărie. La prînz am avut tucană de vită.

Ochii colonelului prinseră a străluci, cu toate că sprâncenele de mult i se dezobişnuiseră cu aşa ceva. După o vreme, crişmăriţa strigă din geamlîcul bucătăriei 1

— Janos, du asta la domnul de colo ! Apoi trînti la loc geamlîcul.

Şi, intr-adevăr, ceea ce aduse Janos între degetele sale butucănoase era o farfurie cu tocană ai~să. Sosul era gros, ca bulionul, şi carnea arsă, mai mult nişte bucăţi cu os, pe care crişmăriţa nu le-ar fi servit nici unui muşteriu. Doar era limpede de tot că nu-l va mai vedea niciodată pe acest domn atît de ciudat. Colonelul se uită cu o adevărată admiraţie la bucăţile de came. Scoase mai la vedere cîteva, cu furculiţa, mai cu seamă pe cele arse, după care părea că jinduie cel mai mult. Canagiul rămase o vreme lingă el, puţin înclinat din spate. Era o tocană pe care nici măcar birjarii picaţi pe-acolo din întâmplare n-ar fi primit-o fără să strîmbe din nas, căci pînă şi-aceştia ţineau să li se dea mîncare ceva mai proaspătă. După ce-şi alese o bucată pe plac (dintre cele cu os), colonelul ronţăi carnea, apoi, pentru a se adapta localului, îşi scoase cu degetele osul din gură, parcă voind cu tot dinadinsul să accepte mizeria...

— Ştii, Janos, — rosti în itâmp ce sugea osul —, îmi plac şi stridiile, dar astăzi am o poftă ciudată să mănînc nişte mîncăruri cu care se obişnuieşte să se hrănească într-un anumit loc cineva; şi-mi satisfac această poftă pentru a mă simţi în pielea acelui om Da, vreau să mă simt ca un anume cioflingar nenorocit care la ora asta îşi scrie pe undeva testamentul, dacă o fi avînd atita minte. Eu mănînc tocana asta pentru a ispăşi ceva, îmi cer iertare dinainte, îmi anunţ intenţia dinainte, pentru că nu vreau să comit ceva neprevăzut. Un domn,

înainte de a-l plesni pe cineva, se cuvine să-l anunţe dinainte pe acel cineva care va primi, mai devreme sau mai tîrziu, palma. Numai tâlharii lovesc mişeleşte, pe la spate. Eu îl previn pe domn că n-are să sfîrşească bine. Dar acum, în pragul morţii lui, mă împac cu el, sufăr împreună cu el, deşi eu unul n-am într-adevăr nici o vină.

Canagiul se scărpină în ureche cu un băţ de chibrit, cu aerul că n-a priceput nici o iotă din poliloghia muşteriului.

— Nu-i prea bine să vă bateţi aici. Stăpânul e un om foarte tare.

Colonelul zîmbi pe sub mustaţă, un zîrnbet ce voia parcă să spună că hainele cu care se travestise sînt grozave ; nimeni n-ar fi în stare să recunoască în ele pe membrul Cazionului. Zvârli o bucată de pîine în sos şi-şi înfipse furculiţa în ea.

— Văd că sosul e gătit pe cinste, se pricepe cine l-a făcut! Simt că a pus şi roşii, cu toate că nu se obişnuieşte peste tot. Iar ardeii şi cartofii au fost prăjiţi cum trebuie. Şi totuşi, partea cea mai interesantă e că toată mîncarea are un gust de parcă ar fi fost gătită foarte demult, pentru nişte birjari şi alţi muşterii care n-au mai putut da pe-aici din cine ştie ce motive. Pentru acei birjari care trebuie să aştepte, trebuie să stea în ploaie, să ochească bine pe trecător, şi, ca o distracţie personală, să caute a ghici care din aceştia i-ar putea fi client, dacă întâmplător trăsura i-ar fi liberă, deşi, spre norocul lui,, trăsura nu e liberă, numai că „tipul" lui îi face curte cine ştie cărei domnişoare undeva la un etaj pe care nu se obişnuieşte să-l divulgi birjarului. După cîte văd, e o oră la care nu trec pe-aici birjarii, nu ? se interesă colonelul.

Canagiul habar n-avea el însuşi de ce-i răspunde străinului, care nU se asemuia în nici un fel cu muşteriii de-aici. Nu s-ar putea spune despre el nici că a venit de la poliţie, pentru a urmări pe cineva, pentru că oamenii poliţiei repede se dau de gol, dacă nu prin felul cum se poartă, cel puţin prin tonul vocii lor.

Aşa oă flăcăul trebui să se aplece şi mai tare spre muşteriu cînd îi răspunse la întrebare (după ce

muşteriul bău din berea portarului) :

— Poate vreţi să vindeţi un cal, domnule ? Proprietarii de birje vin de obicei pe la şase din Piaţa Francisc, sau din Piaţa Gisella — cam de prin acele părţi — care de pe unde a avut treabă.

Colonelul mai-mai să moară de rîs; Zău nu strică să te faci civil cîteva zile, ca să cunoşti ^poporul[44]. Pe prinţul Rudolf de multe ori l-au condamnaţi la Cazino că nu se poartă la înălţimea rangului său,' dar uite, se dovedeşte că infantele avea dreptate cînd se amesteca, travestit, în rîndurile „poporului[44]. Atîta i-ar mai lipsi, ca Lucziănovics, Wampetics, Miiller sau vreunul din birjarii Cazinoului să-l găsească aici, la „Calul Bălan[44] ! Să vezi ce s-ar mai bîrfi a doua zi la Cazino ! RlîSe, dar curăţă farfuria lună, ştergînd-o cu pîinea, ba se folosi pînă şi de coajă.

— Se zice că magnaţii mănîncă mult, se întoarse mijindu-şi ochii spre canagiu. Nu ştiu dacă aş putea merge pînă la bucătărie, la cinstita doamnă, căci nu cunosc cum e din fire Domnia sa. Dar aş vrea, în orice caz, să ştiu — nu se mai găseşte oare vreo bucată de carne de porc rece rămasă de ieri ? Fireşte, mă refer la o friptură de porc rece, din care-a mai rămas numai sfîrcul, capătul, — acel *„abgesschnittess"*, cum i se spune. Numai o îmbucătură, care nu mai poate fi servită ca o porţie întreagă, dar pe care un muşteriu de după-masă, ca mine, o consumă cu plăcere... Sînt convins că şi acel prăpădit de condamnat la moarte obişnuia să mă- nînce aşa ceva cînd se trezea după o beţie de noapte în locuinţa lui comună sau în azilul său, cum locuiesc oamenii de teapa lui. Sînt convins că-l arde stomacul, îl doare capul, îi vîjîie tîmplele şi poate că acum e chiar la Muntele de Pietate cu paltonul prietenului său.

Muşteriul „Calului Bălan[44] avea, fără îndoială, noroc ta tot ce-i născoceau în această zi nervii stomacali de nestăvilit. Stomacul colonelului, rotunjor ca aproape cele mai multe din stomacurile omeneşti, dracu' ştie cum, dar nu se simţea prea bine în această zi, mereu era răscolit de simptome nervoase, sub înrîurirea cărora se aflau pînă şi gîndurile riguroase ale

colonelului. De ce o fi poftind tot soiul de mîncăruri de care n-ar fi avut parte niciodată, decît în această zi de azi, şi, chiar aşa, numai din milă faţă de bietul său adversar, pentru care, din bunătate sufletească, a binevoit să coboare pînă acolo, încît să imite, dintr-un sentiment pur cavaleresc, modul de viaţă sărăcăcios al aceluia. Ca să nu spună că a fosil; împuşcat de un domn dintr-o lojă a vieţii, ci de un ins sensibil în faţa nenorocirilor celor săraci. Flăcăul se întoarse, într-adevăr, cu o bucată de carne de porc, mai degrabă o friptură, oarecari urme de scrum de grătar, şi cîteva oase ca nişte stînci submarine, care puneau la grea încercare dinţii. Unora le plac părţile frumoase, netede, uniforme ale antricotului, dar colonelul vru să fie în toate la fel bietului său adversar, încredinţat că acel gazetar oarecare nu apucase niciodată bucăţi mai bune. Nu ceru în plus decît ridichi şi ceapă, deşi altădată obişnuia să se abţină de la aceste legume intens mirositoare.

— Puteam să iau gustarea de dimineaţă la Cazino, şi chiar raci, care în lunile astea pot zice că-s buni, îi explică flăcăului, pe care, cu ciudăţeniile sale, colonelul îl prinsese încet-încet în cercul său magic. O cunosc şi pe domnişoara Finklestein, care livrează de obicei raci pentru bucătăria Cazionului. înainte de masă, cînd mă plimb prin piaţă, are obiceiul să-mi atragă atenţia ce fel de raci a trimis Ia Cazino. Rîndul trecut am aflat de la ea că pe lîngă Facii de Tisa, mărunţi, buni de ciorbă şi de umplutură, a trimis la Cazino şi un irac excepţional de mare. Racul ăsta n-avea decît un clieşte — ca o spadă. Iar coada, un adevărat buzdugan. Aşa că să mă interesez ce s-a făcut cu el la Cazino. Am alergat deci imediat la Cazino şi mi-am anunţat pretenţiile asupra racului cu un singur cleşte. Intr-adevăr, a ieşit o porţie a-ntîia din el, după ce l-au garnisit pe dumnealui cu încă trei raci. Şi cei trei raci mai mici erau din acelaşi soi, exemplare rare. Dar nici unul nu se puitea compara cu cel bătrîn. Trebuie să fii cu ochii-n patru dacă vrei să apuci o bucată bună. Am dreptate, Jânos ?

Poate că şi un om mai important decît canagiul de la „Calul Bălan“ s-ar fi fîstîcit auzind cuvintele necu-

noscutului. Colonelul tăie mărunt carnea de porc rece, apoi se apucă să roadă oasele, pentru a fi în toate privinţele aidoma acelui nenorocit, care poate că la fel mânîncă în cine ştie ce circiumă, dacă o fi avînd bani de masă. Bun din fire, colonelul simţi că l-ar fi cinstit cu plăcere pe acel nenorocit, pe care, din hotărîrea Cazinoului, trebuia să-l trimită pe cealaltă lume astăzi după-masă Ja ora şase ; bineînţeles, respectivul ar fi nevoit să şadă la altă masă, pentru că nici cel mai milos om nu poate exclude regulile cavalereşti. De cîte ori nu-i silit să stea un domn în societate sub acelaşi acoperiş de pildă cu duşmanii lui de moarte. La urma urmelor nu poţi să faci tevatură din orice întâlnire întîmplătoare. Sfîrcul antricotului era într-adevăr bine fript, iar colonelul, în timp ce mânca, îi făgădui ceva lui Janos, în sensul că dacă va mai avea vreo treabă prin partea locului (şi arătă cu mîna undeva în spatele său), n-are să uite să dea şi pe la „Calul Bălan".

— Din păcate nu pot şti dinainte ziua, spuse colonelul cînd tăie ridichea şi îi cercetă atent miezul. Se vede după ridiche că bucătăria „Caluilui Bălan" se află pe rrtîini bune, de oameni pricepuţi, pentru că fiecare ridiche tăiată se dovedi a fi ireproşabilă. Pe burţile lor imaculate apăru o uşoară brumă, şi nici urmă, de pildă, de acei viermi bruni care se strecoară ca sobolii spre inima ridichii, nici urmă de acele părţi spongioase ori putregăioase, a căror vedere întristează pe cunoscător, îăcându-l să-şi spună că nu mai sînt pe lumea asta nici oameni cinstiţi, nici ridichi, căci aspectul exterior te înşală, şi pînă şi cel mai arătos fruct poate fi putred. Ridichile colonelului însă nu erau înşelătoare. îi oferiseră într-adevăr ceea ce promiteau de la prima vedere. Erau sănătoase.

Colonelul ronţăi ridichile — această pîine a săracului — ocupaţie care dăduse de atîtea ori prilej de numeroase aluzii hazlii atît la „Calul Bălan" cît şi în felurite birturi mai alese.

— îmi plac şi stridiile foarte mult, rosti colonelul în timpul ceremoniei consumării ridichilor, drept care Janos se uită speriat la muşteriu : doar n-o fi vrînd să-l pună pînă la urmă pe el la zid necunoscutul acesta ?

Dar azi nu mă interesează decît mlîncarea în general, mîncarea de post, prin care să-mi ispăşesc păcatele, pentru că oamenii trebuie, totuşi, să aibă grijă şi de con- tiinţa, de sufleţelul lor. Dacă-l ciuruiesc .pe aghiuţă ăla sărac, pe burta plină, cu buna dispoziţie dată de o şampanie franţuzească, atunci pînă la urmă mi^ar putea face vreun reproş că nu ne-am luptat, cu arme egale. Eu aş fi vesel şi plin de curaj, deci ai* trebui să cîştig neapărat, căci norocul e al celor curajoşi. Cum îţi spuneam, îmi plac foarte mult şi stridiile, dai- niciodată n-am consumat mai mult de două duzini. De altfel, am avut un prieten care a dat ortul popii pentru că a mîncat douăzeci şi opt de stridii dintr-un foc. Douăzeci şi opt. de bucăţi — ce-i drept, dintr-un soi mai mărunţel. E alt- ceva meduza, păianjenul de mare, pe care pescarii obiş- nuiesc să-l ucidă cu lovituri de topor. Braţele păianjenu- lui de mare, cu sos picant cu ceapă roşie din belşug, borş şi mirodenii, e o gustare tot atît de sănătoasă ca şi langusta... Nu se găseşte la dumneavoastră vreun căpeţel de salam ? întrebă pe neaşteptate colonelul foindu-se neliniştit, ca şi cum ar fi simţit miros de salam. Vreau să spun, Jânos, un capăt de salam, care a fost pus deoparte, fiind prea mic pentru a se mai putea tăia din el. Capătul salamului, unde se află sfoara : e o bucată pe care n-o poate ronţăi oricine, dar, slavă Domului, dinţii mei sînt sănătoşi, cred că aş putea îndoi în ei şi-un crei- ţar de aramă.

Canagiul cel tînăr rămase să-l servească exclusiv pe colonel, pentru că în cuvintele străinului era o anumită vrajă, cuvinte pe care le-ar fi putut asculta din zori pînă seaiia. N-avea deeît să caute prin gheţar, căci în gheţarele crîşmelor adesea se nimeresc astfel de batonaşe de salam, ce uneori îşi aşteaptă săptămîni întregi omul, pentru ca altădată să şi-l afle imediat, în persoana unui vizitiu grăbit, care le va scoate cîndva, în ţi mp ce aşteaptă, din buzunarul mantalei.

Aşa ajunse colonelul, cu strania lui poftă de mîn- care, la brînza Liptauer, usturătoare, cu miros pătrun- zător, şi care era tăiată în felioare subţiri pe covrigii săraţi, pentru că veritabilul caşcaval era de obicei tare.

Tocmai era pe punctul să termine de mîncat, cînd în faţa „Calului Bălan" se opri, balansîndu-se scurt, încă un fiacru, din care coborî un tînăr înalt şi palid.

Dacă ar fi avut fler la îmbrăcămintea civililor, colonelul ar fi obseivat desigur ocupaţia pe care hainele tinărului o trădau. Avea o mantilă cu guler de catifea. aşa cum purtau eroii de roman acum un secol. Purta gulerul cămăşii răsfrînt şi manşete cu dantelă. La gît îi atîma cu neglijenţă o lavalieră albastră cu buline albe şi faţa jiletcii era brodată, o jiletcă albă — ca şi cum toată îmbrăcămintea ar fi împrumutat-o de la vreun teatru. Sau poate că a moştenit-o. Avea gleznele subţiri, ca ale unui comediant. Iar slăbiciunea picioarelor era scoasă şi mai mult în evidenţă de pantalonii înguşti şi negri. Purta pantofi ca de damă, cu tocuri înalte.

Tînărul pătrunse pe uşă cu o faţă extrem de palidă, ca şi cum ar fi căutait ajutor. Trăsăturile sale tulburate tr ădau o teamă vădită, de nestăvilit, de parcă ar fi nimerit aici fugind de cineva. Părul lung îi cădea peste frunte şi urechi. Faţa sa mată era chinuită, flămindă... „Eh, aşa cum arată, pare să fie muzicant[44], se gîndi colonelul, căruia tînărul ce coborîse din trăsură îi atrase îndată atenţia, deşi altădată de obicei nu se sinchisea de oamenii din jur. Simţea o vagă atracţie faţă de acest tînăr ciudat şi nu s-ar fi supărat cîtuşi de puţin dacă respectivul, negăsind altă masă, s-ar fi aşezat la masa lui. Dar tînărul nu se uită nici în dreapta, nici în stînga, ci înaintă drept spre tejghea, ca bolnavul spre cutia de medicamente. Cu degetele crispate scoase un ban, cu care începu să bată în tabla tejghelei ca un alcoolic înrăit. Canagiul îşi întoarse capul, de lîngă colonel, să-l .măsoare din tălpi pină-n creştet pe muşteriul nerăbdător.

— Un pahar de ţuică tare ! rosti tînărul, cu o voce ca de pe altă lume. Şliboviţă, adăugă cu un surîs amar, de parcă şi-ar fi bătut joc de el însuşi că a ajuns în jalnica situaţie de a bea şliboviţă.

Deşi dăduse gata al doilea „î-înd[44] (poate pentru a fi în toate privinţele la fel acelui gazetar beţiv), colonelul îşi clătină încet capul şi se gîndi ce-o să ajungă un om

ca ăsta, dacă-şi pierde vremea încă de t.înăir la tejgheaua unei cîrciumi.

Tînărul însă nu dădu nici o atenţie colonelului, care-l privea insistent. Se holba la obrazul canagiului, ca şi cum ar fi cerut îndurare în cea mai grea cumpănă a vieţii sale. Tînărul duse paharul la gură şi tocmai era gata să-l dea pe gît, cînd pe neaşteptate privirile i se opriră la faţa ironică, dispreţuitoare şi îngîmfată a colonelului. Deşi nu voia cîtuşi de puţin, faţa colonelului era mult mai jignitoare ca de obicei. Deh, în viaţa suspusă avem nevoie de o anumită expresie, care nu e altceva decît o mască. Sînt oameni a căror adevăraltâ faţă n-o poţi cunoaşte decît cînd mor !

Cînd îl zări pe colonel, tînărul holbă ochii atît de îngrozit, de parcă ar fi întîlnit pe dracul sau ar fi văzut moartea. Paharul îi scăpă din mîini şi se sparse cu zgomot pe duşumea, deşi aceste pahare sînt de obicei groase. Apoi, brusc, tînărul îşi ridică mina şi îşi acoperi ochii cu palma, parcă nemaiputând suporta să vadă înspăimîn- tătoarea arătare, şi se strecură afară pe uşă fără zgomot, ca un strigoi. „La cazarmă 1“ strigă un glas suprumat. în urechile birjarului, care îşi repezi atît de fulgerător biciul peste spinările cailor, încît ai fi jurat că e chiar domnia-sa Moartea. (Şi, într-adevăr, aşa cum reieşi din discuţia ce urmă îndată, nimeni nu-l mai văzuse vreodată pe acel birjar, cu toate că aici, la „Calul Bălan“, obişnuiau să tragă tot felul de birje, chiar şi cînd le era mai peste rriînă).

— Da’ cu plata cum rămîne ? urlă Janos. Se ridică şi stăpînul de la masa unde juca în tihnă, pentru că de mult nu se mai întîmplase aşa ceva în circiuma lui, şi nu era de suportat, chiar de-ar fi fost vorba numai de cîţiva *filleri.* Aprigul stăpîn tocmai voia să-i dea poruncă lui Janos să se repeadă după trăsură — dacă-i nevoie, pînă la cazarmă — cînd celălalt străin, colonelul, i se adresă cu o faţă calmă, întunecată ?

— Plătesc eu paharul!

Cuvintele colonelului, deşi rostite cît se poate de încet, stîrniră mirarea celor din circiumă. Oare ce-o fi avut de împărţit acel tînăr necunoscut cu necunoscutul acesta mai vîrstnic ? Oare ce taină se va fi ascunzînd

aici ? în cele din urmă, întrebarea fu dezlegată de un bătrîn şi înţelept birjar (ieşit la pensie), cu mintea lui cea sănătoasă. Iată ce le spuse jucătorilor :

— Pesemne îi unchi-su ! şi arătă cu degetul spre colonel. Apoi jocul fu reluat, căci slujbaşii de la clinică nu sosiseră încă. Sînt zile cînd au de făcut mai multe autopsii.

Colonelul şedea de data asta foarte liniştit, ca şi cum din clipa apariţiei tînărului la circiumă l-ar fi cuprins o presimţire tristă şi gravă. Şi cu toate că nu părea a fi un bărbat cu imaginaţie bolnavă, îl năpădi ideea destul de stranie că tînărul ar putea fi acel gazetar cu care va trebui să se dueleze chiar azi pe viaţă şi pe moarte. Asta, deşi el, colonelul, nu-l văzuse niciodată pe gazetar, el trebuind să facă totul din însărcinarea Cazinoului, adică ceea ce se numeşte a da satisfacţie, chiar dacă s-ar încheia cu moartea sa. încă impresionat de proaspăta întâmplare, Janos, canagiul, îşi reluă locul lîngă masă şi începu să i se plîngă colonelului, după ce stăpînul se apucă iar de joc.

— Frumos am mai arăta dac-am avea numai muşterii din ăştia, care sparg paharul şi-apoi o întind pe neplătite !

Colonelul clătină din cap şi între timp îşi consultă de cîteva ori ceasul de buzunar. Mai avea cam un sfert de ceas pînă la duel, la care ţinea să se prezinte la ora fixată (cazarma era la două minute, în pas măsurat, de plimbare). De fapt, considera inutil ca înainte de duel, pe care, oricum, nu-l putea evita, să facă cunoştinţă mai pe-ndelete cu civilii, cu martorii şi doctorii prezenţi. Secundanţii săi, doi colonei, ca şi medicul său, Koszaka Emil, vor fi prezenţi desigur la faţa locului. Şi, pe de altă parte, nimeni n-are dreptul să presupună că P.E.G., colonel de husari pensionat, ar putea întîrzia de frică. Doar că voia să evite discuţiile inutile. Cînd se va da semnalul, va trage, apoi va aştepta, cu mîna în buzunar, dacă adversarul mai poate să-i dea riposta. Dar, bineînţeles, adversarul nu va mai putea apuca să tragă. Deşi se spune că o dată, un muribund a mai izbutit, cu ultimele lui puteri, să tragă, şi a nimerit! Dar e o prostie să crezi în aşa ceva, o minune ca asta se întîmplă numai o

dată la o sută de ani.

Dacă l-ar întîlni, într-adevăr, pe acest tînăr cu aspect cam zănatic acolo, în perimetrul de călărie, stînd în faţa pistolului său, aşa cum era îmbrăcat, cu manşetele lui înalte şi albe, ar fi o ţintă sigură — dacă acest tînăr mizer şi neînsemnat ar fi într-adevăr adversarul său, ei bine, în cazul acesta treaba ar fi cît se poate de neplăcută, dar n-ar schimba cu nimic situaţia. La urma urmelor colonelul nu avea nici în clin, nici în mînecă cu persoana respectivă, nici cu iudele ei, nici cu vreo iubită de-a lui, ori cu tatăl sau mama lui, — în chestiunea asta hotărîrea a fost luată de Cazino, iar hotărârea Cazinoului era fără drept de apel...

— Dă-mi şi mie din şliboviţa aia, rosti în cele din urmă colonelul aproape fără voia Iui, de data asta părîndu-i oarecum rău că se identificase atît de mult cu adversarul, care la o adică nu era decît un gazetar cu o jiletcă brodată cum se obişnuieşte să se poairte la duel.

Jănos nu pricepu îndată cuvintele, nefiind el chiar Mafalda să ghicească cît ai bate din palme gîndurile, dar pînă la urmă îi veni mintea la cap şi-l turnă şliboviţă într-un păhărel parcă la fel cu cel pe care-l scăpase din mînă adineauri tînărul domn. După ce-o mirosi puţin, colonelul ridică paharul şi-o dădu pe gît cu o mişcare hotărâtă. Era într-adevăr o şliboviţă taire, aşa cum le place, se vede, acelor birjari care nimeresc pe cel mai cumplit viscol aici, la marginea oraşului, după ce şi-au petrecut toată ziua cu tot felul de indivizi lipsiţi de rost. Ori poate că şliboviţa asta era preferată de acei birjari care toată viaţa transportau cadavre la institutul de alături, pentru disecţie. Nici vorbă — toată lumea din împrejurimi bea cu plăcere vestita şliboviţă de la „Calul Bălan" — şi-at,unci, de ce nu i-ar fi pe plac colonelului ?

— Eh, acum însă putem pleca, spuse colonelul după ce tuşi cu fereală de cîteva ori, căci n-ar fi vrut pentru nimic în lume să se bage de seamă că şliboviţa birjărească îl cam tuf lise oleacă. Dar o băuse ca pentru acel scîrţa-scîrţa pe hîirtie.

La plată, se prezentă din bucătărie jupîneasa, şi încă înarmată cu o tăbliţă şi cretă, ceea îl făcu ne colonel să rîdă cu poftă. Se gîndi ce haz ar avea dacă într-o bună zi

Stettner, chelnerul-şef de la Cazino, s-ar apuca să facă socoteala pe-o tăbliţă, iar restul l-ar scoate din buzunarul şorţului, în loc să-l prezinte pe-o tavă de argint. Drept mulţumită că are de-a face cu femeia, colonelul alese din portmoneu o bancnotă nou-nouţă, atît de netedă, încît, puteai jura că nu s-a atins nimeni de ea. Ştiind ce va să zică să cinsteşti banul, femeia făcu socoteala, cu capul uşor înclinat înainte, blajină, cu seninătate, ca şi dînd ar fi făcut un lucru extrem de important, pentru care primise mandat însăşi de la viaţă.

— Nădăjduiesc că toate au fost bune, nu ? întrebă cînd dădu restul, după ce mai făcu să foşnească o dată bancnota, aşezînd-o în portmoneul ei bărbătesc. Poate doar tucana...

— Tocana a fost pe cinste, răspunse iritat colonelul, încercat de bănuiala că femeia pronunţă aşa anume ca să-l sîcîie.

Apoi începu să caute în portţigairet, după ce se uită atent la comorile sale constînd în diferite soiuri de ţigarete, pe care uneori le păstra săptămîni întregi, pentru a le fuma în cele mai potrivite prilejuri. Găsi îndată ţigara nimerită pentru tînărul canagiu, pe care i-o şi întinse, ca pe o decoraţie, dar pentru el nu izbuti, la repezeală, să-şi aleagă una. Pînă la urmă se stabili la o havană mai pîntecoasă, cum nu mai fumalse nimeni în această încăpere, de cînd exista „Calul Bălan“.

Nu, de data asta nu mai voia să se asemene în nici o privinţă cu acel cioflingar, după ce binevoise a-l vedea la faţă şi constatase că nenorocitul a scăpat paharul din mînă, — după ce respectivul îl zărise şi-l recunoscuse pe colonel, pentru că ofiţei-ul făcuse pariu că toţi îl cunosc în oraş. Şi cu atît mai mult adversarii săi.

Nu, groaza aceea de nedescris nu s-ar fi potrivit cîtuşi de puţin pe altă faţă, decît pe faţa adversarului.

îşi aprinse grav şi festiv havana, după ce rupse tacticos de pe ea banderola de hîrtie roşie-aurie. Ce tîmpit fusese, să-şi uite măcar pentru o după-tamiază rangul, situaţia lui socială, cercul de prieteni şi modul său de viaţă obişnuit, pentru a „coborî[11] pînă la un necunoscut, la obiceiurile proprii aceluia, ca un fel de concesie pen-

tru faptul că în seara asta îl va ucide, scăpîndu-l de necazurile ce le avea în viaţa asta pămîntească. Cel ceşi cere iertare pentru ceva, e un prost cum nu s-a mai pomenit, — de altfel nici vorbă nu poate fi de o iertare adevărată, îşi spuse colonelul în timp ce-şi aprindea havana cea scurtă şi pîntecoasă. în lături cu cel ce se teme să-şi rişte viaţa, parcă spunea prima trîmbă de fum pe care-o suflă colonelul, cu aerul că ar fi vrut să mătură dintr-o suflare tot ce se petrecuse cu el în după-amiaza aceea.

Havana era într-adevăr gustoasă, aşa cum se cuvine să fie ultima ţigară.

Şi odată cu acest, tablou, în care am descris cum a fost aprinsă havana, am încheiat cu „Calul Bălan“, ca şi cu toţi acei domni caire ar mai fi putut nimeri din cine ştie ce parte a oraşului acolo ; am încheiat, pentru motivul că în privinţa asta avem rezervele noastre. Desigur, slujbaşii de la clinică vor fi sosit în cele din urmă, doar nimeni nu stă şi ziua şi noaptea la clinică să facă autopsii ! Vor fi sosit din diferite colţuri ale oraşului şi cioclii care-au cărat cadavrele, căci şi treaba asta îşi are oarecari răgazuri. Iar pe-nserat vor fi tras în dreptul cîrciumii birjarii de fiacre, care-şi aveau grajdurile pe undeva prin preajmă. Aşa că se va fi nimerit destulă treabă la tejghea, iar pe uşa deschisă dinspre bucătărie va fi năboit birosul „tucanei“ proaspete.

Jănos, jupîneasa şi ceilalţi avură destulă vreme să uite de colonelul care-şi rotise în după-amiaza aceea ameninţător ochii holbaţi, deşi la drept vorbind era bine dispus — doar stătuse de vorbă cu plăcere pînă şi cu tînărul canagiu. Cînd, deodată, pe-nserat, apăru un căruţaş întîrziat ce transportase cadavre, şi se proţăpi lîngă tejghea încruntat, de parc-ar fi fost nemulţumit de ocupaţia sa ; îşi scărpină cu laba unui picior glezna celuilalt şi nu scoase nici un cuvînt pînă nu dădu pe gît două păhărele din şliboviţa cea tare.

— A trebuit să transport un colonel, sau cam aşa ceva, îmbrăcat în haine civile, rosti după ce-şi şterse mustaţa cu o batistă murdară, şi Jănos mai apucă să răsufle puţin şi să poată asculta. Domnii ăştia poartă toată viaţa uniforme strălucitoare, n-avem treabă cu ei nici-

odată, că are grijă de ei armata. Dacă mor în uniformă. Da' vezi că omul meu s-a îmbrăcat civil înainte de-a muri — aşa, ca s-avem şi noi de furcă cu el. Ziceau că a murit împuşcat în duel, la cazarmă. Au stat şi şi-au tot bătut capul pînă adineauri unde să-l care. Pînă la urmă, vorba aia, mai sîntem şi noi, musai să-i transportăm pe toţi. De-acu-i acolo, în strada Szvetenay.

Canagiul nu-i răspunse, căci tocmai atunci intră un birjar din cei ce lucrau în centru ; omul avea mulţi cunoscuţi pe-aici, aşa că trebuia să fie atent cum îl serveşte, că era iute pus pe scandal.

Spre miezul nopţii, cînd muşteriii se mai răriră, Jănos îşi putu rezema în sfîrşit spinarea de muchia tejghelei şi se gîndi la ciudăţeniile muşteriului de după-masă. Nu, nu-i venea să creadă nici în ruptul capului că el ar putea fi acel cadavru oarecare ce fusese transportat. Acel muşteriu, în urma căruia rămăsese acolo, în colţ, fuiorul unui fum de ţigară atît de fin.

<1929)

GAZETARUL ŞI MOARTEA

CONDUCEREA CAZINOULUI ÎL CONdamnă la moarte pe gazetarul Szeplaki Titusz în camera unde membrii cazinoului obişnuiau să ţină conferinţele searete, judecăţile de onoare, tribunalele de duel, după ce cîndva, la banchetul organizat în această cameră în onoarea prinţului de Wales, Albert, domnii se năpustiseră unii asupra altora cu sticle de şampanie, smulseseră din mîinile ţiganilor-lăutari viorile şi suflătoarele, pentru a se bate şi cu ele. De atunci în această cameră de neagră amintire nu se mai încăierase nimeni, dimpotrivă, ea fusese pusă în slujba onoarei. Aşa se metamorfozează vieţile încăperilor, ca şi ale oamenilor care stau în aceste încăperi. Numai femeile pot fi atît de impudice şi labile ca odăile !

Szeplaki scrisese în gazeta sa un articol jignitor la adresa Cazinoului : iată de ce trebuia să moară. Pentru executarea sentinţei, Cazinoul desemnase, dintre membrii săi, pe colonelul de husari în retragere P.E.G., cunoscut drept cel mai bun ţintaş de elită din Ungaria. Cu asta, soarta gazetarului era pecetluită. Putea să-şi dăruiască liniştit încă din viaţă bunurile pămînteşti, dacă îşi va fi făcut cumva testament, nemaiavînd de acum încolo nevoie de ele.

Aşa cum se obişnuieşte cu prilejul unor nenorociri în familie, Szeplaki se gîndi înainte de toate să ceară un avans de la gazetă, avans necesar pentru a-l împăca pe gazetar cu viaţa şi cu moartea.

Căpătând avansul, gazetarul părăsi cu paşi vioi strada Bodzafa, unde luptase ani în şir la un birou duşmănos, războindu-se cu pene proaste, cerneluri diluate cu apă, şpaltuiri şi mai duşmănoase, care nu vroiau să iasă bine tocmai cînd Szeplaki se crampona să-şi vadă apărute cele mai bune articole. Cu avansul în buzunar, Szeplaki hotărî să moară ca un domn.

Dar, ia să urmărim cum devine Szeplaki domn înaintea morţii sale previzibile.

*

înainte de toate trebuia să-şi facă rost de o pălărie onorabilă, pentru că din pricina vieţii de noapte a stăpînului (cînd tot nu se prea vedea nimic clar) pălăria gazetarului începuse a avea o staire apropiată de cea a pălăriilor lăsate la cafenea în loc de plată. Oaspetele o şterge, iar pălăria aşteaptă pînă îmbătrîneşte. Foarte rari sînt clienţii care să se fi întors vreodată după pălărie, după ce plecaseră pretextînd că dau o fugă, doar pînă aici, în apropiere. Szeplaki îşi făcuse rost de pălării, umbrele, bastoane de promenadă numai din cafenea — o, nu pe căi ilicite, ci simplu, cu ajutorul Olgăi, care era casieriţă la cafeneaua unde îşi petrecea gazetarul nopţile. Dar nu se cuvine să presupunem nimic urît în prietenia dintre Szeplaki şi Olga. Pur şi simplu, gazetarul se oprea lîngă .cassa cafenelei, ca orice client care-şi petrecea noaptea în cafenea. Stătea şi-i povestea Olgăi tot felul de lucruri auzite la redacţie. Prelegeri din care Olga putea cunoaşte tot mapamondul politic sau literar, în schimb, Olga nu-i trăda nimic că ar interesa-o cineva în mod deosebit despre care Szeplaki îi povestea fel şi chip de întîmplări. Şi, de asemenea, nu se arăta surprinsă nici cînd era nevoită să intervină la oberchelnerul cu favo- riţi împărăteşti în cîte-o situaţie inevitabilă pentru un gazetar (printre care şi pentru Szeplaki) în legătură cu nişte pui pane, jamboane, salată pariziană cu oţet şi ulei, sardine, cremvurşti cu hrean, salam, felii de pîine •cu unt, heringi cu ceapă, fleici, cîrnaţi afumaţi, adică •hrana obişnuită a gazetarilor fără bani.

După cum nu se mira Olga nici cînd Szeplaki, uscă-

ţiv, palid, strîngîndu-şi pălăria sub braţ, îi relată cu gravitatea-i de martir, că de-acum nu-şi mai poate ocoli soarta fatală, trebuie să moară de tînăr, lipsit de orice speranţă, înainte de a-şi fi putut termina grandioasa operă, la care visase permanent în mari chinuri, ca orice gazetar de stil vechi, şi de la destinul căruia nădăjduia o schimbare în bine a propriei sorţi, operă de care însă nici nu se apucase, deşi se lăuda că lucrează noapte de noapte la ea. Szeplaki stătea nebărbierit, cu buzele vinete şi privirile împăienjenite lîngă cuşeta Olgăi. Aştepta vreo minune din partea Olgăi, ca un om gata-gata să se înece şi care e în stare să se apuce pînă şi de un fir de pai. Dar Olga rămase nepăsătoare în tovărăşia basmalei, pelerinei şi pălăriei sale, obiecte ce atîrnau la îndemînă, pentru a se putea salva la nevoie de cine ştie ce clienţi beţi. Deşi în alte împrejurări, în treburi mărunte, cum ar fi să obţină pentru gazetari ţigările necesare sau banii de dat noaptea portarului, ce curaj nemaipomenit dovedea femeia asta ! Totuşi, după ce cîn- tări bine situaţia, mortala situaţie a lui Sz. T., schiţă un zîmbet veşted şi rosti o sentinţă amară, valabilă şi asupra propriei sorţi :

— într-un fel sau altul, tot trebuie să murim odată, zise.

— Dar cu o pălărie spartă ca asta ? ! izbucni indignat condamnatul la moarte.

Olga era o meridională, repede îşi schimba toanele, aşa că şi-acum izbucni îndată din ea bunătatea-i înnăscută, cînd cercetă pălăria lui Szeplaki.

— Ai dreptate, e foarte uzată ! Nu mai poate fi nici măcar călcată, zise învîrtind cu grijă femeiască pălăria în mînă. Apoi, părăsind cassa, plecă într-o mică încăpere, unde cei de la cafenea păstrau diferite obiecte.

Olga se întoarse din odăiţă cu o pălărie verde de vînător şi cu un aşa-numit baston-parapleu. Întîi scuturâ de praf pălăria cu pamblică verde, sub care erau prinse nişte gheare de vultur şi un pămătuf de capră neagră.

— A lăsat-o aici un client, care ne-a făgăduit că pleacă de la cafenea drept în apa Dunării. Probeaz-o, Titusz.

Szeplaki îşi puse pălăria pe cap şi o vreme se studie

în oglinda cafenelei. Se privi din toate părţile. îi plăcea pălăria, dar nu vru să-şi trădeze plăcerea în faţa Olgăi, motiv din care îi spuse aşa :

— Interesant e că pălăria asta îmi aminteşte de un orăşel de provincie unde am copilărit cîţiva ani. Cu pălării din astea apăreau de regulă acele perechi de oameni cu pantaloni verzi, în spinare cu tot felul de sîrme şi cuţite ce zornăiau, la vederea şi mirosul cărora cîinii începeau să latre ca turbaţi, simţind la aceşti oameni mirosul sîngelui de animal.

— Boşarii ! exclamă Olga şi de data asta se uită şi ea cu o umbră de umor la pălărie, căci fată provincială fiind, cunoştea ce rost aveau acei flăcăi vagabonzi care scopeau animalele. Te asigur, Titusz, că nici un coleg de-al dumitale nu are o pălărie ca asta. Au să crape de invidie cînd o să te vadă cu pălăria asta ! Mi-a cerut-o şi (redactorul „Armoniei“, dar nu i-am dat-o. Aveam de gînd să-l încunun cu ea pe vreun poet nou, talentat, tînăr, dar azi nu mai sînt poeţi talentaţi.

Szeplaki nu-şi scoase din cap pălăria de vînător, crezînd dă aşa arată ca un gentry [‡‡‡]. Stătea cu o undă de veselie pe faţă, de parcă în clipa asta l-ar fi părăsit şi strîngerea de inimă, mai precis o apăsare pe care o simţea de ceasuri întregi, încît aproape că-l sufoca.

Apoi Olga îi întinse bastonul-parapleu.

— Spune drept, Titusz, a avut vreodată un parapleu ca ăsta, care totodată e şi baston de promenadă, vreun *Zeitungschreiber* [§§§§] din Budapesta ?

Ce-i drept, Szeplaki rămase în admiraţia ciudatului baston de promenadă, care atunci cînd se strica vremea putea fi folosit ca parapleu. Probă îndată parapleul, ridicîndu-I deasupra pălăriei.

— De obicei, parapleuri din astea primeau cadou gospodarii bătrîni, de nunta de argint, ca amintire pentru cei douăzeci şi cinci de ani de căsnicie...

— Te cred, răspunse Olga.

— Sau, dacă nu, acei soţi burghezi, care în anii îndelungatei lor căsnicii s-au ales cu atîtea cadouri mă-

---

‡‡‡‡ Termen uzual în Ungaria, desemnînd cea mai înaltă categorie a nobilimii maghiare.

§§§§ Gazetar (lb. germ.).

runte de la soţie, de ziua lor onomastică, ori de naştere, sau de alte aniversări, incit au de toate, pînă şi echipament de scule pentru fumat. Pe cînd buzunarul meu de la jiletcă e plin de tutun scuturat.

Tit.usz nu vorbea fără un dram de emoţie cînd răsucea în mină acea raritate. în ciuda faptului că faţa îi era întunecată, în ochi începu a-i licări o speranţă, de vreme ce îi trecu prin minte şi gîndul că poate va rămîne în viaţă după duel şi va mai apuca să trăiască un timp, stăpîn pe pălăria verde şi pe bastonul-parapleu.

*

„Orice s-ar spune, Olga asta e o femeie de treabă[44], îşi spuse în sinea sa Titusz cînd ieşi idin cafeneaua Ferenci, şi nici în ruptul capului nu se gîndi să-şi îndrepte paşii spre redacţia din strada Bodzafa, chiar dacă acolo ar fi stîrnit surpriză cu noile sale achiziţii, dar s-ar fi expus totodată şi riscului ca redactorul-şef să-i încredinţeze tocmai în noaptea premergătoare morţii sale prelucrarea ştirilor litografiate. Mai bine moartea, decît să vadă în noaptea asta plăci litografiate ! Mai bine să-şi piardă slujba, decît să lucreze noaptea asta ca o slugăl el, proprietarul unei pălării noi şi al bastonului-parapleu ! S-ar degrada pe el însuşi dacă ar mai şedea şi-acum în redacţia cu miros urît şi s-ar milogi, s-ar căciuli după lucru, numai să se poată afiirma cumva, cu orice preţ ! Aşa procedează numai gazetarii tembeli, care n-au făcut nimic în viaţă, şi nici măcar un duel n-au avut. Un duel — aici în Lăgymănyos, undeva prin împrejurimi, pe malul Dunării, unde şi altminteri te-ar trage în ea apa fluviului, darmite dacă ai mai avea şi pistoale încărcate — cum povesteau vechii martori de dueluri.

în Piaţa Călugărilor ceasul din turn sună ora zece, cînd Szeplaki, silit de o nestăvilită pornire interioară, se îndreptă spre Cazinoul Naţional, unde tribunalul de onoare pronunţase sentinţa capitală.

întîi îndrăzni să studieze doar de pe partea de vizavi a străzii Hatvan clădirea cu un singur etaj, arătînd ca o cetate medievală, pe poarta căreia, larg deschisă, trăsurile intrau una după alta şi roţile se opreau zgo-

motos în faţa scărilor acoperite cu un covor roşu, de pluş. Apoi, după ce nobilii coborau din trăsuri şi portarul cu uniformă de husar vişinie trîntea portierele de se clătina lampionul atîrnat sub arcade, trăsurile erau minate spre interiorul curţii, de unde, ocolind fîntîna arteziană, ieşeau pe poarta dinspre Strada Frumoasă. Ferestrele Cazinoului erau întunecate şi cu storurile trase, ca şi cum acolo n-ar fi arat nimeni nevoie de aer, deşi era o noapte călduţă, de toamnă, cînd aerul e plin de praf de stele.

Retrăgîndu-se sub o poartă, Titusz al nostru privea cu ochi absenţi clădirea sobră, în care nu interesa viaţa sau moartea, ca şi cum acei domni care vizitau casa asta închisă ar fi putut trăi şi muri şi în alt chip ! Ce s-ar întîmpla, de pildă, dacă Szeplaki ar trece strada şi s-ar interesa de la husarul în uniformă vişinie despre colonelul de honvezi în retragere P.E.G., pentru a-l cunoaşte în sfîrşit pe domnul acela care mîine avea să-i zboare creierii ? ! Poate că husarul nici n-ar sta de vorbă cu el, sau dacă l-ar recunoaşte l-ar repezi, pentru că o slugă din asta veche a Cazinoului cunoaşte tot, pînă şi regulile unui duel. Adversarii nu au voie să aibă contact între ei înainte de duel, spun regulile, şi Szeplaki s-ar umple râu de ocară. Poate că dacă ar fi avut încă pălă**ria cea** veche ar fi făcut asta, dar această pălărie **de** „boşar“, cum îşi şi botezase pălăria nouă, îi insuflase o certă mîndrie. Preferă să-şi părăsească locul de pândă şi, ajungînd la strada Kerepes, traversă strada Hatvan **pe** part,ea dinspre Cazino, de unde se întoarse prefăcîndu-se că se plimbă indiferent, şi nu aruncă nici o privire spre cetatea medievală cînd trecu prin faţa porţii acesteia, ci doar balansînd pe braţ bastonul-parapleu cu miner curbat. Bastonul se balansa şi din cînd în **cînd** îl lovea în genunchi pe Szeplaki, parcă vrînd să-i dea curaj. Stăpîn al unui asemenea baston-parapleu, nu te puteai într-adevăr umili pînă la a cere îndurare pentru o prăpădită de viaţă. Şi Titusz, ca şi cum ar fi avut **cu** adevărat treabă pe acolo, se îndreptă spre eleganta stradă Frumoasă, pentru a dobîndi prestanţă în faţa portarului. care, după impresia sa, îl urmărise din poartă cu ochi ironici, dispreţuitori, de parcă numai

sluga aceasta obraznică ar fi ghicit de ce se plimbă gazetarul prin preajma Cazinoului... Titusz coti intrînd pe strada Frumoasă, trecu prin faţa ferestrelor întunecate, în spatele cărora desigur acum şedeau domnii la cină şi-l admirau pe colonel ca pe cine ştie ce raritate de crustaceu marin.

Tot plimbîndu-se pe străduţele întunecate din centru, Szeplaki nimeri în piaţa Ferenci, unde îl duceau paşii dintr-o veche obişnuinţă. între timp, cugetase că el e cel mai mare prost, un tembel care acum, după ce „tot oraşul" ştia de duelul fatal, nu se duce la un restaurant de lux, să se arate lumii, de vreme ce „toţi" voirbeau de cazul său. Şi asta, pentru a-şi arăta neînfricarea, hotărîrea, curajul, treabă pe care ar face-o cu atît mai uşor cu cit are o pălărie şi un baston ca lumea pentru a se arăta acolo. Dar şi pentru a savura plăcerile oferite de interesul arătat de toţi, care desigur pot valora mult, dovadă că mulţi luptă fără istov pentru asemenea plăceri. Cînd mai ajunge gazetarul anonim Sz. T. în situaţia de a arăta oamenii după el, uite-l trecând acolo pe gazetarul care, slujind chemarea sa, nu se teme nici de moarte ?,.. Cînd au să-i mai dea atenţie în cercurile unde duelurile sînt la mare cinste ? Cînd mai devin privirile ironice, dispreţuitoare, agresive, batjocoritoare, iarăşi respectuoase în jurul său, dacă nici măcar în seara asta — ultima noapte, pe care cu avansul în buzunar, ar putea-o petrece fără griji, distrîndu-se ?

în imaginaţie, Szeplaki se şi vedea în mijlocul salonului unui restaurant, foarte select, unde lăutarul îi cîntă numai şi numai lui şi femeile îmbrăcate ca la teatru îşi întorc cu răsuflarea tăiată căpşoarele spre el, căci acum el e cel mai important bărbat din oraş, care se pregăteşte să înfrunte leul — sau moartea sigură. Şi pentru ce ? Pentru cinste.

„Ţi-ai putea permite o cină mai aleasă, îl sfătui uşuratica pălărie de vînător. De pildă un biftec într-un restaurant select unde nu numai biftecul e scris corect în englezeşte, ci se şi pricep să-l prepare cum trebuie".

„Cu un ou ochi", adăugă bastonuDparapleu în timp ce bocănea pe trotuar în dreapta lui Szeplaki.

„Ai bani şi nu ştii să fii domn, adăugă cu reproş

pălăria, în timp ce Szeplaki continua să ţină direcţia ce conducea spre cîrciumioara aflată în clădirea „Athenaeum“-ului. N-ai să devii niciodată domn dacă ai să iroseşti şi ocazia asta. Trebuie să te duci la Hungaria sau la Bristol, să te observe oamenii, să vadă că mai exişti şi tu şi că nu pregeţi să mori pe cîmpul de bătaie al onoarei. Dacă nu-ţi place biftecul, se găseşte întotdeauna în Cartea de bucate o specialitate pe care chelnerul ţi-o serveşte înclinîndu-se. Vreo pasăre... sau de pildă iepure, care poate fi savurat de pe la mijlocul lui august. în sosul acrişor al spinării de iepure înoată foi **de** dafin, şi vei avea noroc în duel dacă vei găsi în carne o alice. Nu trebuie să mănînci raci, la vremea asta racul **e** o marfă prea ieftină pe piaţă ; tot nu te-ai putea descurca cu aşa ceva, căci pentru consumarea racilor se cere multă dexteritate. Dar consumă de pildă vreun muşchi în sînge, pînă la prepararea căruia chelnerul îţi va arunca priviri pline de scuze. Imaginează-ţi că are duel redactorul-şef, un duel pe care toat|e ziarele îl trîm- biţează de zile întregi ! Ce izbînzi ar cuceri dumnealui pînă la duel ! Tu n-ai nici măcar atîta minte să faci cunoştinţă cu o cucoană curioasă, din lumea bună !“

Szeplaki mai-mai că se dădu bătut în faţa pisălogelii ce răsuna în bocănitul bastonului şi în foşnetul pămătufului de capră neagră, care parcă-i spuneau : fii om de societate, fii domn măcar o zi, pînă mori !

în acest timp, paşii îl purtară pe lîngă taraba unei cofăriţe, care vindea îa lumina unui lămpaş tot. felul de fructe. La vremea asta, fructele cele mai scumpe erau strugurii şi nucile, fiind încă o noutate, încît ziua oamenii nu se îndurau să dea atâţia bani, dar noctambulii uşuratici se bucurau la vederea lor. Pentru a-şi îngădui în- tr-o zi atît de neobişnuită o extravaganţă, Szeplaki îi ceru femeii să-i cîntăreas'că într-o pungă de hîrtie struguri şi nuci, plătind fără să se tocmească.

*

„Nu m-am născut domn, chiar dacă mâine trebuie să mor cam aşa, ca un domn“, îşi spunea în sinea sa, nefericit, Szeplaki, în timp ce intra cu punga sub braţ în

mica cîrciumioară de noapte, care propriu-zis era deschisă de dragul zeţarilor ce lucrau noaptea şi a altor muşterii de noapte, despre care se putea presupune că sînt treji, intră în local numai pentru a se hrăni şi nu pentru a petrece. Pe cîrciumar îl chema Kersăntz, iar gazetarii cu viaţă de cafenea nu-l vizitau decît rar, pentru că zăbava la Kersăntz era mai scumpă decît viaţa de cafenea, cu cafele negre ori capuţiner ; aici, cel ce vroia să-şi petreacă trează noaptea, trebuia să mănînce şi să bea. La Kersăntz trebuia să cheltuieşti, şi credit nu aveau decît tipografii, care sîmbătă de sîmbătă se achitau cinstit. Nu, nici măcar un redactor-şef n-ar fi căpătat pe credit nimic — din care cauză Szeplaki nu era, am putea spune, întru totul mulţumit cîn'd voia să-şi petreacă ultima noapte în această circiumă de noapte gospodărită cinstit.

Se aşează comod la o masă de colţ, ca un om care ştie absolut sigur ce are de făcut.

Nu-i scăpă atenţiei că Kersăntz, un şvab tăcut, cu mustăţi iroşcate, care, aşezat la tejghea, îşi măsura cu grijă vinurile, ca un farmacist porţiile, că mutul Kersăntz acordă pălăriei noi a lui Szeplaki şi bastonului-parapleu o privire destul de elogioasă. S-o fi gîndit, poate, că bastonul ăsta va ajunge oricum pînă la urmă în proprietatea sa ? Cine-ar putea pătrunde gîndurile unui cârciumar ? ! Numai oamenii fără bani cred că stă- pînul nu e preocupat decît să-i pîndească mereu pe ei, să n-o şteargă neplătiţi din circiumă.

Szeplaki ceru apăsat o oarte de bucate de la chelnerul scund pe care cîrciumarul îl făcu atent, spunîndu-i discret „Jănos", că a sosit un oaspete. Nici asta n-o mai apucase pînă atunci Szeplaki ! Orice s-ar spune, cîrciumarii au ochi să vadă şi ce se află în buzunare !

Cînd îl zări pe domnul Szeplaki la masa din colţ, Jănos îşi făcu cruce. Se apropie cu precauţie, de parcă ar fi văzut o fantomă.

— Am auzit că domnia-voastră a fost ucis în duel.

— Muzica viitorului ! răspunse rîzînd Titusz, în limbajul folosit pe vremea aceea de gazetari faţă de chelneri. Da, Jănos, deocamdată asta-i doar muzica viitoru-

lui. Altădată fii mai atent, respectiv destupă-ţi urechea cînd tragi cu ea pe la masa lui Marich.

Faţa lui Jănos, ce nu era în stare să ţină un secret, schiţă o surpriză şi mai mare.

— Aşa e, la rpasa lui Marich vorbeau azi-noapte tipografii că viaţa dumneavoastră nu mai valorează nimic, că v-au şi împuşcat.

În încăperea din fund a cîrciumii cu boltă de piatră era o masă lungă, pe care vizitatorii mesei, zeţarii, redactaseră cu litere frumoase, mari, următoarea inscripţie : Masa lui Marich. (Domnul Marich fiind pe atunci cel mai stimat zeţar, care se putea lăuda că el culesese articolul de Paşti al lui Deâk Feirenc. *****) Iar domnul Marich, un domn respectabil, înalt, plin de prestanţă, apărea zilnic după miezul nopţii la acea masă, pentru a prelua şefia.

Trt/usz se simţea măgulit că afacerea sa fusese discutată şi la masa lui Marich, unde se aşezau cei mai onorabili tipografi, dar se comportă totuşi ca şi cum nu l-ar interesa însufleţirea lui Jănos, care nu mai prididea să se lovească uluit cu şervetul peste genunchi, ca şi cum ar fi vrut să se trezească pe sine însuşi din somn.

— Avem bojoci acri, zise de parcă abia şi-ar fi amin**tit** că, atunci cînd apărea pe la circiumă, Titusz cel mai **des** obişnuia să consume mâncarea asta destul de ieftină, bună de potolit stomacul. Cerea întotdeauna o jumătate de lămîie la porţie şi o lăuda pe bucătăreasă, care „nu pregetă să taie bojocul în bucăţele pătrate, căci numai aşa se fierbe atît cît e necesar !“

Titusz nici nu dădu atenţie ofertei lui Jănos, mormăi **doar** cu jumătate gură că chelnerul vrea să-l „acrească", vezi bine, ca şi cum nu i-ar fi destul de acre stomacul, viaţa, profesia şi cheful.

— Aş mînca nişte cocoş ! exclamă Titusz cînd observă că mîncarea asta e cea mai scumpă pe modesta listă.

***** Om politic liberal maghiar (1803—1876), promotor al ideii creării statului dualist Austro-Ungar. Referire la un vestit articol anti conservator publicat în primăvara anului 1865, cunoscut sub denumirea „articolul de Paşti".

— Zeamă de pui, da !

— Cocoş, aşa am zis, care n-a fost ciocănit la cap Încă de tînăr, ca unii redactori fără talent! Care-a rămas cocoş, de le-a fugărit pe slujnicele tinere, iar pe dădacele tinere le-a ciocănit!

Cine ştie cît ar mai fi preaslăvit scriitorul nostru cocoşul, pe care voia să-l consume în seara asta — cerînd pînă şi pintenii acestuia de la Janos, care se îndepărta spre bucătărie, ca să nu mai vorbim de ficat şi de pipotă — cînd pătrunse pe uşa cîrciumii o mustaţă roşcovană.

Printre mustăţile roşcovane există felurite caractere. Cele mai multe sînt nervoase, rele, neglijente, care tocmai din pricina culorii lor nu merită a fi îngrijite. Insă mustaţa noastră roşcovană era aceea a o suta mustaţă roşie, care exprima umor, seninătate, mulţumire, bucurie, ca şi cum sub ea colţurile gurii ar fi stat mereu gata să schiţeze un zîmbet. Mustaţa asta roşie merita ca stăpînul ei s-o lase să crească mare, s-o pomădeze, s-o mîngîie des, ca pe un cîine drag. Deasupra mustăţii roşii era o pereche de ochelari rotunzi, care, cu ramele de os, cu uşoara lor mişcare pe vîrful nasului, cu şnurul agăţat pe după urechi aparţineau şi ei ochelarilor veseli, în spatele cărora ochii se zăreau întotdeauna plini de bunăvoinţă. Sub mustaţă, atrăgea atenţia cravata, de fapt o lavalieră legată cu mîna, cu buline albastre şi albe, şi avînd totuşi un ac ce înfăţişa un cap de porc mistreţ, cu un ochi de rubin.

Şi, ce-i drept, acest ac eira purtat de un negustor de vînat, numit Aranyosi Andor, nume pe care şi-l cîşti— gase demult, cînd fusese gazetar, înainte de a se apuca de negustorie.

— Bine că te-am găsit aici, Titusz ! începu gazetarul de pe vremuri, care stînd aproape, pe strada Băstya, venea des la cîrciumioara asta, vorba lui : pentru a mai savura puţin miros de tipografie. Am citit din gazete că ai anumite relaţii cu cercurile magnaţilor, cu Cazinoul Naţional, cu grofii. Ţi-aş oferi să cercetezi vechiul meu Calendar al Saloanelor, pe care l-am scos pe viremea cînd voiam să creez o legătură între lumea scriitorimii ungare şi cea a magnaţilor. Un conte, un scriitor, — o

oontesă, o scriitoare... Aşa concepusem conţinutul Calendarului, în succesiunea asta, cu interviuri, poezii, portrete.

— Nu-i rea ideea, răspunse gazetarul. Dar deocamdată sînt. condamnat la moarte.

însă Aranyosi nu era omul care să renunţe atlît de uşor la planul său, pentru îndeplinirea căruia îşi părăsise la ceasul acesta tîrziu din noapte locuinţa din strada Băstya.

— Azi literatura nu merge pe un drum bun. După cea născocit în foaia sa umoristică figura lui Pokrocz Adăm, Csete Lajos nu mai scrie decît despre feroviari. Ce vreţi de la conductori şi de la cantonieri ? Trebuie scris despre conţi şi contese, ca treaba să aibă un sens. Cît t.imp lumea literară nu se confruntă cu lumea magnaţilor, nu va exista literatură maghiară !

— Confruntă, bine zici, răspunse Szeplaki. Cum ţi-am spus, deocamdată sînt condamnat la moarte. Şi beau un „Csete“ !

— Da, tocmai ăsta-i baiul, rosti Aranyosi, redactorul de pe vremuri al Calendarului Saloanelor, după ce işi arătă şi lanţul de ceas, de care atîrna un colţ tot de porc mistreţ, fireşte suflat în argint. Cîrciumarii au numit şpriţul după Csete Lajos şi nu după contele An- drăssy sau prinţul Festetics. De asta nu exprimaţi nimic, voi, scriitorii unguri moderni. Noi, cei vechi, am fi putut călăuzi într-o direcţie firească literatura. Ne-aţi smuls pana din mînă, ne-aţi făcut perimaţi, iar acum, poftim, ai ajuns aici, să înfrunţi Cazinoul, întreaga lume a magnaţilor.

Titusz îi răspunse cu cinism :

— Şpriţul „Csete" e cea mai bună invenţie. O parte vin, o parte apă minerală, o parte sifon.

în faţa unei asemenea încăpăţînări, negustorul literat clătină din cap a dezaprobare.

— Eu mi-am păstrat relaţiile cu lumea magnaţilor, <de altfel n-am avut motive să le stric. Eu îmi obţiin şi acum fazanii din pădurea contelui Berchtold.

— Nu mănînc niciodată fazan ! răspunse în felul său ■anarhist Szeplaki.

— Toţi iepurii împuşcaţi pe domeniile contelui De-

genfeld îi prelucrez eu, că am contract cu el.

— Am trăit pînă acum şi fără friptură de iepure !

In clipa aceea, negustorul de vînat zări pălăria vînătorească ce atîrna pe cuier, împodobită cu pămătuf de capră neagră şi gheare de vultur, pe care o transformă îndată într-un obiect al argumentaţiei sale :

— Deşi, cine te-ar judeca după pălărie, amice, ar crede fără doar şi poate că aparţii societăţii boiereşti, zise negustorul de vînat.

— Nu vreau să aparţin de nimic, răspunse Tifcusz şi aruncă o privire dispreţuitoare spre pălăria trădătoare ca şi spre negustor.

Brusc, mustaţa roşie arătă, fără nici o tranziţie, că în ea se ascunde o mînie perfidă, ca în orice mustaţă roşie.

— Atunci consideră vizita mea ca inexistentă, deşi am făcut-o tocmai în interesul tău !

Şi negustorul, conştient de importanţa, prestigiul, averea sa. se îndepărtă clătinînd din cap, după ce constată că zadarnică îi fusese încercarea de a împăca literatura maghiară cu lumea magnaţilor. Desigur, acasă îi povesti cu nărere de rău nevestei sale cît de nerecunoscători sînt scriitorii maghiari în faţa celor mai bune intenţii.

Simţea şi Szeplaki o oarecare nemulţumire cînd rămase singur la masa din colţ cu Jănos şi cu puicuţa friptă. Poate că ratase tocmai ultima ocazie de a se împăca cu adversarul său... Cine să cunoască drumurile întâmplării ? N-ar fi poate totuşi mai bine să redactezi Calendarul Saloanelor şi să apuci a trăi ziua de mîine ?

— Ţi-am zis să. fie cocoş ! îi spuse Szeplaki chelnerului care, în lipsa altui client, se oprise lîngă gazetar, foarte mirat că mortul mînca muşcînld hulpav carnea de pe copanul puicuţei.

Cum Jănos nu-i răspunse, pentru că nu ştia ce să-i răspundă, Szeplaki continuă nerăbdător :

— Nici aici la Kersăntz nu mai e servit omul după dorinţa sa. în condiţiile astea chiar că, nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să renunţe la local. Eu, slavă Domnului, am cele mai serioase motive să renunţ. Şi cu asta, basta ! exclamă Szeplaki şi ridică la frunte cornul sărat pe care-l finea în mînă.

— Basta ! repetă chelnerul şi plecă de lingă client, ca şi cum nu s-ar fi simţit bine în preajma acestuia.

Nu mai încercăm să descriem aceste meditaţii, ţinem să notăm doar atît, că printre ele figura des un cal murg, pe care gonea un călăreţ cu pantaloni pepit, cu joben, şi un titlu sub tablou „Viaţa fugind“. Oare n-ar trebui să fugă şi el (Szeplaki), decît să se cramponeze prosteşte în faţa unei ţevi de pistol ucigaşe ?

Făcuse deja o mulţime de gogoloaie mici din miez de pîine, răspîndite pe faţa de masă, cînd se deschise iar uşa, ba mai mult, chiar în cnoarea lui Szeplaki.

„Uite că impulsionez traficul cîrciumii !“ îşi spuse surprins Szeplaki, recunoscînd în noii sosiţi pe domnii pe care-i solicitase să-i fie secundanţi la duel. Aceşti ajutori de duel nu făceau parte din tagma gazetărească, ci erau aşa-numiţi adevăraţi domni. La vederea lor, lui Szeplaki i se contractă dureros pînă şi diafragma, încît numai cu mari eforturi izbuti să-şi păstreze în stomac mîncarea consumată adineauri. 11 durea, categoric îl durea fiecare fibră, simţea cum îi aleargă prin tot trupul un fior rece, iar faţa i se crispă îngheţată la vederea domnilor, care îl salutară joviali pe Szeplaki, anunţîndu-l că îl cântaseră „peste tot“ în oraş, pînă cînd în sfîrşit cineva de la redacţie le spusese că dacă nu-l vor găsi pe gazetar nici în circiuma asta, atunci nu se mai putea întîmpla decît un lucru, şi anume că Szeplaki a şters-o din oraş.

— Cine-a spus asta ? întrebă distrat Szeplaki, ca şi cînd s-ar fi obişnuit de mult cu gîndul de a fugi.

— Ne-a spus Szolyvai Aladâr, zise unul dintre secundanţi.

Acest Szolyvai era un duşman deschis al lui Szeplaki „la foaie“, avînd mereu de obiectat că numele lui Szeplaki apare mai des tipărit decît numele Szolyvai.

— Iar a minţit Szolyvai, ca de altfel de atîtea ori ! exclamă gazetarul cu un acces de furie binefăcător, oare îi refăcu pentru o bucată de vreme energia sufletească.

— Şi alţii exprimă păreri asemănătoare, rosti acum al doilea secundant. Susţin că Szeplaki Titusz nu va aştepta ora duelului, ci o să părăsească oraşul. Dar din păcate zadarnic ar face asta, căci prietenii colonelului,

conform regulamentului de serviciu al ofiţerilor, v-ar găsi oriunde şi v-ar tăia bucăţi, aşa cum le cere datoria.

Secundantul care spusese acestea era un domn înalt, ciupit de vărsat, cu nas mare, cu un accent slovac în rostire, care în viaţa cetăţenească era pictor, dar numele său figura mai des în istorioarele cu dueluri decît în, pictură. Cea mai mare parte a vieţii şi-o petrecea la mesele de restaurant, unde îşi distra comesenii cu întâmplări de groază din istoria duelurilor, pentru că de aproximativ douăzeci de ani avea oarecari implicaţii la duelurile ce aveau loc în Ungaria.

Celălalt secundant era un omuleţ periculos, cocoşat, cu faţa acoperită de o barbă firavă, neagră, rară, cu un nelipsit frac şi un ţilindru înalt, cu o pereche de pistoale, pe care le purta în buzunare, cu un baston cu şiş, cu un cuţit mare de vînătoare ţinut în buzunarul fracului, iar comportarea sa agresivă era cunoscută pe tot teritoriul capitalei unde se ivea vreo problemă de rezolvat, prin duel.

Cocoşatul era o figură de roman, care observă îndată bastonul-parapleu aşezat de Szeplaki în colţ şi îl studie cu dispreţ.

— Cu o singură lovitură a bastonului meu aş putea frînge joarda asta preoţească. Asta se potriveşte în mina unor pastori blajini, zise şi aşează la distanţă de „mîndria“ lui Szeplaki bastonul său cu zornăit metalic.

Cît priveşte ocupaţia, cocoşatul era profesor de stenografie, dar nu prea apuca să-şi exercite profesia, pentru că prietenii săi îl împovăraseră cu problemele lor cavalereşti. 11 chema Toronygombi şi se lăuda că acest nume nu de toate zilele fusese dăruit familiei sale de către Maria Tereza.

Toronygombi se aşează lîngă perete, după ce în prealabil privi în stînga şi în dreapta, pentru a şti din ce parte ar putea fi ţinta unui atac perfid, ca de pildă : agresiunea unui om beat, apropierea unui scandalagiu, o jignire neaşteptată, o lovitură făţişă, căci acest secundant era, pregătit în permanenţă pentru orice eventualitate. După ce se aşează, scoase unul dintre pistoale din buzunarul pantalonilor, apoi pe celălalt şi se asigură că focoasele sînt în regulă.

— Noi avem treabă cu Cazinoul, şi Cazinoul are mîini foarte lungi, rosti cu glas scăzut cocoşatul şi ochii săi bazedovieni luciră enigmatic. Nu-i bănuiesc pe domni de nici un act necavaleresc, însă ce-ar fi dacă vreunui servitor, lacheu, chelner, ucenic, birjar i-ar da prin cap să-l răzbune pe stăpînul său ?... Hm, ce zici, Loczi, n-am dreptate ? Şi rîndul trecut, hamalii l-au bătut măr prin preajma Cazinoului pe redactorul acela gras care-a scris în foaia lui ceva neplăcut despre ibovnica unui conte.

Domnul ciupit de vărsat şi apelat cu numele de Loczi, dădu din cap aprobator, căci nu-i plăcea să discute orice fleac fără folos. Lui nu-i plăcea să vorbească decît despre dueluri şi nu despre bătăi între birjari. Şi Loczi continuă îndată, cu accentul său slovac, să repovestească acea întîmplare pe care o povestise de nenumărate ori lui Toronygombi (căci şedeau ziua-noaptea în restaurant), întîmplare pe care o începuse undeva pe drum :

— Cum îţi spuneam, Pista, rana părea mortală. Pe cinstea mea dacă mai dădeam doi bani pe viaţa contelui Pincsi, glonţul contelui Bimby îi străpunsese ficatul. Da, ficatul... Pe mine tot timpul m-au ciupit înfiorător muştele de toamnă, că în apropierea locului unde s-a stabilit duelul era un grajd... Am fost nevoiţi să căutăm un popă, ca măcar contele Pincsi să moară, ca orice catolic... Doar ştii că eu ţin foarte mult la credinţă, unchiu- leţul meu a fost episcop la Rozsahegy... Pe cinstea mea, mă asaltau muştele ca dracii...

— Da, muşte îndrăcite, întări Toronygombi, după ce Loczi condimentase întîmplarea de atîtea ori povestită cu noul pasaj, cu muştele. Nu, domnul Loczi nu vorbise încă niciodată de aceste muşte care obişnuiesc să-i ciupească pe duelgii.

*

După care domnii încheiară în scurtă vreme zăbava lor de la circiumă, ca şi cum n-ar fi vrut decît să se convingă că Szeplaki n-a şters-o din oraş. Nu făceau parte din adevăraţii băutori, care sînt în stare să şadă ceasuri întregi în local într-o contemplare tăcută şi bînd

pe-ndelete, ci erau numai un fel de vizitatori, care intrau în circiumă doar de dragul unei flecăreli zilnice, iar acolo nu-i interesa de fapt nici ce mănînoă, nici ce beau, într-atîta îi preocupa ce aveau de spus. De dragul unor istorioare pline de aventuri eroice, ar fi zăcut oricît in circiumă, mai ales dacă se puteau implica şi pe ei în şuvoiul întîmplărilor.

Tristul gazetar nu se arăta un ascultător pe măsură, devenise încă de la povestirea lui Loczi neatent, aproape pînă la a fi necrescut, zadarnic îi făcea semne nervoase, amenințătoare cu sprâncenele micul profesor de stenografie. Titusz rămase distrat chiar şi atunci cînd Loczi destăinui în sfîrşit că groful Pincsi îşi datora norocoasa însănătoşire propriu-zis unchiului-său, parohul din Rozsahegy, vestit în Ţara de Sus prin faptul că cel căruia îi făcea ultimul mir nu murea niciodată'.

— Tu, de fapt, de ce credinţă eşti ? îl întrebă pe neaşteptate Toronygombi pe Titusz, nu fără un scop.

— Sînt romano-catolic, răspunse absent gazetarul.

— Asta puteai să ne-o spui din capul locului, rosti misterios secundantul.

...Dar în clipa cînd domnii se ridicară hotărîţi să-l părăsească pe auditorul lor distrat, gazetarul tresări.

— Luaţi-mă cu voi, oriunde v-aţi duce ! exclamă Sz. T. şi îşi puse pe cap pălăria verde de vînător, după care îşi luă în mînă bastonul-parapleu, ca şi cum ar fi vrut să demonstreze că poate avea un aspect exterior potrivit companiei unor domni adevăraţi.

Ce-i drept, pălăria şi bastonul-parapleu avură un oarecare efect asupra secundanţilor, dovadă că, răzgîndindu-se, se uitară unul la altul şi, în cele din urmă, Toronygombi decretă :

— Fie, nu-mi pasă, poţi veni cu noi, dragă amice. Noi avem întîlnire la cafeneaua „Orfeum" ou nişte domni din provincie, care vor să ne ceară sfatul în rezolvarea unui caz cavaleresc din Dunăntul. Aşa că n-o lua în nume de rău dacă o bucată de vreme te vom lăsa singur.

Pe secundanţi îi aştepta în faţa cîrciumii cea **mai** bună trăsură de închiriat din Budapesta, pentru că pe vremea aceea, cînd aveau vreo treabă prin, oraş, secun-

danţii de dueluri umblau în trăsuri cu doi cai. **Pietonii** îşi făceau cruce vătînd această excelentă, trăsură străbătând cu domnii aceia gravi oraşul, în timp ce pestanii mai răsăriţi începeau îndată a se întreba oare pentru cazul cui mînă Mano atât de nebuneşte, şi nu numai o dată, de-a lungul străzilor Koronaherceg şi Vaci, în **vre**me ce pictorul ciupit de vărsat saluta în dreapta, iar Toronygombi îşi tot ridica solemn jobenul în partea stângă a trăsurii, chiar şi cînd nu zărea nici un cunoscut — dar în orice caz saluta, pentru că un domn aflat în trăsură trebuie să salute întotdeauna primul.

Dar acum era noapte, secundanţii nu se prea sinchiseau că stimatul gazetar se căţărase grăbit pe capră lingă birjar, nevrînd a-i deranja în şederea lor pe cei doi domni din trăsură. Bidiviii trăsurii se opriră la **o** simplă apăsare pe hăţuri în faţa cafenelei de noapte scăldate într-o lumină misterioasă, în timp ce **portarul** corpolent, îmbrăcat în pantaloni de husar, se repezi să-i întâmpine, de parcă ar fi sosit nişte oaspeţi mult aşteptaţi.

Aici, îi învălui încă din vestibul un aer călduţ, dar curat, în care abia se simţea obişnuitul miros al vînzătorilor de ţarţamuri, — mai degrabă plutea doar un miros de parfum, ca şi cum abia de curînd ar fi străbătut vestibulul o divă elegantă, o cîntăreaţă de cabaret, care, miloasă, îşi lăsase în jos de pe umăr capa cu pene de lebădă, să se bucure şi personalul de serviciu. Violonistul, un burtos cu barbă sură, executa discret cîntece romanţioase, cu iz franţuzesc, cu barba aşezată în toată lungimea ei pe vioară, făcînd astfel impresia că trage arcuşul pe acea barbă.

Demult, pe vremea cînd era „june gazetar" şi învăţa „şcoala vieţii" la Pesta, Szeplaki venea mai des în acest loc, dar de cînd se deschisese cafeneaua „Ferenci", unde era la modă o viaţă mai lejeră şi mai veselă, — iar 'Titusz începuse să „îmbătrînească." şi dădea mai puţină importanţă îmbrăcăminţii sale —, Szeplaki părăsise localul select. într-adevăr, cine ar mai rezista să se îmbrace **în** fiecare zi în frac şi să mintă despre tot felul de „soarele" la care chipurile era invitat ? Aşa ceva e pentru un gazetar începător şi nu pentru un redactor

copt pînă şi pentru a muri.

...Iată de ce Szeplaki nu mai intră în salonul cafenelei, ci luă loc doar în aripa exterioară, unde gîndea să chibiţeze lîngă o sticlă de bere, pînă ce înăuntru amicii săi îşi vor fi rezolvat treburile. în această parte a cafenelei jucau biliard actorii de la Orfeum, şi majoritatea stăteau cu pălăriile pe cap la mesele de marmură, ca şi cum aici ar fi fost mai multă libertate decît înăuntru în lumea pluşurilor şi catifelelor, unde cînta orchestra.

— Nu, nu m-am născut domn şi totuşi trebuie să mor ca un domn, mormăi a doua oară Szeplaki la masa din colţ, de unde urmărea îngîndurat partida de biliard dintre comicii Baumann şi Gyărfăs de la Orfeum, şi cugeta[1] că aceşti comedieni îşi vor continua partidele lor distractive şi după ce el demult va fi în pămînt, cu un glonţ de pistol în. inimă sau în frunte — cum va pofti colonelul.

Dar în clipa aceea gîndurile i se răsturnară pe neaşteptate, pentru că aproape unul după altul veniră să-l felicite următorii :

Un samsar de statură înaltă, ce se arăta a fi om trufaş cu mustaţa-i pomădată., în vreme ce aici îşi alesese jovial o singură ocupaţie pentru a-şi omorî orele plictisitoare ale nopţii, şi antume să noteze pe o tablă neagră situaţia partidelor dintre actori.

Un chelner cu mustaţa cănită, şi el înalt de statură, care veni din lumea feerică a salonului dinlăuntru al cafenelei, pentru a-l felicita pe Szeplaki, despre drama căruia citise în ziare. '

Turf Karolin, vînzătoarea de flori, care pe vremuri fusese amanta conţilor, iar acum la bătrîneţe îi spuse gazetarului : „îţi dau o floare, dar nu primesc bani pentru ea".

Directorul comercial al cafenelei, care arăta ca **un** locotenent îmbrăcat în civil, şi care se înlclină atît **de** adînc în faţa gazetarului, cum n-ar fi făcut altminteri nici în faţa unui milionar.

Garderobiera, care în mod confidenţial îşi şi pregătise între buze acul cu gămălie şi în mînă numărul de garderobă pentru a lua în primire echipamentul lui Ti-

tusz, însă care nu îndrăzni totuşi să se atingă de bastonul-parapleu aşezat pe masă...

în timp ce primea felurile saluturi, Szeplaki îşi dădu seama că şade cu pălăria pe cap, cu acea pălărie de boşar care pînă acum îşi făcuse datoria pretutindeni pe unde trecuse. în oglinda ou rame aurite îşi putea zări din toate unghiurile pălăria, al cărei pămătuf din barbă de capră neagră se înălţa ţanţoş oglindit în geamul ferestrei de aerisire.

„Văd că totuşi însemn ceva în viaţa asta — cugetă Szeplaki în sinea sa — chiar dacă nu mai am de trăit decît douăzeci şi patru de ore, dacă mă gîndesc bine.“ însă iată că acum, cînd Szeplaki era gata să, ajungă victima gîndurilor negre, soarta îi sări iar în ajutor, pentru a-şi uita o vreme necazul. Treabă care se petrecu aşa : un cap blond, pudrat, de femeie apăru la peretele care despărţea lumea selectă de cea a zilelor de rînd, şi capul femeiesc privi spre Szeplaki cu un zîmbe't de parcă ar fi cochetat cu tristul gazetar din vitrina unui salon, de coafură. în alte împrejurări, poate că. faţa lui Titusz ar fi îmbrăcat o seriozitate de conjunctură la vederea acestui obraz vopsit, inexpresiv, de păpuşă, dar acum, în noaptea asta, gazetarul îşi ridică mîna la pălărie şi salută ca un ofiţer. La care femeia apăru în întregimea făpturii sale. Părea un model ieşit din vitrina unui magazin de îmbrăcăminte de damă din centru, pe care vitrinierul agăţase o plăcuţă cu inscripţia „modă pariziană[11]. Era o făptură feminină proastă şi rea, pe care gazetarul o cunoştea încă de pe vremea cînd în „viaţa de noapte“ îi ziceau spălătoreasă. De atunci devenise ibovnica unui meşter tîmplar, şi ca manechin se interesase de gazetarul care a doua zi avea să dueleze cu cel mai bun ţintaş al Cazinoului Naţional. Desigur, chelnerul cel înalt şi cititor de ziare trădase Elzei Mâgnăs că gazetarul condamnat la moarte se află în aripa din afară a cafenelei, drept care manechinul considerase că merită să se mişte din păunoşenia sa.

Elza studie de la distantă pălăria lui Titusz, ca şî bastonuPparapleu, şi abia după aceea se decise să se apropie de masa lui Titusz. Dar Szeplaki, ca om nobil ce era, veni în ajutorul acţiunii damei de la Orfeum, se

sculă, de la masă şi se apropie de Măgnăs Elza, în timp ce îşi scoase cuviincios pălăria din cap şi îşi controla mersul de parcă ar fi rămas pînă azi elevul şcolii de dans din Gyoma — păşind spre femeie în vîrful picioarelor, cu o curtoazie vădit bărbătească.

— Dacă aş avea noroc, m-ai face fericit să pofteşti la masa mea ! zise gazetarul, ca şi cum nu el ar fi rostit aceste cuvinte, ci altcineva, despre care pînă acum habar n-avea şi care se strecurase pe ascuns în el. Desigur Abrânyi Kornel †††† ‡‡‡‡, care în tinereţea lui Titusz fusese idealul gazetarilor. Dar în acelaşi timp gazetarului îi veni în minte şi Deri Gyula ", cel numit Lederi în cercurile gazetăreştii, care de asemenea era vestit pentru comportarea sa elegantă în anturajul femeilor, deşi purta banii de aur în buzunarul de sus al jiletcii, desigur pentru a nu i se putea fura.

— O explozivă, mademoiselle ! strigă Titusz după ce conduse la braţ la masa sa monumentul de frumuseţe şi mătură cu pălăria de pe marmură scrumul de ţigară.

Şampania fu adusă în grabă, ca în lupanarele vechi cu local şi muzică, femeia urmări cu un zîmbet palid aranjamentul, fiind obişnuită în fiecare seară cu aşa ceva. în schimb, Szeplaki jubila :

— Spunenmi, dragă Măgnăs Elza, ce-aş putea face ca dumneata să te simţi o dată intr-adevăr bine dispusă în viaţă şi să mă săruţi ?

Dama de la Orfeum îi răspunse într-o doară :

— înainte de toate, pune-ţi pălăria pe cap, domnule redactor, că răceşti la tărtăcuţă, îi spuse îngeriţa proastă de la Orfeum, împopoţonată cu capă din pene de struţ, argintie, mătăsoasă, ca venită de pe altă lume, şi îl ajută pe gazetar să-şi pună pălăria pe cap şmechereşte, pe-o sprinceană. Apoi îi apăsă în jos borurile pălăriei, cum era moda în acea vreme — cu mîinile ei nelucrate, albite ca miezul de nucă.

*

Cînd Toronygombi şi tovarăşul său se întoarseră din

---

†††† Scriitor şi vestit gazetar (1849—1913).

‡‡‡‡ Scriitor şi publicist (1854—1919).

salonul interior al cafenelei în cel exterior la prietenul lor părăsit, starul cafenelei Orfeum şi gazetarul se arătau a fi în cea mai călduroasă prietenie. La îndemnul lui Szeplaki, Măgnăs Elza scăpase deja la pământ un păhărel subţire ca o membrană, ba chiar plin cu şampanie, astfel că trebui să vină femeia ce făcea curat. Distracţia domnească a clientului lor îi impresionase categoric pe secundanţi. Oricum, nu poate fi ultimul om unul care stă la masă cu Măgnăs Elza ! Abia acum începură secundanţii să realizeze că de fapt omul lor însemna ceva în viaţa asta.

— V-aţi terminat treaba'? întrebă cu glas tare Titusz. Sper că sînteţi iar ocupaţi cu un caz mortal, nu ?

La care dama le zîmbi recunoscătoare celor doi domni, ca şi cum de mult i-ar fi cuposcut pentru curajul lor temerar şi comportarea lor eroică. După consumarea cîtorva pahare de vin, pictorul ciupit de vărsat viu să se lanseze iar, după obiceiul său, îrntr-o întîmplare eroică, dar Toronygombi, piticul, nu-l lăsă să vorbească.

— Mai bine hai să-l învăţăm pe amicul nostru Szeplaki cum trebuie să se comporte la duelul de mîine. Măcar pentru a nu aduce ruşine pe capul nostru !

La ceasurile acestea din zori salonul dinafară al cafenelei era destul de gol. Numai nenea Blau, un om bătrîn, şedea în colţ, şi, ca orice jucător înveterat la bursă, aştepta întotdeauna un om bogat, care ar putea fi amestecat şi în secretele vechiului joc de bursă. De asemeni, se tîra de colo-colo Patti, prestidigitatorul, cu peruca lui falsă, cu vîrsta sa de o sută de ani (cît se spunea că ar fi avut) şi cu pachetul de cărţi în palmă. Aşa că profesorul de stenografie avu loc să-şi măsoare cu tot avîntul cei treizeci de paşi în cafenea, pe care-i numără cu glas tare rezemîndu-se pe bastonul său cu stilet.

— Unu, doi... treişpe, douăştrei,... treizeci, şi acum cinci paşi avans. Te rog, Loczi, dirijează tu ! strigă cocoşatul din celălalt colţ al cafenelei.

Pictorul ciupit de vărsat se ridică intr-adevăr de lîngă pahare şi îl înşfacă pe Szeplaki de umăr.

— Vino să-ţi arăt unde să stai, zise, apoi îl aşează pe Szeplaki pe o anumită dală de pe pardoseala cafenelei. Aici te opreşti, şi aştepţi comanda. Primul cuvînt e : Atenţiune ! A doua comandă : Gata ! A treia — număr pînă la zece, în care timp trebuie să-ţi descarci pistolul, stînd cu profilul spre adversar, pentru a-i oferi o ţintă cît mai redusă. Aşadar : atenţiune, gata — unu, doi, trei, patru...

In acelaşi timp un bubuit de pistol sfîşie draperia muzicii discrete. Stînd în partea opusă a salonului, profesorul de stenografie îşi scosese cu adevărat pistolul şi trăsese. O lampă încetă, cu un zornăit sec de cioburi, să mai trăiască.

— Respectivul trebuie obişnuit cu bubuitul pistolului, spuse apoi Toronygombi, care se făcute palid. Nu se întîmplă nimic rău. Mâgnăs Elza mîngîie mîna gazetarului întors înapoi. In schimb, cînd oberchelnerul sosi cu nota aşezată pe o tavă, avînd o privire ce amintea de tîlhari, Titusz al nostru se gînrii că după ce va plăti nota, nu-i mai rămîn decît cel mult zece creiţari pentru dat portarului, dar numai susträgîndu-i abil din pourboire-ul chelnerului. Mâgnăs Elza dispăru spre toaletă. Domnii se urcară în trăsura lor şi îi mai strigară de acolo gazetarului :

— Mîine după-masă la patru jumătate la cazarma Franz Joseph !'

*

Sub influenţa binefăcătoare a şampaniei consumate, Titusz nu reuşi să înţeleagă exact nici măcar în clipa despărţirii situaţia fatală în care se băgase. Mergînd agale pe bulevardul Andrăssy, se scotocea prin buzunare după banii pe care obişnuia să-i pitească, s-ar putea spune de el însuşi ! I se părea firesc să nimerească în. vreun buzunar peste un ban de cinci forinţi, pe care şi-l pusese acolo din avansul luat de la casierie, cum de altfel făcea întotdeauna cînd' gazetarii bine dispuşi se reţineau unul pe altul în redacţie, pentru „scuturarea[11] buzunarelor... „Viaţă de boem !“ strigau cînd uneori îl ■dezbrăcau pe Titusz ca pe un nou născut. Acum însă orice căutări se dovediră zadarnice; chiar dacă i-ar fi

rămas vreun ban în vreun buzunar secret, îl ascunsese atît de straşnic de el însuşi, încît nu-l mai putea găsi decît cine ştie cine după moartea sa, un om care va vinde pantalonii lui Titusz şi în timpul tocmelii forintul de argint va pica din buzunarul pantalonilor. Constatînd asta, porni cu paşi iuţi spre cafeneaua Ferenci, unde spera să mai găsească o societate numeroasă, care îşi petrecea trează noaptea pentru a discuta despre viaţă şi moarte.

Dar spre marea sa surpriză cafeneaua Ferenci era goală, gazetarii lipseau din jurul mesei rotunde de lingă cassă, unde de regulă şedeau pufăind plini de conştiinţa importanţei lor, sau umilindu-se în umbra lipsei de bani. Numai Olga era la locul ei, moleşită, melancolică, fără speranţe, ca întotdeauna cînd se apropiau zorile şi se sfîrşea încă o noapte fără să se fi întîmplat nimic. Dezmeticit, gazetarul se opri lîngă cuşeta cassei şi zise astfel :

— Olguţa mea, sufleţelule, a răsărit ultima zi cînd mai poţi hotărî dacă vrei să-mi fii nevastă.

Olga nu auzea asta pentru prima oară de la Szeplaki, dovadă că nu schiţă nici un dram de surprindere la cuvintele gazetarului. Numai privirea îi deveni mai melancolică, iar igliţa îi tresări în mînă.

— Olguţo, continuă cu însufleţire Titusz, ca şi cum cu vorbele sale umflate, ce păreau să-l distreze şi pe el însuşi, ar fi vrut să-şi şteargă din minte noaptea petrecută în orgie şi banii duşi pe copcă. Olga mea, aş muri mult mai liniştit dacă numele mi-ar rămîne pe mai departe, fie şi dacă mi l-ar purta o văduvă. Văduva Szeplaki ! Nici nu sună atît de rău cum ai crede, Olga.

— Văduva Szeplaki Titusz, rosti Olga şi luă creionul, cu care scrise pe marginea chitanţierului : văduva Szeplaki Titusz ; şi îşi încercui numele, ca şi cum ar fi vrut să-l păstreze pentru veşnică amintire.

Titusz flecărea entuziasmat, ca bărbaţii care apucă rar ocazia să poată vorbi şi despre ei.

— Dacă mor, nu rămîne de pe urma mea nici măcar o pisică... Ziarele au să-mi mai pomenească, numele o zi, două, apoi nimeni în ţara asta n-o să-mi mai rostească numele. Nici măcar întâmplător. Dar dacă ar ră-

mîne o văduvă Szeplaki pe lumea asta, care din cînd in cînd poate mi-ar vizita mormîntul, situaţia mi s-ar uşurai îndată, colea jos, în groapă. Oamenii ar spune, eh, totuşi, n-a fost ultimul om Szeplaki ăsta, înainte de a muri a considerat că e o datorie de onoare să-şi ţină promisiunea pe care i-a făcut-o de atâtea ori casieriţei de la cafeneaua Ferenci. Amintirea mea s-ar învălui într-un fel de nimb, că n-am trăit în zadar, de **pe o** clipă pe alta, de pe un minuţel pe altul, ci am avut şi eu cît de cît o ţintă în viaţă, pe care am realizat-o.

Cuvintele sale emoţionante avură într-adevăr efect, dovadă că Olga îşi întinse o mină în sus după sticla de rachiu, în timp ce în cealaltă mînă făcu să. sclipească **un** păhărel, despre curăţenia căruia ţinu să se convingă ridicîndu-l în zare.

— Cred că asta-i ţuica de prune pe care-o beau de Paşti sfinţii ovrei. Stăpînul bea întotdeauna din asta.

Szeplaki dădu de duşcă. licoarea, cu un **zîmbet** obosit, parcă de adio. Băutura îl învioră atît de mult, încît vru iar să vorbească. Dar Olga se uită serioasă, la el şi **îl** trimise acasă, înainte ca Szeplaki să fie năpădit de noi efuziuni sentimentale.

— Mai vorbim mîine.

Titusz îi răspunse cu voce răguşită :

— Crezi ?

— Aşa simt eu ! răspunse Olga şi îi întinse lui Szeplaki mîna.

*

S-o fi mirat pălăria verde de vînător sau bastonul-parapleu cînd, după o lungă plimbare, Szeplaki ajunse la locuinţa sa ?

în zori, Szeplaki se azvîrlea întotdeauna în pat de parcă s-ar fi întors de pe cealaltă lume. Pentru a deveni iar copil, un copil care, ghemuindu-se ca în pintecul mamei, se culca sub un fer par prins în ramă neagră, atârnat pe perete, chiar deasupra capului. Acest ferpar — sau cum i se spune azi : anunţ mortuar — conţinea un text scurt ce arăta că văduva Szeplaki Ro- bert s-a stins la vîrsta de treizeci şi doi de ani, după o grea şi îndelungată suferinţă. Această Szeplaki Ro- bertne era

mama lui Titusz, iar singura avere a lui Titusz era ferparul. Nu era cine ştie ce bogăţie, dar suficientă pentru un bărbat sensibil.

Să descriem odaia lui Szeplaki ? Era cît o alună găurită. Dar gaura cheii, prin care s-ar fi putut spiona, era întotdeauna înfundată, cu o bucată de zdreanţă. Pe partea exterioară a uşii, în culoarul casei vechi din centrul oraşului, curentul de aer flutura în permanenţă o foaie de hîrtie pe care scria: „Viu imediat!", dar locatarul nu venea niciodată.

în picoteala sa, pe gazetar îl vizitară următorii:

Un mic ucenic de cizmar, care strîngea în pumn o fiţuică atît de murdară, de parcă ar fi venit pe lume cu ea. Puştiul stătu o vreme cu gura căscată în faţa uşii, ca şi cum ar fi văzut-o pentru prima oară, cu foaia aceea ciudată, apoi ochii săi lucitori se abătură spre curtea casei şi se alipiră convoiului ce-l urma pe un cîn- tăreţ orb, care, cum se obişnuia pe vremea aceea, intra din curte în curte.

Un croitor, pe care gazetarul îl cunoştea după paşi, croitor care-l vizita, ca un îndrăgostit, de ani de zile, şi dacă izbutea să se strecoare înăuntru pe uşă, începea întotdeauna declarînd că n-a trecut decît întâmplător pe-aici, ■şi zău nu ca să-l sîcîie pe domnul Szeplaki pentru „fleacul ăla". Oftaturile croitorului mai-mai că se puteau auzi în faţa uşii, se ciucea în dreptul găurii cheii şi-i striga de acolo gazetarului tot felul de drăgăJăşenii :

— Doar vreau să vă văd, domnu' gazetar. N-am venit decît să vă urez noroc. Am venit numai ca să vă Siniştesc un pic, că mai devreme sau mai târziu vine şi rîndul meu. Dă-mi drumul să intru, dragă domnu' gazetar, jur că n-am adus nici o factură cu mine !

Dar Titusz se ghemui şi mai tare sub plapumă, de unde slobozi cele mai parşive şi dispreţuitoare cuvinte. La urma urmelor nu degeaba lăsase scris pe uşă că vine imediat. N-avea decît să aştepte croitorul, dacă îi face plăcere ! Croitorul plecă., dar se întoarse pe neaşteptate şi făcînd pe indignatul strigă pe gaura cheii :

— Zău dacă nu te dau în judecată dacă nu-mi dai drumul să intru imediat!

Croitorul aşteptă, dar Szeplaki nici nu se clinti, deşi

începuse a-şi face reproşuri pentru acea foaie fatală pe care o agăţase, pe uşă.

Şi Szeplaki (pentru că la urma urmelor era un om bun) ascultă cu părere de rău paşii ce se îndepărtau descurajaţi de uşa sa. Nu vroia într-adevăr să-l necăjească pe omul acela cumsecade, însă nu putea face excepţie cu el.

Dar de data asta se auzeau apropiindu-se nişte paşi de se cutremura casa. Se auzeau urcînd pe scara în spirală care, ca la toate casele vechi din centrul oraşului, lega parterul cu etajul, scară la vederea căreia Titusz se întrebase adesea cum se vor fi putut coborî de sus sicriele cu morţi ? Erau paşi ce vesteau primejdie, încrîncenaţi, aproape de asalt, care se apropiau de uşa lui Titusz de parcă ar fi adus cel puţin o somaţie oficială. Paşi necruţători, duri, ca ai dorobanţilor ce urmăresc un răufăcător. Gazetarul cunoştea pe cel ce-i stîrnea : era domnul Munk, negustorul cu vînzări în rate, un om fără pic de milă faţă de muşteriii săi. Domnul Munk era Un bărbat robust, înalt, roşcovan, care-şi fixase un singur ţel în viaţă, şi anume ca toţi locuitorii capitalei să-i plătească rate. Cînd văzu foaia agăţată în uşă, domnul Munk izbucni într-un rîs sarcastic.

— Foarte bine, stimate domnule redactor ! exclamă. Zău că-i foarte bine !

Şi se putea auzi cum scrîşn,ea din dinţi, pufnea şi ÎŞ ştergea cu un batic de pînză fruntea îmbrobonat de sudoare

— strigă de mai multe ori şi îşi făcu rost de undeva de un scaun, pe care se aşeză în faţa uşii. Gazetarul se gîndea care din duşmanii săi i-o fi dat domnului Munk scaunul. Poate administratorul... sau o vecină, o moaşă, care nu spera nimic de la Titusz ? Oamenii-s răi şi răzbunători, îşi spuse Titusz posomorit, acolo, sub ferpar, ca şi cum deasupra sa ar fi atîrnat propriul ferpar. Nu simţea nici o picătură de energie pentru a-l înfrunta pe domnul Munk; se simţea atît de neputincios, încît asta aproape că-i făcea bine, — cel puţin nu trebuie să facă nici o mişcare, ca un om grav bolnav, care se resemnează cu soarta sa şi mai speră cel mult într-o minune. Dar în faţa domnului Munk nu mai

putea ajuta nici o minune, se aşezase în faţa uşii, de unde i se auzeau răsuflarea, gîjîielile, rî- gîielile, tusetele, de parcă, aşteptînd, domnul Munk s-ar fi exersat să fie cît mai respingător. Ba în mîna domnului Munk mai foşni şi nişte hîrtie sau aşa ceva, apoi agresorul îşi răsfoi carneţelul cu însemnări, se putu auzi limpede scîrţîitul creionului său în timp ce-şi completa însemnările. Viaţa are asemenea momente cumplite, cînd omul nu poate scăpa de o povară chinuitoare care-i apasă inima. Domnul Munk era o povară grea.

Din pricina torturii, gazetarul stătea lungit în pat mai mult mort decît viu, nu îndrăznea nici măcar să se clintească, pentru că aşa îi mai rămînea speranţa ca domnul Munk să creadă în cel mai bun caz că doarme şi nu-şi va slobozi acel glas îngrozitor, agresiv, insuportabil, cu care obişnuia să-şi urmărească datornicii pînă pe lumea cealaltă.

în aceste clipe, gazetarul ar fi preferat să se afle în faţa pistolului colonelului, decît sub paza domnului Munk. Pistolul bubuie într-o frîntură de secundă (cum se convinsese chiar azi-noapte), pe cînd domnul Munk poate să şadă ceasuri întregi în faţa uşii. Iar domnul Munk nu se plictisea cîtuşi de puţin, cum ar crede cineva. Tuşea. Silenţios, ca orăşenii. Apoi ca ţăranii, care vor să-şi găsească şi în tuşit o plăcere. Aştepta. Se scărpina în palme, în cap, îşi curăţa urechea cu un băţ de chibrit, gemea de satisfacţie la cîte una din treburile acestea — apoi îşi freca gleznele una de alta. Există oameni care nu se plictisesc niciodată, pentru că-şi găsesc întotdeauna o ocupaţie cu trupul lor. Aşa şi Munk, care, cînd nu mai izbuti să găsească altă distracţie, îşi scoase ghetele din picioare şi rămase în ciorapi, pentru a-i fi şederea cît mai comodă.

Noroc că există întîmplări care îi dezechilibrează pînă şi pe cei mai decişi „aşteptători“. O astfel de întîmplare **fu** în viaţa domnului Munk faptul că într-un turn apropiat, din centrul oraşului, răsună clopotul. Clopotul de amiază, care stîrneşte în fiecare om un gînd anume, chiar dacă pe respectivul om îl cheamă Munk. La început, domnul Munk înjură încet, apoi se apucă să înjure tare, lovind în uşă cu pumnii şi picioarele, fără

oprire, ca şi cum şi-ar fi propus în sinea sa să provoace un scandal în „ultima zi'' a gazetarului. Dar acum gazetarul răsufla tot mai uşurat, calculînd cît are să mai reziste domnul Munk să-l asalteze. Ce-i drept, domnul Munk rezistă destul de mult cu bubuitul, avînd el un antrenament corespunzător pentru astfel de trebuii. însă şi Titusz, călît de suferinţa ce durase ceasuri întregi, era pregătit pentru ultimul asalt, şi găsi că ar fi o prostie să se predea tocmai acum, cînd se apropia de sfîrşitul bătăliei, în timp ce afară, domnul Munk ajunsese pînă la blesteme, Szeplaki şedea deja pe marginea patului, ştiind că pînă la urmă domnul Munk va asurzi sub bubuiala propriilor blesteme.

*

Domnul Munk plecă înfrînt, oprindu-se cînd şi cînd pe trepte, ca şi cum şi-ar mai fi stors mintea să găsească ceva, dar în cele din urmă răsună şi ultima sa răbufnire, ca o amintire care cu timpul devine plăcută. Scă- pînd de domnul Munk, Szeplaki îşi studie, de data asta la lumina zilei, pălăria şi bastonul-parapleu. Erau arătoase şi ziua, chiar dacă noaptea impresionau mai mult. Acum se putea observa o uşoară învechire, de pe urma faptului că zăcuseră multă vreme în odăiţa cafenelei. Gazetarul se consolă însă cu gîndul că la drept vorbind obiectele nou-nouţe n-au valoarea celor folosite, dovadă că şi boierii îşi „formează[11] pantofii noi, dîndu-i la purtat ■o vreme valetului. O bună bucată de timp stătu deci să-şi admire obiectele, pînă cînd i se puse în jurul inimii o strînsoare ciudată, mortală, care i se ivise atît de brusc, încît era mai-mai să cadă înapoi la pat. îşi aminti de duelul de după-amiază, la care propriu-zis nici nu mai avusese timp să se gîndească din pricina vizitatorilor săi. Omul, cînd are alte neplăceri, uneori uită pînă şi de moarte.

Tot timpul cît se ocupă cu spălatul dinţilor, cu spă- latul lipsit de speranţă, cu îmbrăcatul trist, gîndul mor- ţii nu-l părăsi nici o clipă. Aproape că se gîrbovise de frică — de plînsul ce-l asedia şi căruia nu izbutea să-i dea dezlegare, oricît şi-ar fi dorit să plîngă în lege.

„Dacă aş putea plînge, m-aş simţi îndată mai bine“,

mormăi în sinea sa Szeplaki cînd se aşează pe un scaun, simţind cum îl încearcă mereu mai tare plînsul. Dar nu vroia nicicum să se dezlege. Numai .femeile au norocul să plîngă cînd vor. Nu. Lacrimile lui Szeplaki nu reuşeau să izbucnească, oricît le chema. Se îmbrăcă aşa, din cap pînă-n picioare, şi trebui să pornească în lumea mare iară să plîngă.

Şi totuşi avu noroc, căci, intrînd în sediul gazetei sale, îl găsi acolo pe însuşi redactorul-şef, căruia îi mersese buhul că nu putea refuza nici o cerere, fie din vanitate, fie din capriciu, de parcă ar fi ţinut să demonstreze cît de puţin îl interesează banii, în ciuda faptului că avocaţii acţionau în fiecare săptămînă o licitaţie împotriva sa. Szeplaki îl salută lipindu-şi zgomotos călcîiele, ca husarii, îi mărturisi sincer redactorului-şef că avansul primit ieri îl cheltuise pînă la ultimul creiţar şi că nu mai are bani pentru masa de prînz. Salutul avu succes, sau poate că pălăria şi bastonul îşi făcuseră datoria ? Redaotorului-şef îi plăcea cînd colegii săi de breaslă îşi păstrau demnitatea „pe cîmpul de bătaie al onoarei“, drept care îi întinse zece forinţi subalternului, care din această clipă privi cu adevărat mai vesel spre evenimentele de după-amiază. Şi, ca urmare, intră în cîteva cîrciumi, pînă să se stabilească la una, unde mai era rasol de vacă, adică mîncarea lui preferată. Soarta se arăta a-i surîde, căci carnea cu os era într-adevăr atît de frumoasă, încît clienţii de la celelalte mese îl priviră cu invidie. De altfel, aceasta e mîncarea după care se uită pînă şi cei mai indiferenţi consumatori, cînd chelnerul trece cu tava pe lîngă ei. O măsoară din ochi, o apreciază, o invidiază şi îi inhalează discret aroma. Bucata de carne adusă gazetarului era considerabilă, fusese pusă deoparte pentru proprietarul localului, care renunţase la ea pentru plăcerea necunoscutului cu pălărie de vînător şi baston-parapleu. Şi, drept recunoştinţă, Titusz comandă două porţii de sos. Sos de hrean în oţet.

*

De fapt, soarta lui Szeplaki se schimbă abia după consumarea norocosului rasol — şi anume atît de radical, încît poate că Titusz mai trăieşte şi astăzi pe undeva, dacă n-a murit. Glonţul colonelului nu l-a nimerit. în schimb, glonţul său l-a nimerit în plin pe colonel, care, din pricina rănii, muri ca un ostaş viteaz ce era.

Trăsura cu care se întorsese Titusz de la locul unde avusese loc duelul, fu plătită de omul de serviciu al redacţiei. Dar fără a-i face nimănui vreun reproş.

(1928)

STRADA PROFETULUI

— STRĂZILE SE DEOSEBESC UNA DE alta întocmai ca oamenii. Există străzi norocoase, dar şi nenorocoase, pe care e la fel de periculos să mergi cum te-ai plimba pe muchea unui acoperiş de casă. Eu, de pildă, mă minunam ori de cîte ori scăpăm cu pielea întreagă din Strada Profetului, spuse un domn (la masa „Amicilor de Vineri").

Domnul care-şi începuse astfel povestirea părea categoric o persoană de încredere. Avea o faţă serioasă, ca a unui buldog, pe care, cînd ajunge bătrîn, stăpînii îl aşază la fereastră să se bucure de soare, bineînţeles pe o stradă lăturalnică. Era un negustor ieşit la pensie, cum se mai găseau pe vremuri în vechea Pestă. Avea o rentă anuală şi o avere fixă. De treburile negustoreşti se mai ocupa doar într-atîta, că uneori, după o matură chibzuinţă, se înviora şi se lăuda în gura mare că s-a retras din cariera negustorească, la timpul cel mai potrivit. Fusese comersant de lapte, şi la vremea povestirii noastre nu-şi mai putea nimeni clădi case la Pesta din afaceri cu lapte.

încă dacă ne uităm mai atent la brăţara de la încheietura mîinii domnului, pe care, atunci cînd domnul îşi ridica braţul, zornăiau felurite jujuuri, suveniruri, ţarţamuri aparent nefolositoare ; dacă privim lanţul scurt ce-i ieşea din jiletca albă, de modă veche, aşa-numitul lanţ ofiţeresc, la capătul căruia atîrnau de asemenea felurite suveniruri, ca şi cum de fapt membrul „Amicilor

11 — Ultima ţigări „La .Calul Bălan" 211

de Vineri[1]*, domnul Lapte, s-ar fi ocupat toată viaţa numai cu colecţionarea acestor mărunţişuri, — fără să vrem ne gîndim că negustorul retras la pensie cu care stăm (sau şedem) faţă în faţă nu e un fitecine. In afară de trifoiul presat într-un cub de sticlă, mai atîrnau deasupra jiletcii albe un taler cu Sfîntul Gheorghe, un ursuleţ, un cîine şi o pisică de aur, un cui aurit, apoi un ac de cusut, o ancoră şi un magnet înfipte într-o plăcuţă de aur, un cap de vulpe cu ochi de rubin, o cruciuliţă, un ineluş, un mic con de brad din aur, o căniţă atît de măruntă, încît nu s-ar fi putut bea nici măcar un licăr de rouă din ea. Printre suveniruri se afla şi o casetă de aur cît o cutie de chibrituri, în care domnul Lapte păstra desigur un lucru secret, cutiuţa care desigur va fi deschisă numai după moartea sa de o mînă ce habar n-are despre lucrul acela tainic : o fotografie, o şuviţă de păr sau o măsea, lucruri pe care oamenii obişnuiesc să le păstreze în mici casete de aur pînă păşesc pe cealaltă lume.

Bineînţeles, nici inelul cu pecete din piatră de carneol nu lipsea dintre ţarţamurile înşirate pe lanţul de ceas ; însă în piatră erau săpate litere de modă veche, gotice, pe care azi nu le mai ştia citi nimeni.

Iar în seara asta, în timp ce făcu să zornăie mărunţele obiecte-talisman la masa „Amicilor de Vineri", onorabilul domn îşi puse mîna stingă pe gura paharului umplut cu vin roşu de Burgundia, de parcă ar fi făcut un legămînt că nu se va atinge de băutură pînă nu-şi va încheia povestirea.

(Pentru liniştirea cititorului, vom spune din capul locului că în consens cu regulamentele „Amicilor de Vineri", domnul Lapte era pregătit în prealabil să înfăţişeze povestea — deci, orice intervenţie sceptică sau orice zîmbet cinic nu l-ar fi atins.)

*

— Strada Profetului se află în spatele bisericii Sfînta Tereza; face parte din străzile răcoroase, visătoare din vechea Pestă, cînd proprietarii mai aveau dreptul să-şi ridice case şi fără aprobarea magistratului, începu membrul mult onorat al „Amicilor de Vineri** în atenţia

unanimă. în zona aceea, în umbra turnului stăruie un fel de aer vetust, o curăţenie, o răcoare plăcută, care le amintea trecătorilor că nu se cuvine să strigi, să te iei la trîntă, să chiui, să asmuţi un cîine asupra altuia, să întăriţi pe doi oameni încăieraţi, să dai cu bastonul în grilajul de fier de pe geamurile şi uşile prăvăliilor... Şi nici alte treburi de felul ăsţa nu se petreceau pe Strada Profetului pe vremea mea. Şi totuşi, ori de cîte ori aveam drum pe acolo, răsuceam şi de trei ori în palmă colţul de lup, pe Sfinţişorul Antal şi toate cele obiecte mici, făcătoare de minuni, care înainte de război îi ajutaseră de atîtea ori pe budapestani. De fapt, pe strada aceea locuia un mare duşman al meu, căruia nu-i ştiam sigur nici numele, nici făptura, ba nici măcar sexul, putea fi la fel de bine ori bărbat, ori femeie. Acest duşman trimitea asupra mea toate peripeţiile ce mă ajungeau acolo în Strada Profetului.

De obicei, tocmai cînd vroiam eu să traversez acea stradă se iveau gonind atelajele pompierilor. în cîteva secunde caii pompierilor m-ar fi călcat în picioare, pentru că bineînţeles mi se puneau nişte cîrcei ticăloşi în picioare. Niciodată nu mi-am amintit cum am ajuns pe celălalt trotuar. Pentru ca acolo să mă ia în primire alte peripeţii. De sub o poartă rece şi întunecoasă tocmai atunci ţîşnea, căutîndu-şi salvarea, un hoţ, urmărit de toţi locatarii imobilului. Hoţul o ştergea iepureşte, iar locatarii mă călcau în picioare. Făceam cunoştinţă cu îmbrîncelile portarilor, cu palmele unor bucătărese trupeşe, cu copii ţipînd, care alergînd după hoţ dădeau buluc peste mine, mă doborau, ba uneori chiar eram bănuit că hoţul mi-a dat mie obiectele furate.

Exact în acelaşi timp cînd aveam eu treabă pe Strada Profetului, cuiva îi dădea prin cap să-şi ude florile înşirate la geam în glastre, şi îmi turna o parte din apă în cap, de parcă s-ar fi gîndit şi la mine. Pe acoperişul casei meşterii ţiglari se căţărau tocmai cînd treceam eu pe acolo şi ţiglarii îi făceau atenţi pe pietoni strigînd, însă, fireşte, abia după ce azvîrleau felurite spărturi de pe acoperiş.

Iar ferestrele de subsol se deschideau tocmai cînd ajungeam în dreptul lor, pentru ca de acolo, dinăuntru,

să pot auzi certuri de familie, ca şi cum eu aş fi dus lipsă de aşa ceva. Zadarnic le făceam semne oamenilor să închidă fereastra. Nu. Ei ţineau morţiş ca şi alţii să tragă învăţăminte din cearta lor, drept care se aşterneau şi mai temeinic pe treabă.

...Deşi, cum am mai amintit şi adineauri, altminteri era una dintre cele mai liniştite străzi din capitală. De pildă, nu asmuţeau niciodată una asupra alteia potăile mici scoase la plimbare.

*

— M-ar putea întreba vreunul ce căutam atunci în strada aceea, unde duşmanul meu ascuns după perdelele unei ferestre îmi azvîrlea pe cap atîtea belele ? Nici eu n-aş şti la repezeală să dau un răspuns, căci de atunci toate acele fenomene adverse au dispărut de mult. Poate că dacă treceam mereu pe acea stradă cînd aveam ceva treburi prin zonă, o făceam numai pentru a proba pînă cînd va mai ţine forţa duşmanului meu, împotriva căruia trebuia să mă apăr cu mici obiecte, cu talismane îndelung încercate, cu felurite descîntece. Toate obiectele mele mici, făcătoare de minuni, le-am plimbat pe lanţul de ceas şi pe brăţară în Strada Profetului, şi pe lîngă astea, fireşte şi acele obiecte veritabile pe care le purtăm sub haiină fără să se vadă... Dar nu şi nu, zadarnică a fost orice încercare. N-am putut evita nici măcar cea mai măruntă nenorocire, aceea de a-mi sparge ochelarii pe strada cu pricina, fără de care nu-mi văd nici măcar vîrful nasului. Mi se spărgeau ochelarii tocmai cînd mă pregăteam să merg la Administraţia Financiară, unde trebuie să căşti bine ochii.

Au trecut ani, s-au scurs alţii în şir, dar supărarea duşmanului meu din Strada Profetului nu s-a potolit. Am încercat să trimit în locul meu alţi oameni, cunoscuţi sau prieteni de-ai mei, în strada ostilă. S-au întors zîmbind. Nu li se întîmpla nimic rău, nici măcar nu le trecea prin faţă vreo pisică neagră.

Pîină cînd o dată, cînd s-a nimerit să am timp mai mult, am hotărît să ia-u la rînd cutiile cu listele locatarilor de pe Strada Profetului, pentru a afla numele duş-

manului meu. însă pe parcurs am renunţat şi la acest plan, pentru că, vezi bine, adversarii de genul ăsta, necunoscuţi, nu locuiesc niciodată sub adevăratul lor nume. Se ascund mai abitir decît şerpii veninoşi.

Dar am trecut pe-acolo şi, în haine de împrumut, eram aproape de nerecunoscut. M-am îmbrăcat în haine de temnicer, pentru a-i stîmi duşmanului meu respectul. Atunci, şi mai şi, fie că pica o vază de flori de sus, fie că mă pomeneam buşit în picioare de o femeie bătrână, rostogolită pe trotuarul alunecos. Dar ce ţoale care mai de care mai deosebite n-am pus pe mine, cum **se** nimerea, — o dată am străbătut strada îmbrăcat în **gaci** şi cămaşă ţărănească, doar-doar oi afla în felul ăsta ceva. M-am pomenit făcut ciuciulete de o zămîrcă puturoasă azvârlită de la etaj, fără a putea fi descoperit făptaşul. Am schimbat paltonul cu un cunoscut de-al meu, un birjar, şi m-am urcat aşa, în bunda lui mare, cu miros de cal, pe capră, să studiez strada. Şi deodată mă pomenesc că mîrţoaga mea o ia la goană înnebunită, cu mine cu tot, şi nu s-a oprit pînă-n strada Andrâssy de parcă i-ar fi băgat cineva iască aprinsă în ureche.

Aşa mi-am irosit cîţiva ani bunişori din viaţă : certat cu Strada Profetului, ba chiar purtîndu-ne ură, **fără a** descoperi taina, care fireşte mă incita din ce în ce **mai** mult.

Apoi, înitr-o zi, cînd paşii m-au purtat iar într-acolo, m-am întîlnit faţă în faţă cu un alai de nuntă, care se îndrepta spre biserica Sfînta Tereza, pentru a săvîrşi fericita ceremonie. Nu e cine ştie ce mare lucru să întâlneşti şi altădată prin preajma bisericii astfel de oameni zîmbitori, însă eu, ţinînd seama de firea mea, am **evitat** întotdeauna grupurile de oameni veseli, fără griji, **ce** par fericiţi. N-am izbutit să înţeleg niciodată cum **poate** fi omul fericit fie şi o clipă, cînd îl pîndesc atîtea nenorociri şi tot soiul de grozăvii în lumea asta zbuciumată. Cine rîde tare, rămîne cu gura căscată. Cine dansează, îşi rupe piciorul. Cine bea, se îmbată şi ajunge **de** rîsul lumii. Cine merge la nunţi, mai devreme sau **mai** tîrziu se însoară şi el, iar asta absolut de prisos.

Dar, cum vă spuneam, în ziua aia m-am amestecat

fără voia mea cu nuntaşii ce dănţuiau. Nu m-au întrebat nici cine sînt, nici ce sînt, al cui oi fi, dacă-s din partea mirelui, sau sînt unchiul miresei... M-au primit între ei foarte fericiţi, m-au tîrît cu ei în biserică şi după ceremonie, aşa cum e obiceiul, au dat mina şi cu mine, urîndu-mi noroc, şi m-au onorat şi pe mine femeile cu sărutările lor ca-ntre rude, apoi le-am sărutat şi eu ca între rude pe soţioare şi pe fete... Şi în ziua aceea, în timp ce înaintam chiar în mijlocul alaiului de nuntă, nu mi s-a întîmplat nimic neplăcut. E clar că duşmanul meu m-a confundat, nu m-a căutat printre oamenii fericiţi.

(1928]

SPIŢERIŢA

ÎN VREMEA ACEEA MA ATRAGEA OA un făcut numai Nordul; doream să călătoresc pe spaţii largi, cu faţa roşie ca paprica, prin cit mai multe **orăşele** vechi, adormite, unde liniştea oamenilor era tulburată vizibil pînă şi de sunetele şi clinchetele unor sănii **străine** ce treceau prin piaţa medievală. Aşa am ajuns în X, cu trei-patru sute de ani în urmă în timp, într-<un **han** din care gazda nu se uitase de ani în şir pe geam afară, ştiind că, oricum, tot nu se opreşte nici un călător **în** faţa crîşmei. Cum călătoream incognito, m-am **prezentat** pe numele unui grof. Dar prea puţin îi interesase **ches**tia asta.

„Ei, grofule, mi-am spus în sinea mea, ce ai de jind să faci în oraşul ăsta ?“

Pe-atunci încă nu mă plictiseam niciodată, pentru mine lîncezeala sau orgoliul erau treburi necunoscute, îmi plăcea viaţa pînă şi pe poduri, de unde nu poţi vedea decît scurgerea apei.

Proprietarii hanului „La surorile blajine*[1] erau patru femei.

Dintre cele patru, două — părînd surori gemene — conduceau treburile ce ţineau de odăile de locuit, din care pricină umblau în rochii frumoase, lungi, negre, făceau cu plăcere tot ce avea de făcut o fată în casă, şi rămăseseră fecioare, spre a putea fi mereu sprintene şi proaspete. Pe una o chema Emilia — numai în Nord se numesc aşa aceste fete în casă — şi era melancolică

precum o creangă de chipru păstrată undeva în amintirea cuiva.

— Recunosc, a fost un soldat. Avea drum spre Lehia, dacă nu m-a minţit, dar nu s-a mai întors niciodată, mi-a zis Emilia cînd după scurtul meu popas pe acolo m-am arătat curios să aflu visele femeilor din partea locului. Se numea Vladimir, domnule, dacă te interesează.

După ce Emilia m-a iniţiat cu drăgălăşenie şi îngăduinţă în taina ei, în speranţa că- voi avea de spus o vorbă despre dispărutul Vladimlir, am făcut cunoştinţă cu sora ei geamănă, Helen, care s-a arătat de asemenea binevoitoare să-l distreze cu poveştile ei pe un domn ce se plictisea.

— Eu m-am amestecat în treburi mai încurcate, îmi spuse Helen, după ce-o convinsesem că-şi plasează în loc bun taina. Omul meu a fost un coşar, care-a plecat de aici în America, că aici sînt prea mulţi coşari. Oszkăr nu vroia să înveţe altă meserie, era de părere că după maică-sa şi taică-său nu poate fi nici el decît tot coşar. A plecat în America. Spune-mi, domnule, un coşar are viitor în America ?

— întrebarea e, dacă-ţi sosesc sau nu scrisori din America ?

In loc de răspuns, Helen şi-a vîrît mîna în sîn şi mi-a arătat o scrisoare cu timbru american. La care am liniştit-o, spunîndu-i că un coşar poate trăi oriunde în lumea asta, de vreme ce pretutindeni există coşuri.

După ce am izbutit să cîştig în acest fel încrederea celor două surori, am purces să văd de treburile de la parterul hanului. Aşa cum am arătat din capul locului, bucătăria şi circiuma se aflau în grija celorlalte două surori. Astea însă erau femei măritate, care firește se pricepeau mai bine decît fetele mari la gospodărirea banului. Insă prin voia sorţii, amîndouă rămăseseră văduve încă de tinere. Bărbatul Georginei murise la o vînătoare de urşi, iar soţul Junonei a înnebunit brusc într-o zi, a plecat de acasă şi nici că s-a mai întors

vreodată.

— Mare blestem, domnule, că sîntem atît de aproape de graniţă, mi-a zis Juno cînd s-a apucat să-mi povestească mai .pe larg cazul. Ajunge să faci un pas, că te şi pomeneşti în altă ţară. Alte oraşe, alte fete. Nu-i adevărat că. lumea e peste tot la fel. Sînt şi case mai vesele decît casa noastră. Soţul meu s-a plictisit şi-a plecat. Ce pot face eu, o biată femeie, împotriva voinţei unui bărbat !

Tot atunci mi-a relatat şi Georgina, că, oricum, n-ar mai nimeri un bărbat atît de curajos cum era vînătorul de urai, aşa că nici prin gînd nu-i trece să se mai mărite. Hangiţele, spre deosebire de fecioarele de sus, erau muieri bine legate, zdravene, sub care se zguduiau scîndurile duşumelelor cînd mergeau. Mai ales Juno îşi lua tare avînt cînd păşea, pentru că avea asupra ei taşca cu bani. Mai-mai că se azvîrlea ca pe o pîine mare cînd umbla printre muşterii să facă socotelile cu creta şi tăbliţa de ardezie. Cînd şi cînd tăbliţa scîrţîia sub degetele ei, la care Juno arunca o privire încruntată asupra oaspetelui, a dirigintelui de poştă, a cărăuşului, a funcţionarului, care datorită ocupaţiei lor erau şi oameni de circiumă. Uneori trecea strada şi spiţerul să-şi bea paharul de bere, şi vorbea despre muribunzi ca despre nişte cunoscuţi de-ai lui de care abia se despărţise în spiţerie. Era un om serios şi vorbea foarte convingător despre faptul că la primăvară hangiţele ar trebui să facă o popicărie care le-ar sălta simţitor afacerile şi ar spori deverul.

Mă aflam cam de trei zile la han, deşi trăsesem acolo arătîndu-mi intenţia de a pleca foarte curînd, aşa că femeile îmi puteau încredinţa liniştite secretele lor, cum se obişnuieşte faţă de un astfel de străin pe care n-o să-l mai vadă niciodată. Oaspetele le va scrie cîndva cu degetul înmuiat în vin numele pe o masă de circiumă şi întîmplarea se va încheia pentru totdeauna.

Un vagabond aflat în trecere poate avea mai mult credit la hangiţe chiar şi decît organistul din plasă, deşi

organistul holba de ani de zile ochii după gleznele zvelte ale Junonei şi îi făgăduia că cea mai apropiată compoziţie i-o va dedica ei. Ei nu, las' să rămînă organismul acolo la masa aia de colţ pe care şi-o rezervase de ani de zile !

La fel stăm şi cu dirigintele poştei, un domn cu mustaţă destul de schimbătoare, care visa mereu o popi- cărie pe care ar vrea s-o facă la capătul clădirii hanului. Dar hangiţele nici măcar nu-l ascultau pe diriginjte, ţinînd ele la cinstea lor, care iute se ştirbeşte într-un orăşel mic, unde orice cuvinţel are importanţă.

Vă puteţi aşadar imagina deruta femeilor cînd au văzut că-mi prelungesc zi cu zi vizita ce-o anunţasem scurtă. Au început să mi se adreseze cu „dumneavoastră*[4] şi să se teamă de mine, că eventual am să profit de tainele ce mi le încredinţaseră. Şi tare mult ar fi dorit să nu fi existat acele ceasuri de confidenţe. Ce mai vrea aici călătorul ăsta suspect, care cu graba lui, cu repezeala lui de om străin, le-a furat săruturile mai iute decît oricare altul din partea locului, care aşteaptă de ani de zile fără speranţă ? Ce mai vrea aici flăcăul ăsta ciudat, care a început să se intereseze acum de la clien- ţii cîrciumii de viaţa lor de familie, de nevestele lor şi cînd se îmbată unii reuşeşte să-i facă a vorbi despre secretele lor de acasă, despre obiceiurile nevestelor şi fiicelor lor, dacă merg la biserică sau nu, despre capriciile acestora ?

Mai ales dirigintele poştei nu putea fi nevinovat de aceste treburi şi povestiri, căci, vezi bine, călătorul îi arătase din capul locului atîta stimă, de parcă ar fi vorbit cu cel mai de seamă cetăţean al orăşelului.

— Diriginţii de poştă ştiu tot, de fapt ei sînt ca prefecţii — confidenţii guvernului. Au întotdeauna ochii deschişi şi află pînă şi cel mai tainic gînd, i-am zis dirigintelui de poştă, care într-adevăr mi-a povestit nişte cazuri din viaţa societăţii locale.

A doua zi, cînd clopotul răsună în întuneric, pentru a chema la liturghia din zori pe dreptcredincioasele din orăşel, am sărit şi eu în picioare pentru a le studia la

liturghie pe femeile despre care îmi vorbise cu o seară în urmă dirigintele poştei, moţăind lîngă un vin negru foarte greu, puterea ursului. Mă interesa în special soaţa spiţerului, al cărui bărbat îşi numise dugheana „La coroana leşească", aici, în Nord, iar despre spiţeriţă **era** ştiut că e sufletul fiecărei mişcări sociale. Crescuse la mînăstire şi le ţinea cont prietenelor ei dacă merg cu regularitatea la liturghia din zori. Pînă şi numele îi **suna** fermecător :o chema Cecilia. Ce uşor poate fi **asociat** acestui nume cuvîntul sfîntă 1

„Cecilia", repetam în sinea mea cînd străbăteam piaţa prin ninsoarea deasă, drept în direcţia unde se zărea lumi nînd uşa bisericii. Afară, aerul avea deja un miros matinal, dar înăuntru, în naosul bisericii, stăruia încă un aer greu, somnoros, aproape încătuşat, ca şi oum vizitatorii şi-ar fi adus din paturi visele abia destrămate. Chiar şi luminările din altar se luptau cu frigul şi visele, scoţînd flăcări mari ori de cîte ori sosea un nou vizitator. în băncile negre de lemn, bărbaţii şi femeile, înfofoliţi în bunde, blănuri, marame, de semănau cu tot atîtea boccele mari, arătau ca şi cum s-ar fi aflat de pe acum pe lumea cealaltă, unde vor şedea mereu cam aşa, spre a ispăşi pentru visele uşuratice din viaţa lor.

Am mers. în vîrful picioarelor printre bănci, am înaintat de-a lungul primului şir pe lîngă o femeie în blană şi cu pălărioară ce stătea acolo în genunchi, şi inima mea a simţit că ea trebuie să fie spiţeriţă.

După cit mi-am putut da seama, era o femeie blondă, şi anume un blond-cendre. Cecilia avea o gură bună, sănătoasă, destul de mare, potrivită şi pentru a consuma heringi cu ceapă şi, eventual, pentru a goli după aceea un pahar cu bere. Şi nasul îi era câmos şi destul de mare pentru a simţi tot soiul de mirosuri în viaţa asta. Ochii îi erau cenuşii, dar aveau o strălucire ca şi cum ar fi fost permanent lustruiţi de un gînd. Cecilia părea o veritabilă cetăţeană cu miros de pîine de casă şi dulceaţă. Trebuie să fie o soaţă, aducătoare de bucurie o astfel de femeie, care observă pînă şi cele mai uşoare

arome din mîncare, dar are şi o poftă teribilă, de-i place tot şi şterge farfuria după ce mănîncă.

Plin de cucernicie, pe care mi-am arătat-o îngenunchind în faţa soaţei spiţerului, deodată am auzit în jurul meu un zgomot uşor. In jurul meu se rotea un năsturel, mai precis un mic nasture de palton de blană, oare venise Dumnezeu ştie cum la mine în vizită.

Nu mi-a fost greu să stabilesc al oui e nasturele, cînd după terminarea liturghiei am zărit-o pe spiţerîţă căutînd ceva pe dalele de piatră ale bisericii. M-am apropiat de ea politicos şi i-am întins nasturele pe oare-l găsisem. Şi în acelaşi timp m-am prezentat.

— Vă mulţumesc, a rostit pe un ton care pe atunci, după atîtea dezamăgiri şi înşelări, mai degrabă îmi lega inima. Nasturele e într-adevăr al meu. Ar fi trebuit să scriu pentru altul la Locse, că în oraşul nostru nu se găseşte un nasture la fel. De altfel, soţul meu mi-a vorbit nu o dată despre dumneavoastră, de cînd aţi venit în oraşul nostru. Călătoriţi într-adevăr din cauze atît de romantice, cum i-aţi povestit soţului meu ?

Nu mai ţin minte ce i-am spus spiţeriţei despre motivul călătoriei mele, din care cauză am considerat că e mai bine să mă despart la uşa bisericii de femeia pe care o cunoscusem.

— Aştept un curier de la Pesta, i-am spus simplu, în timp ce păşeam spre han prin zăpada proaspăt căzută.

Cecilia mergea pe cealaltă parte a pieţei şi pe ascuns mă uitam cînd şi cînd după statura ei potrivită de înălţime, care şi în privinţa asta exemplifica ordinea solidă, burgheză.

La prînz, amicul meu spiţerul a sosit la han zîmbitor, îmbujorat, aproape încins. M-a îmbrăţişat cum se obişnuieşte în provincie, şi mi-a aşternut pe faţă o pupătură zgomotoasă.

— Amice, prietene, sufleţelul meu, puiuţule, nici nu mi-ai spus pînă acum că eşti un om bisericos, evlavios ! Bineînţeles, pentru asta-i de vină aerul de circiumă, că aşa-i omul : îi place să uite de treburile sufletului. Dar cum s-ar putea vorbi aici de religie ? Nevastă-mea mi-a

spus că tu ai fost cel mai avîntat în rugăciuni. Nu trebuie să te ruşinezi de credinţă, dragă prietene.

în timp ce minunatul meu prieten, spiţerul de plasă, îşi manifesta astfel efuziunile, Georgina, care diriguia cînciuma, ieşi pe neaşteptate din bucătărie şi trecu pe lingă masa noastră ou priviri neastâmpărate, ca de vrăjit şerpi, şi deloc promiţătoare a bine. Mai ales eu nu aveam cum să confund privirile ei, doar eram versat în problemele femeieşti. Mi-a pierit glasul, cu toate că aş fi dorit să vorbim cit de mult despre Cecilia. însă eram sigur că dacă voi mai rămîne mult în han, pînă la urmă am să fiu otrăvit. Drept care am plecat. De teama conflictelor muiereşti.

Asta e povestea spiţeriţei.

(1928)

NEGUSTORIE DE VINURI

SZLANKAMENKA EMILIA ERA VESTITÂ printre altele că-i făcea pe bărbaţi să îmbrace vestoane cu capetele mînecilor cusute, astfel că nu-şi puteau scoate mîinile din mîneci nici cu forţa.

Eh, frumos îţi sade ! exclama Szlankamenka Emilia rîzînd cu poftă cînd izbutea să-i ajute pe bărbaţi a îmbrăca astfel de vestoane şi cînd aceia vroiau să o şteargă la repezeală pentru a comite alte infamii (căci, după părerea Emiliei, bărbaţilor nu le umblă mintea decît la atentate îndreptate împotriva femeilor. „Nici nu-i bărbat, cine nu-i aşa !“ zicea Emilia cu melancolie.) Fireşte, Szlankamenka, o femeie de origine italiană, caire stabi- lindu-se în preajma Balatonului, pe dealul Kisors, purcese a se ocupa serios de negustoria cu vinuri, nu cosea pe ascuns doar vestoanele, paltoanele, pardesiile personale ale bărbaţilor, aşadar Szlankameka cosea şi mîne- cile unor vestoane pe care le dădea împrumut unor oaspeţi în afară de orice bănuială, pentru ca oaspetele să se simtă cît mai comod. Avea de pildă un halat turcesc, albastru-cenuşiu, lung pînă la genunchi, cu flori roşii, care, prin felul cum era croit, se potrivea propriu-zis la orice statură bărbătească, la mijloc trebuia legat cu şnur de perdele şi emana din el un miros aromitor de fum de ţigară, ca şi cum în acest halat bărbaţii ar fi fumat numai tutun virgin şi viaţa li s-ar fi părut liniştită ca o noapte cu lună lîngă oglinda unui lac. Uneori Szlan-

kamenka cosea şi mînecile acestui halat făcut pentru o nevinovată zăbavă în cerdac sau o tolăneală pe o canapea răcoroasă de piele, astfel că domnul aflat ca la el acasă, în halat, se pomenea deodată că nu poate face nimic cu mîinile.

— Mai demult, cînd eram lipsită de experienţă şi proastă, mă mulţumeam să trag un sac peste picioarele bărbaţilor, un sac pentru picioare, din acelea care se poartă iarna în sanie, spuse cu blîndă melancolie Szlankamenka. Ii puneam pe bărbaţi să-şi dea cuvîntul de onoare că nu-şi dau jos sacul, dar n-a existat bărbat să se ţină de cuvînt.

Nu e de mirare, aşadar, că Piricsi, care era un bărbat întotdeauna dichisit, de parcă ar fi venit chiar în acel sfert de ceas de la un bal costumat, îmbrăcase şi el halatul vrăjit, după ce îşi plasase minciuna că de ani de zile cea mai fierbinte dorinţă a sa era s-o cunoască personal pe Emilia, despre ale cărei virtuţi auzise pînă şi dincolo de Tisa. După propria mărturisire, Piricsi era negustor, se ocupa de cumpărări şi vînzări, căci „viaţa asta maghiară coruptă[14] nu mai permitea ca omul să-şi trăiască frumos, cavalereşte anii ce i-au fost hărăziţi.

— N-am decît patruzeci de ani şi am măritat fete preţ de un milion de forinţi, fără a-mi da însă prin cap să mă însor şi eu, povesti în timpul discuţiei Piricsi, pentru a deschide şi o fereastră mai largă spre lumea sufletului său.

— Şi tot aşa doreşti să trăieşti şi în continuare ? întrebă Szlankamenka în acea amiază însorită de iarnă, cînd Piricsi se hazardase să facă afirmaţia de mai sus. (Poate că acest tip cu mustăţi lungi, care înainte de a-şi pomăda mustaţa înfigea beţe de chibrit în spicul mustăţii, pentru ca după îndepărtarea acestora în locul beţelor să vîre nişte cîrlige mărunte, aşadar, poate că acest tip ar fi tras de timp cel puţin pînă la asfinţit. Dar nu ; el minţea pînă şi la prlnz, în plină strălucire a soarelui !)

— Aşa doreşti să trăieşti şi în continuare ? întrebă cu perfidă afabilitate Emilia, şi peste cîteva minute îl puse pe Piricsi să se vîre în halat, ale cărui mîneci erau cusute. Piricsi, după un vechi obicei al acelor bărbaţi

care în afară de înjunghiere, împuşcare cu pistolul, jurăminte false, blesteme, sugrumări, considerau o simplă drăgălăşenie pînă şi un halat cu mînecile cusute, strigă rizind:

— Să fiu spînzurat, dacă e nevoie vreodată să ispăşesc în acest chip pentru dragostea unei femei ! înţeleg că damele au tras după mine cînd am vrut s-o şterg călare, dair o robie ca asta n-a mai fost inventată poate nici de la amazoane încoace !

Cu un zîmbet cochet pe buzele făcute pentru sărut (de pe care sunau plăcut şi înjurăturile haiduceşti în urechile unor femei), cu privirea sa vicleană ce descheia şireturi şi jupoane, privire pe care poeţii o numesc răscolitoare de suflete, cu mustaţa-i pomădată ca un atelier de frizerie, cu câteva ciupituri de vărsat de culoarea unei pipe din spumă de mare, cu faţa sa arogantă, pe care după mărturisirile sale o acoperiseră mai multe sărutări femeieşti decît cele depuse pe stolele confesionalelor, cu buna lui dispoziţie diabolică, — Piricsi şedea aşadar cu mîinile dispărute în mînecile cusute, înfundat adine înţr-un fotoliu, de parcă nu s-ar fi simţit niciodată mai bine ca în captivitatea Szlankamenkăi.

— Păi, atunci vorbeşte-mi ceva despre femeile pe care le-ai măritat, deşi le-ai fi putut păstra şi pentru dumneata, nu ? aruncă întrebarea în acea zi de iarnă Szlankamenka Emilia, pe acel deal cu vii de la Kisors, unde locuia singură într-o căsuţă veche de vară în care băgase şi cîteva sobe de tuci, ţinea cîini şi-o puşcă, iar invitaţiile la bal la Tapolca le folosea cel mult pentru a astupa cu ele crăpăturile dintre seîndurile odăii mici. Povesteşte-mi şi ceva lucruri sincere, domnule Piricsi, pînă să trecem la vînzarea vinului, pentru care de fapt m-ai căutat. Dacă eşti un adevărat negustor de vinuri şi nu un pungaş, un spărgător, un trişor sau ucigaş, atunci o să-mi răspunzi sincer. Dacă totuşi te va duce mintea la rele, atunci am să-i scriu pe tabla de ardezie bătrînului meu paznic de vie, care-i surd, să-i cheme pe jandarmii din Tapolca.

— Cred că, oricum, ăsta va fi sfîrşitul cîntecului, pentru că pînă acum nici un negustor de vinuri n-a

plecat de aici, de la domnia-ta, fără cătuşe. Ori şi-a lăsat aici inima, ori punga, răspunse încet Piricsi, pentru că în general cunoştea cum să se poarte cu femeile. Mi-au spus la Tapolca să am grijă de mine înainte de a pleca la negustoreasa de vinuri, a cărei minte o stimează tot jurul Balatonului. Le-am răspuns că mie, oricum, mi-e totuna, de vreme ce mi-e scris să mor ucis în bătaie. întrebarea e doar : cînd şi unde ? Iar dacă tot trebuie să mor, cel puţin să mar din dragoste.

— Ai răspuns bine, spuse Emilia, dar vinul meu de Badacsony, acela de trei ani, tot nu ţi-l dau la preţul pe care mi l-ai oferit.

— Nici eu nu l-aş da în locul domniei-tale. Mai bine l-aş vărsa în Balaton, decît să ajungă bunătate de vin în mîna unui arîşmar bun de spînzurat, că tot îl falsifică acolo. Dacă timp de un an nu şi-ar vinde nimeni vinul în Ungaria, apoi altfel ar sta de vorbă cumpărătorii. Mărturisesc că eu de fapt n-am venit prin părţile astea să cumpăr vin. Dar-ar piatra-n negustorie, mi-ar plăcea să beau o dată şi-un vin pe cinste, din cel ce nu saltă la preţ. Ce pot fura, ce pot cîştiga, ce pot înşela de pe uima vinului ? Dracu să ia tot negoţul cu vin, aş vrea să mai trăiesc şi pentru dragoste, că azi-mîine am patruzeci de ani şi de fapt cea mai frumoasă lume a unei femei am văzut-o numai atunci cînd am măritat-o. Ehei, doamnă Emilia, de cîte ori n-am vrut să-l dau la o parte pe logodnic, pentru a mă aşeza eu în locul lui în faţa altarului ! Nu există carieră mai fericită decît cea de mijlocitor de căsătorii. M-am născut cu o inimă simţitoare, mă simţeam nefericit pe întreaga viaţă cînd uneam pe o femeie de-a mea cu un bărbat. Nu m-am dus la nici o nuntă. Trăiam la marginea oraşului, într-un fel de cîrciumioară, în apropiere de fierărie, unde auzeam bufnetele ciocanelor. Aşa îmi loveau şi inima, ca pe fierift neştiutor. Dar hai să las treburile astea delicate. Care-i ultimul preţ la vinul ăla de doi ani, de Badacsony ?

Deşi se ocupa nu de ieri, de azi cu negoţul de vinuri, Szlankamenka Emilia rămase multă vreme îngîndurată, privind în gol.

— Cît ai oferit ultima dată ? întrebă apoi, ca şi cum

ar fi uitat demult.

Piricsi, care îşi păstra bărbăţia, gravitatea, sîngele rece pînă şi în halat, se uită la Emilia cu nişte priviri ce parcă cereau scuze.

— Ca să-mi închei povestea vieţii : am fost un mijlocitor de căsnicii atît de lipsit de noroc, încît le măritam întotdeauna tocmai pe femeile de care eram şi eu îndrăgostit şi mă preocupa soarta lor. înainte de nuntă îmi luam adio de la ele, ne juram dragoste veşnică, ne respectam fidelitatea, ne scriam în seciret, am'grijă de viitorul lor, primesc să fiu naş, de văduve mă îngrijesc mai de departe, de orfani mă ocup să fie educaţi. In multe părţi se roagă nişte suflete pentru mine ! M-aş mira să nu ne putem înţelege la preţ în privinţa acelui vin !

Acum, Emilia căzu şi mai mult pe gînduri auzind cuvintele negustorului de vinuri. Apoi, ca şi cum ar fi primit un semn în cugetările ei, rosti aşa :

— O să ne înţelegem cumva asupra unui preţ, doar văd că am de-a face cu un om de bună-credinţă. Dar ce-o să facem cu livrarea, cu transportul, cu trenul, cu actele de livrare ?

— Astea lasă-le în seama mea, spuse Piricsi şi cu ajutorul Emiliei îşi scoase halatul. Dacă doreşti, te şi mărit, cu toate că mi se rupe inima.

Că multe chichiţe mai are şi negustoria de vinuri 1

(1929)

BOALA UNGUREASCĂ

LOCUIAU DOI FRAŢI ÎN MOD. ŞI MAI exact doi gemeni — chiar dacă n-ar crede vreunul că mai există şi azi oameni atît de rari. Unul dintre gemeni, Ubul, îşi petrecea viaţa rîzînd, plin de speranţe, într-o dispoziţie angelică ; nu exista zi atît de cenuşie încît el să nu irîdă măcar de cîteva ori, de se cutremurau toate în jurul său. Rîdea cu hohote pînă şi atunci cînd i se agăţa un pinten de celălalt. Era un om de o bună dispoziţie înfricoşătoare. Nu exista mamă să fi născut un făt atît de trist încît să-l fi putut indispune. Se pornea întotdeauna pe rîs cu atîta avînt,, de parcă atunci s-ar fi apucat să rîdă pentru prima oară în viaţă. Şi cu toate acestea nu se îngrăşase. Era un domn cumsecade, foarte săritor, care în registrul populaţiei era consemnat ca moşier în Modul Sărac.

Pentru că pe cele două maluri ale Tisei se aflau două sate Mod : Modul Bogat şi Modul Sărac, cum se nimereşte des pe cursul Tisei de Sus, unde satele se iubeau şi de la distanţă. Peste Tisa, în Modul Bogat, locuia fratele geamăn al lui Ubul, un oarecare Ulrik, pe care părinţii îl botezaseră aşa, pentru a nu se nimeri pînă hăt departe vreun copil cu nume asemănător. Bătrînii săi fuseseră oameni suciţi. Le plăcea să se distingă cu orice chip din societatea aceea de toate zilele care înfăţişa cîndva poporul maghiar. Ulrik era un locuitor înstărit şi ar fi fost şi el moşier, dacă s-ar fi putut ocupa de ceva în afară de boala sa. Era un bolnav pasionat. îşi achiziţionase sumedenie de cărţi, pînă şi cărţi de vise,

din care putea citi despre boli. Dar cunoştea şi rugăciunile speciale pentru bolnavi, căci pe lingă cunoştinţele sale medicale, mai era şi om dreptcredincios. La urma urmei, tot Bunul Dumnezeu e cel mai bun medic, poate trata orice boală, dintre care la casa lui Ulrik se găseau de regulă patru soiuri. Bolile curente erau cele de inimă, plămîni, stomac şi de ficat. Insă cînd uneori obosea o vreme în lupta sa cu medicamentele şi aparent se însănătoşea, îndată se instala o nouă boală în locul celei vechi. Aşa, de pildă, aşteptau în rezervă rinichii, migrenele, înţepeneala gîtului, şchiopătatul. Uneori îl dureau şi unghiile picioarelor, încît Ulrik nu s-ar fi atins de ele nici pentru toate comorile pămîntului. Iar cînd nu mai era nici un alt bai, Ulrik începea să se sufoce în somn şi se mira teribil că a doua zi se trezea şi că mai avea putere să coboare din pat.

— N-am murit azi-noapte, îi transmitea fratelui său geamăn, Ubul, în Modul Sărac, cu barcagiul opincar care făcea pe poştaşul între cei doi fraţi.

Ubul îi răspundea cu o linişte vrednică de invidiat :

— Bizuie-te pe prorocia ţigăncii, frate Rik. Ţiganca ţi-a prorocit că vei muri din pricina unei femei frumoase. Şi anume, că vei muri izbit în moalele capului.

*

După toate acestea, cititorul va fi înclinat să creadă că în 'Mod nu se poate întîmpla nimic ce ar meirita să fie consemnat: Ubul rîdea mereu (pînă şi de faptul că motanul tărcat al vecinei a furat carnea din bucătăria găzdoaiei sale, came pe care găzdoaia tot o pusese deoparte pentru a o şterpeli de la el, de la Ubul). Ulrik îşi urmărea bolile, din pricina cărora stătea lungit zile întregi în pat sau pe canapea, pentru a putea studia toate exact (peste zi bea vin şi-şi nota separat la al cîtelea pahair, la ce soi de vin, în ce împrejurări îl asalta de obicei o boală sau alta, de pildă că unghiile picioarelor începeau să i se înroşească, să i se încingă şi să-l doară cînd bea vin de Mâriapocs) ; aşa-numitele probleme universale, care îndeobşte interesau omenirea, nu-i amuzau suficient pe fraţii gemeni. Deşi în realitate îi amuzau, dar pe fiecare în felul său.

— Ce-ai face dumneata în locul lui Kossuth Lajos §§§§§ ****** ? îi întrebase pe o foiţă de hîrtie Ubul pe fratele său geamăn, atunci cînd Kossuth Lajos fusese grav bolnav la Torino.

Fratele geamăn întorsese foiţa şi-i scrisese pe dosul ei :

— Mi-aş pune lipitori pe spinare, dă lipitorile sug sîngele stricat.

Ubul îi răspunsese :

— Nefericitule ! E vorba de o chestiune naţională, nu de o boală trecătoare ! Nu există boli pe lume, decît numai dacă şi le doreşte omul.

Apoi îşi scriseseră despre altă problemă de mare interes 3

— Ce-ai face în locul lui Farkas Menyhert, care a devalizat loteria mică din Timişoara ?

— I-aş chema la patul meu de bolnav pe doctorii lui Franz Joseph, că doctorii ăştia trebuie să se priceapă la prelungirea vieţii

Sau alt schimb de scrisori :

— Ce-ai face dacă ai avea bani cît Rotschild ?

— I-aş face pe toţi jidani în Ungaria, căci pentru banii mei toţi sînt jidani, răspunsese Ulrik.

— Eh, se vede că se îndreaptă starea bătrînului, spusese Ubul rîzînd cu poftă cînd preluase de la poştaş ultima misivă. începe să gîndească inteligent! Pînă la uirmă parcă văd că se însoară.

Pentru că gemenii erau bineînţeles holtei şi anume din motivul că nici unul nu vroia să facă el „primul pas“. Ubul cel sănătos zicea aşa :

— Rămîn numai eu cu grijile mele, cu necazurile, să văd numai eu cum mi se prăpădeşte picul de avere, căci alt muritor, fie şi cea mai bună femeie, n-ar putea rîde împreună cu mine de farsele vieţii. Mă răstorn cu faţa-n sus şi gata balul. E nebun omul pe care-l interesează

---

§§§§§ Om politic şi publicist maghiar (1802—1894), unul dintre conducătorii Revoluţiei antihabsburgice din 1848—1849 din Ungaria.

****** Aluzie la vîrsta înaintată a lui Franz Joseph (1830—1916), împărat al Austriei (1848—1916) şi rege al Ungariei (1867—1916).

cum va fi înmormîntat.

Pe celălalt mal al rîului bolnavul Ulrik socotea aşa :

— E foarte adevărat că uneori ar fi bună o femeie potrivită, cu care să poţi discuta despre feluritele boli trupeşti ce-l năpădesc adesea pe om. Dar nu există pe lume femeie atît de bună, încît să accepte în loc de un om, fie şi cea mai mică boală. Dacă-i vorba doar de un fleac de ameţeală, despre care ştiu destul de sigur că încă nu înseamnă chiar moartea, ci doar o stare proastă trecătoare, doar un mic semnal dintre atîtea multe, doar un măirunt prilej de a ne pune pe gînduri să avem, grijă ce facem cu focul, cu apa, cu eforturile, cu veselia, cu călătoriile, cu bătutul cîrciumii, cu cămeşuţele, cu planurile de viitor, cu insomniile, cu mircurea şi sîmbăta, cu cizmele strimte, cu pălăria nouă, cu pomada de mustăţi, cu patimile prea mari şi pasiunile moştenite din străbuni ; — dacă ar fi vorba doar de un mic condiment ce semnalează cum se răcesc, amestecă, îngreţoşează, ghemuiesc, răscolesc, ameţesc într-o clipă toate în interiorul omului — cînd propria inimă ne va ajunge un duşman mai mare decît cei mai mari duşmani, fiind în stare să şi muşte — cînd stomacul nostru răsfăţat porneşte un război încrîncenat împotriva noastră şi aproape că refuză toate acele drăgălăşenii cu care l-am distrat în viaţa noastră, cînd bucatele bune, vinurile bune, dulciurile înghiţite cu potfă încep a ameţi pe intestinele noastre, — nici atunci nu există femeie care să primească fie şi cea mai mică indispoziţie în locul nostru.

*

Da, însă bărbaţii îşi pot face orice legămînt, istoria a clătinat pînă şi cele mai puternice caractere : zarurile lui Ulrik şi Ubul au fost aruncate şi anume din clipa cînd Csapo Gizella s-a întors pe meleagurile Tisei de Sus, pentru a continua aici să aducă fericirea în familiile boiereşti. Csapo Gizella aparţinea de altfel acelor femei de la sfîrşitul veacului care se înrudeau cu toate familiile boiereşti cît de cît bune de ceva. Cum ? In ce • fel ? însăşi Csapo Gizella îşi descoperise această ştiinţă numai atunci cînd taică-său plecase în America luînd cu el banii orfanilor. Fireşte, luase şi zestrea Gizellei. De

atunci; fata rămasă singură locuia pe la rudele ei. Aici o jumătăţică de an, acolo un Crăciun, ici-colo cîte un Paşte. Acum se întorsese tocmai din Dunăntul, după ce pusese ordine în gospodăria unchiului ei parohul. Această fetişcană harnică, cinstită, sănătoasă, era o mană cerească oriunde punea piciorul. Acolo unde se muta Csapo Gizella, nu mai putea fi nici un necaz, cel mult să fugă vechile slujnice în cele patru vînturi.

— Of, îl ucideţi pe omul ăsta ! spuse cînd cercetă cu atenţie gospodăria lui Ulrik, cel ocupat cu feluritele-i boli.

Azvîrli la gunoi sticluţele de medicamente negre, înspăimîntătoare, căci Gizella îşi purta peste tot farmacia ei de casă. Luă fotoliul şi canapeaua în care tocmai zăcea Ulrik beteag de inimă, le aşeză în grădină sub un copac mare şi îi porunci lui Ulrik să nu mai cuteze a se atinge nici de puls, nici de ceas.

— Păi, atunci ce să fac ? întrebă Ulrik, din moment ce distracţiile sale constau tocmai în treburile mai sus amintite.

— Piriveşt,e-ţi întîi piciorul stîng, apoi piciorul drept, că dacă picioarele încep să ţi se umfle, nu mai mă pun chezaşă pentru nimic.

— Ştiu. Atunci sînt terminat. Dar măcar pînă atunci ce pot face ?

— Gîndeşte-te că tot al doilea om din Ungaria e bolnav de inimă. Unul într-un fel, celălalt altminteri. Nu poate fi altfel într-o ţară unde oamenii nu ţin posturile, umblă şi primăvara în bundă, fac foc în odăi şi în luna mai, fumează ziua-noaptea, mănîncă cele mai grase părţi din came, li-e de-ajuns o singură notă pentru a se îndrăgosti de slujnica cea desculţă, întir-o ţară unde suferă oamenii de-a binelea pentru o casieriţă de la oraş, beau vinul (cînd nu se mai poate altfel) cu ochii închişi, îşi bat mereu capul să rîdă cu poftă de ceva, le place să cotrobăie cu mîinile în locuri murdare, calcă cu picioarele pînă şi în noroiul cel mai adînc dacă acesta se află sub fereastra unei fete frumoase, înjură cu glas tare pentru că asta îi bucură sufleteşte, ciţesc gazeta pentru a se consola cu bucuria maliţioasă pentru slăbiciunile altor oameni, asmuţesc un cîine asupra altuia, lipesc cu

ceară barba cantorului de masa la care bea (Ulrik dădu din cap aprobator, căci nu se simţea inculpat în acest caz), orbesc bufniţa, leagă coji de nucă de cozile pisicilor străine, bătrînelor le spun cotoroanţe, nu admiră pozele atîrnate pe perete decît dacă şed la taifas în odăiţa din fund, nu urcă în pod decît dacă urcă scara în faţa lor o femeie grasă, la piaţă cumpără grătar numai de la femei balaoacheşe, deşi ştiu că e un adevărat pericol, sînt încredinţaţi că şi-au îndeplinit îndatoririle zilnice dacă duminică îşi pomădează mustaţa, dacă uneori doboară nouă popice dintr-o singură lovitură (Ulrik dădu iar din cap, el nu doborîse niciodată nouă dintr-o lovitură), dacă pun purgative în vinul ţiganilor muzicanţi, dacă la tîrgurile mari din capitala comitatului le apucă de mînă sau de fund pe tutungiţe, dacă iama ajung teferi acasă de la o onomastică, dacă nu le lipseşte nici un nasture de la jiletcă, dacă pot lovi cu bîta un cîine, dacă au plîns zdravăn unde nu i-a putut vedea nimeni, dacă în vis şi-au vărsat tot amarul ce-i roade, dacă o dată cu lăsarea întunericului se pot refugia în pat din faţa tuturor pericolelor ce le dau tîrcoale casei. Nici nu se poate altfel într-o ţară în care oamenii suferă de secole întregi ! (Acum dădu şi mai tare din cap Ulrik).

Csapo Gizella îşi rosti cuvîntarea dintr-o suflare, pregătită fiind evident pentru această expunere ; vorbi fără emoţie, fără mînie, fără reproş, ca un om care, oricum, s-a lămurit de inutilitatea vieţii.

Insă Ulrik bolnavul privea doar maliţios în gol.

— Ştiu ce vorbesc cînd afirm că noi bărbaţii sîntem plini de hibe.

Şi chiar în acea zi îi trimise scrisoare fratelui cel sănătos :

— Ce-ai face dacă stăpîna casei dumitale ar fi Csapâ Gizella ?

Ubul îi răspunse îndată :

— Mi-aş face testamentul !

— Nici gînd, scrise pe dosul foii de hîrtie bolnavul. Şi simţi că starea i s-a mai uşurat după ce luase hotă- rîrea să accepte lupta cu Csapo Gizella. O astfel de infirmieră îi trebuia lui, căreia să-i poată dovedi că n-a greşit

nicicînd împotriva curei prescrise. Dar că tot nu se poate vindeca.

CUM TREBUIE SĂ CĂLĂTOREŞTI

BINEÎNŢELES, ŞI ACEASTA ÎNTÎMplare bizară s-a petrecut tot cu Ulrik — cînd, vroind el să se lecuiască de feluritele-i boli (vreo şapte), în cele din urmă se hotărî să-şi părăsească pentru o bucată de vreme conacul de la ţară, să-şi întrerupă corespondenţa cu doctorii, şi să lase deoparte cărţile medicale vechi şi moderne, după caire voia să-şi vindece inima, stomacul, plămînii, ficatul, rinichii, picioarele umflate şi cheful tot mai subţire, nu atît din motive de economie, cîb pentru că se credea mai deştept decît medicii.

Dar hai să-i lăsăm acum această obsesie domnului Ulrik, să rămînem la puls, pentru a cărui măsurare exactă îşi comandase un ceas de aur în Elveţia, cum nu avea nimeni în tot ţinutul, ba nici pe toată Tisa de Sus, pentru că aici pînă şi cei mai la modă domni aveau cel mult ceasuri de buzunar cu lanţ scurt, „ofiţeresc", pe care nu-i cine ştie ce pagubă să le piarzi la vînătoare (cu toate că e greu să pierzi un astfel de ceas). I-l adusese cineva din Elveţia, de la Glasshiitte, şi îl ţinea într-o husă din piele de căprioară, nu-l scăpase niciodată în lavoarul cu apă, nu-l izbise de pămînt, căci numai aşa „garanta" fabricantul din Elveţia că ceasul cel scump îşi va face mereu datoria. (Mai arată şi ungurii umblaţi prin America nişte ceasuri de buzunar cu care poţi sparge şi nuci, dar Ulrik n-a jinduit niciodată să meargă în America, în schimb avea grijă de ceasul său elveţian ca de ochii din cap.) Ajunsese o adevărată idee fixă, că va

trăi cît timp va funcţiona ceasul... Iar, într-o zi, ceasul de buzunar i s-a oprit. Şi aproape în aceeaşi clipă lui Ulrik, moşierul de pe Tisa, i se opriră bătăile inimii.

— Zadarnic e ceasul, zadarnică orice ştiinţă, zadarnic m-a botezat tata cu numele rar de Ulirik, pentru a nu mă ajunge o moarte banală, ca pe alde Jănos, Mihăly, Pista ! strigă Ulrik înainte de a-l părăsi definitiv viaţa, pe care în secret o iubea, ca pe orice sau pe oricine cu care te poţi tocmi.

Numai că, uite, se afla în preajmă găzdoaia lui, căreia i se încredinţase încă de trei ani, gîndind el că numai astfel o va putea ţine în frîu pe această Csapo Gizella, fără de care limba de tras cizmele, papucii ascunşi sub pat, şi bătăturile ce prevesteau că vine vremea rece erau pentru el un adevărat blestem... Şi sosi în grabă şi „Flegman[1]* (cel poreclit aşa pentru că era flegmatic) — secretarul, infirmierul, cîinele său, directorul bunurilor sale, unicul său om care după fiecare discuţie îl sfătuia pe domnul Ulrik să se arunce în Tisa, că aşa se rezolvă situaţia în care domnul Ulrik a ajuns datorită încăpăţînării sale, şi pe care domnul Ulrik îl alunga în fiecare zi cu puşca de vînătoare din casă, ba adesea mai şi trăgea după el, cînd alicele pentru vrăbii nu-l mai puteau ajunge din urmă pe „slujbaşul particular*[1], cum îşi spunea Flegman dîndu-şi aere — aşadar sosi şi „F“, cel alungat abia ieri, şi împreună cu Csapo Gizella îl scuturară bine pe onorabilul domn, întorcîndu-l la viaţă.

— Copii, trebuie să călătoresc în Elveţia, să-i pot arunca fabricantului ăluia în cap ceapa asta de aur ce nu mai e bună de nimic ! zise domnul Ulrik cînd se întoarse de pe lumea cealaltă.

Stăpîna gospodăriei şi directorul bunurilor sale se priviră unul pe altul. în general se urau, domnul Ulrik socotind că, din punctul de vedere al felului său de a trăi, aşa e mai bine, drept care organiza minunate certuri între ei. căci nimeni nu izbutea să asmuţă slugile una împotriva alteia ca acest boier grav bolnav, care în fiecare seară visa că de cum se lasă noaptea Flegman se întoarce şi aduce cu el coţofenele moarte pe care le atinseseră alicele sale în loc să fi nimerit călcîiele lui

Flegman, — sau că apare Csapo Gizella în dormitorul său, pentru a-l pofti să vină din Tiszantul lingă patul său pe Csinderski. un notar de ţară din lumea veche, demis din slujbă, care mai încercase o dată s-o mărite pe Csapo Gizella cu stăpînul ei. (Noroc că izbutise să găsească gîtlejul lui Csinderski şi să-l îmblînzească cu cîteva sticle de vin din beciurile de „stat“, căci aceşti notari fatali iubesc tot ce provine din tezaurul unguresc).

— Planul de călătorie e firesc, eu însumi ţi-am recomandat de mult domniei-tale să mai schimbi aerul, rosti acum Flegman, în timp ce cîntărea ceasul de aur şi îl răsucea în palmă clătinînd din cap.

— Eu am să pregătesc pentru drum ceva de-ale gurii, că numai beţivii şi comis-voiajorii intră în restaurantele căilor ferate. Cel puţin un domn nu poate fi imaginat pe tren fără friptură preparată de acasă, zise Csapo Gizella.

— După cum nici o doamnă adevărată fără lucru de mînă, care poate fi făcut ziua-noaptea, nu ? adăugă Flegman.

— Chiar aşa, există asemenea ocupaţii, răspunse Csapo Gizella. Oriunde poţi broda pe un tulle negru rar, pînă şi în anticameră la Franz Joseph.

Flegman :

— Ba mie-mi plac mai mult, broderiile mari, de pus pe piane, că după ele poate avea călătorul şi-un oarecare folos, dacă s-ar ivi vreo schimbare bruscă de vreme, însă acum putem face excepţie de la regulile obişnuite de călătorie, de vreme ce e vorba de o treabă a domniei-tale. Am văzut aici într-o comună învecinată, la jidov, o hîrtie din aceea pe care o folosesc cei mai de lux măcelari din Pesta la împachetat marfa. Asta-i la modă acum, nu şerveţelele ! Să nu se observe chiar de la prima gară că sînţem de la ţară, ca ţăranii care îşi cară la Pesta în geamantan afumături, borcane cu compot, castraveţi muraţi şi ciuşti, pîine coaptă în casă, ba pînă şi scobitori, de parcă la Pesta nu s-ar putea găsi. Azi, nici plosca nu mai e la modă.

— Trebuie să-ţi iei domnia-ta o sticlă cu cafea, zise Csapo Gizella. Că nu poţi găsi în orice staţie apă bună

de băut, cum găseşti de pildă la Piispokladány, unde e fîntînă arteziană.

Flegman se gîndi dacă merită să răspundă la vorba asta femeiască, dar pînă la urmă, din stimă faţă de starea sănătăţii onorabilului domn, îi răspunse totuşi.

— Ştiu, cucoană, vrei să zici că ţi-ar crăpa obrazul dacă l-am trimite la drum pe domnia-sa cu plosca, cum l-au trimis pe notarul din Peleske. Dar se găsesc destule lucruri folositoare „aici în vecini", din astea care-s la modă. Cafea caldă, perie de haine, pieptene, săpun, limbă de pantofi, foarfeci de tăiat unghiile, periuţă de dinţi, sticle mici cu medicamente şi toate cele necesare unui călător, care încap într-o taşcă de piele. Am să aduc o taşcă din asta „din vecini".

— Cu peria de haine nu mă pot hrăni, vorbi acum şi domnul Ulrik încă muribund. Ba umpleţi-mi plosca lui bunicu-meu cu vin din partea locului. Cel mult înfăşuraţi în şerveţele nişte pahare mici, delicate, pentru a nu trebui să mă ruşinez în cupeul trenului. Nu-mi pasă, pot fi ele cît de mici, ca acelea pentru gustatul vinului, cată să sorbi doar cîte-o gură, să ţină mai mult, omul deştept scoate un fluierat, plescăie din limbă, mormăie, clatină din cap sau fredonează cînd consumă conţinutul unor pahare din astea, ca nu cumva tovarăşii săi de drum să creadă că îşi bea vinul cu sorbituri mici din zgîrcenie... Şi-apoi, sînt gări unde-ţi poţi umple plosca.

Flegman :

— De pildă la Ocsa, unde pe vremea mea se vindea un vin bun, de se oprea călătorul din drum. Mai precis la Grossinger, care era vestit pentru faptul că-l cîntărea nevastă-sa, aşa bătrînă cum era, înainte de a-l lăsa să plece la Pesta. Şi îl cîntărea şi cînd se întorcea de la Pesta. Era o persoană geloasă. A dracului de geloasă, întări Flegman.

— Eh, să nu ne certăm, — spuse acum domnul Ulrik, înviatul din morţi, —, haideţi cu mine la Pesta, unde vreau să-mi potrivesc ceasul. Nu mi-ar plăcea să ajung în situaţia lui Grossinger, dracu să-l ia pe cel care-a născocit cîntarele ! Păi, nu-i totuna pentru un boier ca mine dacă mai place femeilor sau nu ?

La care Flegman îşi roti curios privirile prin odaie, ca şi cum ar fi căutat un străin căruia i-ar fi fost adresate cuvintele domnului Ulrik. Un străin pe care domnul Ulrik ar vrea eventual să-l facă fericit. Ca pe atîţia auditori ai săi în decursul vieţii... Apoi Flegman se văzu nevoit să rostească cu jumătate glas, însă inteligibil : **— Cu** cine vorbeşte bătrînul ? Poate cu tat-su ? — în timp ce Csapo Gizella începu să lăcrimeze. Şi declară că acum recunoaşte : nu are treabă cu domnul din Dunăntul (cu acel oarecare şi des amintit Radics Kazimir), care mai degrabă a dispus să fie transportat la spitalul din Veszprem, decît să răsplătească bunătatea lui Csapo Gizella.

— Bine, dar în fond ce-ai fi făcut cu Kazimir ? întrebă domnul Ulrik, care auzise foarte multe despre înaintaşul său din Dunăntul.

— N-am crezut că e capabil să moară fără mine, cînd nimeni nu s-a purtat cu el atît de frumos ca mine ! răspunse Gizella.

Evident, nici domnul Ulrik nu l-ar fi crezut în stare de aşa ceva pe Radics Kazimir, care ascultase nopţi întregi povestea vieţii extravagantului domn din Vărpalota, căruia femeile îi povesteau despre obiceiurile foştilor soţi, moravurile, dorinţele, însuşirile lor bune şi rele...

— Apoi pe mine nu mă cheamă Kazimir, totuşi cu mine veţi veni la Pesta ! spuse Ulrik ridicîndu-se în şezut. Nu e expoziţie pe ţară, nici zi de Sfîntul Ştefan, nu-i concurs de făcut plăcinte, nici măcar de tras cu funia, totuşi, veniţi amîndoi cu mine, chiar dacă nu vreau decît să-mi dau ceasul de aur la reparat. Făceţi-vă bagajele, pregătiţi-vă cum poftiţi, nu-mi pasă chiar dacă vreţi să vizitaţi fotograful din Pesta, eu nu doresc decît să am pace în jurul meu măcar în puţinul timp ce-mi mai rămîne de trăit.

înainte ca domnul Ulrik, cu un picior încă în groapă, să-şi fi rostit următoarea cuvîntare-program, practicul Flegman luă măsuri ca să fie chemat îndată „din vecini'[4] Irinyi, care pe vremuri fusese şef de gară la Szolnok, şi astfel se pricepea cel mai bine cum se călătoreşte cu trenul la mari depărtări.

— Dacă omul vrea să-şi aleagă traseul normal, trebuie să consulte un specialist, zise Flegman şi şeful de gară pensionar şezu toată ziua lingă patul domnului Ulrik, pentru a pune la punct toate amănuntele voiajului pe calea ferată. Avea acest Irinyi o mustaţă deasă, roşie de atîtea ceţuri, îngheţuri, nopţi reci petrecute pe afară din pricina întîrzierii unor trenuri. însă îndată ce veni vorba de mersul trenurilor se simţi iar el însuşi, în timp ce Flegman, aşezat la masă, „consemna în scris“ toate sfaturile pe care le dădea feroviarul de pe vremuri.

— Văd că vreţi cu tot dinadinsul să călătoriţi noaptea, cu trenul personal, deşi aşa pierdeţi acel „ţabletto[41], pe care-l serveau pe vremea mea chelnerii pe la prînz la mine la Szolnok, şi zău că merita să călătoreşti numai pentru el ! Doar pentru un forint de argint îţi aduceau în tren o mîncare de nu mai simţeai foamea pînă lâ Puspokladăny ! Aveau supele alea servite în ceşti şi fripturile alea un gust ciudat, gîdilător, care bineînţeles eirau proaspăt preparate, parcă văd cum sosea de la Hatvan sau Cegled, sau mai ştiu eu de unde (că mie nu-mi prea plăcea să călătoresc) telegrama conductorului, că trenul personal e aşteptat de atîtea şi atîtea porţii de „tabletto“. Am cunoscut odată pe un director de fabrică de maşini de cusut, care îşi comanda din toate porţie dublă. Ba uneori comanda să i se prepare pe loc şi un şniţelaş natur, „cu o lămîie întreagă lîngă el“, atunci cînd tirenul sosea în gara mea fără întîrziere, aşa că aveam cincisprezece minute în cap. Directorul ăsta îmi făcea semn cu paharul de bere proaspăt scoasă de la butoi, şi-mi spunea că tare bine ar fi să existe mai mulţi şefi de gară ca mine în Ungaria. Fireşte eu aduceam vorba de şeful din Săto- ralyaujhely, care nu lăsa să plece nici măcar trenul ce mergea spre graniţă, aşadar nici trenul internaţional, pînă nu se convingea personal că fiecare călător a servit prîn- zul. Cine ştie ce-i mai aşteaptă pe călători după ce trec graniţa ? ! Şi toate laudele le îndreptam spre el. Dar directorul fabricii de maşini de cusut îmi răspundea din geamul trenului că-i pare foarte rău, dar acum avea treabă nu la Ujhely, ci la Miskolc. „Eh, amice — îi

strigam — atunci nu-l uita pe Vidacs Jancsi, şeful de gară de acolo, ăla aranjează cu multă plăcere toate conflictele cavalereşti ivite între călători pe parcurs ! E cel cel mai bun martor de dueluri din toată Ungaria !“

...Iată ce plăcut îi vorbea domnului Ulrik şeful de gară pensionar adus „din vecini**, în timp ce Flegman, ţinînd în faţă un caiet pe care-l adusese de undeva special cu acest scop, nota tot ce era de ştiut. Cînd şi cînd, îşi răscolea cu plaivasul tîmplăresc mustăţile şi îl îmbia pe binevoitorul şef, pe buzele căruia parcă mai stăruia ceara roşie, să bea din păhărelul zvelt, verzui din faţa sa.

— Asta-i pregătirea necesară pentru călătorie, zise şeful după ce gustă iar din conţinutul paharului. Să luăm cît mai puţine bagaje cu noi. Iar sticluţele astea, încap şi-o duzină în buzunarele bundei. Ferească-l Dumnezeu pe călătorul care-şi ia pe drum nişte cufere ce trebuie să le predai la biroul de transporturi-marfă. La orice transbordare ai bătaie de cap. Ţi le azvîrlă de colo-colo nişte hamali pe care nici măcar nu şt,ii cum îi cheamă pe numele mic. Aici nu te mai poate ajuta nici şeful gării. Nemernicii ăştia nu-s buni decît să joace duminică după masă popice la popicăria gării. Credemă, Ulrik — îi spuse pe bună dreptate şeful —, eu nu mi-aş depune niciodată cuferele la vagonul de marfă ! Funcţionarii de la transporturi-marfă sînt cei mai înrăiţi jucători de cărţi, mulţi bani trec prin mîinile lor !

Aşa vorbi şeful de gară de pe vremuri şi mai cercetă o dată cu privirea sticluţele, pe care după părerea sa pînă „şi Domnul-Dumnezeu** le-a făcut pentru folosul călătorilor. Numai că trebuie avut grijă ca aceste sticluţe minunate să nu fie umplute undeva cu apă din puţurile gărilor, — că încă de pe vremea lui (a lui Irinyi) se dădea cu carbol, se văruia, se stropea, se făcea curat pe peroanele căilor ferate, în sălile de aşteptare, mai cu seamă cînd se zvonea că ar bîntui holera... Un şef de gară trebuia să ştie tot, doar veştile erau aduse zilnic de conductorii ce veneau ori plecau, chiar dacă ziarele nu scriau nimic despre epidemii, manevre militare şi alte „secrete de stat**. Căci un şef de gară de pe vremuri nu se afla pe lumea asta doar pentru a saluta îmbrăcat în

pantaloni bine călcaţi şi cu mustaţa pomădată pe acele cuconiţe curioase care se zgîiau pe ferestrele trenurilor şi uneori nu-l uitau cu anii pe şeful de gară. „Eram siliţi să dăm cu carbol împotriva holerei[41], spuse Irinyi. Şi tot din acest motiv nu-şi amintea ca vreun alt şef de gară, fie din Piispokladány, fie din Szolnok, ba chiar şi şeful gării „Kossuth Ferenc[44] din Cegled să fi gustat cîndva din puţurile gărilor, altminteri lăudate de-a lungul şi de-a latul ţării, şi-apoi nici Zsigmond, celebrul inginer, n-a gustat din fîntînile arteziene, deşi el forase cele mai bune fîntîni din Ungaria.

— Aşa stăteam oarecum şi noi cu apele noastre, cu fîntînile noastre, doar le salutam, ca pe femeile frumoase.

— Dair tot nu mi-ai spus încă, amice Irinyi, cum trebuie să călătorim pentru ca un om ca mine, un călător aşezat ca mine să nu aibă necazuri cu holera, cu bătăuşii, cu felurite chestiuni cavalereşti, cu puţurile cu apă rea, sau cu gropile cu var ?

— Călătoria nu poate fi învăţată după carte, pînă şi marele Stanley a trebuit să voiajeze personal în Africa, pentru a putea cerceta în amănunt totul, răspunse fostul şef de gară.

*

— Şi-acum, — rosti domnul Ulrik —, după ce domnul specialist în călătorii, mult stimatul Irinyi, a binevoit să-şi spună părerea despre călătoria pe care vrem s-o facem, vă rog să-mi spuneţi şi voi părerea voastră — se răsuci spre slugile sale, spre găzdoaia sa Csapo Gizella şi spre „Flegman^-ul său, domnul Ulrik, încă nehotărît. Eu personal n-am mai pus piciorul într-un tren de mai bine de zece ani, pentru că o dată m-au chemat să joc popice într-o gară de cale ferată, de-am jucat o săptămînă în şir fără oprire şi de atunci mi se trag toate beteşugurile.

— In nici un caz nu e voie de jucat popice, nici măcar la Godollo, unde pe vremuri era cea mai bună popicărie din ţară, construită iniţial cu aprobarea lui Eranz Josef, mergeau acolo să joace popice şi slujbaşii dome-

niilor regale, rosti şeful de gară de pe vremuri.

Flegman, cel mai important sfetnic al domnului Ulrik, vru o clipă să se lase pradă reveriilor legate de amintirea popicăriilor, dar apoi renunţă dînd din mînă :

— Ai dreptate domnia-ta, azi nu mai merită să joci popice, nu se mai joacă pe bani „Krigsparti“-urile cel mult pe bere la butoi, dracu mai are chef să asude de dragul cîrciumarului.

Fostul şef de gară frunzărea îngîndurat mersul trenurilor.

— Pe vremea mea trenul personal staţiona cam patru, cinci ore la Miskolc, fie că mergea la Kassa, fie la Pesta. Erau călători care preferau trenul de noapte tocmai pentru că puteau întrerupe călătoria plictisitoare cu o petrecere plăcută. Restaurantul era luminat permanent cînd personalul sosea după miezul nopţii. Iarna, oaspeţii soseau în toiul pomenii porcului, dar şi vara începeau a rostogoli îndată butoaiele de bere, le dădeau cep la miezul nopţii, aşa ceva nu vedeai în toată ţara decît la Miskolc ! Se adunau acolo şi grupurile vesele din cîrciumile oraşului şi absolut sigur întîlneai un cunoscut. Era vestită o călătorie la Miskolc prin faptul că trebuia să treci măcar de două ori peste Zsolca, adăugă Irinyi.

— Nu merită să treci de două ori peste Zsolca, zise Csapo Gizella, bănuind că ochii lui Flegman au scăpărat scîntei cînd a auzit de Miskolc. (Uneori Flegman zadarnic încerca să-şi ascundă simţămintele.)

— Dar la fel poţi vedea de două ori din cupeul trenului turla dublă a mînăstirii din Măriabesnyo cînd trenul ocoleşte ţinutul pe acolo, rosti şeful de gară, pentru a nu se da bătut din pricina gării din Miskolc. Nu zic să coborîţi neapărat la Măriabesnyo, eu unul n-am fost acolo decît de pelerinaj, că nu găseşti loc de dormit nici pe argint curat, dar omul poate dormi în jurul mănăstirii în iarbă, acolo sub cerul liber poate ceti deasupra creştetului stelele bolţii de august şi septembrie, să asculte răsuflarea femeilor, fetelor şi să cu-

- Partide de luptă (din lb. germ.), aici în sensul de

partide crîncene.
gete la dragostea ce-l chinuie, şi împotriva căreia îşi caută leac la pelerinajul de la mînăstiire. Că aşa-i omul, odată-l păleşte dragostea cînd se culcă în iarbă, zise Irinyi. Fireşte, în septembrie.

— Eh, pînă atunci mai e mult, — răspunse Csapo Gizella — nu trebuie grăbit timpul, fiecare lucru la vremea lui. De altfel nu-i recomandabil ca domnia-sa domnul Ulrik să doarmă-n iarbă udă de rouă, dacă ţine la sănătate, asta o poate face şi aici acasă, în grădină.

Fostul şef de gară privi puţin jignit că pînă şi la cea mai nevinovată propunere i se găsesc observaţii de către unii; începu să-şi încheie nasturii vestonului şi se uită melancolic la mersul trenurilor, ca într-un caiet de amintiri :

— Noi, feroviarii, călătoream întotdeauna altfel, mai practic decît civilii. Ştiam cu ce viteză merge trenul şi mai ştiam aproximativ în ce gară pe cine vom vedea cu banderola de serviciu pe braţ. îl salutam pe şeful de gară de pe vremuri, îi lăsam vorbă prin macagiu cînd şeful se nimerea să nu fie tocmai atunci la gară, cînd avea treabă prin oraş sau încă nu terminase cu bărbieritul, ceea ce rar se întîmpla. Şi zău, cînd auzeam veşti bune pe fereastra cupeului, de pildă un botez, o nuntă sau o onomastică, apoi nu stăteam mult pe gînduri şi coboram, că noi călătoream cu bagaje puţine. Niciodată nu era nevoie ca din pricina asta să opreşti mai mult trenul, coboram din el irepede şi la timp. Fie în Maramureş, fie în Fiizesabony. Ascultă ! exclamă pe neaşteptate plin de însufleţire fostul şef de gară apueîn- du-l pe Ulrik de braţ. N-ar fi mai bine ca în loc să-ţi duci ceasul la ceasornicar la Pesta, să-l duci la un inginer de căi ferate din Maramureş, care ştie să repare orice fel de ceas ? Adevărat, nu-l poţi găsi pe inginerul ăsta decît cu mare greutate, cu mocăniţa, că locuieşte sus între munţi, dar în jos tîrtîneaţa merge mai repede. Şi-apoi poţi vedea şi ursul în zmeuriş, iar inginerii de căi ferate se adună întotdeauna oricît de departe cînd se aduce un ceas la reparat. Ascultă, mă ! strigă cu însufleţire domnul Irinyi. Te asigur că dacă-ţi încre-

dinţezi ceasul inginerului ăluia, nu te întorci acasă fără nevastă !

Domnul Ulrik răsuci şi pe faţă şi pe dos sfaturile fostului şef de gară şi răspunse cu viclenie :

— Apoi tocmai de asta nu cutez să plec de acasă, că mi-e teamă să nu mă însoare mai ştiu eu cine pe undeva...

MUZICA DIN TURN

A EXISTAT ŞI AŞA CEVA ÎN ACEA insulă unde am locuit scurtă vreme...

Tumul avea un foişor circular, noaptea în foişor puteau fi văzute spirite, luna privea prin geamurile sparte ale morilor din Ujpest şi în foişorul turnului, pe partea dinspre Obuda, apărea făptura regelui Richard al III-lea, în umbră, neagră, dar fantomatică, ştiut fiind că această insulă va fi veşnic plină de fantome, orice-ar zice unul sau altul. Luna se ridica, iar în foişorul turnului apărea Richard, îşi rotea privirile asupra insulei şi dădea ocol în tăcere turnului.

în acelaşi timp, la picioarele turnului se afla o circiumă din care la miezul nopţii erau azvîrliţi afară muşteriii. Cîrciumarul era iubitor de ordine, la cîntatul cocoşilor îi plăcea să fie în pat, căci altminteri se scula nevastă-sa, o muiere subţire-n glezne dar îmbelşugată-n piept, pe care parcă şi soarta o născuse mumă bună de alăptat precum şi soaţă multaprigă şi aspră. Cîrciumairu- lui nu-i plăcea ca muierea să-i vină peste cap la miezul nopţii, devenise teribil de gelos, se uita bănuitor pînă şi la flaşnetarul ce şedea ghemuit într-un colţ şi în special ameninţa cu pumnul spre fantoma ce umbla în foişorul turnului, deoarece întotdeauna pe la miezul nopţii cîrciumarul, altminteri bun la suflet, gîndea în sinea să că nevastă-sa se scula de dragul fantomei şi mai devreme sau mai tîrziu se va căţăra pînă sus în foişor la fantomă.

— Nu, fraţilor, nu ! le răspunse în ceasul miezului de noapte cîrciumarul voinic chefliilor, care erau în stare că cînte pînă şi cîntece nemţeşti, numai să-l bine dispună pe cîrciumar. Nu vreau să am conflicte cu poliţia. Din cauza şpriţurilor voastre, ăştia mă tîrăsc la chestură, îmi bat ferestrele în cuie, şi-mi fuge nevasta. Duceţi-vă frumuşel acasă, dragii mei prieteni, şi zicînd acestea, cîrciumarul zăvori uşa, cum fac toţi cîrciumarii de secole întregi cînd muşteriii încep să discute de ce nu au măcar o slujnică s-o salte puţintel pe masă.

Aşadar, muşteriii plecară, şi o vreme nu se mai auziră din beznă decît vorbele lor batjocoritoare ce-l încărcau cu tot felul de bănuieli pe cîrciumarul cel urîcios, şi în cele din urmă hotărîră să-l trimită pe unul înapoi, care să ciocăne la geamurile dormitorului şi s-o roage pe crîşmăriţă, născută Rozsakerti Ilona, ca noaptea asta să-l bată neapărat pe bărbat-su cînd o vrea să se culce. Pentru o treabă ca asta îl desemnau de obicei pe Flandriai, un tînăr slab, ciolănos, cu cap smochinit şi priviri de trişor, care ziua trecea în tot oraşul drept cel mai mare ticălos (poate pentru că-şi bărbierea faţa), dar noaptea era necesar ca un cîine.

Flandriai se întoarse aşadar fără să ezite la circiuma ale cărei ferestre se întunecau rînd pe rînd, şi ciocăni în fereastra pe jumătate închisă, ce părea a aştepta un semn în spatele cîrciumii.

— Ilonka ! rosti Flandriai cu un glas de parcă ar fi vrut să intre în rai.

— Lasă-mă în pace ! răspunse Ilonka dintre pernele ei. Acuşi soseşte bărbatu-meu, mai are doar de mestecat vinul de mîine şi să-i adauge nişte boască.

Flandriai o ameninţă astfel din geam :

— Pînă la urmă tot îl bagă la răcoare pe falsificatorul ăla bătrîn, că s-au săturat de jaful pe care-l face ! Dar ar fi păcat de dumneata, Ilonka, să te ofileşti aici cu anii dumitale tineri, cu frumuseţea, sănătatea, drăgălăşenia şi inima dumitale caldă, cu sufletul dumitale exaltat, aici, în dormitoral cîrciumii. Faci cea mai mare greşeală împotriva dumitale dacă primeşti sărutul acelui falsificator ştirb, cu dinţi găunoşi, că bărbatul

dumitale se spală pe dinţi cel mult cu palinca pe care-o fierbe în cazanul cel mic...

Drept care, la auzul acestor cuvinte, Rozsakerti Ilona nu-l alungă de la geam pe Flandriai. Dar pentru că nevasta cîrciumarului de fapt se plictisea în odaia ei din dosul cîrciumii taman ca o puicuţă bătrînă care tot mai ciuguleşte de jos chiştoacele aprinse care i se aruncă în faţă, în acea noapte Ilonka se ridică într-adevăr din pat şi, îmbrăcîndu-şi pelerina, sări pe geam afară.

— în turn ! îi şopti Flandriai, pentru că se şi auzeau urletele cîrciumarului în beznă, după ce se stinseseră toate luminile în juirul lor.

— în turn, Ilonka !

Ilonka se supuse şi împreună cu tînărul cel ciolănos o porni în goană spre turn, deşi ştia foarte bine că acolo se vor întîlni cu fantoma. Femeile sînt mai curajoase decît bărbaţii, şi din aceeaşi pricină Flandriai simţi încă de pe la mijlocul scării de metal mustrări de conştiinţă pentru faptul că o ademenise pe femeie, lasă că şi altminteri nu-i plăcea să se caţere în turn. în faţă înainta Ilonka şi se descurca de minune prin bezna din turn.

„Doamne, ce se întîmplă dacă au să zăvorască jos uşa turnului ?“ se gîndi Flandriai.

Dar Ilonka nu se pierdu cu firea şi vorbi aşa în întuneric :

— Nu trebuie să-ţi fie frică atîta timp cît mă vezi pe mine. îţi făgăduiesc că n-am să mă arunc din foişorul turnului, n-am să strig după ajutor, n-am să mă sperîu de fantomă. Dar dacă vrei să te întorci, încă te mai poţi întoarce. Cred că bărbatu-meu, care stă la pîndă, s-ar bucura foarte mult de treaba asta, abia că ar putea veni după mine.

— Şi ce s-ar întîmplă cu dumneata, minunată Ilonka ? întrebă Flandriai, care se şi plictisise de excursia asta fără ţintă. Numai nebunii umblă noaptea prin turn. Ce s-ar întîmplă cu dumneata, minune cerească ?

în vremea asta perechea de dezertori ajunse în foişorul turnului, dar Ilonka nu-i răspunse pe loc lui Flandriai, pentru că se afla drept în lumina lunii şi se mi-

nuna de propria-i umbră aruncată pe zidul turnului. Glasul Ilonkăi răsună uşor îndurerat cînd rosti :

— Nu-i nevoie să sminteşti de cap pe orice crîşmăriţă, dargă Flandriai, crîşmăriţele nu mor din dragoste, ci de regulă mor întîi crîşmarii şi muşteriii. O crîşmăriţă trăieşte cît e lumea. Şi pentru că, aşa cum te-ai purtat nu-mi mai poţi fi cavaler, dragă Flandriai, de-acum îmi vei fi slugă. Vei rostogoli în sus butoaiele de bere, aici în turn.

— Eu ? întrebă Flandriai şi ochii i se injectară de sînge.

— Da, stimate prietene, că nu se aruncă în oala cu zeamă o crîşmăriţă ameţită cu vorba, dacă un găinar o şterge de-acasă cu dragostea lui de două parale şi amuşină după aromele, vinurile şi fripturile altor cîrciumi. Ai să fii canagiu la mine, frăţioare, zise Ilonka de parcă ar fi vrut să se răzbune pe un iubit părăsit şi ajungînd în odaia turnului, lăsă în jos trapa în faţa cavalerului înţepenit în întuneric.

*

Poaţe că stimatul cititor a şi răsuflat uşurat văzînd că tembelul de Flandriai scapă, cu preţul acestei pedepse, de vicisitudinile viitoare, în ciuda faptului că nu şi-a putut evita soarta.

Iată ce s-a petrecut mai departe :

Pentru că, păţind ruşinea, nu se mai putea întoarce la bărbatul ei, crîşmăriţă trăi aşa cum putu în turn, unde nu peste mult amenajă o circiumă — chiar deasupra capului soţului părăsit. Pentru a-şi atrage clienţi în circiuma aflată atît de sus, tocmi pe nişte trîmbiţaşi să sufle în cornuri, scoase nişte artiste cîntăreţe sub razele lunii pe foişorul turnului şi aduse din oraşul cel mai apropiat un dirijor cu burtă mare, vestit nu numai pentru că bea dintr-un foc un butoi de bere, ci şi pentru că femeile şi bărbaţii îmbrobodiţi de femei erau înnebuniţi după muzica pe care le-o oferea.

— Nu-i aşa că nu îndrăzneşti să vii în crîşma din turn ? îl întrebă pe Flandriai o doamnă cu ciorapi negri, care

altminteri îşi păstra bunul renume neieşind decît noaptea în grădină şi îşi punea pe faţă o mică mască de mătase pe care uneori o lipea cu un gest drăgălaş de buzele cavalerilor cînd aceia începeau să cînte îmboldiţi de dragoste. Nu-i aşa că nu îndrăzneşti să vii sus în localul Ilonei ? îl aţîţă cucoana pe cavalerul cuprins de teamă.

— Nu-mi plac scandalurile femeieşti, răspunse Flandriai. Dar ca să nu te îndoieşti de curajul meu, adorata mea, te conduc cu dragă inimă în cuşca lupului, sub turn, unde acum stă doar cîrciumarul părăsit singur cuc şi-şi bate capul cum s-ar putea răzbuna pe femeia infidelă care sus în turn pune de se cîntă cele mai vesele cîntece şi se îmbogăţeşte zi de zi mai mult.

Iată ce spuse Flandriai şi rămase a zăbovi sub turn, în vechea circiumă ajunsă în paragină, pînă cînd sus în turn cucoana cu ciorapi negri îşi va fi făcut plăcerea de a dansa pe săturate. în timp ce aştepta, Flandriai se împăca cu cîrciumarul şi de cele mai multe ori stăteau în doi, cu capetele vîrîte unul într-altul şi vorbind de norocul rar al Ilonei.

— Am ştiut dintotdeauna că-i strigoaică, de asta o trimiteam la culcare seara devreme, mormăia gros cîrciumarul în timp ce scotea o sticlă năpădită de pînza păianjenilor, pe care-o ţinuse pentru ocazii festive. Trebuia s-o fi zidit pe muierea asta !

— Eu cred că ar fi fugit şi-aşa ! răspunse Flandriai şi linciorea vinul cu zăbava cu care numai un bărbat înşelat poate să-l bea.

— Mi-a luat cu ea norocul, zise tristul cîrciumar trecîndu-şi privirile peste mesele goale. Vechii mei muşterii se caţără toţi în turn, pînă şi cei care trebuie căraţi în braţe, ca pe grofii bătrîni.

Flandriai îi răspunse aşa :

— Iar pe mine m-a nenorocit. Am înnebunit după liliacul ăsta negru, pe care trebuie să-l trimit în fiecare seară în tuirn pentru ca să am tihnă. învaţă să danseze de la crîşmăriţă...

— Ba să-i înnebunească pe bărbaţi.

— Şi să bea, cum se potriveşte unei dansatoare.

— Şi să-i ude pe cavaleri din foişorul turnului, ca aceia s-o bage în seamă.

Cîrciumarul şi muşteriul turuiau repede, cum fac bieţii bărbaţi aflaţi aproape de sfîrşitul vieţii. Ce se poate vorbi o noapte întreagă despre una sau două femei ? m-ar putea întţreba un om inteligent. Dar în foişorul turnului, trîmbiţaşii nu întrebau nimic, ci îşi suflau notele, tot mai veseli, tot mai nebuneşte, pe măsură ce luna se apropia de turn. Cîntăreţele se aplecau afară pe geamuri, de începeau să bîţîie pînă şi spînzuraţii care-şi puseseră capăt zilelor pe creanga unui copac din insulă. Grofii bătrîni, căpitanii şi alţi cavaleri afanisiţi vărsau şampania sub masă, pentru a-şi putea cheltui banii, în timp ce dansatorii mai tineri furau de undeva din oraş pinteni noi, castaniete sau pomezi, poezii sau caiete de cîntece, pentru a cîştiga favorurile Ilonei. Era turnul nebunilor, unde fiecare oaspete îşi aducea tot, pentru a fi observat de muzicanţii din turn, pentru a obţine acces acolo unde vestitul dirijor înaripa muzica, penfru ca fiecare să se dezlipească din adîncuri, din griji, din monotonia zilelor de rînd, luîndu-şi zboirul în sus, spre turnul nebunilor.

Doar cei doi bărbaţi trişti stăteau la picioarele turnului şi-şi vărsau amarul unul în paharul celuilalt, pentru ca într-un fel sau altul să nu uite de jurămîntul; făcut, de ură, de infidelitatea femeilor, de zădărnicia muzicii din turn şi de păcatele poleite, — cîrciumarul adu- cînd vinul şi oaspetele bînd.

— în curînd vin zorii, se consolară unul pe altul.

Şi, într-adevăr, muzica din turn amuţi. Se scurseră cîteva minute mai lungi decît tăcerea mormintelor.

— Ce e ? strigă de jos în sus cîrciumarul.

Muzica tăcea în continuare, ca doliul.

— Nu s-o fi întîmplat vreo nenorocire ? ! întrebă oaspetele.

Dair îndată se auzi din înălţime, de pe acoperişul

turnului, glasul răsunător, rebel al crîşmăriţei 3

— Nu mai are chef dirijorul ! îi dau un sărut celui ce-mi cară sus în turn un butoi de bere !

Iubitul de cîndva şi soţul părăsit se uitară unul la altul/

— Hai să dăm foc turnului, a sosit ceasul ! exclamară într-un glas. Dar apoi prinseră a se înghesui, care să ducă mai repede butoiul sus în turnul nebunilor.

In duseră amîndoi.

ILONKAY

1

CE FEL DE OM ERA ILONKAY ?

Numele său putea fi găsit în albumul de amintiri al tuturor casieriţelor de cafenea din acea parte a ţării pe care o străbătea linia societăţii de căi ferate din nord-est (de pe Tisa).

însă niciodată nu-şi scrisese numele pe poliţe, obligaţii, cărţi de logodnă, pentru că în privinţa asta se jurase la mormîntul mamei sale : taică-său, fie-i ţărîna uşoară, tocmai din pricina uşurinţei cu care semna orice, nu putuse avansa mai sus de gradul de locotenent, nici măcar departe, lîngă graniţă, la regimentul de grăniceri, la Novi Sad, Brod sau în Bosnia, unde fuseseră trimişi pe vremea lui Franz Joseph ofiţerii datornici, dar altminteri încă apţi de armată.

Tocmai din stimă faţă de tatăl său, Ilonkay îmbrăţişă în loc de cariera militară, una civilă. Era inginer (sau aşa ceva) la Societatea de reglementare a Tisei, din care pricină călătorea foarte mult cu genţi din piele de cal, în scurtă neagră din blană de miel, în cizme cu carîmb înalt, impermeabile, în cămaşă gri de flanel sub gulerul căreia avea o cravată roşie trasă printr-un inel, ce semăna cu un inel de logodnă, pe care Ilonkay Berci (aşa îl botezaseră după numele mic al tatălui) îl făcea adesea cadou unor femei întîlnite în călătoriile sale.

Dar de altfel pe atunci cravata cu inel era o modă la bărbaţi, şi nu prea avea de ales printre cunoştinţele feminine cînd, după munca de peste zi, după zilele pe-

trecute lîngă coturile viclene ale cursului Tisei, seara ajungea roşu ca racul sau îngheţat pînă la oase, răguşit şi pătruns de ploaie, obosit de cit se înjurase cu ţăranii, încărunţit sub cerul liber, ca nins de promoroacă, ca floarea-soarelui uitată pe cîmp. Şi, pe bună dreptate, ce mai avea de ales seara, cînd ajungea la oraş sau la vreun han, unde putea să-şi agaţe căciula în cui lîngă foc, îşi putea întinde picioarele, pipăi spinarea, şi în sfîrşit îşi înmuia cu un lichid cald vocea înţepenită în gît, cina pe pofta inimii şi cu ochii săi obişnuiţi cu întinderile sălbatice de apă locuite de zgripţori, căuta ceva de văzut, o făptură asupra căreia privirile să i se poată rătăci visătoare ?

Cine era acea făptură ? Casieriţa, care noapte de noapte şedea la cassa cafenelei din orăşelul de provincie, cu părul frumos pieptănat, cu faţa pudrată şi mirosind a săpun parfumat. Se numea Manei şi citea romane.

(Poate că există bărbaţi cărora soarta le-a menit să-şi petreacă viaţa printre femeile din cea mai cultivată clasă a societăţii, pe parchet sau covoare, în săli de bal, în lojă sau fotoliu, în armonia creată de inteligenţă, visînd, mereu îmbrăcaţi la patru ace, în ambianţe plăcute, în salon sau în parcul unor localităţi balneare. Bărbaţi care învaţă de la femei manierele alese, cum să se comporte în societate, sau limba franceză. Bărbaţi care nu văd niciodată un cuţit de bucătărie în mîna nevestelor lor, care ascultă muzică frumoasă şi o fredonează în suflet.) Poate că există bărbaţi care-şi întind gîturile după dansatoare pe sîrmă, păzesc în culisele teatrelor coşurile cu îmbrăcămintea actriţelor, îndeplinesc oficii cavalereşti ţinînd trena unor cucoane cochete, cară în sufletele lor sentimente ucigaşe, mor pentru o femeie ca la teatru, dar în schimb golesc pocalul dulce al dragostei cu aceeaşi evlavie ca în piesele de teatru, cînd în ultimul act doamnele şi cavalerii lor, slujnicele şi servitorii îşi. unesc inimile.

Poate că există bărbaţi care, orbiţi de iubire, le răpesc într-adevăr pe femeile nefericite de lîngă soţii lor, pe domnişoarele topite de dor din mînăstire, pe castelană, pe regina balului, pe logodnică de lîngă altar....
Bărbaţi, femei, a căror unică şi mare pasiune e viaţa

lor !'

Lui Ilonkay nu i-a fost dat aşa ceva, era nevoit să se mulţumească doar cu atîta, că în regiunea unde trebuia să regularizeze cursul Tisei, începînd de la Csap şi Tokay pînă tocmai la Szolnok, să-şi înscrie numele în albumul de amintiri al casieriţelor de pe la cafenele şi restaurante, să-şi aştearnă acolo gîndurile, poezioarele concepute peste zi, de vreme ce serile şi le petrecea fără excepţie în anturajul casieriţelor sau a unor femei cu ocupaţii asemănătoare.

2

FEMEILE MAI SUS AMINTITE ÎL IUbeau pe Ilonkay cu toate răguşelile, gîjîielile, gîfîielile, gemetele sale, cu reumatismul, artrita apărute încă devreme în membrele sale, iubire care însemna o distincţie mai mare decît orice ordin regal, pentru că în vremea aceea bărbaţii cei mai de seamă ai ţării le curtau în masă pe casieriţele de cafenele ; aceste fete singuratice, care migrau dintr-un oraş în altul, erau pretutindeni răsfăţate unde se stabileau pentru o bucată de vreme.

Apariţia unei casieriţe noi la „Mielul de aur“ din micul dar minunatul orăşel Gyor, la „Coroana" din Ungvâr, la „Hungaria" din Debrecen şi în felurite cafenele din ţară, stîrnea o vîlvă de parcă ar fi sosit o trupă teatrală, cu tot calabalâcul, să distreze oraşul. Bineînţeles că şi pe ruta nord-estică a căii ferate, unde-şi trăia anii Ilonkay Berci, la fel eirau onorate casieriţele. Erau primite cu serenade nocturne, se destupau sticle de şampanie în onoarea lor, domnii mucegăiţi de prin satele şi de pe moşiile din jur înhămau atelajele, şi bătrânii cavaleri îşi azvîrleau halatele cînd auzeau că a sosit o casieriţă în oraş. Se iscau dueluri, pe care cucoanele din ţinut nu le mai puteau provoca. Veneau iar la modă parfumurile bărbăteşti şi se cîntau cîntece aduse de noua casieriţă dintr-un alt colţ al ţării.

Şi tocmai aceste casieriţe răsfăţate, aceste femei cărora li se făcea curte asiduu de toţi şi care-şi puteau alege pe plac din grosul cavalerilor din ţinut, cavaleri ce

asaltau cassa fie de tîrgul cel mare, fie în cursul săptămînii, îi făceau complimente, spărgeau prea bine dispuşi ferestrele, sau trăgeau cu pistolul în oglinzi şi iuţeau sîngele în ţigani, fluierau, cîntau sau se luau la trîntă, — tocmai aceste casieriţe ce-i făceau pe cavaleri să stea într-un picior, îl iubeau pe Ilonkay cu toate defectele lui.

Le plăcea barba lui, pe care nu apuca s-o radă decît duminica, le plăceau ridurile de pe faţa sa bătută de vînturi şi ploi, le plăcea mustaţa lui de culoarea lutului, pe care şi-o rodea cînd era nervos, cînd treaba nu mergea cum ar fi vrut. îl învăţaseră cele mai noi dansuri, îl învăţaseră felurite cîntece sentimentale aduse de călători din capitală sau din cine ştie ce colţ îndepărtat al ţării, îl învăţaseră acele complimente, declaraţii de dragoste pe care le auziseră în decursul vieţii de la cei mai rafinaţi bărbaţi, care ţineau să se distingă din rîndul celorlalţi cavaleri prin frazele lor ieşite din comun.

îl luau sub ocrotirea lor pe Ilonkay, pentru că era mereu somnoros, obosit., fără chef.

Uneori, femeile foarte curtate sînt atît de uimite de lenea bărbaţilor, cum la fel se pierd cu firea bărbaţii cînd se izbesc de indiferenţa unor femei.

Aşadar, aceste casieriţe îl învăţaseră pe Ilonkay Berci să joace cărţi (casieriţe care la rindul lor învăţaseră de la cei mai vestiţi cartofori), tot ele îl învăţaseră să le curteze, după ce îi făcuseră cunoscute acele metode de a face curte care le reţinuseră atenţia, rămînîndu-le în memorie. Unii oameni îşi bat capul o viaţă întreagă pentru un compliment cu care să poată cuceri o inimă de femeie, în timp ce Ilonkay primea de-a gata complimentele gîndite de alţi bărbaţi. Nu e uşor să rosteşti cuvinte pe placul femeilor ; se concentrează pentru ele majoritatea bărbaţilor, astfel ca vorbele rostite să nu zboare ca zumzetul unei muşte pe lîngă urechile femeilor, dar Ilonkay nu mai trebuia să-şi omoare capul pentru acele cuvinte, în timp ce reglementa cursul Tisei şi serile asculta în cafenelele diferitor oraşe pe casieriţe.

De ce îl educau, ciopleau, instruiau, şlefuiau pe Ilon- kay casieriţele ?

Şi—1 plămădeau pentru ele, pentru că inginerul (sau aşa ceva) părea exact omul care o conduce în faţa altarului pe casieriţă atunci cînd doreşte ea !

— N-o s-o ducem rău, Manei, dacă ne unim cu timpul vieţile, spunea simplu Ilonkay în cele mai multe oraşe unde zăbovea mai multişor pe lîngă cassa unei cafenele.

Iar dacă la Tokay sau Szolnok nu-l credeau imediat, « Ilonkay continua foarte serios :

— Eu n-am timp să mă mocoşesc cu o femeie, s-o dădăcesc mult, s-o şcolesc mult,, că-s om ocupat. Dacă-mi iau nevastă, apoi trebuie să fie o femeie care să cunoască viaţa măcar cît mine. Nu mă pot alătura unei viţeluşe fără experienţă, încăpăţînate, s-o învăţ eu pînă şi cum trebuie să mugească. Sînt un om ocupat, mie-mi trebuie o femeie *fir und fertig* ††††††, care ştie ce are de făcut fără să-i mai spun.

Şi, adevărat că Ilonkay nu putea rosti ceva mai frumos, mai bun, mai mult, nici în Tokay, nici în Gyongyos. Or, de regulă acestea le spunea chiar din prima zi, dacă se nimerea să aibă niscai treburi prin vreun orăşel.

3

ÎŞI ŢINUSE PROMISIUNEA ILONKAY ? Promisiune în urma căreia se alesese din partea femeilor cu o educaţie de care n-ar fi avut parte nici dacă ar fi pătruns în cafenea într-un landou tras de patru cai. Promisiune în virtutea căreia se educase în anturajul femeilor ca şi cum ar fi audiat cursurile înaltei şcoli Teresianum din Viena.

Odată, Ilonkay, tocmai cînd învăţase mai bine de la casieriţa locală ce anecdote le plac femeilor (căci sînt destule femei care şi-ar da şi moştenirea din rai pentru o anecdotă bună, cu tîlc), odată, aflîndu-se în X., Ilcn- kay s-a întîlnit cu un vechi prieten.

Miguel, aşa se numea tipul, se născuse tot prin zona

---

†††††† Expresie uzuală, echivalentă cu „un om şi jumătate" (din lb. germ.).

de graniţă, dar în loc de carieră civilă îşi alesese cariera militară, netrăgînd însă învăţăminte din exemplul tatălui său, care avansase numai pînă la gradul de comandant de companie, căci Aghiuţă nu-l lăsase niciodată să se prezinte corespunzător la examenul de ofiţer de stat major. La vîrsta cînd fusese avansat locotenent, 'Miguel ajunsese într-o şcoală de cavalerie şi funcţionase ca ofiţer adjutant la caruselul vienez, apoi la cel pra- ghez. Ataşat pe lîngă directorul caruselului, se dezobiş- nuise să mai poarte sabia, umbla mereu în pantaloni căptuşiţi cu piele, cu curea, cu pinteni prinşi la cizme, cu cravaşă, într-un veston uşor, ornat cu epoleţi de dragon, încît mai mult sau puţin ajunsese el însuşi cal la repetiţiile ţinute pentru sărbători ecvestre, cînd trebuia să le înveţe a dansa cadriluri sau dansuri de luptă călare pe numeroase vaci bătrîne (prinţese) sau pe bătrîni căcăcioşi (generali), toate acestea intrînd în atribuţiile acelor nefericiţi ofiţeri de cavalerie care erau repartizaţi printr-o întîmplare sau alta pe lîngă maestrul de carusel. Miguel şi-ar fi dorit ca toată viaţa să-i fi făcut curte chelneriţei de la Rother Stadt din Viena, aşezat lîngă o halbă de bere sau o sticlă de vin sau, ca ofiţer într-o garnizoană din Cehia, i-ar fi plăcut să le sufle altora de sub nas o casieriţă, şi uite că destinul îl pedepsise să plimbe în manej generălese capricioase şi dame veştede împopoţo- nate cu cruci şi stele, să ridice din talaş doamne de onoare suferind de migrene, leşinate şi căzute acolo din şa, să descopcieze costumul de călărie de pe prinţesele bătrîne cărora le venea rău, pentru a putea avea aer, cu toate că Miguel le spusese nu o dată că în monarhie nu are voie decît o singură femeie să călărească în corset strîns tare, pentru că numai ea are un mijloc corespunzător, iar acea femeie nu e nimeni alta decît Inălţimea-sa împărăteasa !■

— Dracu să-l ia pe contele Waldstein ! începu Miguel cînd se întîlni cu vechiul său amic Ilonkay.

(Acest Waldstein era maestrul de carusel din Viena.)

— Dracu să-l ia pe Văsărhelyi ! îi răspunse Ilonkay.

(Căci Vâsârhelyi regulariza Tisa.)

Pe vremea întîmplării noastre, Miguel trecuse deja de procedura care mai devreme sau mai tîrziu se iveşte în viaţa fiecărui maestru de călărie, obligatorie la vîrsta cînd ajunge locotenent la şcoala de carusel, şi anume că în+f-o zi o veştedă şi drăgălaşă damă de onoare căzuse în timpul plimbării chiar în mijlocul manejului, şi atît de rău, încît nu binevoi să-şi revină definitiv decît cu condiţia ca neatentul locotenent s-o ducă în faţa altarului în capela celei mai apropiate mînăstiri.

— Spre nenorocirea mea, în Austria sînt atîtea mînăstiri, că nu poţi ridica obiecţii împotriva tuturor ! exclamă Miguel în timp ce-şi relata întâmplarea. Fireşte, s-a zis cu cariera militară, din pricina geloziei soaţei a trebuit să dezbrace şi uniforma, au aici lîngă Tisa un mic conac de familie, cu mai multe blazoane decît holde de pămînt, şi acum Miguel şi soţia sa trăiesc acolo retraşi?

Şi dacă îi va da mîna, va vizita cafeneaua din X., că tot mai izbucneşte în el flacăra pasiunii, să mai stea de vorbă şi cu femei care n-au crescut în mînăstiri de călugăriţe şi la curtea vieneză.

Aşadar, asta era drama lui Miguel, pe care o povesti îmbrăcat într-o redingotă verde-închis, în pantaloni bufanţi gri, în mînă cu un baston cu cap de ogar şi în cap cu un joben lucios, în cafeneaua Szlipinger (cafenea care se numea de fapt altfel, numai domnii distinşi îi ziceau Szlipinger, căci aducea cu numele vagoanelor de dormit internaţionale, „Sleeping-Car“-urile, ca o iluzie opusă realităţii).

Dar Manei merita într-adevăr trandafirul pe care Miguel îl şterpelise din sera neveste-sii şi îl ascunsese în joben înainte de a i se aduce calul de călărie pentru a merge cu el în X. Manei era o femeie simpatică şi melancolică, fiecare gest al ei trăda amintirea unei iubiri nefericite... avea o taină, aşa cum le grăia zîmbetul ei lînced, pierdut, acelora ce ştiau să citească pe faţa femeilor. Multe gînduri îi vor fi împovărat capul, pieptănat, neglijent, coafat cîtuşi de puţin după vreo revistă de modă, ci aranjat după o idee personală, uşor blond, ca o adevărată himeră feminină, pe care şi-l rezema în braţ cînd îşi rotea privirile de la cassă. De cele mai multe ori vorbea despre un tînăr, care cu zece ani în

urmă se aruncase în Tisa de pe pod şi i se pierduse orice urmă. Cine a fost şi ce a însemnat acel tînăr în viaţa lui Manei ? N-au decît să dezlege cei ce se pricep să citească în aceste inimi de femei. în preajma lui Manei, Miguel era extaziat de bluziţa ei de mătase croită milităreşte, Ilonkay de fust,a ecosez, croită englezeşte, în care (şi cu pantofi cu flutuiraşi) ieşea cînd şi cînd de după cassa unde trona... Insă şi după părerea clienţilor mai puţin interesaţi ai cafenelei Szlipinger, Manei avea un zîmbet neobişnuit, care îndată ce-i apărea pe faţă, atrăgea atenţia oricărui bărbat bun de ceva.

4.

ÎN CE PRIVEŞTE MANCI, ZADARNIC ar fi invocat Ilonkay principiul său că n-ar accepta să ia de nevastă decît o femeie cu experienţă, versată, luminată în toate privinţele, că nu are timp să-şi însoţească nevasta în toate şcolile, „de la grădiniţă pînă la aerostat“, visele lui Manei colindau departe de Ilonkay, despre care nu ştia nici măcar ce ocupaţie are, — astfel că din acelaşi motiv Ilonkay se retrase de lîngă cassa cafenelei. Curiozitatea sa se îndreptă spre soţia lui Miguel, cea care se azvrîlise de pe calul ce gonea, pentru a se arunca în cîrca unui bărbat! Astfel de producţiuni se aseamănă răpirilor, despărţirilor şi altor iubiri făptuite cu mijloace forţate, care nu încep şi nu se sfîrşesc cu un simplu „Kistihand“, cu „sărumînile". Aşa că Ilonkay acceptă cu plăcere invitaţia lui Miguel în relicva familiei, cum îşi numise locuinţa de la ţară fostul instructor de manej.

Doamna Miguel era superstiţioasă ca orice doamnă de onoare care nu avea bucurii sau necazuri decît de pe urma unor împrejurări sau a unor .persoane străine, şi tot din acest motiv se temea să cunoască oameni noi,.care puteau să-i aducă schimbări inutile în viaţa ei obişnuită, astfel că întotdeauna cerea informaţii despre vizitatorul anunţat.

— Are un nume ca de actor «ambulant, oare şi în privinţa caracterului e aşa ? îl întirebă pe Miguel, fiind

singurul bărbat pe care-l putea întreba ceva.

— Femeile mor după el, îi răspunse Miguel. Toate casieriţele trăiesc cu el ca logodnice.

După părerea lui Miguel, pentru o doamnă de onoare o astfel de informaţie era .suficientă spre a-l primi cu cea mai maire răceală pe vizitator, că soţii de obicei nu invită oaspeţi în casă pentru ca femeia să-i aştepte cu inima bubuind de emoţie. Las' să se mai distreze cîte- odată şi femeia, îşi spun în sinea lor bărbaţii, care le prezintă soţiilor lor tot soiul de înghiţitori de săbii, scamatori, jongleuri.

Dacă în afară de locotenentul cavalerist încă neşters din memoria picoliţelor, servantelor de la cofetării şi casieriţelor, doamna de onoare ar mai fi avut şi altă cunoştinţă bărbătească, acesta ar fi întrebat-o desigur ce rost are să-i calce pragul un inginer ce bate noroaiele, care-şi stoarce creierii ce poezioare să aştearnă în albumele de amintiri ale casieriţelor, cînd ea se gîndeşte la lucruri mult mai mari ? !

Dair cum doamna de onoare de pe vremuri nu avea,, de cînd se măritase ferm, alte cunoştinţe bărbăteşti în afară de valeţii de pe cărţile de joc, nu e de mirare că în timp ce juca cărţi, distracţie pe care doamna o respecta zilnic, ca pe o ceremonie, în loc de valeţi îi apăru totuşi cartea necunoscutului Ilonkay.

(Aşa ceva nu e de mirare la nişte femei cu suflet atît de sensibil, care-şi amintesc de sărutările de mînă primite ba ici, ba colo de la oameni mai vestiţi, îşi păstrează ca amintire cuvintele aruncate lor în treacăt de vreun prinţ bine dispus sau plictisit, îşi pun bine în sertarul scrinului bucăţi de dantelă din rochia care „le adusese noroc" vreodată...). Şi, la fel şi Miguel — care acolo, în conacul său de la ţară, nu-şi putea îmbrăca redingota verde închis, mulată pe trup, decît atunci cînd avea treburi serioase la oraş — şi care tot din acest motiv se gîndea la oiraş (şi la casieriţa de la cafenea), după cum tot din acest motiv amintea cu vorbe de laudă. şi invidie în povestirile sale despre prietenul său Ilonkay (care se putea aşeza lîngă Manei cînd poftea).

— Are o viaţă, ca un catîr alb, spuse Miguel, comparaţie cu care îi onora numai şi numai pe bărbaţii pe

care-i invidia. Nimeni n-a văzut pînă acum un catîr alb, evident nici Miguel, care pe vremuri se ocupase mai mult de cai, dar tocmai de asta erau vrednici de invidie oamenii ce semănau cu catîrii albi.

Cînd Ilonkay apăru în conacul de la ţară, era aproximativ aşezat acolo unde trebuia în mintea fostei doamne de onoare, care în dragostea ei riscase pînă şi să fie călcată de cal atunci cînd s-a aruncat din şa în braţele lui Miguel.

5

DACA ILONKAY, TOT ÎNVÎRTINDU-SE în jurul casieriţelor, n-ar fi învăţat acele tertipuri necunoscute la curte ori unei boieroaice care locuieşte în- tr-un conac de la ţară, inginerul tot ar fi putut stîmi interesul doamnei de onoare, căci proprietară fiind, nu-i era indiferent cum anume e regularizată Tisa, despre ale cărei capricii am auzit cu vîrf şi îndesat în vechea ţară. Doamna Miguel avea o bucată bună de pămînt pe care uneori apele Tisei o acopereau ani întregi, îneît pămîntul nu rodea decît trestie şi papură pentru rogojini. Tot din şapte în şapte ani Tisa îşi spunea ce-şi spunea şi-i restituia proprietăresei pămîntul, după care ar fi putut creşte şi curmali pe dumnezeiasca moşie. Apoi, mai era nevoie de inginer (sau de aşa ceva) şi pentru a dirigui Tisa, aşa fel îneît acest pămînt dumnezeiesc să stea an de an în slujba stăpînului său. Uneori soarta moşiei depinde de un astfel de om mustăcios, ridat, cu gît roşu, cu scurtă din blană de miel.

Cum printre catrafusele şi hainele sale, pe care le adusese în căsnicie, nu se puteau găsi hărţi corespunzătoare după care să se poată studia cursul şi debitul Tisei, — între calabalîcurile bărbăteşti nu existau decît lista de nume a damelor şi domnilor ce figurau în carusel, reguli privind dansul armelor, despre cadrilul hipic, şi bilete necîştigătoare la concursurile hipice — Ilonkay putea minţi cum poftea despre Tisa şi împrejurimile ei.

Şi cum doamna de onoare (soţia lui Miguel) nu învă-

ţase la viaţa ei decît să iasă cu trăsura la anumite ore, să se îmbrace de trei ori pe zi, să stea la un taifas plăcut, fie în dialect vienez, fie în franţuzeşte, cum a învăţat la călugăriţe, începînd lecţiile cu Tatăl nostru, înainte de a se apuca de ceva ; şi cum în afară de asta doamna de onoare izbutea să se plictisească excelent, de parcă ştiinţa asta ar fi fost predată separat la Curte, să se plictisească din inimă, din suflet, cu toată mintea, cu tot pulsul, cu toată răsuflarea, cu toate gesturile şi mişcările trupului, numai să se plictisească, încît pînă şi strămoşii atîmaţi pe perete încremeneau de mirare, convinşi că nimeni nu ştie să se plictisească mai bine decît ei... Aşadar cum soţia lui Miguel era o asemenea creatură, luă şchiopătatul lui Ilonkay drept o atenţie, de parcă invitatul s-ar fi apropiat de ea complimentînd-o, cum fac oamenii şchiopi, care-şi compensează acest defect căutînd a fi cît mai sprinteni.

La început doamna de onoare crezu că sosirea lui Ilonkay îi va provoca dureri de cap, pentru că aparţinea acelor femei pentru care orice schimbare începe cu dureri de cap. înainte de a se obişnui cu un cîine nou sau cu o cameristă nouă ; înainte de a îndrăgi vreun vals nou sau o fantezie muzicală ; înainte de a se obişnui într-adevăr cu nişte pantofi sau cu un cunoscut de-al lor, simţea o durere de cap cumplită. Culori de îmbrăcăminte, eclipse de lună, schimbări de vreme, zile de treisprezece, de marţi, oameni cu barbă roşie, ţipete de pasăre, pasienţe ce n-au ieşit,, anumite zgomote ciudate, — iată ce dirijează dispoziţia unor femei. Cînd sosi Ilonkay la conacul de la ţară, în ogradă tocmai spărgeau mac. Nu se arăta nici o altă schimbare.

Bineînţeles, doamna de onoare aminti despre diferite cunoştinţe de la Curte, dintre care Ilonkay nu cunoştea pe nimeni, şi astfel nu exista pericolul să iasă niscai bîrfe de pe urma vizitei.

Cînd îi veni rîndul la vorbă, Ilonkay îi povesti soţiei lui Miguel întîmplările auzite şi însuşite spre folosul lui de la casieriţe.

îi vorbi de bărbaţi necunoscuţi (negustori de porci),

care rup în două dintr-o singură încercare un pachet de cărţi de joc franţuzeşti ; apoi de alţii (negustori de cai), care cu o apăsare a palmei fac să se cutremure orice cal ; despre oameni care cu nu singur pumn doboară marginea unei mese de marmură ; care beau cel mai tare vinars cu paharul de vin şi n-au nici pe diracu, dansează două-trei dansuri şi li s-a şi dus beţia din cap. Şi îi povesti o întîmplare cu Zsibai „pe care poate l-aţi cunoscut şi domnia-voastră, doamnă[11], care era cel mai mare risipitor, beţiv, bătăuş ştiut în toată ţara, şi şi-a prăpădit toată averea. Cînd abia îi mai rămăsese ceva, se însurase, luînd-o de nevastă nici mai mult, nici mai puţin decît pe casieriţa cafenelei din Satoraljaujhely f Cu asta i s-a înfundat de-a binelea lui Zsibai, ziceau cei ce cunoşteau cum s-a întîmplat. Cînd de fapt s-a petrecut tocmai invers ! Alături de casieriţă, Zsibai s-a schimbat, n-a mai fost zărit niciodată la vremea nopţii, nu mai punea piciorul în circiumă, ocolea de departe amiciţiile vesele, îi privea cu milă şi blîndă iertare pe ţiganii lăutari, ba i se schimbase şi aspectul exterior. De unde pînă atunci fusese vulpe, acum, în căsnicie, mustaţa a început să i se înroşească, la fel şi tîmplelie, ca la oamenii vicleni, hotărîţi să-i tragă în piept pe alţii.

— Pentru că în cariera militară n-a prea avut succese, zise doamna de onoare.

Miguel răspunse cu entuziasm în locul lui Ilonkay :

— Da de unde ! Cînd a intervenit schimbarea asta în soarta lui ajunsese locotenent !

— E greu să faci faţă în cariera militară. Eu de cîte ori întîlnesc un colonel, mă uit la el cu gura căscată, zise de data asta sincer Ilonkay. Atîtea pericole îl pîn- desc pe un ofiţer, începînd de la ţigările fine pînă la domnişoarele ce foarte uşor se îndrăgostesc şi care vor cu orice preţ să se mărite acolo unde sub fireturile aurite ghicesc o inimă caldă. O casieriţă cel puţin îşi cunoaşte lungul nasului, nu vrea să devină ofiţereasă.

...Şi Ilonkay continuă lăudînd-o în conacul de ţară pe casieriţa lui, de parcă ar fi ţinut, cu orice preţ să-i provoace gazdei dureri de cap. Pînă la urmă Miguel începu a-l trage de veston, deşi din partea lui ar fi stat pînă

dimineaţa să asculte lauda casieriţelor. '

6

DAR ÎN CLIPA ACEEA, CUM STĂTEAU la masa rotundă din sufragerie, Ilonkay simţi o apăsare de picior pe cizma sa impermeabilă, din piele de viţel. Apăsarea unui picior de femeie, ba chiar repetată, pentru ca semnul nu fie echivoc.

N-a umblat el Ilonkay degeaba la acea şcoală atotştiutoare, pentru a nu înţelege îndată semnul !

Prima apăsare îl atinse pe vîrful piciorului, cealaltă prin direptul gleznei. Cu atîta mister, cum numai femeile pot transmite ceea ce nu pot rosti cu grai viu.

Nu pot fi numite nefericite acele picioare bărbăteşti pe care le ating picioarele femeilor !

Lui Ilonkay i se opri vocea doar o frîntură de secundă, apoi răsună iar, primind avînt de la apăsarea piciorului. O, cîte şi mai cîte mai cîte ştia să povestească despre casieriţe, care întotdeauna sînt la locul lor cînd un bărbat se opreşte din drum şi vrea să le spună cine ştie ce nebunie ! Cînd vrea să-şi exprime, fără nici o obligaţie, fără să judece, fără consecinţe, omagiul, stima sau dragostea faţă de sexul frumos. Ba uneori şi supărarea sa. Şade casieriţa acolo în local, adună lamentările călătorilor, din orice depărtări ar fi venit, pe roţi sau pe jos ; le ascultă dezamăgirile în amor, dar la fel ascultă şi cuvintele debordînd de fericire pe care le rostesc logodnicii despre logodnicele lor.

— Dumneata desigur obişnuiai să le vorbeşti de rău pe femei la Szlipinger, nu ? se întoarse brusc doamna de onoare spre Miguel.

— N-aş crede, îl ajută Ilonkay pe prietenul său. La Szlipinger e acum o casieriţă mai aparte. O fiinţă cu inimă bună.

După masa de prînz, Ilonkay căută un prilej pentru a cunoaşte pantofii de damă care i-au făcut semn. Erau nişte ghetuţe de mătase neagră, cu carîmb înalt, cum nu îndrăznesc să poarte decît casieriţele.

7

DUPĂ MASA DE PRÎNZ, BĂRBAŢII SE înţeleseră din priviri şi o şterseră de acasă.

Evident îşi făcură drum în orăşelul din apropiere şi spre casieriţa aflată în inima orăşelului, căci Miguel îşi căutase vestonul verde şi îşi geluise cu briciul de două-trei ori obrajii brăzdaţi de cicatrici (ca ai majorităţii ofiţerilor de manej), îşi legase peste un ochi o băsmăluţă neagră, ca întotdeauna cînd îşi bătea capul cum să facă pe cocoşul în faţa femeilor.

Doamnei de onoare nu i-ar mai fi păsat de asta, dar nu peste mult i se tăie răsuflarea, cînd văzu că nici măcar Ilonkay cel cu mustaţă roşcată nu rămăsese să afle ce urmări pot avea cele două semne cu piciorul făcute pe sub masă, apăsări de picior în urma cărora de obicei orice bărbat devine curtenitor. în exprimarea simţămintelor femeieşti, întotdeauna a avut un rol mare telegrafiatul pe sub masă, o astfel de telegramă conţinînd mai mult decît orice cuvinte, priviri sau strîngeri de mînă. O apăsare de picior după masa de prînz sau după cină nu poate fi interpretată greşit... Tocmai din această pricină îşi chemă doamna de onoare la răspundere pan- tofiorii de mătase neagră. Pantofii proveneau de la negustorul din Viena de unde obişnuiesc să-şi cumpere toate doamnele de la curte cînd trec în trăsuri cu umbrar verde, la pas, prin faţa dughenelor şi îşi cumpără tot felul de lucruri, panglici, nasturi, copci, catarame, lucruri folositoare unei doamne de onoare ce nu poat.e ieşi în fiecare zi în oraş la cumpărături. Doamna de onoare privea pantofii zvelţi, cu talpă albă, frumos arcuiţi, ca şi cum i-ar fi acuzat că bărbaţii dispăruseră din conacul de la ţară ca fumul. Pantofii nu-şi făcuseră datoria, deşi în chestiuni de rafinament nu putuse concura cu ei poate nici o altă pereche de pantofi din Ungaria. Inima nevestei lui Miguel era strînsă de dezamăgire şi amărăciune. In asemenea momente, lacrimile plutesc în aer ca norii, însă zadarnic era pregătită batista. Ea, martora atîtor

baluri de cîndva, atîtor dansuri de cîndva, unor zîmbete irosite, care-a şters atîtea lacrimi ce-au urmat unor întîmplări de demult. Acum însă batistuţa ar fi fost doar un prea mărunt ajutor în furtuna sufletească ce-o năpădise pe doamna de onoare după plecarea celor doi bărbaţi. Unul din bărbaţi fiind soţul ei, care ar fi trebuit să rămînă aici lîngă ea, pentru a suporta criza de furie care evident ar fi izbucnit din doamna de onoare după proslăvirea casieriţelor. Celălalt bărbat ce-o ştersese ? Eh, acela mai treacă-meargă !

După accidentul de la manej, doamna de onoare învăţase să călărească întocmai ca o amazoană, aşa că dădu ordin să pună şaua pe un cal, pentru a porni în goană în urma dezertorilor.

Abia ajunseseră Miguel şi Ilonkay la cafeneaua Szlipinger în preajma acelei casieriţe cu zîmbet neobişnuit, abia îşi rostise Miguel în fumul de după-amiază, în aroma de cafea, în atmosfera de sală, de aşteptare a cafenelei de provincie ce avea de spus lichiorului de anason, ca şi idolului vizibil pe deasupra păhărelului cu lichior, — că la conac doamna de onoare se şi afla în şa !

La cafeneaua Szlipinger, Miguel povestea despre vremurile de altădată (ca majoritatea ofiţerilor de manej cînd se reazemă comod de cassă) şi îşi privea în oglinda din spatele zînei propriul trecut. In oglindă vedea cafeneaua „Elefenat“ din Graz, căci se încăpăţîna superstiţios să creadă că la Graz a fost el cîndva cel mai fericit în viaţă. Trei femei îi potoliseră dragostea. Slujnica de la hotelul „Elefenat“, ^camerista" hotelului „Elefant", care era superioara celei dinainte, zisese Miguel cugetînd la ranguri şi titluri. A treia dragoste, care-i picase în braţe în acelaşi timp, ba chiar în aceeaşi zi, era o profesoară de pian din Graz, o profesoară de pian care dădea şi concerte, — „aşadar poate fi numită şi artistă de concert".

Casieriţa îl asculta cu acel zîmbet straniu pe buze pe ofiţerul de manej de odinioară, căci era una dintre cele mai distinse casieriţe dintre colegele ei de breaslă, care ştia cum nu se poate mai bine să dea dreptate bărbaţilor atunci cînd îşi goleau în faţa ei tainele inimii. De fapt

asta e adevărata chemare a unei casieriţe de cafenea, să preia acele secrete ale bărbaţilor pe care nu le-ar spune altor femei. Cui i-ar fi putut spune veselul Miguel, în afara casieriţei de la cafeneua Szlipin- ger, povestea cu fetele din Graz ? Nimeni nu ar putea asculta cu asemenea înţelegere şi zîmbete încurajatoare aventura cu personalul feminin de la hotelul „Elefant[11] cum o ascultase casieriţa de la cafeneaua Szlipinger. Ba îl mai şi încuraja pe Miguel !

— Şi nu şi-au smuls părul din cap femeilea alea ? întrebă îngîndurată, în timp ce îşi rezemă pe două degete bărbia şi faţa în formă de inimă.

— Eu am plecat din oraş, aşa că nu ştiu ce s-a mai întîmplat după aceea, îi răspunse Miguel.

Insă în acest timp doamna de onoare parcursese deja o bună parte din drumul care despărţea de centrul oraşului conacul considerat relicvă de familie. Aşa cum călărea, nu s-ar fi putut crede că odată ar fi căzut din şa pe talaşul din lemn de fag sau pe zgura roşie care acoperă manejurile. Şedea zdravăn în şa, cu gura strînsă sub voal şi cu cravaşa lovea cînd şi cînd în tufele ruginii de toamnă, atunci cînd gîndurile îi dădeau în clocot. Bineînţeles, ea nu auzise niciodată din gura lui Miguel întîmplarea de la Graz, pentru că niciodată nu ajunsese în situaţia ca Miguel să i-o poată povesti. Tot din acest motiv n-ar fi putut înţelege cum adică să-i des- tăinuieşti unui bărbat o istorie atît de ruşinoasă, cum era .şi aceea de la Graz, dacă ne gîndim bine ?

— De asta nu pot uita Grazul, deşi altminteri nu mă interesează cine ştie ce mult oraşul, nici turnul său cu ceas, spuse Miguel pe deasupra păhărelului de anason, în vreme ce prin ceaţa lăsată timpuriu doamna de onoare cobora de pe cal în faţa cafenelei Szlipinger şi încre- dinţînd calul unei slugi, intră în localul cu miros urît.

în oglindă, casieriţa aştepta poate ca Miguel să-şi mai aducă aminte de o întîmplare, astfel ca să nu-şii considere totuşi viaţa trăită pînă atunci drept un lanţ de nefericiri. Şedea acolo şi Ilonkay, şi se uita cu obiş-

nuita-i privire încurajatoare la casieriţă, privire care şi acum, ca întotdeauna, exprima acelaşi sentiment cu care bărbatul se uită la femeia pe care şi-o doreşte de nevastă. Dar de altfel privirea lui Ilonkay era cunoscută pretutindeni pe unde societatea de căi ferate din nordest străbate Ungaria, iar altceva oricum nu putea rosti cu ochii săi. Cînd deodată doamna de onoare apăru cu cravaşa ridicată în aceeaşi oglindă a cafenelei, în care Miguel îşi privise frumosul trecut, iar Ilonkay viitorul nesigur. Şi cravaşa lovi, şi anume faţa nevinovatei casieriţe, faţă de pe care bărbaţii, care se nimereau prin X., citeau în unanimitate că acea casieriţă are un secret ce-i face privirea cînd drăgălaşă, cînd melancolică. Cravaşa lovi şi societatea se destrămă.

8

— ÎNTRE BĂRBAŢI NU SE POATE ÎNtîmpla aşa ceva, fu de părere Ilonkay, cînd după cîţiva ani, la un nou cot al Tisei, îi povesti unei noi casieriţe istorioara asta, ca pe-o amintire de neuitat a vieţii sale.

Manei, care îl învăţa pe Ilonkay Berci cîntece noi, obiceiuri noi, anecdote noi. născute între timp, căci inginerul (sau aşa ceva) nu se izola niciodată din faţa noilor descoperiri, aruncă şi azi o privite mirată la curtezanul ei, ba chiar o privire curioasă :

— De ce ? Păi bărbaţii nu sînt geloşi ?

— Ba da, recunoscu Ilonkay, dar sînt mai rezonabili. Recunosc că există lucruri despre care de pildă soţiile lor nu le pot vorbi. Femeia nu-i poate face semn cu piciorul mereu numai soţului. Ar fi şi straniu ca soţii să vorbească veşnic numai despre treburile lor. Crezi că acea cîntăreaţă de concert sau pianistă de concert, despre care îi vorbea bietul Miguel casieriţei, nu doreşte şi ea să-şi povestească undeva secretul ei ? Bineînţeles că

nu i-a povestit soţului despre Miguel, ci altcuiva, poate chiar în acelaşi ceas, în acelaşi minut cînd Miguel vorbea de pianistă, pentru că inimile continuă încă ani în şir să se simtă una pe alta.

Manei, căreia Ilonkay încerca să-i explice acest lucru complicat, îşi ridică acum ochii de pe broderia pe care o ţinea în poală.

— Deci dumneata crezi că acum doamna de onoare vorbeşte undeva despre dumneata, de vreme ce o pomeneşti şi dumneata pe ea ?

— Simt asta în genunchi, în picioarele pe care mi le-a apăsat odată. Dacă există dreptate, atunci doamna de onoare vorbeşte acum undeva, cuiva despre mine.

— Ce iluzie ! răspunse Manei.

Dar după o bucată de timp îşi înnădi ideea, după ce în Y., unde Ilonkay regulariza în vremea aceea Tisa, tot nu avea să se gîndească la altceva.

— Eu cred că totul nu e decît o gelozie bine jucată din partea doamnei de onoare, nu atît pentru prietenul dumitale Miguel, cît pentru dumneata !

— Drept, să spun şi eu m-am gîndit la asta, o femeie care se azvîrle de pe cal, e în stare de orice ! răspunse Ilonkay şi iar nu mai vorbi ani în şir despre doamna de onoare, despre Miguel, despre X., despre Manei din X. şi despre cafeneaua Szlipinger, de vreme ce tema era epuizată. Nici noua Manei nu se mai arătă curioasă de aventura domnului inginer (sau aşa ceva).

VALEA ACROBAŢILOR

1

PE VREMEA CÎND CAVALERII NU purtau încă pantaloni bufanţi şi domnii se înfăţişau în pantaloni cinstiţi, burlan, sau cel mult în pantaloni aşazişi de hornar, mulaţi pe gambe, atît pe strada Ciocîrliei din Buda Veche cît şi pe bulevardul Andrăssy din Pesta, trăia un as în arta vieţii, care fie iarnă, fie vară, umbla în costum de baie, avea o şcoală în în Zugliget şi vroia să-i conducă înapoi la natură pe adepţii săi, ce se îndepărtaseră pentru o vreme de ea.

— Jos cu pălăria ! era prima deviză a acestui domn retras la pensie. Şi le poruncea prietenilor să,-şi scoată din cap jobenele lucitoare, pălăriile de vînătoare împodobite cu pămătuf din barbă de capră neagră, cu cureluşă de piele şi cu colţi de mistreţ, ba nu cruţa nici şepcile de casă brodate şi cu canaf, primite în dar, ca amintire de la femei, şepcuţe cu care acestea vor să obţină favorul ca gîndurile ascunse sub ele să le fie închinate numai lor.

— Jos cizmele ! comanda în continuare apostolul, care multă vreme rătăcise pe drumurile întortocheate ale vieţii pînă să nimerească drumul adevărat, fusese dansator, însărcinat cu afaceri amoroase, organizator de banchete, secretar intim pe lîngă cucoane înstărite şi bărbaţi cu bani, ba uneori vîna şi pe propria barbă prin Pesta, ca un ogar. Iar la vîrsta cînd ajunsese predicator al unei noi metode de viaţă, dispunea ca adepţii săi să se plimbe desculţ prin iarba înrourată, îşi spunea Ioan

Kneipp de Nepomuc, şi înşira la perete încălţările cu care adepţii săi bătuseră atîtea drumuri greşite, ca şi cum ar fi condamnat la moarte prin împuşcare toţi acei trufaşi pantofi de dans, bocanci, acele apărători de piele roşie, care pe vremuri luau minţile femeilor. Ba, condamna la spînzurătoare pînă şi cizmele de lac, care semănau la gît cu cizmele călăreţilor de circ, sau se făceau armonică, aidoma cizmelor husarilor din Jászkun.

— Jos pantalonii ! dispunea Ioan Kneipp de Nepomuc.

Această a treia condiţie nu mergea însă atît de uşor, „ca unsă“, cum gîndea învăţătorul. Fiecare avea un pantalon vechi sau nou la care ţinea foarte mult. Un pantalon pepit cu dungă ascuţită ca tăişul baltagului, care cîndva urmărise ca un copoi haitele de cucoane pe străzile capitalei ; nişte pantaloni îndrăciţi, de scamator, în care zornăiau amulete purtătoare de noroc cînd stărpînul îşi înfunda mîinile în buzunare ; un pantalon de călărie alb, cu şezut din piele de căprioară, al cărui strămoş fusese pantalonul de poliţai, însă negru, cu şezutul din piele văcsuită ; pantalonii-homar, escamotaţi, mulaţi pe glezne, seducători ; dar nici măcar pantalonii de turist, gătiţi cu nasturi din corn de cerb, nu cedau uşor apelurilor misionarului. Existau şi pe atunci domni care în afară de un singur pantalon nu aveau nimic şi îşi aşteptau norocul de la acest pantalon unic, însă cu doi craci, de vreme ce mustăţile cu doi craci nu-i mai puteau ajuta să-şi schimbe soarta.

Numai faţă de cămăşi avea îngăduinţă Ioan Kneipp de Nepomuc, cămăşi care puteau fi lungi pînă la genunchi, cum poartă fantomele ce tremură sub clar de lună, sau ca nişte cămăşuţe din cele în care se plimbă femeile cînd sînt neliniştite ; puteau fi de culoarea şofranului, ca ale femeilor ce dansează numai în cămaşă ; sau de culoare veştedă, cum poartă bătrînele, care iarna culeg crengi uscate din livada de pruni.

Aerul lecuieşte orice boală, fie artrita, care denaturează extremităţile membrelor omeneşti ca pe crengile copacului cînd îmbătrînesc, fie rănile, a căror lecuire, migăleală, îngrijire ajunge aproape singura distracţie a unor bătrîni. Vîntul de după-amiază e folositor împotriva

bolilor de plămîni. Vîntul de primăvară, ce bate după o iarnă lungă, topeşte inima încremenită, dar şi circulaţia sîngelui istovit, şi îl amestecă pe tăcute, înainte de a se face ca piftia în om. Vîntul de toamnă, cu sunetele sale ca de clarinet, pune în mişcare nu numai picioarele celui spînzurat în copac, ci şi picioarele despre care stăpînul lor credea că sînt mîncate de cari, că au devenit fragile ca nişte coceni de porumb. Şi totuşi picioarele albe ca osul se întăresc în vîntul de toamnă, ca picioarele ploştii. Vara, cu prilejul plimbărilor făcute în zori sau a tumbelor prin iarba udă de rouă, trupurile uscate, slabe ţîr, primesc umezeli noi. Şi bine face cel ce izbuteşte încă, să se caţere în copaci, de vreme ce şi corbii trăiesc mult datorită faptului că majoritatea timpului stau şi se leagănă în vîrful copacilor...

Cam la atîta pot fi rezumate învăţăturile practice ale lui Ioan Kneipp de Nepomuc.

Sihastrul nu accepta femei la şcoala sa. Nu pentru că femeile n-ar trebui să se lecuiască de boli, dar maestrul ştia că, oricum, femeile nu primesc sfaturile bune.

2

PRIMUL ACCIDENT DIN VALEA ACROBAŢILOR i se întîmplă lui Czimeri, — mult dincolo de gara pînă la care mergea cîndva trenul tras de patru cai, căci de acolo, de la gara Vermezo, drumul o lua în sus spre Piscul Şvabului.

Aici, în colţul de pădure pustie, Czimeri, fostul avocat de tribunal ieşit la pensie, se bucura de viaţă ca un mînz. Se retrăsese din cariera sa pentru a scăpa de aerul greu al încăperilor înţesate cu inculpaţi şi apărători. Se tolănea prin iarbă, se căţăra în ramurile copacilor, făcea plimbări regulate, lungi, desculţ, simţindu-se încă un om tînăr, pe care-l aşteaptă încă o misiune, după, ce îşi va fi încheiat temele din pădure. Cu ceasul în mînă, privea răsăritul soarelui, executa treisprezece tumbe prin iarbă, cînd le venea rîndul, făcea două sute de exerciţii de respiraţie, cînd vremea era frumoasă, stătea într-un picior cîte un sfert de ceas, se culca pe

partea stingă pentru a-şi căli inima, dar se ferea de orice mişcare inutilă. Printre altele, să privească mai multă vreme spre Piscul Şvabului, căci pe Piscul Şvabului locuia o cucoană care cu culorile-i blonde şi lila, cu conversaţiile-i subtile, nesfîrşite, aproape neobosite, purtate în cele mai potrivite ocazii, nu-l plictisea, nu-l punea pe gînduri, ci dimpotrivă, îi întreţinea o bună stare sufletească, amuzîridu-1. Mai mult ca sigur, această cucoană de pe Piscul Şvabului se strecurase în inima lui Czimeri pe acea nervură ce leagă inima de ochi, aşa cum stabilise de altfel şi profesorul universitar Klug Năndor de la Universitatea din Pesta. Totuşi, Czimeri se abţinea să privească de mai multe ori spre Piscul Şvabului decît cerea exerciţiul, atunci cînd trebuia să-şi rotească încet, grav, atent privirile asupra peisajului ce-l înconjura. Peisaj în care era înglobat şi Piscul Şvabului, ca şi alţi munţi.

Tare s-ar fi mirat cucoana de pe Piscul Şvabului dacă ar fi ştiut că zadarnic ia lecţii de canto cu un maestru italian, zadarnic îşi prinde la pălărie voalul lila, cu care cucerise cîndva admiraţia lui Czimeri, zadarnic imploră norii să aducă o ploaie zdravănă acolo unde, potrivit prescripţiilor maestrului, Czimeri trebuia să se plimbe, — ba mai mult, că atît de discutatul Czimeri nici măcar nu se străduia să se uite mai îndelung la Piscul Şvabului, unde îşi avea locuinţa de vară Leonora.

Nu degeaba-i antrena Ioan Kneipp de Nepomuc pe elevii săi, care într-adevăr, în afară de sănătatea lor, păreau să fi uitat tot ce-i lega de trecut. Nu-i interesa decît să urmeze cu străşnicie cura, să se gîndească la viaţa lor anterioară dezlegaţi de orice, liberi, fără simţire, fără vreun scop, ca şi cum ar fi trăit-o altcineva şi acum s-ar fi gîndit la ea doar ca la o lectură. Acesta era de fapt adevăratul ţel urmărit de Ioan Kneipp de Nepomuc. Se zice că printre elevii săi se afla şi un domn care pe vremuri umbla de colo-colo prin Pesta în mantilă de vrăjitor şi pantaloni de şarlatan, de arăta ca un maestru de scrimă, şi aduna mici obiecte, mici amintiri de la femeile care se supuneau vrajei sale. Pînă şi acest colecţionar înrăit se schimbase la
şcoala Maestrului. I se opusese inelului cu diamant pe

care i-l arătase o femeie cu scopul de a se întoarce de dragul ei la viată.

— Lasă pumnalul acela lucios! strigase îngrozit prietenul de pe vremuri al podoabelor femeieşti şi îi întorsese capul în somn.

Ce mai spera oare, în această şcoală ce făcea minuni, Leonora cu dragostea ei credincioasă, ce-i dădea numai bătăi de inimă şi-i tăia răsuflarea, acolo unde nici inelul nu mai avusese efect ? ! Elevii strîn- geau măcriş, pentru a participa şi cu propria strădanie la gospodărirea lui Ioan Kneipp de Napomuc.

3

LEONORA STRĂBATEA PÂDUREA, căci întotdeauna mergea pe jos pînă pe Piscul Şvabului, pe acel drum romantic care urca din Zugliget pe deal ; şi pe drum îşi zicea aşa :

„E drept că pensionarii respectă cel mai mult viaţa, lor nu li-e totuna cîţi ani trag de pensia binemeritată de pe urma muncii lor, cîţi ani se miră casierii cînd se prezintă să-şi ridice pensia, cîţi ani îi invidiază bă- trînii, cunoscuţii pentru viaţa comodă pe care şi-a făuri t-o pensionarul, — şi totuşi nu-l înţeleg pe Czimeri că-şi consacră tot timpul acrobaţiei. La urma urmelor poţi cădea şi din, copac, dacă toată ziua te urci în copaci !“

Dar pe cît pătrundea mai adînc în pădure, pe atît se scufunda şi în gîndurile proprii, care o conduceau într-o fundătură a dragostei şi tot din acest motiv ofta înnebunită :

„De ce-l iubesc eu pe omul ăsta ? De ce mi l-a scos soarta în cale, ca să-mi pierd într-o clipă liniştea, pofta de viaţă, fericirea, ca o proastă ? De ce nu mă pot gîndi la altul, ci mereu numai la Czimeri, cînd sînt atîţia bărbaţi pe lumea asta, care nu se plimbă în costum de baie prin pădure ? !“

De obicei gîndul acesta o chinuia pe Leonora atunci

cînd, pătrunzînd în pădure, se ascundea în tufe şi printre copaci, să-l pîndească pe Czimeri, care îşi făcea acolo exerciţiile fizice. E drept, îi era ruşine de ea însăşi, de pînda la care se aşeza, dar nu izbutea să se abţină, ca şi cum ar fi fost vrăjită. Simţea că trebuie să stea la pîndă, pentru a-l vedea pe fostul avocat cum se leagănă prin copaci. I s-ar fi rupt inima dacă nu l-ar fi putut vedea pe Czimeri dîndu-se tumba prin iarbă şi scoţînd nişte strigăte lipsite de orice înţeles uman, dar care exprimau totuşi faptul că Czimeri conversa cu natura, vorba lui : li se adresa plantelor pe limba lor, ştiut fiind că ele nici nu clintesc din ureche cînd savanţii în ştiinţele naturii încearcă să li se adreseze în limba latină.

— Doamne, dacă s-ar mai îmbrăca iar o dată avocatul, de dragul meu ! ofta între tufe femeia. Aş fi mai fericită ca oricînd dacă l^aş vedea iar într-un veston Franz Josef, ca pe vremuri.

Bineînţeles, cu Czimeri nu era de glumit, îndată ce observa că cineva îl urmăreşte în adularea naturii — era de-ajuns să vadă o umbreluţă de femeie — se alarma şi o lua la goană înapoi la fraţii săi şi la „maşter" Ioan Kneipp de Nepomuc, care sălăşlui au într-un loc împrejmuit cu sîrmă, de unde nu se mişcau tocmai din pricina vizitatorilor nepoftiţi.

— Iar umblă prin pădure cineva, un slujbaş ! îl anunţă Czimeri pe maestru, la care societatea golaşilor se retrase în casă, strigînd nervoşi, indignaţi.

4

ÎN TIMP CE, DISPERATA DE DRAgoste, trecea astfel prin valea acrobaţilor spre Piscul Şvabului, Leonora văzu deodată un om cu joben negru ieşind din acoperişul de ţigle al unei case, care după ce ce îşi roti privirile începu a face tot felul de treburi drăceşti. Scoase o oglindă în care îşi netezi mustaţa, apoi ţinu oglinda sub razele soarelui aşa fel îneît îi arăta felurite lucruri pe care era curios să le vadă, ba mai vedea

şi lucruri de care nu era curios, cum i se arătă de pildă chipul unei femei ce se îmbăia într-o curte învecinată sub un cort, arătare cu atît mai stranie cu cît pe Piscul Şvabului nu se găseşte destulă apă, aşa că oamenii folosesc mai degrabă apa de ploaie, pe care o strîng sub scocuri în butoaie.

Apoi omul ieşit din acoperişul oasei scoase o lentilă de sticlă, care cum se ştie duce raza acolo unde doreşte omul. Omul aşezat pe acoperiş conduse raza drept între ochii femeii ce şedea în cadă şi se jucă astfel multă vreme cu ea.

După ce Leonora urmări atentă această apariţie de după-amiază, nu-i trebui o noapte întreagă de cugetări pentru a întoarce în. folosul ei cele văzute.

Făcu şi ea rost de o lentilă de sticlă, pe care o ascunse în haină cînd porni a-l pîndi pe Czimeri în valea acrobaţilor, şi rîdea dinainte în sinea ei ce joc va face cu cel ce se îmbăia la soare.

Şi, într-adevăr, Leonora se urcă în vîrful unui copac, unde aşteptă să apară Czimeri în luminiş, pentru a-şi face obişnuitele exerciţii. Şi cînd Czimeri ieşi în goliciunea-i naturală dintre tufe pentru a se da tumba, sau să, stea o bucată de vreme în creştetul capului, Leonora începu să plimbe cu îndemînare raza strecurată prin lentilă în felurite puncte ale trupului lui Czimeri, şi prelungi acest joc pînă cînd pielea lui Czimeri începu să fumege în diferite locuri. Dacă ar fi fost praf de puşcă, ar fi trebuit să explodeze, dar oricum păreau nişte arsuri provocate de razele de soare în diferite locuri pe pielea sa. Czimeri se pîrli zdravăn, fără să observe de unde-i vin arsurile. Plecă fără o vorbă, dar scîşnind din dinţi, să-şi lecuiască rănile, meşterul şi elevii lui aducîndu-i la cunoştinţă că are pe spinare arsuri cît palma, pe care el fireşte nu avea cum să le vadă.

Vrînd, nevrînd Czimeri se văzu nevoit să-şi tragă pantalonii peste părţile arse, gîndind că a doua zi are să-şi reia exerciţiile.

De-acum încolo îi fu uşor Leonorei să-l facă pe Czimeri a-şi încălţa şi pantofii (şi anume cu ajutorul unei raze de soare bine potrivite, care îi luă lui Czimeri pielea de pe talpă, ca şi cînd şi-ar fi expus tălpile

umblînd în vîrful capului). După pantaloni şi pantofi urmă pălăria. Aici fu nevoită să manipuleze lentila mai multă vreme, pînă cînd izbuti să obţină o arsură frumuşică pe capul lui Czimeri, tuns chilug. Chiar în vîrful capului.

Czimeri îşi trase şmechereşte pălăria pe frunte, dar nu mai folosi la nimic. Se îmbrăcă totuşi ca un domn, pe care acum Leonora, ieşind din tufe, îl putu striga fără nici o umbră de jenă:

— îţi mulţumesc foarte mult, dragă prietene, că în sfîrşit ţi-ai încălţat cizmele şi aşa pot sta de vorbă cu dumneata, cum de mult îmi doresc, Recunosc, am fost tare neliniştită din pricina dumitale, cînd nu vroiai să te îmbraci. Adevărul e că societatea nu are ce face cu un bărbat neîmbrăcat, oricît de bune i-ar fi intenţiile. Iar de dumneata n-are cine ştie ce nevoie societatea, să nu uităm asta.

— Toate ar fi bune — răspunse Czimeri — dacă n-aş avea o rană atât de groaznică în cap, cît un „Becicherec Mare“. (Aşa se numea în lumea veche banul de cinci coroane.)

— Lasă, ne vom strădui s-o lecuim, doar de asta sîntem femeile pe lume, ca să vă îngrijim.

După ce rosti aceste cuvinte cu drăgălăşenie, se aşează şi Leonora în iarbă, acolo în valea acrobaţilor. Căci atîta se tot zgîise pe ascuns la exerciţiile acrobatice, pînă cînd i se făcuse chef şi ei să se bucure de aerul liber. Dar nu întinse treaba mai departe, ca o anumită marchiză din vremea regilor francezi, care juca rolul unei păstoriţe. Se lungi în iarba verde şi cu fusta îi acoperi lui Czimeri creştetul capului, pentru a nu-i da prin minte şi alteia să-l rănească din vîrful copacului pe bărbatul pe care-l iubea atît de mult. De ce ? Poate pentru că era acrobat.

(1931)

FUGA PRINŢESELOR

1

PE VREMEA CÎND IN VIENA, DUPĂ Carol al iV-lea, puterea fu preluată de tovarăşul Holtz, nobilii îşi căutară salvarea în toate cele patru vînturi, astfel că femeile (doamnele) rămaseră singure, de vreme ce, oricum, lor nu li se putea întâmpla vreun rău mai mare, oricine-ar fi poruncit în Viena. Aşa se nimeri că prinţesele Maria Cristina Pia şi Elisabeta Ludovica se pomeniră că au rămas „singure-singurele" în castelul din Laxeriburg, unde se retrăseseră. în, zilele revoluţiei, căci aproape toţi cei pe care se puteau bizui părăsiseră Viena.

Cîteva zile cele două prinţese se luptară cu beteşugurile lor, care se ascund în toate femeile şi nu aşteaptă decît o ocazie spre a izbucni.

Nicicând nu găsiră aceste beteşuguri un prilej mai bun decît în aceste zile zbuciumate, cînd s-ar fi îmbolnăvit pînă. şi cel mai sănătos om. Maria Pia se pomeni în stare de război cu bila, această parte veşnic bolnavă a trupului. Nu degeaba numise doctorul Kerzl dischinezia biliară drept o boală femeiască, pe care însă bărbaţii nu trebuie s-o ia în serios. Drept urmare, abia ajunsă acolo, în castelul de vânătoare din Laxenburg, Maria Pia se blestemă că s-a născut femeie. Elisabeta Ludovica îşi simţea inima de parcă i-ar fi sunat ultimul ceas, ca şi cum in loc de inimă i-ar fi vîrît cineva în piept un bolovan.

Cu toate acestea cele două prinţese se pregătiră de drum, să-şi găsească salvarea în Ungaria, aşa cum îşi părăsesc păsările cuibul cînd arde pădurea.

2

AJUNGÎND ÎNTR-UN SĂTUC DE **LINGA** graniţă, automobilul cu care merseseră pînă acolo li se defectă fără şanse de a mai putea fi reparat. Insă

hangiul avea cai buni,obişnuia să-şi trimită caii să alerge la concursurile de trap de la Baden şi Pesta, treabă de care era foarte mîndru. Pe surugiul cu mustaţă roşcată care călărea de obicei caii la concurs, îmbrăcat în pantaloni albi şi veston albastru cu buline albe, îl chema Knikker. Hangiul le dădu cai, Knikker acceptă să le transporte pe cucoanele străine mai departe prin Ungaria cu trăsura cea mare, pe care o aduse în faţă, după cane Knikker îşi puse pe cap — în loc de şapca de jocheu — o căciulă mare, care-i acoperea şi urechile. Se lăsase un ger cumplit şi cerul era acoperit de nori grei.

— Ce ştiu alţii cît suferim noi ! rosti Maria Pia, care în tot acest timp îşi dusese fierea în căuşul palmelor, ura toată viaţa, se gîndea blestemînd la toţi cei ce o „părăsiseră" şi se simţea atît de rău, încît nu mal considera că merită să-şi ascundă părul negru ce începuse a i se albi.

— Nu ne vor crede ! exagera Elissbeta Ludovica, care se mai bizuia totuşi pe vreo minune în urma căreia se va trezi din visul ei urît şi deodată toate vor ajunge iar la locul lor în jurul ei.

Afară, pe capră, Knikker, surugiul cu mustaţă roşcată, îşi spunea în sinea sa :

„Ştiu eu ce ştiu, cunosc ce le trebuie unor cucoane din astea fine ! Trebuie să se cureţe de murdăria **culeasă** pe drum."

Drept care îndreptă oiştea trăsurii spre Fiired şi, tăind prin ninsoare, îngheţ, dezgheţ, aburi şi ceaţă, care toate-s vechi cunoştinţe ale surugiilor, pătrunse cu atelajul în mica localitate balneară de lingă graniţă, ale cărei ape calde erau vizitate de locuitori veniţi de departe, în timp ce localnicii se ocupau mai degrabă cu alte treburi, cîştigîndu-şi existenţa ca bărbieri, untari, rfrciumari, moaşe, maseuri, jucători de cărţi şi diverse ocupaţii pentru distrat străinii.

Mica clădire a băii aburea şi acum printre ţurţurii ce atîrnau de pe jgheab.

Cele două prinţese priviră cu aversiune la clădirea veche, silitroasă, care părea mai degrabă făcută pentru bărbaţi, dar din clădirea băii apăru o femeie cu faţă măslinie, îndesată, aburind toată, şi le linişti pe

prinţese, spunîndu-le că bărbaţii nu vin la baie decît vara, iama vin doar cucoane cu diferite beteşuguri.

— Ce zici, ne îmbăiem ? o întrebă Maria Pia pe verişoara ei.

Elisabeta Ludovica, care era binişor mai tînără decît verişoara ei şi era dispusă spre romantism, ca orice femeie bolnavă de inimă, se bucură că poate face baie.

— Curăţenie ! Curăţenie ! exclamă plină de însufleţire. Knikker, surugiul roşcovan, luă exclamaţia drept un semn de recunoştinţă adusă lui şi îşi bombă pieptul, ca şi cum el ar fi inventat curăţenia.

3

CADA ERA DOAR DIN LEMN, OGLINDA de pe perete era chioară, mobilele erau acoperite cu rogojini, în schimb în camera de baie se aflau mariţe. Fereastra era tăiată la mare înălţime, îneît nici cel mai înalt bărbat n-ar fi putut vedea ce se petrece înăuntru.

Cele două prinţese se îmbăiau în aceeaşi cadă, şi în acelaşi timp, căci la vederea apei calde nici una nu vru să-i dea prioritate celeilalte. în apa termală, o bucată de vreme uitară de oboseala şi neplăcerile drumului, de peripeţiile pe care le avură în timpul „fugii“. Şedeau fericite faţă în faţă în cadă, de parcă s-ar fi îndtăgit toată viaţa. Maria Pia acceptă ca Elisabeta Ludovica să-i stropească umerii veştejiţi şi ea însăşi azvîrli cîteva palme de apă în ceafa verişoarei el. Dar, ca de obicei, Elisabeta Ludovica deveni „obraznică", şi o rugă pe Maria Pia s-o ude bine pe spate, treabă pentru care se întoarse cu spatele spre Pia. Cucoana vîrstnică amuţi şi ieşi din cadă, pentru a fi prima care umezeşte cearşaful.

— Dumneata n-ai bătături ? o întrebă Pia pe verişoara ce se lungise singură în cadă.

— Niciodată n-am avut bătături care să mă deranjeze, răspunse Elisabeta şi scoase piciorul din apă, ştiut fiind că dintre cele două prinţese ea avea picior mai mic, mai frumos, la care se holbau destui ochi seara cînd dansau la palat.

însă Maria Pia, după ce îşi îmbrăcă bluza şi fusta,

trase de funia clopoţelului, fără s-o mai intereseze goliciunea Elisabetei.

— Poate ai de gînd să atragi aici tot personalul ? ! izbucni Elisabeta în cadă. Măcar dă-mi la-ndemînă cearşaful !

Mai-mai să se înoaiere, dar noroc că apăru băieşiţa cu sculele ei. Se aşează pe scăunel.

— Am şi brici, dacă doamnele doresc să fie bărbierite, zise ascuţind briciul pe o curea.

— Nădăjduim că ştii ce ai de făcut! zise Maria Pia şi, uitînd de conflict, se abandonă plăcerilor oferite de tăierea bătăturilor şi de bărbierit.

— Cum te numeşti ? Aha ! Nagy Sandorne. Ai grijă de piciorul meu stîng, Nagy Sandorne, unde între două degete am nişte piele îngroşată.

— O! Asta-i bătătură, bătătură sadea ! exclamă femeia cercetînd locul arătat.

— Nu-i bătătură, doar nişte piele îngroşată, că nu eşti prima care mi-o taie ! răspunse cu vădită asprime Pia.

Asprime din care Nagy Sandorne înţelese că are de-a face cu două doamne nobile şi nu cu nevestele vreunor chiriaşi de prin jur.

4

FEMEIA TOCMAI ÎŞI VEDEA DE BARbieritul cucoanelor, pentru că, prinţesele se bărbiereau încă de pe atunci sub braţ. Erau adesea silite de obligaţiile lor să îmbrace rochiile de bal. Maria Pia se bărbierea şi pe faţă în timp ce Elisabeta Ludovica se săpuni doar în locul mustăţii. Cînd deodată Knikker, surugiul, ciocăni la uşa băii.

— Au venit doi jandarmi sau ostaşi care le caută pe doamnele călătoare, se auzi vocea lui Knikker.

Cele două prinţese păliră.

— Să nu intre cine ţine la viaţa lui ! strigă băieşiţa şi ieşi afară cu briciul în mină.

Scurtă vreme, afară pe coridor nu se auzi decît vocea ei, clocotind, bulbucind şi scoţînd aburi, de parcă

ar fi fiert ceva pe foc. Se întoarse roşie la faţă şi continuă bărbieritul.

— Căutau nişte prinţese din Viena. Da eu le-am spus că la mine-s baroana din Szombathely şi fiică-sa. Am făcut bine?

Maria Pia şi Elisabeta Ludovica se uitară una la alta. Dar Maria Pia nu putea răspunde imediat, căci băieşiţa îi umbla cu briciul pe bărbie. însă după ce femeia termină treaba asta gingaşă şi şterse spuma de pe bărbia prinţesei, Maria Pia o întrebă :

— Şi au crezut că am o fată atît de vîrstnică ?

Elisabeta Ludovica aştepta cu ochii larg deschişi, ca o pisică, răspunsul băieşiţei.

— Bărbaţii cred orice, răspunse pe ocolite isteaţa băieşiţă şi îşi ascuţi iar briciul, pentru a-şi continua munca.

„Asta a fost cel mai critic moment din viaţa mea, oare vor crede că sînt mama Elisabetei ?“ îi scrise prinţesa unei prietene, după ce pericolul se îndepărtă. „Bineînţeles, n-au crezut! Dar ne-au lăsat să plecăm mai neparte.[u]

(1931)

FALSUL ANDRASSY GYULA

1

PE VREMEA C1ND VĂRSATUL DE vînt era încă o boală de toate zilele pe care n-o putea lecui, ca azi, pînă şi cel mai mărunt medic de plasă, în Ungaria oamenii ciupiţi de vărsat erau destul de frec- venţi.

Dumnezeu ştie de ce, dar oamenii ciupiţi de vărsat aveau o anumită trecere la femei, poate tocmai din cauza particularităţii lor.

Erau unii cărora le rămăseseră încă din copilărie cî-

teva semne mici chiar în locurile cele mai vizibile. Ici o gropiţă, colo alta, ca locurile de culcuş ale iepurilor pe şes. De altfel despre aceştia se şi cîntau felurite cîntece.

Chiar dacă-i un pic ciupit
Este scumpul meu iubit!

Era un cîntec foarte potrivit pentru a fi fredonat la urechea unui bărbat ce-şi dorea fericirea.

Poate că femeile considerau că oamenii ciupiţi de vărsat sînt mai uşor de cucerit, mai maleabili, mai supuşi decît ceilalţi, dovadă că se măritau cu plăcere cu aceştia.

îl iubesc cu-adevărat
Că-i cu semne de vărsat...

zicea mai departe cîntecul omului ciupit de vărsat. Nu toate buzele femeieşti îndrăgeau feţele netede. Ce s-ar fi făcut bărboşii ? ! Sau mai ales oamenii cu faţa ciupită rău, ca răzătoarea.

E drept că cele mai înspăimîntătoare exemplare de oameni ciupiţi de vărsat se aflau printre ţigani, printre diblaşi şi contrabasişti, atît de ciupiţi, încît nu prea puteai să-i slobozi printre oameni fără a avea şi instrumentul la ei.

însă domnul despre care vorbim azi făcea parte întîmplător dintre bărbaţii cu ochi negri, păr creţ, fală măslinie, statură impunătoare, sau chiar am putea spune dintre bărbaţii frumoşi. Ba parcă arăta şi mai viril decît ceilalţi bărbaţi, tocmai din cauza acelei boli periculoase prin care trecuse rămînînd cu pielea întreagă.

Umbla prin lume întotdeauna cu paşi legănaţi, aproape ca de dans, ca şi cum ar fi îngînat în sinea lui o melodie (şi nu blesteme, cum se obişnuieşte azi), şi făcea impresia că acuşi-acuşi îşi dă drumul la voce prin gară, unde urmărea să i se încarce nişte cai, sau la tîrg, unde se simţea întotdeauna bine dispus printre samsari, deşi nici aceştia nu sînt oameni prost dispuşi...

Ori că acuşi-acuşi are să înhaţe o nevestică rămasă pe peron cu gura căscată sau vreo muiere cu fuste creţe

uitată pe-acolo, pe care s-o danseze...

Că acuşi-acuşi se azvîrle pe cal, pentru a-l face să zburde prin faţa barăcilor cu talaş din care spionează întotdeauna un ochi de fată...

Era o fire de haiduc.

Se numea Andrăsi Gyula, în privinţa ocupaţiei făcea parte dintre acei domni unguri care profesau pentru prima oară meseria de comis-voiajor, descoperind principiile unei vieţi noi. Nimeni nu-i ştia adevărata adresă, cînd era acasă locuia parcă în Tiszolc sau în Kotaj, dar mai mult călătorea, învîrtindu-se printre cai şi domni, asigurări pe viaţă pentru oameni şubrezi şi printre femei.

— Eh, uite-l pe fratele geamăn al lui Andrassy Gyula ‡‡‡‡‡, ziceau în restaurantul gării domnii din oraş, aşezaţi la o bere, cînd îl vedeau pe samsarul boieros sosit cu vreun tren. (Bineînţeles, se gîndeau întotdeauna la Andrâssy Gyula cel mai vîrstnic, oare cîndva avusese un rol atît de mare în imperiu, încît împăratul îi încredinţase pînă şi îmbolnăvirea împărătesei, drept care aceasta s-a războit cu propriu-i soţ. Dînsul avea faţă din asta ţigă- noasă, păr creţ şi ondulat, priviri cînd visătoare, cînd neastâmpărate, întocmai ca acest Andrasi, care colinda tîrgurile cu scopul de a afla ce s-ar putea cumpăra ieftin şi vinde scump.)

2

— AM LUAT CU OARECARE EMOŢIE strychnina prescrisă împotriva bolii mele de Josa Andris, dar m-a liniştit spunîndu-mi că şi Andrâssy Gyula are nevoie de otrava asta pentru a-şi menţine sănătatea, rosti *Andrasi dl nostru,* cum îi ziceau prin părţile Tisei de Sus, unde se mai dospea orgoliul naţional şi populaţia găsea timp şi de glumit. (Exista un Rotschild aparte — „Rotschildul judeţului". Aveam şi noi un

‡‡‡‡‡ Conte, om politic maghiar (1823—1890), promotor al dualismului Austro-Ungar.

„Cicero al nostru" — „oratorul judeţului", un „Fabius Cunctator al nostru", un „Petofi al nostru" bătrîn, care nu scrisese niciodată poezii, era jude cadastral, însă leit Petofi, ba aveam şi un „Gorgei§§§§§§ al nostru", pe care în fiecare zi de sărbătoare patriotică oamenii îl alergau pe stradă, deşi nu făcuse rău nimănui.)

Cutia cu medicamente în care Andrasi ţinea periculoasa otravă circula din mină în mînâ. Şi chiar în restaurantul gării, unde domnii mergeau după-amiezile de dragul plimbării şi al berii. (Lumina lunii de iarnă era emoţionantă, urmărindu-i printre plopi pe muşteriii ce se întorceau clătinîndu-se spre casă, sau ţîşhind în calea lor printre frunze. Fireşte, Andrasi, eroul zilei, care înghiţea hapurile otrăvitoare, mergea în faţă, căci nu era de colea să înghiţi de trei ori pe zi otravă pentru şobolani.)

Unul dintre domnii rămaşi în urmă, dintre cei mai chibzuiţi, zise :

— Nu prea stau cine ştie ce bine treburile monarhiei de vreme ce s-a îmbolnăvit şi Andrassy Gyula !

La care altul mormăi :

— A dus o viată cam uşuratică, s-a învîrtit mult printre fuste, ba pînă şi printre nevesticile slovacilor din Toketerebes. Nu stătea să aleagă : fustă să fie ! îmi povestea nevastă-mea, care-i de fel din Zemplen, că va avea pe cine să îngrijească Kenderffy Kati. Şi scapă şi Bis- anark de adversarul său.

Astfel vorbeau patrioţii noştri pe drumul luminat de .razele lunii.

Scumpă, înşelătoare, maghiară lumină a lunii ! Pe vremuri, sub razele tale putea interveni fiece bărbat ungur în politica înaltă. Viena, unde în fiecare zi se hotăra •soarta Ungariei, se afla la numai un salt de orăcăitul broaştelor, de lumea sonoră a lacurilor. (Viena, unde Andrassy Gyula merge călare în vizită la domnitor, îi "duce buchete de flori împărătesei, în timp ce pe bătrînul Bismarck îl ia naiba în Germania. Eh, dar, ce-i

§§§§§§ Vezi nota de la pag. 8.

•drept, îi şi strigau cu numele său pe cîinii de vînătoare ■cînd vînătoarea dădea greş !)

Dar tineretul îl însoţea totuşi pe eroul zilei, pe Andrasi cel ou pas uşor, dansat, pe drumul luminat de lună, pentru că multe se pot învăţa de la omul acesta umblat, dacă nu altele, măcar cele de ştiut despre femei.

— Şi Josa Andras ţi-a interzis şi femeile ? îl întrebară pe prietenul tuturor despre prescripţia doctorului.

Andrasi le răspunse cu o înţelepciune demnă de un samsar :

— Zadarnic îi predică doctorul Josa unuia care pînă la vîrsta de patruzeci de ani *nu s-a plictisit de femei l Eu unul rămîn la maxima pe care-am auzit-o odată la Kassa : „Nu-şi află o soţioară ! Tot la alta vrea să moară“.

Ce-i drept, astfel de maxime îi cam ştirbeau prestigiul lui Andrasi, căci după opinia generală, datorită asemănării sale cu adevăratul Andrassy Gyula se aşteptau la o conduită plină de prestanţă din partea sa. (Mai ales de cînd acela a început a boli şi a vizita felurite localităţi balneare.) Dar oare ce nu place tineretului din tot ce se poate deduce despre femei şi aventuri galante ! ?

— Tot la alta vrea să moară! repetau şi se gîndeau la adevăratul Andrassy Gyula, căruia falsul Andrăsi îi strica astfel „renumele“

3

ZI DE ZI SOSEAU VEŞTI TOT MAI rele despre contele Andrassy Gyula, despre starea fizică a mîndriei monarhiei, şi în aceeaşi măsură bolea şi Andrăsi din părţile Tisei de Sus.

— Acum e sigur că are ceva legătură cu adevăratul Andrassy, altfel ar fi de neînţeles cum se poate una ca asta, vorbeau în restaurantul gării, în care cînd şi cînd Andrăsi, ajuns mai mult o umbră, se mai uita înăuntru prin geam. Aşa cum a avut pe vremuri parte de succes la femei, la fel îşi suportă acum bolile. S-ar putea spune că cei doi Andrassy s-au născut sub aceeaşi stea.

— Au să sfarme pietre în mine, zise cu o undă de lăudăroşenie falsul Andrăsi, păşind pe aleea cu plopi pe unde îl urmaseră tinerii bărbaţi, dornici să înveţe. Uite ce-au făcut din mine femeile, mulţimea de iubiri nebuneşti, flori, voaluri, farduri, paciuliuri, frufruuri, aluniţe, corsete, centuri, jartiere, sau mai ştiu eu cum să le mai spun femeilor, că le-am uitat şi numele.

— Bluziţele şi frumoşii armăsari, îl ajutau adepţii pe samsarul ce mijea ochii spre lună acolo pe aleea cu plopi, unde păşea agale, ca un flăcău pribeag ce şi-a luat adio de la ai săi.

— Din păcate am făcut parte dintre oamenii ce încep să chelească în spate, în creştetul capului, şi nu în faţă, pe frunte. Cine cheleşte în faţă e respins de femei, dar cine cheleşte în spate, femeile trag de el.

— Au tras de dumneata ? îl întrebă tinerelul studios.

— In special partea mai aristocratică a lumii femeieşti, aşa cum şi bietul meu tiz a avut mereu necazuri cu doamne încoronate, domnişoare prinţese, contese din provincie. Femeile astea sînt obişnuite să-şi impună voinţa, ori că le place bărbaţilor, ori nu.

— Să auzim cine-s contesele din provincie ! implora tineretul zălud.

— Protestez pentru tonul ăsta ! răspunse samsarul ce semăna mai degrabă cu umbra plopului (peste care poate că moartea sare călare pe calul ei, căci nu-l recunoaşte pe şosea pe Andrasi. îl ia drept şanţ).

— Atunci să auzim măcar cine-s prinţesele cărora tot nu le mai poarte dăuna asta, îl rugă societatea pe Andrasi, căci cui nu i-ar face plăcere să audă ceva despre treburile săvîrşite de femei ? !

— N-am să rostesc nume, dar de altfel ştiţi şi voi cine se aseamănă cu aristocraţia în viaţa noastră grun- joasă, noroioasă, de călători pedeştri. Casieriţele, fîrbate ! Ocoleşte-le pe casieriţe, oricîte zîmbete ţi-ar trimite din cuşeta lor, de poţi să le confunzi cu zîmbetele unor doamne de neam regesc. Cîte oraşe, atîtea casieriţe. Una seamănă cu frumoasa contesă poloneză cu care şi-a dat tizul meu randevu, în timpul unui congres la Berlin. Alta seamănă cu o contesă rusoaică tot de pe atunci pe

care a trimis-o Bismarck pe capul tizului meu pentru a-i smulge secretele. A treia e leit prinţesa italiancă — aia cu ochi mari, veneţieni — pe care o foloseau italienii ca spioană. Fiecare femeie îşi are copia ei undeva, — dacă umbli mult prin toată lumea, o găseşti. Şi acum sfarmă pietre în mine, cu cleştele, că mă ia cu frig numai cînd mă gîndesc la asta !

4

— NICI NU E NEVOIE SA CITEŞTI ŞTIrile din ziar despre starea sănătăţii lui Andrăssy Gyula, putem vedea aici, în faţa noastră, zi de zi în ce stare se află bolnavul, decreta directorul restaurantului gării, un oarecare domn Juhăsz Etele, care, ca orice jucător de cărţi, era predispus să creadă în superstiţii. („Aud că Ludovic al Xl-lea, regele Franţei, era şi mai superstiţios decît mine“, spunea adesea.)

Şi oamenii priveau lung după Andrăsi, cînd îşi părăsea patul de suferindă de dragul cîte unui mînz frumos, sau se plimba cu trăsura în Prater, respectiv pleca hurducîndu-se într-o brişcă nenorocită pînă la tîrgul de cai, îşi schimba unul după altul doctorii, şă vadă care i-ar putea fi mai folositor (ca şi rudei sale de nume), respectiv mergea şi la Sfînta Fecioară Maria din Pocs, unde trecuseră pînă atunci în pelerinaj atîţia necredincioşi cînd simţiseră nevoia de credinţă. '

Cu timpul, Andrasi nu se mai scula decît pentru cîţiva mînji de prins la şaretă, pentru că renunţase la călărie, cu toate că înainte nu putea fi imaginat decît călare pe un cal iute şi focos. Dar pe măsură ce-i avansa boala, dădu prioritate cailor de trăsură.

— La Bratislava am fost cel mai fericit, pentru că eram tînăr şi atunci am cunoscut-o pe nevastă-mea, Katinka, povestea întins pe patul de spital, cum poate în acelaşi timp povestea şi adevăratul Andrăssy Gyula.

Apoi sosi şi ziua morţii lui „Andrasi al nostru", la fel ca şi cea a adevăratului Andrăssy Gyula.

Unii ştiau absolut sigur că au murit în aceeaşi oră, ba chiar în acelaşi minut, „ceea ce de altfel, lăsînd deoparte orice superstiţie, se poate întîmplă oriunde în lume" — zise Juhasz Etele şi răsucindu-şi în jos mustaţa bălaie, se gîndea oare cu cine va trebui să moară el în acelaşi timp?

— Dacă ar mai trăi Reding Itel (din cărţile de joc elveţiene), poate ar muri în aceeaşi zi cu el, zise un domn glumeţ, care nu-şi pierduse umorul nici în ziua morţii lui Andrăssy cel mare şi a lui Andrasi cel mic.

Şi cînd îl aşezară pe catafalc pe „Andrasi al nostru", de stătea în sicriu cu barba lui rărită şi decolorată, părăsind pentru totdeauna restaurantele din gă i, cvartirurile aflate în fiecare zi altundeva, prietenii buni, samsarlîcurile şi armăsarii de cursă, veni pentru prima oară la sicriul său părăsit cineva din lumea „ciorapilor", dispreţuită la bătrîneţea sa, din lumea dragostei, a florilor, a voalurilor, a aluniţelor, paciuliului, frufruului, pudrelor, corsetelor şi jartierelor, pentru a aşeza o coroană la căipătîiul său. O femeie îmbrăcată în negru, care de atunci n-<a mai părăsit veşmintele de doliu.

— Oare i s-a întâmplat şi adevăratului Andrâssy chestia asta ? întrebau patrioţii ce tremurau în judeţul nostru plini de respect faţă de patrie, cînd mai venea vorba ici-colo despre Andrasi.

— Dar oricum ar fi fost, un lucru e sigur, că nici unul din cei doi Andrasi n-au suportat să stea degeaba. Amîndoi doreau şi făceau ceva, unul imperii, celălalt târguri bune. Cine ar putea şti, la urma urmelor, care din cei doi valorează mai mult ?

(1932)

DOMNUL CARE S-A TRANSFORMAT ÎN CAL

1

DOMNUL PRUNA DEVENI CAL — ŞI în programul de curse din *Gazeta Hipică şi Vinătorească* îşi continuă viaţa sub numele de Ţuică.

Poate că nici nu era o treabă neobişnuită din partea lui Prună, care toată viaţa se învîrtise printre comis-voiajori, geambaşi cu cravaşe, jochei rămaşi numai piele şi os, negustori de fîn cu mustăţi mari, bookmackeri şi proprietari de cai de prin cafenelele budapestane, în special pe străzile ce dădeau spre hipodromul Gyep, unde cafenelele şi restaurantele purtau firme ca „Turf", „Comoara mea", „La pinten".

Cît timp umblase în două picioare, Prună purtase joben şi îşi făcuse cămăşi în culorile grajdurilor ce se aflau tocmai la modă (şi în plin succes), cînd în culori roşii şi negre, cînd aurii şi argintii. Pînă în acel moment. Prună fusese colaborator al *Gazetei Hipice şi Vînătoreşti,* unde scria „ştiri intime" despre mînji ce alergau pe Gyep, despre jocheii, dresorii şi proprietarii lor, de vreme ce nimic altceva nu-l interesa pe lume în afara concursurilor, care pe atunci se mai desfăşurau aici, în apropierea oraşului, începînd din cele dintîi zile ale primăverii pînă toamna tîrziu. Aşadar Prună îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii pe hipodrom şi cu oamenii ce se ocupau cu caii. Nici nu se mira că în anumite perioade de timp vîntul îi smulgea pantalonii de pe gambe, la fel îi lua şi jobenul purtat pe-o sprinceană, şi zadarnic ar fi întins mîinile după

obiectele plecate, căci îi crescuseră copite în locul mîinilor, pe care în scurtă vreme i le potcoviră, iar iubitorul de sport se transformă intr-un cal de cuirse cu numele de Ţuică, din moment ce avea toate calităţile pentru noua carieră.

2

AVEA PRUNA UN CAP DE CAL, DE nu l-ar fi recunoscut nici frumoasa sportlady care întâmplător îi era prietenă, căci domnii (chiar şi de rang mai mic) ce se ocupau de sport, aveau întotdeauna o prietenă care se însufleţea pentru hipodrom la fel ca altă femeie pentru dragoste. O astfel de dragoste sportivă îi legase pe Doianişori şi Prună, pînă cînd acesta nu deveni Ţuică.

— Mereu spunea, săracul, că după părerea lui în ultima vreme concursurile nu mai sînt cinstite, din care cauză are să se erijeze el însuşi în cal de curse, pentru ,a-şi da concursul la limpezirea lucrurilor. Are să facă el ordine în socotelile celor ce fixează handicapurile, zise Doianişori, cu tristeţea unei femei părăsite, după ce zadarnic îl aşteptase pe Prună la hipodrom, pentru ca acesta să-i dea sfaturile şi pronosticurile potrivite.

Rămînînd singură, cuconiţa se interesă ba ici, ba colo, în special de la vechii prieteni ai lui Prună, de la samsari şi de la maeştrii îngrijitori despre care am mad amintit, şi care fireşte o traseră în piept pe femeie, aşa cum se obişnuieşte la turf, unde nimeni nu spune „adevărul".

Amare zile urmară pentru Doianişori după transformarea lui Prună în cal ! Suferi dezamăgiri de pe urma pronosticurilor lui Biciuşcă, vestitul furnizor de ovăz ; se lăsă amăgită de Slăbănogu', care mereu alerga prin jurul bookmackerilor, cărîndu-le în tribună bere, vin, gustări, fiind astfel informat în treburi, dar cu toate acestea nespunînd niciodată adevărul. Se ambală în

legături amoroase cu Coadădecal, un specialist în pronosticuri, unul dintre cei mai antipatici şarlatani din Pesta, dar care nu-şi trăda pronosticul bun, pe care-l ştia singur. nici în cele mai intime momente ale ceaiului luat împreună cu femeiuşcă noastră.

„Ce să-i fac omului ăstuia ca să-mi spună în sfîrşit ?“ se întreba adesea disperată Doianişori, în timp ce îşi irosea zadarnic drăgălăşeniile pe şarlatanul înrăit, care rîdea cu poftă după concursuri. „Am spus dinainte că Terchea- Berchea n-o să-şi poată păstra avansul, dar nu m-a ascultat nimeni !“ „Mi l-au tot oferit pe favoritul lor, dar nu înghit eu gălușca asta !“ Şi Coadădecal, antipaticul specialist, îi tot da înainte cu astfel de remarci din care se putea deduce că ştia din capul locului rezultatul curselor, dar nu suflase nimic nimănui, nici măcar lui Doianişori.

Cuconiţa se lămuri curînd cu specialistul şi se întoarse din toată inima înapoi la Prună, despre care ştim deja că, sub numele de „Ţuică“, ,aşa cum prescrie obiceiul de a se numi caii de cursă, stătea în majoritatea timpului în antrenamente şi dresaj la Geambaşu, într-un „grajd“ mai mic, din provincie, unde îi învăţau la tot felul de şiretlicuri pe caii ajunşi în robie aici, pentru ca atunci cînd li se iveşte ocazia, să-şi cîştige nu numai obrocul lor, ci şi pîinea Geambaşului, pateul de potîmiche, rachiul, tutunul de pipă, ca şi cheltuielile făcute cu amantele sale.

3

DOIANIŞORI SOCOTI CA CEL MAI bun lucru ar fi să-l caute ea însăşi pe Ţuică în acel grajd aflat la marginea capitalei, printre nişte loturi de porumb şi salcîmi uscaţi ale căror ramuri goale păreau să aştepte cînd îşi va spînzura în sfîrşit propria piele domnul Geambaşu pentru fărădelegile săvîrşite.

Domnul Prună cel transformat în cal îşi petrecea aici zilele printre flăcăi cu mutre înspăimîntătoare, băietani cu feţe de şuţi, jochei cu dinţi înnegriţi de cît roseseră

harnaşamentele, băieţi de grajd arătînd a răufăcători.

Lesne se poate imagina cum ciuli urechile acolo în grajd cînd auzi din curte glasul lui Doianişori, care se interesa de la domnul Geambaşu despre starea calului de curse. Ce lecţii a învăţat pînă acum, pentru ce distanţe e antrenat, ce apetit are şi ce calităţi ? Oare nu se încăpăţânează, ca în viaţa sa anterioară, cînd nu vroia nici în ruptul capului să se abată de la cîte un pronostic, de la cîte un calcul cu handicap, sau să ţină seama de vreo observaţie ? A primit şi vreo lovitură de bici ? şi de ce ?

Domnul Geambaşu îi răspundea mai mult mormăind, nu prea avea încredere în cuconiţă, pentru ca aceea să-i mulţumească recunoscătoare pentru lămuririle obţinute.

— De altfel, mâine e înscris la Cursa Necîştigătorilor, acolo va putea arăta cît valorează, se mărturisi în sfîrşit domnul Geambaşu, plictisit, de atîtea întrebări puse de cuconiţă.

— Aşadar Ţuică al nostru primeşte botezul la cursa secundară ? ! exclamă oftând Doianişoiri, ca şi cum ar fi auzit o noutate excepţională, deşi ştia deja din *Gazeta Hipică,* doar citise rubrica de ştiri hipice....

— Are să-l încalece Kozarek, flăcăul acela cu mînă forte, care de obicei îl călăreşte şi la antrenamente ! mai adăugă Geambaşu şi îşi vîrî nişte tutun în gură, ca întotdeauna cînd se plictisea de discuţie.

Doianişori porni grăbită spre grajd, cu un aer de mireasă, ca şi cum ar fi trăit cele mai frumoase evenimente din viaţa ei, şi în curînd dispăru în grajd, unde se afla Ţuică împreună cu alţi cai.

Zărindu-l pe Ţuică, Doianişori îl îmbrăţişă pe după gît şi îl udă cu lacrimi.

— O, ce sacrificiu ai făcut pentru mine, scumpul meu ! strigă, convinsă că Prună se transformase în cal numai de dragul ei.

— Nu-i cine ştie ce distanţă, doar o mie două sute de metri ! răspunse Ţuică, pentru a potoli lacrimile femeieşti. Aş fi în stare să alerg şi peste două mii de

metri, numai să dovedesc că bănuielile mele sînt întemeiate.

BINEÎNŢELES ÎN NOAPTEA PREMERgătoare cursei, femeia dormi acolo lîngă calul ei, căci tot n-ar fi putut dormi altundeva pe această lume.

Calul nu poate fi lăsat singur înainte de concurs, trebuie avut grijă de hrana sa, de adăpat, de toanele în care se află, şi mai ales să nu-i dea ceva ticăloşii de geambaşi, ceva care i-ar reduce capacităţile.

De altfel, între timp, Doianişori făcuse cunoştinţă cu toată suflarea grajdului.

Era acolo o iapă, care şi pe vremuri răspundea tot la numele Carolina, cînd ocupaţia ei consta în a agăţa ghirlande de flori pe gîtul conţilor bătrîni şi a cailor de cursă victorioşi. Undeva îşi confundase treaba, nimerind în calea domnului Geambaşu, care-o ochise .pentru a cîş- tiga anumite curse.

Florăreasa devenită iapă îi vorbi cu încredere, ca între femei, lui Doianişori despre situaţia de aici, unde domnul Geambaşu face cele mai mari ticăloşii.

— Niciodată nu poţi şti ce vrea, îl înşală pînă şi pe maestrul său de grajd, iar nevesti-sii îi spune că dacă e vorba să cîştige cu caii săi, apoi vrea el însuşi şi nu cunoştinţele bărbăteşti ale nevestei sale ! se plînse Carolina.

Printre cai se mai afla şi jucătorul de turf Rudi Weiser, care pe vremea vechilor curse hipice locuia mai mult în trenuri, pentru a putea vedea toate concursurile organizate în monarhie. Cînd i s-au terminat banii şi creditul, a devenit bineînţeles cal, pentru a-şi depune sudoarea muncii pe altarul pasiunii sale. Era încă trufaş, deşi devenise cal de obstacole bătrîn, pe care Geambaşu îl ameninţa mereu că-l extermină dacă greşeşte obstacolele.

— Nici nu-ţi închipui, doamna mea, ce frică mi-e de şanţul cu apă ! Viaţa nu-i toată o sărbătoare ! Cînd e bătrîn, nimeni să nu meargă la curse de cai, o făcu atentă vestitul Rudi pe cuconiţa care întîlnise multe şi de toate pe diferite terenuri, fie la Tătralomnic, fie la Siofok.

într-un colţ, în dreptul unei iesle goale, stătea Dobrin, vestitul bookmacker şi hangiu, vrăjit în cal, şi privea jalnic la cuconiţă, cu ochii săi aproape orbi.

— Zadarnică-i primăvara, după cum zadarnice şi cursele de toamnă, noi nu ne mai putem recîştiga vechea formă. Iţi trebuie tinereţe pînă şi pentru a cîştiga la o cursă hipică. Pe vremea cînd eram student la direpţ, am jucat un forint la hipodromul de pe strada Szerecsem şi am cîştigat cu el o sută de forinţi. Ar mai fi posibil aşa ceva azi, cînd mi-am părăsit studiile de drept, am dispărut dintre bookmackeri, m^au părăsit iubitele, prietenele şi prietenii, şi azi mai primesc un litru, doi de ovăz numai dacă-i amintesc Geambaşului de vremurile de altădată? Nu-l lăsa pe Ţuică să concureze, el mai e cît de cît tînăr, poate să se realizeze şi în altă profesie, spuse Dobrin cel vrăjit în cal şi care la fel trebuia să-şi câştige pîinea cea de toate zilele cu mare trudă, învă- ţîndu-i pe caii tineri cum să trişeze.

5

FEMEIA STATEA LUNGITĂ PE PAIE în vecinătatea lui Ţuică şi discuta în şoaptă cu calul posibilităţile de a doua zi.

Vrăjitul Ţuică îşi înfăţişă destul de lucid situaţia.

— Fiind primul meu concurs, nu prea pot conta pe protecţie, prea puţini îmi cunosc trecutul, calităţile, originea, despre care pot să-ţi şoptesc doar atît că este foarte apropiată de a lui Rascal. Dacă cercetăm mai atent *Stud* Book-ul şi *Racing Calendar-ul,* putem găsi firul roşu care mă leagă ca individualitate de Rascal. Fireşte, asta n-o ştiu decît experţii, zise Ţuică, umflîndu-se în pene şi acum, în starea sa de cal, ca şi pe vremea cînd era colaborator la *Gazeta Hipică şi Vînătorească* şi umpluse tîrgul că ştie tot, mai bine decît oricine, doar ţine de profesia sa.

— Deci, după cîte simţi dumneata, ai să cîştigi cursa? întrebă tremurînd Doianişori, care ori de cîte ori vorbea în secret, despre „chestiuni de curse" se pierdea cu firea ca un bolnav de inimă ce tremură pentru viaţa

lui.

— Simţurile mele sînt cele vechi, doamna mea, cu toate că mi-am schimbat situaţia ; noi, bărbaţii, rămînem fideli celor ce au fost drăguţi, credincioşi, binevoitori cu noi. Asta simt eu, doamna mea, dacă tot e voie şi se poate vorbi despre acestea, răspunse faimosul cronicar sportiv de pe vremuri, lăsînd-o să înţeleagă limpede că nu se schimbase nici acum, cînd era cal.

— Da, reluă cuconiţa. Aşadar crezi că aş putea face un oarecare pairiu la maşina automată, ,cu prilejul victoriei dumitale de mîine ? Ar fi interesant de ştiut, măcar pentru faptul că încă n-am obţinut niciodată un pronostic pentru un armăsar ce aleargă individual, gîndindu-mă să joc, sau să nu joc pe el ? Te rog să-mi vorbeşti deschis, doar am pierdut atîţia bani pînă acum la curse ?

Ţuică tocmai vroia să răspundă, cînd ticălosul de Geambaş, care stătuse tot timpul lipit de peretele grajdului şi trăsese cu urechea, pentru a spiona de ce îşi petrece femeia noaptea în grajd printre cai, deschise brusc uşa şi intră cu un lămpaş aprins în mînă.

— Sper să nu gîndeşti, doamnă, că aici poţi afla nişte secrete de grajd, care oricum nu sînt făcute să le cunoască şi alţii ! începu Geambaşul cu asprimea cu care se purta cu caii încredinţaţi lui. 'Trecutul domnului Prună a fost dat uitării de cînd a devenit cal şi a ajuns în grija mea. O fi fost el aşa şi pe .dincolo mai demult, acum e asa cum vreau eu. Te rog să părăseşti, doamnă, grajdul'!

6

DOIANIŞORI SE SCULA CU INIMA tristă pentru a da ascultare neîndurătorului Geambaş. O privea trist şi Ţuică, dar nu-i putea vorbi nimic, nici despre dragoste, nici despre posibilităţile din concurs. Pentru că iar se transformase în cal, îndată ce femeia plecase de lîngă el.

De dragul adevărului istoric, trebuie să spunem că,

oricum, Ţuică n-a cîştigat concursul la care fusese înscris.

TRIBUNALUL DE ONOARE*******

1

ÎN ÎNCHISOAREA DE STAT DIN VÂC începu o lume haiducească, din ziua cînd domnii Pe- celi şi Pândi (amîndoi din judeţul Pesta) poposiră acolo, pentru a-şi ispăşi pedeapsa cu care erau datori Ministerului de justiţie al regatului ungar.

Peceli avea de ispăşit două luni, Pândi numai şase săptămîni, Pândi fiind condamnat la Szolnok, unde judecătorii sînt mai îngăduitori cu daraverile domnilor din societatea înaltă.

în orice caz, pe cei doi duelgii i-au băgat la răcoare împreună, pentru ca o vreme să fie pace în judeţ. Dacă li s-ar face chef de duel în închisoarea din Vâc, n-au decît să dueleze unul cu altul.

Dar închisoarea regală ungară, pendinte de Penitenciarele naţionale, avea şi dreptul de a proceda la deschiderea, continuarea, dezbaterea acţiunilor penale privind atentatul la onoare, şi în sfîrşit pronunţarea pedepselor cu închisoare. Căci la această închisoare se afla un tribunal permanent, care se pronunţa şi în legătură cu evenimentele din afară (sau de pe cealaltă 'lume). Poşta funcţiona ireproşabil în închisoarea de stat, ziarele, scrisorile soseau punctual, iar pentru mai multă siguranţă scrisorile expediate de aici erau prevăzute cu sigiliul închisorii de stat a regatului ungar şi semnătura

******* In vechea Ungarie, tribunal constituit ad-hoc, pentru rezolvarea unor conflicte de onoare sau cavalereşti.

directorului Balkay. O scrisoare trimisă de la Vâc .era ca un document oficial, purtînd sigiliul cu îngerul ocrotitor al naţiei. Dacă nici în închisoarea de stat din Văc nu izbuteau să repare ştirbirea onoarei, apoi nu mai putea ajuta nici papa de la Roma.

în plasa Văc, preşedinte permanent al tribunalului de onoare era căpitanul în retragere Zubovics Feodor, ce locuia la Verocz (altul poate că n-ar ii primit această slujbă ciudată), dumnealui căpitanul ZuDovics Feodor fiind vestit datorită faptului că inventase torpila de us-cat, apoi ieşiseră adevărate legende despre curajul său : cică odată îl făcuse arşice pe un faimos spadasin, după ce devenise temut în capitală pentru arţagul său ; altă dată oprise trenul într-un loc unde acesta nu avea voie să se oprească, dar unde Zubovics voia să se urce în el.

Intr-adevăr, Zubovics se prezentase prompt, după primul apel, la închisoarea de stat din Văc, îndată ce aflase că domnii Peceli şi Pândi poposiseră pentru o vreme acolo şi constituiseră, respectiv reînnoiseră Tribunalul de onoare general, care, prin hotărîrile sale, era şi în trecut o forţă socială cam de importanţa Curiei Regale Ungare ††††††† în alte probleme. Acolo pronunţaseră sentinţe numeroşi cavaleri dezonoraţi, ori cavaleri de vază, în cazurile ajunse în faţa lor, dar şi în cazuri citite din ziare, asupra cărora găseau că e cazul să se pronunţe, fireşte, după examinarea de rigoare.

— Eh, care-i necazul ? întrebă într-o după-amiază de miercuri Zubovics (nu mult înainte de Crăciun), cînd în orele de vizită (de la patru la şase) apăru în vorbitorul cu miros de şoareci al închisorii de stat, care era cea mai mare încăpere a clădirii, avind în mijloc o masă lungă, vopsită în verde, pe un perete tabloul lui Franz Josef, scaune din lemn de stejar masiv şi din paltin, parcă făcute pentru a-i suporta ani întregi pe cei ce se aşezau în ele.

La sosirea lui Zubovics, plutonierul, care ţinea în această perioadă a anului locul directorului plecat la vînătoare sau pe la diferiţe onomastici, scoase din scrin şi prezentă Cartea de onoare. Această carte cu coperţi

††††††† Denumirea fostului Tribunal suprem al Ungariei, desfiinţat în anul 1949.

de lemn fusese inaugurată în 1867, cînd cu prilejul încoronării lui Franz Josef se decretase legea ca domnii ce sînt condamnaţi din motiv de duel să nu fie trataţi ca răufăcătorii de rînd, pentru că uneori duelul poate interveni şi între civili, atît timp cît există femei pe lume, în Cartea de onoare erau consemnate numele bieţilor deţinuţi ce-au trecut pe aici, vîrsta şi cugetările lor, ca într-o cairte de amintiri de la băi. Uneori Cartea de onoare era numită şi Carte de plîngeri, dar în majoritatea cazurilor această carte era folosită spre a se imortaliza în ea sentinţele rostite în închisoarea de stat asupra evenimentelor dinafară.

Zubovics Feodor era un domn cu mustăţi lungi, coto- ieşti, ciupit de vărsat, sprinten, cu glas strident, mai degrabă din categoria mijlociilor decît a uriaşilor. îşi aruncă ochii măslinii peste ultimele însemnări din Cartea de onoare. Apoi autentifică cu propria iscălitură însemnările ce-i erau pe plac şi lui. îşi scrise cu litere mari numele sub doleanţa unor deţinuţi, care cereau ca, avînd în vedere că iarna lumina cade din altă direcţie decît vara, clădirea închisorii să fie întoarsă spre partea unde bat razele soarelui.

— Iată o observaţie foarte preţioasă ! notă sub această dorinţă Z. Feodor, cu speranţa că intervenţia sa va avea efect.

2

PfiCELI, CARE PÎNA Şl 1N INCHI- soare se plimba cu cravaşa folosită la vînătoare, iar în anumite zile îşi prindea pintenii la cizme, de parcă s-ar fi pregătit de drum, raportă motivul constituirii tribunalului de onoare.

Povesti că în ziua cînd sosise el la Văc, la numărul 7, unde avea norocul să locuiască, apăruse o femeie care înainte de orice se arătase foarte mirată că-l găseşte pe el în locul vechiului încarcerat. Era o femeie din Văc, pentru că, interesîndu-se ea de vechiul locatar, pronunţase cuvintele cu un uşor accent slovac. Era o provincială, dovadă că nu-i dădu crezare lui Peceli, care-o

anunţase că întemniţatul dinaintea sa fusese pus în libertate şi se .sorea pe undeva în ziua de aur a libertăţii. „Toţi bârbaţii-s la fel“, spusese femeia şi se uitase sub pat şi în dulapul pentru haine. Cînd se .convinsese că nu-l găseşte pe puşcăriaş nicăieri, izbucnise fără să vrea, oftînd : „Şi cîte minciunele i-am trimis !“

— Kaiseir-smarn ! exclamă Zubovics ca şi cum abia acum ar fi început să-l intereseze cazul.

Peceli continuă, povestind că .abia a plecat femeia cu minciunelele, a doua zi a apărut o altă femeie, care contrasta cu prima prin faptul că sosise cu trenul de Pesta, şi îndată ce văzuse cămaşa de turist şi batista pestriţă a lui Peceli, părea dispusă a crede că înaintaşul lui Peceli o ştersese. înaintaşul lui Peceli purta fără excepţie lenjerie din pînză de Rumburg, lenjerie de .care se îngrijise tocmai respectiva doamnă. Ii declarase că ultima oară îi adusese în închisoare trei perechi de ciorapi scurţi.

— Fuszekli ! exclamă Zubovics şi începu să bată darabana pe masă.

Peceli continuă, raportînd apoi despre *o* a treia femeie, a cărei origine n-o putuse stabili, căci plîngea de abia i se putea înţelege vreun cuvînt. Dar printre lacrimi, printre hohote, se distingea totuşi cîte un cuvînt care trăda ceva, cum ar fi „cunoştinţă", la auzul căruia Peceli tre- sărise mîndru, de parcă l-ar fi descoperit el însuşi. Zubovics se văzu silit să-l tempereze :

— Poate din pricină că-l iubea ! spuse rotunjind bine cuvintele în gură. Deşi nu mi-a plăcut niciodată să mă amestec în treburi femeieşti, căci n-a existat acea judecătorie cavalerească care să fi pus pe tapet vreodată procese în care să se nimerească fie şi numai un nume de femeie ! Hai să rămînem la regulile acceptate de cavalerii Mesei Rotunde încă pe vremea regelui Arthur. Mai precis, să căutăm bărbatul, orice-ar spune franţuzul decadent cu expresia „Cherchez la femme".

Trebuie să recunoaştem că Zubovics ştia să conducă astfel de dezbateri, domnii din judeţul Pesta îi recunoşteau priceperea, stăpînea nişte expresii pe care puţini le cunoşteau.

— Dosarul domnului de la numărul 7 a fost clasat ? întrebă preşedintele.

— Exceptând pe cei cîţiva meşteri croitori, cizmari, negustori de pînzeturi din localitate, care chipurile l-ar fi căutat cu facturi pe Nagyidai, nu pot specifica mai mult despre înaintaşul meu, care şi-a executat la numărul 7 cele două luni de pedeapsă, inculpat fiind pentru trei dueluri, poate doar că a rămas o duhoare în urma lui în celulă, de parcă ar fi murit şi putrezit în ea.

— Asta e de consemnat, ca blam pentru personalul închisorii. Nu au trimis la timp telegramă după el, să afle unde a vîrît obielele şi lenjeria pe care n-a mai vrut s-o poarte. Asta se poate întîmpla şi în altă parte, nu numai în închisoare, al cărei miros ciudat, ,cum se ştie, nu poate fi îndepărtat multă vreme din îmbrăcăminte, răspunse preşedintele.

Aparent, cazul lui Nagyidai ,cel plecat ar fi fost rezolvat la dezbaterile tribunalului de onoare, dar tocmai atunci urmă la rînd Pândi, şi Pândi (un tînăr cu ten măsliniu, cu capul chelit devreme, care din acest motiv îşi lăsase favoriţi îndată ce intrase în slujbă la o judecătorie de ocol din provincie) făcu propunerea să fie audiat Csacsotka, cunoscutul dascăl cu vederi panslave, care şi el era locatar al închisorii de stat ungare, deşi deţinuţii ceruseră nu o dată ca agitatorul să fie mutat în altă închisoare a Ministerului de justiţie.

Auzind numele, preşedintele se cutremură vizibil, dar apoi oftă :

— Misiunea noastră cere ca din cînd în cînd să intrăm în contact cu tot felul de oameni !

Csătsotka fu adus de paznicul închisorii. Era un omuleţ cenuşiu, ca un zidar care stă toată ziua pe schele. Sub sprîncenele albite de mortar, ochii apoşi îi străluceau de viclenie. După cîte se vorbea, primea de la nu se ştie ce comitet o leafă pentru că stătea în închisoare. Dacă nu bani peşin, tot felul de caşcavaluri şi pîine de casă, aduse poştal din Ţara de Sus.

— Pe Nagyidai pînă şi .Dumnezeu l-a plămădit să fie pretor, îşi începu depoziţia deţinutul condamnat pentru contravenţii naţionaliste. Ştia să facă pe filoslovacul,

ştia să danseze dansuri slave, ştia să fie „ungur“ cînd era cazul. Da, era taman ca un „ungur[14].

După ce îl onoră cu cele mai alese laude pe Nagyidai, care după părerea sa putea fi numit un adevărat om, Csacsotka tocmai vroia să se retragă din tribunalul de onoare, cînd Pândi îşi răsuci mustaţa înspicată ca a împăratului, pentru a putea vorbi cu solemnitatea cuvenită.

— Să ne spună preaonoratul domn deţinut, aici, în faţa completului, ce anume a fost de fapt cu acel „Flegma, Ponyatovszki“ ?

— O aiureală ! bîlbîi Csacsotka. Aiureală curată, nici nu merită să ne batem gura cu asta !

Insă preşedintele, (cum spusese mai tîrziu), dacă tot s-a înfundat într-atîta în „noroiul ăsta“, vru să se informeze temeinic.

— Te-am chemat aici, domnule deţinut, ca să ne spui tot ce cunoşti domneata despre cazul adus în discuţie. E o datorie a oricărui domn la care apelează tribunalul de onoare.

Aşa că fostul agitator nu mai avu de făcut altceva decît să povestească pe rînd cele ce urmează.

3

ÎN CEA DE A DOUA SÂPTAMINA a detenţiunii sale, Nagyidai, acest distins domn, începuse să ofteze, să geamă, să nu mai aibă somn, treabă care lăsase urme şi asupra stării sale fizice. Hainele sale păreau croite pe altul, omul care punea foc în sobe şi care obişnuia să-i distreze pe deţinuţi cu anecdote vechi din vremea tîlharilor de drumul mare nu mai izbutea să-l facă să rîdă. Ceva începuse a-l apăsa pe Nagyidai pe suflet, ca şi cînd s-ar fi gîndit cel puţin la o iubită infidelă. Apoi, într-o zi, declarase că e un ticălos cine va mai duela vreodată în viaţă.

Preşedintele exclamă :

— Aşa a spus ?

— Cuvînt cu cuvînt, întări martorul.

Şi Nagyidai, pentru a nu rămîne doar cu declaraţia, începuse a se antrena cu scopul de a-şi continua de acum înainte viaţa fără să mai dueleze, de îndată ce va fi pus în libertate.

Făcuse rost de un lanţ de priponit taurii, cu care se lega de pat, şi anume cu spinarea, de nu se mai putea mişca. După ce se lega astfel zdravăn, îl ruga pe Csacsotka să se aşeze în mijlocul încăperii şi să-l înjure de acolo. Să-l facă ticălos fără căpătîi, ucigaş, trişor, lotru bun ,de spînzurat, ba şi mucos căcăcios, că el nu se va simţi jignit, orice cuvinte dezonorante i-ar adresa dascălul panslav. îl ruga pe Csacsotka să nu se zgîrcească nici cu înjurături la adresa propriului tată şi fraţilor săi morţi, pentru că multe dueluri avuseseră loc în Ungaria din pricina răposaţilor. Să nu cruţe nici onoarea eventualilor săi protectori, putîndu-i numi fără teamă hoţi de cai, iepuri fricoşi, mitocani, găinari pe toţi necunoscuţii care s-ar fi înrudit cumva cu Nagyidai. Legat cu lanţul, Nagyidai nu răspundea nimic, decît aceste cuvinte, pentru propria potolire : „Flegma, Ponyatovszky !“ Pentru că aşa vroia să se pregătească bunul domn ca, întoreîndu-se în libertate, să poată suporta jignirile mai mici sau mai mari cu care avea să se întîlnească în lume.

Csacsotka, care-l stima pe domnul Nagyidai ca pe nimeni dintre unguri, se supusese poruncii lui Nagyidai. Aşezîndu-se în mijlocul odăii, începea să înjure spre domnul legat cu lanţurile, cînd în slovacă, cînd pe ungureşte, bălăcărindu-i pe toţi acei pe care-i cunoştea sau îi putea cunoaşte Nagyidai. Sfîrşea prin a-l face pe rînd ba „Slovac cu burtă roşie", ba „jidan căcăcios" pe Nagyidai, dar acesta rezista pînă la urmă, gemînd cu plăcere între lanţurile sale.

„Dă-i înainte, Csacsotka. I-ai uitat pe naşă-miu şi pe naşă-mea", îl îndemna din pat Nagyidai şi îi asuda chica, de ieşise din el cel puţin pe zece ani orice fel de

durere cauzată de guturai sau de aerul rece.

După ce termina această fază a exerciţiilor, Nagyidai continua să se antreneze pentru a se putea ţine de cu- vînt.

„E un om de nimic cel care mai duelează vreodată în viaţă ! Calcă-mă pe bătătură, dragă amice !“

Aşa îi spunea, ba chiar îi poruncea apăsat, cel mai vrednic de cinste domn ungur, dascălului din Ţara de Sus, şi acesta era nevoit să se supună, căci în faza asta Nagyidai exersa fără lanţuri şi şedea pe margine rotindu-şi ochii scăldaţi în sînge.

Csacsotka călca pe bătătură, sau cel puţin pe vîrful bătăturii martirului, drept care acesta scotea un sîsîit, dar nu spunea decît atît- :

„Flegma, Ponyatovszky ! Eh, şi-acum mai arde-mi una-n ceafă, dragă amice, şi cu asta am terminat cu grosul antrenamentului[14].

...Aici, Zubovics scotea deja flăcări, şedea pocoţat pe masă, tremurînd din toate încheieturile, şi făcea cucurigu ca un cocoş.

— Nu îndrăzni să recunoşti că i-ai mai tras şi palme lui Nagyidai ! Nu îndrăzni, dacă ţii la viaţa durui tale ! Pînă şi domnii mai de rînd neagă, dacă pe parcursul afacerii s-a petrecut vreo leziune corporală, cu alte cuvinte fizică. Hai să ne păstrăm măcar în limitele cavalerismului.

Arătă cu ochi străfulgerînzi spre uşa vorbitorului, pe care ieşea Csacsotka împreună cu paznicul său de închisoare, înainte de a fi apucat să spună cum şi-a continuat exerciţiile domnul Nagyidai, pregătindu-se de ziua cînd va fi pus în libertate.

4

PREŞEDINTELE TRIBUNALULUI DE onoare al ţării şezu o vreme îngîndurat, apoi încet-încet această nemişcare deveni Un uşor clătinat din capul rezemat în palme, pe care şi-l întoarse spre Peceli :

— Ia te uită ce minuni produce închisoarea ! zise

Zubovics. Frînge pînă şi caracterele cele mai tari şi gesturile cavalereşti. Cine ar fi crezut că poate exista în Ungaria un bărbat cu sentimente cavalereşti, care să se autoflageleze cu un dascăl slovac pentru ca afară, în lume, să-şi respecte un jurămînt ? ! Nu-i de mirare, domnule Peceli, că patul in care înaintaşul dumitale a stat legat cu lanţuri miroase a om mort 1 Să punem cruce asupra acestei chestiuni !

Completul de judecată se mai consultă cum şi în ce fel să-şi formuleze sentinţa asupra cazului de faţă. în cele din urmă aleseră soluţia cea mai bună : să nege întregul caz. Cel mult — hotărîră cei prezenţi — va trebui ca numele complicelui Csacsotka să fie radiat pentru totdeauna din Cartea de onoare a închisorii regale ungare, pentru a nu mai sta ca mărturie a unor cazuri trecute. Aşa hotărîră.

(1932)

DOMNUL CARE A ÎNFLORIT CA VIŢA 1

Comisarul oenologic

Am vizitat cam o mie de beciuri în Ungaria, spuse într-o zi consilierul L., cînd vorbeam de Ungaria de odinioară, pierdută în frunzişul mort, în bolta înnorată, în ceaţa amintirilor, temă pe care oamenii o îndrăgesc la un pahar de vorbă.

Pe mine, de pildă, excelenţa-sa Dairănyi m-a însărcinat să inspectez beciurile din Ungaria şi să raportez despre ele. însă timpul nu mi-a permis să văd mai mult de o mie de beciuri, mi s-au încheiat anii de slujbă şi a trebuit să-i predau altuia însărcinarea asta oficială. Am cîştigat destul de multă experienţă în timpul activităţii mele, atît în privinţa construcţiei beciurilor, cît şi a conţinutului lor. Pot spune că nu era o raritate un beci de o mie cinci sute de hectolitri, dar beciuri în care te puteai întoarce cu un atelaj cu patru cai am văzut mai puţine. Nici femei n-am prea întîlnit care să se fi priceput la beciuri. Femeile învaţă orice mai repede decît bărbaţii, ba adesea îi şi depăşesc pe bărbaţi în ştiinţă, dar în materie de beciuri rămîn numai şi numai femei pînă la sfârşitul lumii.

Aşa începu consilierul L., care, vorba lui, ducea deja în spinare doi şesari, şi de altfel nu mai sorbea decît cîtc-o bere mică, un „picolo", considerînd el ,că nu mai merită să se apuce de băut vin după atîtea amintiri de pe vremea cînd era slujbaş. Barba i-o tundea nevasta, cu foarfecele ; în restaurantul „La ciorba de raci" aducea vorba întotdeauna despre nişte mîncăruri care nu figurau în nici o listă de bucate, fie ea cît de „împrospătată[44], mîn- căruri pe care le consumase ieri sau alaltăieri acasă, la masa sa „boierească[44] ; venea din

vecinătate într-o mantilă largă de călătorie, de parcă s-ar fi pregătit permanent de o călătorie lungă ; într-un .cuvînt, era un povestitor demn de nădejde, oricît de ciudat sunau cîteodatâ povestirile sale.

— Da, eram inginer-şef viticultor, călătoream împreună cu doi funcţionari din minister aleşi de mine, cu saircina de a examina beciurile. Bineînţeles, pe funcţionari trebuia să-i schimb din cînd în cînd, căci nu oricine rezistă la slujba asta. Dar eu am bătut treizeci şi cinci de ani beciurile din Ungaria.

2

însuşirea vinului de „bakator

încă şi în vechea Ungarie un om care avea beci era considerat un domn ce merită toată stima.

Livadă, pămînt, casă aveau mulţi oameni, că nu era o imposibilitate să ai aşa ceva. (Unul n-a trebuit decît să plătească impozitul pe fumul din hornuri). Dar un beci despre care merita să vorbeşti şi pe care puteai să-l vezi şi să-l compari cu alte beciuri, aveau mai puţini oameni.

Consilierul L., înveşmîntat în vestita mantilă de care nu se despărţea niciodată din pricina temperaturii beciu- rilor (un beci de pildă îşi expiră căldura de august în noiembrie, altul frigul de ianuarie în aprilie, mai cu seamă beciurile acoperite cu papură), era tocmai pe drum... Ministrul de mult nu mai văzuse un raport despre beciuri pe biroul său, din care cauză consilierul L. trebuise să înfrunte iar drumurile ţării. în Ungaria funcţionarii erau conştiincioşi, cînd aflau de vreun beci de care nu auziseră niciodată, îl vizitau personal.

în cazul de faţă, consilierul L. călătorea din pricina unui butoi mare, butoi despre care auzise destule legende, din cele povestite prin beciuri.

• Denumirea unui soi de vin rubiniu, speaific unguresc.

Unii susţineau ,că butoiul ăsta are peste o mie cinci sute de hectolitri, şi că numai cercurile acestuia

cîntăresc cincisprezece măji. Lemnul de stejar al butoiului o fi tras şi mai mult ; butoiul nu putea fi rostogolit de forţa omenească, ci îl clădiseră în beci, după ce îi tăiaseră în tavan şi jos, în pămînt, un loc corespunzător. Acest butoi uriaş, pe care trebuia să te urci cu scara pentru a umbla în el cu hoţoaica, era rodul orgoliului unui nobil (un anume conte Zichy Ferenc). Butoiul conţinea „bakator[u] de Ermellek, vin care nu se scoate la cep, cel mult e tras la sticle, de cine are sticle îndeajuns.

însă la butoiul aflat în beciul din Dioszeg te urcai cu scara.

— Oare de ce-o fi clădit contele butoiul ăsta ? îl întrebase consilierul L. pe pivnicer.

-— Trecînd odată prin Heidelberg, contele a văzut un butoi în care şedeau comod patru cetăţeni şi beau vin. Atunci s-a hotărît el să facă un butoi, dar mai mare decît cel nemţesc.

Fireşte, consilierul L. nu crezu istoria, ştiind el că nici un cuvînt nu-i adevărat din ce spun meşterii pivniceri, aşa că se interesă mai departe despre istoria butoiului şi izbuti să afle următoarele :

E adevărat că domnia-sa contele a fost pe la Heidelberg ; e adevărat ,că acolo i-a văzut pe cei patru cetăţeni bînd în butoi ; e adevărat că atunci a făcut un anume pariu, însă plămădirea butoiului, respectiv naşterea lui are totuşi un alt secret.

Şi anume că, după acea călătorie contele a fost curios să ştie cît timp va ţine la el în beci o cantitate de o mie cinci sute de hectolitri de vin, ţinînd seama că el era nebăutor şi nici nu primea oaspeţi, care să-i bea vinul.

— Şi cît a ţinut bakatorul acela fin de Ermellek în butoi ? îl întrebă pe meşterul pivnicer.

— Un an, un an în cap, domnule, că mult tartru s-a depus pe butoi !

Aşa-i felul acestui vin ce se ţine în butoi.

Ce-i drept, mai tîrziu contele puse de se tăie o uşă, pe care îi vîrî în butoi întîi pe directorul crescătoriei sale de vite, jţipof pe funcţionarii economici, apoi pe pretori, pe copişti, pentru a-l curăţa de piatra de vin depusă, dar

alt necaz nu s-a întâmplat.

— Straniu om e contele dumneavoastră! notă consilierul L.

— Aşa e ! Nu suportă treaba de mîntuială.

Drept care consilierul întocmi tot în acest sens şi raportul către ministrul său.

3

Veritabilul vin „Văduva Bado“

Şi din zona Hegyalya era mereu cîte ceva de raportat, căci ministrul urmărea special ce se petrece £n beciurile de acolo.

Vroia să ştie dacă Zimmermann mai are vin dulce de Tokay din 1806 acolo, la Măd, aşa că toată comisia se deplasă pentru a cerceta sticlele îngropate în nisip şi năpădite de muşchi, spuse consilierul L. cînd îşi puse iar în cui mantila pentru o bucată de vreme. Era acolo, la Mâd, un beci al contelui Eszterhăzy Imre, de se întindea sub pămînt tocmai pînă undeva pe la Ujhely.

Vroia să ştie starea vinurilor de Szerednye, producţia lui Klabert din Erdobeny. Multă bătaie de cap ne-au dat beciurile astea din Hegyalya, uneori ţinea zile întregi cercetarea unora sau altora, pentru a putea întocmi un raport corespunzător asupra situaţiei vinurilor, beciurilor, proprietarilor de beciuri. Multă hîrtie se prăpădea cu rapoartele astea, costa mult şi cerneala. Uşor îi venea călătorului obişnuit, în călătoriile sale de plăcere, care zicea doar atîta despre vinul de Szerednye cînd trecea pe acolo

„Bată-l Dumnezeu, credeam că-s la Somlo ! Seamănă vinurile astea ca doi fraţi gemeni. Ori măcar ca doi prieteni apropiaţi“.

Dar; bieţii slujbaşi ai ministerului trebuiau să întocmească cele mai amănunţite rapoarte, *pe* cantitate din vinul original de Szerednye poate fi considerată, de calitate, dar pînă să ajungă raportul la minister, se putea întîmpla ca Klăbert să vîndă vin de Szerednye undeva în Lehia, unde vinurile noastre erau băute de străini. Că

acestor negustori din străinătate le plăcea foairte mult să facă popas în Hegyalya. Cărau sub ochii .noştri cît puteau din vinurile noastre produse pe pămîntul lui Răkoczi. Noroc că se produceau şi alte vinuri în patria noastră. Avea statul beciuri şi în Beregszăsz, unde administratorul era atît de surd, încît nu puteai sta de vorbă cu el despre preţul vinului. Cînd a trăsnit fulgerul în casa administratorului, iar tunetul a străbătut casa, hornul, podul, pivniţa, administratorul n-a întrebat decît :

— Cine naiba a trîntit iar uşa bucătăriei ?

Ei bine, nici cel mai afurisit şi limbut negustor n^a izbutit să ia vin de la omul ăsta. Asta era adevăratul vin numit „Văduva Bodo“.

4

Ce ştiu popii ?

Dar dacă tot am ajuns aici în munţi, care de la o zi la alta se fac tot mai mici, aşa cum în ochii omului mare trăirile din copilărie devin tot mai mărunte, am purces să cercetăm starea „rubiniului" din beciul episcopului din partea locului, continuă domnul consilier L. cînd îşi comandă iar un „picolo" de bere la „Ciorba de rac" (că şi măcelarul se plictiseşte la bătrîneţe de ramstec-ul, pe care pînă atunci şi-l păstra pentru el din carnea proaspătă, şi trece pe gulaş !).

Trebuie să recunoaştem că vinul episcopului îmbina excepţional culorile curcubeului, pe care dintre toţi muritorii pămîntului nu le poate cunoaşte decît un bărbat sfînt ca episcopul sau un domn de seamă a cărui vie produce tot „rubiniu*[1]. In culorile „rubiniului[14] poţi vedea raiul adevărat, le poţi admira minute în şir pînă să cutezi a atinge şi cu buzele acest curcubeu coborît din cer pe pămînt. „Rubiniul" ăsta e ici lila, colo gălbui, dincolo roz, depinde din ce parte privim paharul. Poate că şi-un orb şi-ar recîştiga vederea dacă i s-ar **pune în mină un** pahar de „rubiniu". Cînd oi ajunge la amurgul

vieţii, aş vrea să privesc apusul soarelui printr-un pahar umplut eu vin din acesta. în el se amestecă transparenţele primăverii cu culorile galben-aurii ale lunii, toamna.

„Eh, lasă că şi vinul de Neszmely nu-i de colea, dacă am ajuns să vorbim de culori", mi-a spus ministrul tind mi-am înaintat raportul.

Noi, oamenii statului, am dat întotdeauna o înaltă apreciere vinurilor noastre, dar trebuie să recunoaştem că vinurile popilor ni le-au concurat întotdeauna. Se pricepeau cît de cît şi popii la beciuri, aşa cum o dovedeşte şi parohul baronului Kemenyi din Pusztagâld, care a primit de la baron cu drept de folosinţă gratuită patruzeci de iugăre de teren, unde fusese o viţă distrusă de un vierme afurisit. Popa s-a aşternut zdravăn pe treabă şi a început a răsturna şi a învăţa pământul pentru a rodi noi butuci de viţă. Aşa au trecut cîţiva ani peste preot şi peste vie, pînă cînd într-o zi baronul a nimerit. în cinstita parohie.

„Ah, ce sete mi-e! a exclamat baronul Kemeny, stăpînul unor vii întinse, cu al cărui „muscat" sau „Legănător" nu se prea putea măsura nici un vin de aiurea. (Exceptând poate numai „rubiniul" foarte vechi, aşa numitul „episcopesc").

Parohul din sat şi-a scos cu mare modestie vinul.

„Dacă n-ai inimic împotrivă domnia-ta, am şi eu un vinişor făcut de mine anul trecut".

Baronul a gustat vinul popii... Era bun cunoscător de vinuri, nu-i(de mirare că s-a ridicat în picioare după prima sorbitură.

— De unde-i vinul ăsta, părinte ? E mai bun chiar decît vinul meu !

Sfinţia-sa domnul paroh a recunoscut fain-frumuşel că vinul s-a făcut, tocmai pe suprafaţa aceea distrusă, stearpă, pe care i-o dăruise cu mînă uşoară baronul.

„Atunci, să se numească «vinul parohului» !“ a strigat baronul, vin pe care de atunci mulţi l-au băut în toată ţara în amintirea bătrînului preot paroh.

Că aşa-s popii. Sînt în stare să facă minuni şi cu strugurii !

Lucru demonstrat şi de sfinţia-sa episcopul Ranolder, care pusese să se ridice pe vîrful Badacsopyului; o cruce mare de,piatră, şi anume din două mdtive : întâi că ţinea de atribuţiile episcopiei din Veszprem:să' aibă grijă ca. minerii de la carierele de piatră să nu: transporte i toate dealurile din preajmă, că azi-mîine nu va mai exista Ba- dacsony-ul nostru. Iar crucea îi împiedică mai mult decît orice pe mineri. Al doilea, că episcopul ţinea cu tot dinadinsul să se producă anual suficient vin roşu, deşi eu personal (şi în secret, poate că şi sfinţia-sa răposatul episcop) n-aş put,ea spune că rizlingul renan de Badacsony e mai prejos.

Rizlingul sau Renanul de Badacsony e vestit pentru buchetul său.

Ades am încercat în călătoriile mele să păstrez în mine buchetul vinurilor, din caire se revăd locurile de mult părăsite^ oamenii uitaţi, amintirile retrase în adîncul sufletului nostru. Ba poate şi femeile care au„călcat“ stru-. gurii, în vremea cînd era încă la modă. Dar azi tot n-ar mai crede nimeni poveştile astea. ,

Buchetul vinurilor nu poate fi păstrat, se evaporă o dată cu mirosul mîncărurilor, dar cînd şedeam, .acolo. în sufrageria de stejar a episcopului Ranolder, aşa cum. ,şş cuvine unor delegaţi ai statului, şi acolo în sufrageria, fără pic de fum de pipă am destupat prima sticlă de rizling renan din Badacsony, abia atunci am ştiut ce înseamnă să fii episcop în Ungaria. Nici ministrului, nici altcuiva n-am izbutjt să-i explic niciodată ce are vinul ăsta cu miros de floare de strugure, doar şedeam, şedeam, şi mă gîndeam cîţi ani aş trăi dacă toată viaţa aş savura numai aroma şi gustul acestui vin ?

O sută de ani. Ca popii.

5

Aşadar, care vin era cel mai bun ?

— Multe vorbeşte omul în viaţă, cîte-n lună şi-n stele, dar uneori se poate întîmpla să uite de cele mai impor-

tante lucruri, zise domnul consilier L. în ziua cînd îi tunse iar barba nevastă-sa, nevrînd ea a fi soaţa unui om „bătrîn“, pe care oamenii să-l arate cu degetul. „Uite-l pe Matusalem!“ ar fi exclamat la vederea consilierului L. dacă ar fi ieşit din casă cu barba cu care s-a sculat de dimineaţă. Trebuia făcută ordine cu barba, se cerea o întinerire, motiv pentru care consilierului îi . dădu prin cap ceva despre care pînă acum nu scosese o vorbă.

Iar acest ceva era vinul de Somlo.

— Trebuie să subliniez că nu aveam nici un fel de barbă pe care să trebuiască s-o tund cu foarfecele, aşa ceva nici n-ar fi fost posibil în lungile mele călătorii, cînd nu-mi vedeam soaţa cu săptămînile, cu care un domn şi-ar fi putut tunde părul, barba... Aşa că umblam fără barbă în delegaţiile ministerului cînd la Neszmely, în beciurile lui Bay, unde aveam de raportat berechet despre schimbarea culorii vinurilor de acolo, ce semănau cu cerul în crăpatul zorilor ; cînd la Chemel Gyuri, care ne oferea delegaţiei două glaje, din alea de trei sferturi de litru, cu vin de Somlo din 1834 ; cînd la Eger, în beciurile lui Grobel ; sau cînd la Heves, în beciul acela acoperit cu trestie, proptit cu pari de salcîm, durat din cărămidă, beciul Pajzs, care nu avea voie să fie mai adînc de trei metri, pămîntul fiind îmbibat de apă, locul de trecere lat de trei metri, iar înălţimea de trei metri şi jumătate, dimensiuni ce puteau fi îndeplinite fără nici o greutate. Ministrul ne întreba :

„Eh, şi lemnul de salcîm corespunde pentru a rezista ?“ „Lemnăria a dat-o moşierul, la fel ca şi cărămida. E drept, salcîmul trebuie schimbat des“, mi-am încheiat raportul. Şi atunci s-a întîmplat că am primit însărcinarea să mă deplasez în zona a X-a, unde o femeie, o văduvă pe nume Ereszalji, se zicea că are cel mai bun vin din Ungaria. Repet, niciodată n-am avut cine ştie ce încredere în priceperea femeilor la beciuri, ar fi în stare să sape şi să cultive varză şi sfeclă sub butoiul cu cel mai pretenţios vin, că nu 6e pricep decît la zarzavaturile lor, la curăţenia şi buchetul vinului propriu-zis deloc.

Văduva asta nu avea nici măcar beci. Şi, cum am aflat mai tîrziu, nici pămînt cu vie pe undeva prin hotarul comunei. Tocmai eram pe picior de plecare, că mă făcusem de rîs cu ministrul meu cu tot, cînd am observat **o** treabă ciudată.

întîmplător, m-am uitat la femeie şi în clipa următoare am simţit ceva ca şi cum am băut un vin neobişnuit (deşi la inspecţiile beciurilor mergeam întotdeauna cu capul limpede, fie şi pentru a face măsurători exacte). N-aş putea spune la repezeală de care dintre vinurile degustate în cei treizeci şi cinci de ani de slujbă mi-a adus aminte ! Cel din beciurile de la Pecs sau din Buda- fok ? Din produsele unor beciuri-model, sau din beciurile împărăteşti din Tarcal, gospodărite cu aceeaşi pricepere ? Deşi, văduva Ereszalji era o femeie brună fără nimic deosebit, cum am văzut multe la viaţa mea, dar fără ca vreuna din ele să-mi aducă aminte de izul celor mai bune vinuri. Era brună, nu mai mare decît un butoi de Goncz, n-ar fi fost nevoie de scară pentru a ajunge sus. nu depăşea nivelul inimii mele, prevăzut cu căţele, adică cu acele patine cu picior dublu pentru rostogolit — un om ar fi putut-o ridica singur în şaretă. Un butoi obişnuit, din care nu s-ar fi putut constata nici o lipsă, dacă în ianuarie, la vremea transportului, între gările Kisors şi Tomaj cineva nu le-ar fi dat mici găuri pentru a scoate din el cu paiul un litru sau doi de vin, acolo unde drumul coteşte pe sub dealul podgoriei de la Kisors. N-avea nimic neobişnuit femeia asta şi totuşi mă simţeam ca şi cum o imînă nevăzută ar fi destupat o sticlă de vin dulce, care pînă atunci stătuse cernită şi-şi aşteptase rîndul în pivniţa de ţară cu colb de piatră, unde propriu-zis vinurile bune iau la cunoştinţă abia după trei luni cum e vremea pe afară... Şi, una peste alta, am rămas acolo, în casa ei.

„Am şi-un pic de băut, ţi-am pregătit în odaia de oaspeţi, pe noptieră", mi-a zis după cină văduva Ereszalji cînd s-a încheiat ospeţia fără vin, pentru că în casa văduvei nu s-a pomenit să se pună vin pe masă.

Ca inginer, am apreciat îndată că butelca nu poate fi mai mare de trei sferturi de litru, cum se îmbuteliază în general vinurile bune, o sticlă zveltă, ce se subţiază spre

gît, pentru, ca dopul să poată pătrunde cît mai adînc în gîtul ei. Treabă necesară, ca vinul să nu-şi piardă aroma. Avea o culoare galbenă ca untdelemnul şi, aşa cum am putut constata, nu-mi amintea de gustul nici unuia dintre vinurile ce le băusem pînă atunci.

„Hm — îmi spuneam în sinea mea — adică, tu ai fi inginer-şef specialist în viticultură ?.... Nici calitatea vinului n-o poţi stabili ? Ce-ai să-i spui ministrului tău ?“

Ştiam doar atît, că vinul femeii îmi plăcea foarte mult, după ce între timp ne-am cunoscut bine, cum se întîmplă cu astfel de delegaţi ai ministerului în casele unde nu se simt foarte-foarte rău.

Hai să punem vinul femeii lîngă „bakator“, că nici acela nu era mai deosebit, cugetam eu ca în vis.

A doua zi, vremea făcu ochi ca pretutindeni în ţinuturile producătoare de vin în luna septembrie, dimineaţa avea mireasmă de struguri, nimic mai plăcut pentru trezit.

Pe vîrfua'ile copacilor mai întîrzia o ceaţă uşoară, ca-n preajma culesului, ceaţă ce ajută să se coacă şi ultimii ciorchini de struguri, şi provoacă o vagă iritare cînd consumi vinul de anul trecut, căci vinul se scoate din beciurile săpate în coastă, învăluite în ceaţă.

Aşa era dimineaţa, deşi, repet, casa nu avea beci, gazda nu avea podgorie şi, totuşi, Dumnezeu ştie prin ce vrajă, această atmosferă se simţea aproape palpabil.

Eu mi-am petrecut timpul desenînd ceva în caietul de amintiri al casei, căci aveam permanent asupra mea creioanele.

Ce desenase domnul consilier L. ?

Răţuşte, în număr de sute, pentru că cel mai bine ştia să deseneze răţuşte. Se iscălise într-un colţ al paginii, să se ştie cine-a fost oaspetele. Femeia urmărise fără interes cum se iveau pe pagină o răţuşcă după alta de sub creionul inginerului-şef.

Seara, butelca era iar la locul ei, deşi nimeni nu primise vin la masă, şi, gustînd, specialistul se gîndea în sinea sa dacă n-ar putea pune vinul acela pe aceeaşi treaptă cu cel de Szeirednye.

— Nu ştiu care mi-a plăcut mai mult, îşi continuă povestirea consilierul.

Şi a treia zi, cum-necum, întocmai ca în basme, după o zi scursă în discuţii lungi, în timp ce amîndoi ne depanam povestea vieţii noastre şi ne-am dat seama că pînă atunci nu cunoscusem fericirea, draga de ea pregăti pentru culcare un vin veritabil de Somlâ.

Asta s-a întîmplat într-o zi de miercuri. Vinul ăsta **a** fost cel mai bun.

6

Dezlegarea misterului

— în spatele casei, ca mai peste tot unde gospodarii nu se ocupă cu producerea vinului, se întindea un lan de porumb. Cu oftatul şi foşnetul său tomnatic, lanul acesta mă atrăgea atît de tare, încît nu mi-am putut înfrîna dorinţa de a intra în el.

Cum stăteam acolo ascultînd foşnetele, vîntul ce-mi ţinea isonul stărilor sufleteşti din acele clipe, deodată observ că umblă şi altcineva prin porumbişte, care-şi căuta la fel singurătatea. Oare cine să fie ? m-am întrebat, deşi nu sînt om curios din fire.

M-am retras încet-încetişor pînă la marginea lanului de porumb şi de acolo mi-am scos capul afară. Şi, ce să vezi ? ! Din porumbişt.e a ieşit nimeni altul decît femeia brună de care-am mai vorbit.... A ieşit şi parcă rîdea în sinea ei. Şi am văzut-o cum piteşte sub şorţ aceeaşi butel- că de trei sferturi de litru cu care mă îmbia pe mine seara.

Intr-o clipită, mi-am şi dat seama de unde e vinul acela despre care n-am putut stabili nici ce gust are, nici de unde provine şi nici cum se numeşte. Se producea deci aici, în porumbiştea foşnitoare, din vraja unei femei sprinţare. Era apă sau cam aşa ceva.

...Nu mult după acestea mi-am înaintat cererea de pensionare, înmînînd-o domnului ministru.

„Toate-s numai iluzii în lume, excelenţa-voastră — am scris, ca Goethe sau poate alt neamţ — nu vinul are gust, buchet, aromă, puterea de a ameţi, ci omul care-l bea. Ţinînd seama că eu nu mai am gust, rog pe

excelenţa- voastră să binevoiţi a-mi aproba ieşirea la pensie", etc., etc.

Şi-acum, aş bea o bere mică, un „picolo".

DOMNUL CARE VEDEA CERUL CA PE-UN CONTRABAS

1

DE TREI ORI PE SAPTAMÎNA, LUNI, miercuri şi vineri seara, aşa-numitul Orient-Express trecea prin Budapesta spre Viena; la miez de noapte, cînd nimeni nu-şi mai putea pune piciorul în incinta Gării de Vest; celelalte trenuri străbateau ţara undeva departe, în toate direcţiile, trenurile de persoane zăbovind pentru scurtă vreme în Miskolc, Piispokladány, sau în Szeged... Numai Expressul mai trebuia aşteptat în biroul de mişcare de către funcţionarul de tură tolănit pe canapea, cu banderolă roşie la braţ, ca şi de telegrafistul ce stătea treaz lîngă telegraf şi, în spatele perdeluţelor maro lăsate peste ghişeul cassei de bilete, de casieriţa de serviciu, îmbrăcată într-un vestonaş cu fireturi aurii.

Lîngă prima linie mai stăteau doar de formă doi-trei hamali, linie pe care pătrunse în gară Orient-Expressul cu vagoanele sale cafenii; locomotiva cu numărul 100 se opri cu pufăituri uşoare în dreptul caprelor de fier ce marcau capătul lumii şi unde i se termina ruta. Pe linia a doua aştepta gata încălzită cealaltă locomotivă, cu numărul 101, care avea să poarte cu ea mai departe, pe teritoriul Ungariei, vagoanele de dormit de clasa I-a ale vestitei Compagnie des Waggons-Lits, ce ascundeau în spatele geamurilor cu perdelele trase fie prinţese

turcoaice din Constantinopol, cu voaluri pe faţă, fie cântăreţe franţuzoaice aflate în turneu prin orient.

Conductorii în uniforme ciocolatii coborîră căscînd şi trosnindu-şi oasele sub acoperişul de sticlă al gării pestane ; în dreptul unui vagon, stătea în poziţie de drepţi un controlor cu barbă ă la Henric al IV-lea, vagon, în care călătorea tocmai atunci o regină din Balcani, cu suita ei ; Tokoff, conductorul de origine bulgară, se învîrtea prin preajma locomotivei, pentru a-l însoţi în vagonul său pe Ferdinand, regele bulgar, care stătuse de la graniţă pînă în gara pestană în cabina locomotivei,, sub pseudonimul de „contele Murány“, plăcîndu-i foarte mult fochistul, maşinitul, precum şi enigmaticele mecanisme încredinţate lor... Un alt angajat de pe vagoanele de dormit porni în grabă spre biroul telegrafic, unde predă o seamă de telegrame cu destinaţia Viena, adresate unor directori de hotel, conductori de fiacre, ba pînă şi unor hamali cunoscuţi, anunţînd că un oarecare domn soseşte la ora şase în gara din Viena, aşa că să fie toţi prezenţi la locul ştiut... Plăti cu monede franţuzeşti de o sută de franci. Sub telegrame era scris „Contele Takowa“.

...însă vagonul-restaurant al Expressului era încă luminat a giorno, ca şi cum acolo n-ar fi fost obligatorii dispoziţiile privind ora închiderii, atît de împovărătoare pentru noi toţi în timp de pace.

în vagonul cu litere aurite, plasat la mijlocul garniturii, cînta un taraf de ţigani, ce-i drept, discret, ca şi cînd undeva, prin preajma Crişului Mare, cineva i-ar fi azvîrlit din tren pe cei mai zgomotoşi dintre ei, adică pe clarinetistul focos şi pe ţambalagiul ce cînta la nevoie urcat şi pe tava pentru pahare, — însă primul viorist — primaşul —, ca orice ţigan din sudul Ungariei, scotea cînd şi cînd cîte un chiot, parcă vrînd să acopere glasul unei orchestre nevăzute. (Primaşul se numea Pipacs Pista, începînd cu mustaţa sa în furculiţă, neagră ca smoala, şi sfîrşind cu tărtăcuţa-i chelită de timpuriu,

onorată adesea cu picioare de scaun, adesea cu pupături zgomotoase, pentru a o deosebi de celelalte tărtăcuţe.)

în vagonul-restaurant, cu măsuţe fixate de podea şi scaune strîns lipite unul de altul, călătorea un moşier, care se înconjurase cu taraful său preferat, pentru a nu mai avea loc nimeni altul în vagon.

Ţiganii cinaseră pînă acum de trei-patru ori, consumaseră tot ce găsiseră pe măsuţe sub formă de sos sau muştar, sau apă minerală, oţet şi untdelemn. Apoi goliseră tot ce se afla în gheţar sau ascuns în alte, locuri, sticlele de bere, butelcile cu vin alb şi roşu, băuseră şam- panjile fine ungureşti şi franţuzeşti, coniacurile, romurile, ceaiurile şi cafelele. Erau ţigani din sudul Ungariei, obişnuiţi să consume ca în patria lor 1 Pînă să intre Ex- pressul la miezul nopţii în Gara de Vest, nu mai puteai găsi în vagonul-restâunant nici măcar un pahar de apă cu sare amară.

Protectorul ţiganilor, un boier pe nume Gyuri, le mai făcu şi reproşuri chelnerilor înveşmântaţi în vestoane negre, din pricina şpaizului‡‡‡‡‡‡ golit; le propuse să trimită din gara pestană o trăsură-fulger pînă la strada Frumoasă, la birourile unei fabrici de şampanie, unde au să-l servească în cont fie şi cu o duzină de coşuri cu butelci, cu care birjarul avea tot timpul să se întoarcă în jumătatea de ceas cît stătea Orienit-Expressul în gară. Dar şeful vagonului-restaurant nu acceptase propunerea domnului Gyuri. Ba mai mult, nu fusese de acord nici să trimită un konfertablis §§§§§§§ la cunoscutul centru de ape minerale (sau la cea mai apropiată farmacie), după nişte apă carbo-gazoasă.

Cînd îi ataşară locomotiva nouă, Expressul se zgudui uşor, semn că se apropia timpul de plecare. Abia atunci se supără, în sfîrşit, domnul Gyuri printre ţiganii însetaţi şi sticlele goale. Indignat, decretă că el nu rămîne într-o circiumă ca asta, în care n-ai ce consuma! şi coborî împreună cu ţiganii săi din Express. Se pare că maşinistul, rezemat în coate pe uşa locomotivei, abia

---

‡‡‡‡‡‡ Cămară de alimente (prin **extensie** din **germ. *Speis).***

§§§§§§§ Mesager de tren (din lb. ital.).

aşteptase acest moment, căci puse îndată. în mişcare trenul, ale cărui ferestre se întunecară aproape în aoelaşi timp.

Funcţionarul de tură salută un tren cufundat în somn, lămpile se stinseră îndată în sala de aşteptare, hamalii se retraseră la odihnă pentru a doua zi, la ghişeul pentru călători toate biletele plecară la culcare.

Trecuse de miezul nopţii cînd Gyuri se opri cu ţiganii săi în faţa Gării de Vest.

— Columb, ăsta de-a descoperit călătoriile, a fost cel mai mare ticălos ! rosti boierul din sudul ţării.

2

DACA AR FI FOST DESCHIS MACAR restaurantul gării, unde să-şi lepede oboselile drumului, îndată ar fi mers lucrurile mai uşor. Dar restaurantul era închis, ştiut fiind că budapestanii nu obişnuiesc să joace popice la gară, sau să asculte veşti proaspete de la călătorii ce vin şi pleacă. In Gara de Vest se pare că oamenii nu făceau nici prinsori pe butoaie de bere, cu ochii îndreptaţi spre trenul ce intra în gară, spre a vedea dintr-al cîtelea vagon va coborî haiducul Vojnic Pista... Aşadar, prietenii noştri din sud se simţeau destul de părăsiţi în faţa gării, ca o turmă fără stăpîn.

Dar noroc că, în toată nenorocirea, la Pesta se nimeresc şi noaptea cîţiva hamali, din cei care transportă poşta de noapte în tot oraşul. Un astfel de slujbaş mărunt, cu chipiu roşu, descoperi domnul Gyuri (cu ochii săi de vultur !) şi căruia îi adresă următoarele cuvinte :

— Spune-mi, amice, n-ai putea să-mi arăţi pe unde-i Opera ?

Pentru că, ajungînd la Pesta, domnul Gyuri găsea că primul şi cel mai „nobil" lucru e să se intereseze de Operă.

Hamalul îşi plimbă privirile peste toată societatea aceea noctambulă şi răspunse aşa :

— Poftiţi cu mine, am să vă arăt eu Opera.

Domnul Gyuri îi făcu semn lui Pipacs Pista să vină

lîngă el, că avea vestonul cel mai bun (şi anume un veston cafeniu, dăruit de domnul Gyuri). Apoi societatea pomi, într-o anumită ordine, lăsînd chiar în coadă contrabasistul, care, cu instrumentul său voluminos, oricum rămînea mereu Ia urmă.

Hamalul mergea în fruntea coloanei, înfruntînd noaptea.

— Nu doreşte domnia-ta un, întăritor de inimă ? întreba cînd ici-colo nimereau foarte rar peste vreun loc luminat.

— Nu doresc. Trebuie să văd Opera !

La care „locurile[11] abia pîlpîinde se învăluiau repede în întuneric, fiind foarte tîrziu, spre ora unu.

Hamalul îi conduse pe diferite străzi, pînă cînd ajunseră în faţa unei clădiri mari, întunecate.

— Opera Regală Maghiară ! rosti cu evlavie hamalul, de parcă ar fi făcut cine ştie ce eforturi pentru a găsi printre puzderia de case din Pesta pe aceasta singură.

îi conduse de două-trei ori pe străduţele din jurul clădirii Operei, le arătă clădirea din felurite unghiuri : din strada Hajos, din colţul străzii Szerecsen, apoi de pe strada Andrâssy, amintindu-le cu fiecare prilej :

— Opera Regală Maghiară !

— Eh, atunci ziceţi-i un cîntec ! le făcu semn domnul Gyuri ţiganilor săi.

La care aceia îşi găsiră îndată aşezarea potrivită, după felul cum obişnuiau să se aşeze sub ferestrele caselor din provincie. îl împinseră chiar în faţă pe contrabasist, căruia oricum nu-i strica dacă îi azvîrlea sau îi turna cineva ceva în cap pe fereastră. în spatele lui se aşezară apoi violonistul ciupit de vărsat şi violoncelistul. Pipacs îşi ridică gulerul vestonului de cavaler şi, înălţîndu-se în vîrful picioarelor încălţate în pantofi de lac, atacă pasional :

Se scaldă luna-n oceanul nopţii...

Domnul Gyuri, ca de obicei, stătea mai retras, sub streaşină, de parcă n-ar fi avut absolut nimic cu toată treaba asta. Numai hamalul pestan se purtă neobrăzat,

căci în clipa cînd auzi muzica, îşi azvîrli chipiul în aer. Eh. dar îndată simţi în. spinare bastonul domnului Gyuri.

— Să nu se distreze nimeni cînd eu plătesc taraful! rosti scurt boiernaşul, drept care hamalul înţelese cu cine are de-a face

3

DUPĂ TOATE SEMNELE, MOŞIERUL provincial fu mulţumit de cîntecul lui Pipacs Pista şi al tarafului său, pentru că se despărţi de Operă cu aceste cuvinte :

— N-ar strica să înveţe şi cei de-aici că şi noi ne pricepem un pic la muzică, doar n-au inventat ei oul de struţ ! Aşa zise domnul Gyuri întorcînd spatele clădirii mute, după ce nu se deschise nici o fereastră (deşi poate s-ar fi cuvenit să apară în balcon o cîntăreaţă în rochie lungă cu trenă, şi să fi mulţumit măcar cu evantaiul pentru serenadă. Dar ăştia din Pesta n-au să înveţe niciodată legile bunei^cuviinţe !).

— Şi^acum, condu-ne, măi Lucifer, la Academia Regală Maghiară, că nu cunoaştem oraşul. Vrem să-i aducem onorul cuvenit!

Hamalul pomi şi îi făcu să ocolească de trei-patru ori Opera, conducîndu-i mereu pe alte străduţe, pînă cînd în cele din urmă se stabili la intrarea din spate a Operei.

— Academia Regală Maghiară ! zise şi îşi ridică chipiul.

Domnul Gyuri studie încruntat clădirea.

— Asta-i deci vestita Academie, care aduce tot felul de regulamente de pe urma cărora se ceartă toată ţara ? Zău dacă s-ar crede ! Eh, Pista, trage-i ceva prima-ntîi!

Lui Pipacs nu trebuia să-i spui de două ori ce are de făcut. îşi acordă doar în surdină vioara, pentru ca domnii de acolo dinăuntru să nu audă pregătirile, aşa ceva ar fi stricat impresia. în timp ce-şi acorda vioara, îşi încreţi fruntea, de vreme ce se pregătea să-şi arate ştiinţa unor oameni de ştiinţă! în cele din urmă, îi veni în minte următorul cîntec :

Trec prin faţa sfintei biserici...

Cîntec evlavios, popesc. Nu pot avea ceva împotrivă preasfinţiile-lor domnii academicieni !

Cîntecul primi acordul vizibil al domnului Gyuri, dovadă că el însuşi bîzîi de cîteva ori, ca şi cum ar fi vrut să-i facă să înţeleagă pe cei aflaţi înăuntru că el e „respectivul " care comandă cîntecele „zise" în onoarea domnilor academicieni.

Dai- oricît s-ar fi străduit Pipacs să amestece sentimente pe măsură în cîntare, oricît îl lovea cu piciorul în gleznă pe contrabasist, domnul Gyuri zadarnic îşi slobozea glasul la acel pasaj, care suna :

Am avut şi eu idealuri, fericire şi speranţă...

că neagra clădire rămase tăcută, nici un savant nu-şi scoase pe geam capul ca de cucuvea, să le mulţumească pentru onoarea adusă.

Deşi călătorii noştri bătuseră drum lung pentru a aduce un omagiu Academiei!

— Altfel am fi stat, dacă le căutam pe nevestele academicienilor ! opină hamalul, care-şi avea şi el înţelepciunea lui.

— Odată am văzut şi eu la Palics o nevastă de academician. Avea părul tuns scurt şi iama dirija orchestra femeilor, că absolvise academia, zise domnul Gyuri căutînd prin tolba amintirilor sale academice.

Dar îşi reveni îndată, dîndu-şi seama că îşi povesteşte amintirile unui hamal de rînd, drept care o dădu îndată pe bădărănii.

— Iar acum, măi Lucifer, condu-ne la Bursa Regală Maghiară, să-mi exprim mulţumirile pentru grîul de opt forinţi, care-a picat tocmai la ţanc !

4

HAMALULUI NU-I TREBUI PREA MULT timp pentru a-i convinge că „Bursa Regală Maghiară^ e încă închisă, dar că pînă atunci îşi pot petrece vremea mai cu folos...

— De pildă ?

— De pildă, cunosc o cîrciumioară pe malul Dunării, care se deschide în zori, din pricina vaselor ce pornesc devreme pe Dunăre, răspunse hamalul, care, ca orice pierde-vară din Pesta, cunoştea bine ce are de făcut. Circiumă, nu Academie le trebuie unor călători ca ăştia !

Drept care, la porunca domnului Gyuri, viorile poposiră iar în cutiile lor, — zău e mai bine să ajungă sub un, acoperiş, decît să se tot fîţîie de colo-colo, ziceau membrii mai bătrîni ai tarafului, că orice „Nachtmusik“ ******** îşi are rostul cînd auzi o vorbă de mulţumire de la o fată frumoasă aplecată pe geam afară, şi nu o chiuitură scoasă de hamal cu chipiu roşu!

în circiumă poţi să-ţi arăţi mai bine dorul după puradeii lăsaţi acasă, iar circiuma asta de pe malul Dunării era cît se poate de potrivită pentru **aşa ceva.**

Veneau aici din cele mai diferite locuri oamenii care nu aveau chef să se culce nici în zori.

Găseai aici oameni cu faţa roşcovană, alungaţi potrivit dispoziţiilor date de autorităţi de prin localurile din Jozsefvaros sau din cartierul învecinat Ferencvâros. Aveau încă dulceaţa cîntecelor în gîtlej, izul mâncărurilor cu usturoi le stăruia încă în gură, iar în stomacurile lor setea potolită doar pe jumătate zgîrma ca un cotoi. Poate că ar fi plecat şi mai departe pe malul Dunării, pentru a linciori un vin dulce, atît de odihnitor în zori. (Pentru că adevăraţii beţivi simt gustul vinului abia după ce alţii s-au săturat de el.)

Intrau aici feluriţi oameni din toate părţile, din Buda sau din restaurantele cartierului Terezvâros, căci poliţaii aveau pretutindeni dispoziţii aspre ca la ora unu să fie golite toate localurile. Din pricina asta, mulţi dintre cei ce nu cunoşteau drumul spre malul Dunării tremurau la vederea arătătoarelor de ceas.

Dar hamalul nostru cunoştea drumul şi îi duse la vinărie pe boierul din Ţara de jos şi pe ţiganii lui.

— Aici puteţi petrece vremea şi pînă-n ziua judecăţii de apoi ! zise hamalul, pentru a da o importanţă deosebită descoperirii sale.

******** Serenadă (lb. germ.).

— Ba nu pînă atunci ! Eu vreau să aduc mulţumirile mele bursei regale 1 De asta ne aflăm la Pesta! Tot pentru asta, dacă vrei să faci un bine şi eşti prietenul virtuţii şi-al plăcintei cu brînză, vîră-ţi chipiul sub masă şi- petrece-ţi vremea cu noi pînă-mi voi putea rosti respectele mele la Bursa Regală Maghiară.

Aşa porunci domnul Gyuri, şi hamalul, înţelegînd situaţia, şe aşează la o masă şi îşi vîrî intr-o craitiţă cu varză aproape tot capul, care, de mult ce purtase chipiul, îi chelise la fel ca un cap de ofiţer. Fără' chipiu, hamalul arăta ca un om cu totul cumsecade.'

5

PE VREMEA ACEEA BURSA BUDApestană se afla în strada Măria Valeria, iar strada era îngrădită cu lanţuri la ambele intrări, pentru a nu pătrunde acolo nici un atelaj. Trebuiau s-o ia pe jos atît cei mai mari bancheri, cît şi funcţionarii, dintre care unii erau atît de săraci, încît purtau vechile pălării-filtz, de postav gros, şi pantofii cu elastic ai nevestelor, pentru a arăta cît de cît a domni. Bursa din strada Măria Valeria era loc de întâlnire al oamenilor săraci, cu bani puţini, harnici, ce trăiau din alergătură, expediente şi vînătoare de noroc, şi numai puţini se nimereau să poată imita, prin conţinutul pungii lor şi veşmintele ireproşabile, moda bursei din străinătate, de pildă a bursei din Frankfurt sau din Londra — oameni care acasă la ei şedeau lîngă scrinuri Wertheim burduşite, iar la bursă apăreau cu joben pe cap şi în vestoane negre ă la Franz Joseph. Singura avere a celor mai mulţi membri ai bursei era un mic bloc-notes, pe care-l ţineau în mină.

Ca orice oameni săraci, stîrneau o larmă asurzitoare în toată clădirea şi în faţa' ei, parcă vrând să atragă atenţia întregului oraş asupra lor. Din cînd în cînd, cei cu joben azvîrleau o vorbă-două printre cei fără pălărie, drept care aceştia începeau să strige din toţi bojocii. Şi îndată se găseau alţii, care preluau strigătele, oontinuîndu-le. Nu circula nici un ban, cum circulă la tîrguri, ci

numai cuvinte, ce zburau prin aer... „Şi, totuşi, aici se face cel mai mare tîrg din, ţară !“ cugeta domnul Gyuri, în timp ce stătea la pîndă în colţul străzii, pentru a observa pulsul acestui tîrg. Aici ajunsese opt forinţi preţul griului său, preţ la care nici nu visase. De pe urma acestor oameni cu feţe încinse, **ce** trudeau dînd din mîini şi din picioare, cu glasuri vuiiyie, cu frunţi asudate, devenise el om bogat, îneît nu mai ştia ce să facă cu atâţia bani.

— Da’ acu’ nu mai cruţa corzile, măi Pista! strigă domnul Gyuri, cînd, tenminînd de studiat mulţimea, trecu plin de avînt peste lanţul ce închidea strada şi răsări printre oamenii ce mişunau sub cupola de sticlă din clădirea bursei.

— Trăiască baronul Kochmeister Frigyes, iubitul nost-u preşedinte ! izbucni plin de entuziasm Gyuri, cînd începu a-l sărbători pe preşedintele bursei.

Săriră îndată şi ţiganii peste îngrăditura de lanţuri şi se aşternură zdravăn pe cîntat, pe viaţă şi pe moarte.

— Cine din domniile-voastre ştie să joace *Kolo ?* strigă răsucindu-se pe călcîie domnul Gyuri.

...Ce să nu ştie aceşti oameni de bursă din Budapesta, cînd aveau ocazia să vadă un boier din ăsta simpatic, despre faima căruia, vezi bine, aflaseră îndată de la atotştiutorul hamal?!... Ce să nu ştie — fie în afaceri, fie în domeniul dansului — aceşti domni în stare să facă orice ? !

Cît ai bate din palme, se desprinse din mulţime un domn gras şi cu mustăţi pomădate, greu de cel puţin o majă, şi plesni din palme de bubui tot aerul.

— Eh, iasă vedem cum e Kolo-ul ăla, că mă mai pricep şi eu la cîte ceva ! răspunse la provocarea domnului Gyuri, ca şi cum s-ar fi întors vremurile de altădată, cînd tot aici, în preajma Dunării, campionii căutau să se înfrunte. Bărbatul cel gras, dar altminteri vioi, ceru apăsat:

— Daţi-vă toţi îndărăt, că dacă m-apuc să joc Kolo, nu mă mai uit nici în dreapta, nici în stînga !

îşi puse mîinile în şolduri şi aşteptă aşa jocul.

Ţiganii domnului Gyuri ştiau deja ce au de făcut.

Muzica izbucni furtunos, cum nu poate izbucni decît dintr-un taraf din Ţara de jos.

Domnul Gyuri făcu două salturi la dreapta şi două la stînga. Dar în acelaşi timp făcu şi pestanul cîte patru paşi de dans.

Se văzu încă de la pornire că trupeşul „comisionar", ce nu mai putea fi numit tînăr, ştia mai bine dansul decît domnul Gyuri.

Aşa se desfăşură în mijlocul străzii Măria Valeria, la ceasul prânzului aceluia însorit, dansul pe care-l urmăriră pînă la sfîrşit membrii bursei, stând jur-împrejur.

Stătea acolo în mulţime şi bărbosul Deutsch Jozsef (unul dintre cei mai mari bancheri ai vremii) şi cînd se termină dansul, rosti astfel, în semn de mulţumire, adresîndu-se funcţionarului de bursă :

— Domnule Blau, ai salvat onoarea bursei ! Cere-mi ceva.

— Un mic comision, domnule Deutsch. Să pot cumpăra griul acestui domn la cursul de azi, răspunse dansatorul.

Domnul Deutsch îi făcu semn că e de acord.

— Poţi să mi-l cumperi *mie!*

Şi aceste cuvinte magice însemnau că în ziua aceea îi merse bine fiecăruia dintre eroii noştri.

Domnului Gyuri, care-şi vîndu griul.

Domnului Blau, care medie negustoria.

Şi domnului Deutsch, oare cumpără marfa.

Căci a existat şi o astfel de viaţă în Ungaria !

(1932)

SĂ-L CINSTIM RE OMUL SĂRAC, CĂCI FĂRĂ EL BOGĂŢIA N-AR VALORA NIMIC

o BUCATA DE VREME NU AVU ALT nume în afară de cel care i se potrivea : Omul Sărac !

Abia mai târziu se află că are şi alt nume.

1

Fireşte, ca în aproape toate cazurile ce aduc numai bătaie de cap, cel care-l culese pe Omul Sărac de pe stradă fu Szent Mihály. 11 culese din preajma bisericii, în acea piaţă mică, măturată, curată., unde într-o căsuţă strălucind de curăţenie locuia preotul paroh, dimpreună cu capelanii săi, cu stăpîna casei, cunoscută pentru inima ei bună., ducîndu-şi traiul vara în curtea cu trandafiri, iama în casa sa verde, troienită ca de Crăciun — lîngă frumoasa şi vechea biserică, pe care oamenii o ştiu a dăinui acolo de cel puţin două sute de ani, şi unde mergeau bătrînele la spovedanie, deşi singurul lor păcat era că au îmbătrînit, dar şi femeile tinere, care păcătuiau cel mult în gînd, căci într-adevăr nu se obişnuieşte a păcătui decît cel mult vineri, în această zi de post, cînd poftele rele îi vizitează pe oameni, iar dracul porneşte şchioplîc-şchioplîc prin lume şi umblă cu glas mieros prin jurul femeilor ce ţin post. Şi unde se spovedeau copiii, ale căror păcate mărunţele se transformau în norişori albi şi, îndrumaţi de paroh, o porneau

peste acoperişul frumoasei şi vechii biserici,: înălţîndu-se îndată pînă sus, în faţa celui mai înalt scaun al judecăţii cereşti. Pe o latură a bisericii stătea; Sfîntul Andrei cu crucea sa, pe cealaltă Sfîntul Florian, viteazul... Domnul paroh, preot de rang arătînd a şaptezeci de ani, devenit sfînt încă din viaţă, înveşmîntat în reverenda-i neagră, ornată cu fir roşu, definitiv împăcat cu înţeleaptă sa viaţă pămînteană, liniştită şi cu toate socotelile încheiate, şi interesat numai de cele ce se pot întîmpla în viaţa cealaltă^ îşi răsfoia cărţile în casa frumoasă, curată, în timp ce în dreptul porţii zdravăn ferecate Omul Sărac se îndrepta spre Szent Mihăly, care străbătea piaţa.

— Nu-l lasă pe om nici măcar să intre ! bombăni indignat Omul Sărac.

Şi, ce-i drept, Omul Sărac nu arăta cîtuşi de puţin ea o făptură pe care-o poţi pofti cu dragă inimă să intre. Calendarul anunţa sosirea iernii. Dar Omul Sărac nu avea nici bundă de orăşean, nici scurtă ţărănească, .nici măcar surtuc, în afară de un pieptar îngrozitor de zdrenţuit şi de un pantalon numai netice, care. îl ocroteau cît de cît de frigul iernii. Trebuie să recunoaştem însă că ghete avea. (Cine ştie de unde le-o fi obţinut! ?)

Dar pantalonul cu petice de diferite culori trăda că Omul Sărac avusese şi cunoştinţe feminine, pentru că unele petice vorbeau fără greş de provenienţa lor — petice din vechi năframe, care fireşte lipseau din năframele unor femei. (Cine ar putea şti ce-*au vrut acele femei de la Omul Sărac, de-au binevoit să-i peticească pantalonii cu bucăţi din veşmintele lor ? Desigur, or fi vrut să.-l ajute, cu speranţa că soarta i se va schimba în bine.) Poate că Omul Sărac va fi fost pomenit cândva şi în acele spovedenii făcute de femei la urechea domnului paroh, cel care nu vru să-i dea voie Omului Sărac să intre în casa sa curată.

La vederea acestei arătări pestriţe, ce semăna cu o sperietoare de păsări, Szent Mihâly se opri, căci păsările

de iarnă nu se tem de o biată sperietoare. **în viaţa** lor înăsprită de natură, sînt mult prea înveşmîn[taite în curaj, pentru a se teme de zdrenţele multicolore ale unei sperietori.

— Caut de lucru, boierule. O trebşoară cit de mică. Sînt străin pe-aici, nu cunosc nici pe unde-aş putea căuta, ,nici oamenii.

— Şi-apoi, de unde eşti ? îl întrebă Szent Mihăly, nevrînd deocamdată să-l ajute pe Omul Sărac decît cu o vorbă bună. Dar acela se lipi de vorbă — probabil că de mult nu-l mai întrebase nimeni de unde e. Răspunse aşadar cu belşug de cuvinte :

— Din Koka, domnule, clin Koka. Am venit de-acolo pe jos, că acolo nu găseşti nimic de lucru. Aş primi orice treabă, că omul aflat la ananghie se pricepe la toate. Pînă şi la căratul gunoiului, da' nici la gunoi nu mai au nevoie de om.

Nu se ştie de ce, dar lui Szent Mihăly îi făcu plăcere că un om din Koka, unde, cum se ştie, mai bine moare omul decît să se milogească, un om de-acolo bate drumurile ţării ducînd vestea că ar primi să care pînă şi gunoi (treabă de care, fie vorba între noi, era nevoie chiar acum, la vremea primului îngheţ, cînd gunoiul e tocmai bun de săltat în căruţă).

Szent Mihăly se gîndi ce se gîndi, — şi îşi aduse aminte de grajdul de cai din gospodăria sa, care stătea gol, de cînd murise domnul Sztăray şi nu se mai plimba nimeni cu trăsura. Din clădirea aceea aspră, de piatră, plănuise el mai de mult să facă un fel de casă de locuit. Ar putea-o împărţi în două odăi şi s-o închirieze unor oameni săraci, pentru că în ultima vreme cîştigurile sale scăzuseră foarte mult şi omul se ajută cum poate — îşi spuse Szent Mihăly, căci de cînd devenise perceptor, se gîndea realist într-o instituţie realistă. Omul îşi îngrijeşte ce are, căci nimeni altul nu-ţi oferă de-a gata nimic.

„Omul ăsta din Koka are ochi negri, cinstiţi, ca ai unui cîine", se linişti Szent Mihăly. Simţea şi Omul Sărac că se plămădeşte ceva în interesul său — vreo schimbare în soarta sa — că în sufletul celuilalt se

urnise ceva, un început, pentru a se întîmplă în sfîrşit şi cu el ceva.

— Ai făcut armata ? întrebă Szent Mihăly.

— N-am făcut, că a trebuit să-i ţin pe părinţii mei bătrâni. Apoi, vremea a trecut peste mine.

— Deşi, ai o statură numai bună pentru un husar zdravăn, răspunse Szent Mihăly, amintindu-şi de vechea iui carieră militară.

— N-am făcut armata, da', în schimb, a fost tata cătană. O dată l-au împuşcat prusacii, a doua oară l-au găurit în Bosnia. Rana asta l-a chinuit toată viaţa.

— Eh, hai să mergem ! zise Szent Mihăly şi porni spre casă, urmat la trei paşi de omul din Koka. Nu-şi scosese dopul din cap, ca un ţigan cerşetor. Nici ţinuta nu i se chird, ca şi cum ar fi aşteptat vreun dar din partea domnului ce înainta în faţa sa. Păşea doar la trei paşi în urma sa, ca un om ce caută de lucru, sau speră să i se dea ceva de lucru, vreo treabă pe care vrea s-o facă temeinic. Szent Mihăly simţea în spinare privirile cinstite ale omului din Koka.

2

— Am adus un om, care o să facă ordine în grajdul de cai, dragă mamă, aşa oum ne-am gîndit de atîtea ori, îi zise Szent Mihăly soacră-sii, cu care obişnuia să se consulte în treburile mai importante.

Văduva Sztâray (Rozsi) se uită din bucătărie la emul ce aştepta în curte. Ce-o fi văzut, ce nu, cu privirea ei rapidă, nu se poate explica. Să ne mulţumim aşadar a şti că văduva Sztăray era o femeie cu experienţă, care cunoştea la oameni.

— Trebuie clădit şi-un horn, îi spuse omului se stătea afară. Că grajdul n-are horn.

— Am să fac şi horn, răspunse din curte omul, care părea să nu se teamă nici dacă i s-ar fi cerut să clădească o turlă de biserică.!

— Ai să dormi în grajd ! continuă văduva.

— Nu vă faceţi griji, sînt obişnuit să dorm sub tufe.

— I-auzi ! Te pomeneşti că ai fost cîndva şi haiduc ? întrebă femeia.

— Nu m-aş ruşina dac-aş fi fost, că tare-i grea viaţa azi la noi în Koka! Da' tata mi-a zis că haiducia s-o lăsăm la urmă, da' şi-atamci cată să mergi sub spânzurătoare fluierînd.

— Mare lotru trebuie să fi fost tatăl dumitale !

— A fost şi lotru ! Da' pe mine m-a crescut în cinste. Mă bătea numai ce gîndeam să fac vreun rău !

Omul' din Koka era un bărbat de vreo patruzeci de ani, dar vorbea despre tatăl său de parcă bătrînul s-ar fi aflat în spatele său. Există oameni care nu pot uita educaţia părintească.

— Şi-apoi, cum să te strig, dacă vreau să-ţi spun ceva ? continuă întrebările văduva Sztăray.

— Spune-mi Istvăn, că la numele ăsta răspund mai lesne.

— Eh, Istvăn, nu bei un pahar de pălincă ?

— Sărumîna, nu mă am bine cu băutura. Mai degrabă v-aş cere un dărăb de pită.

Pare-se că văduva Sztăray aflase tot ce voia să afle despre Istvăn, căci în curînd îl conduse în celar, şi îi predă sculele şi uneltele aflate într-un colţ, cu care Istvăn îşi putea începe treaba în gospodărie. Sapă, lopată, tîrnăcop, ferăstrău, ciocan şi toate cele de trebuinţă, pe care domnul Sztăray le adunase vreme de cincizeci şi cinci de ani pentru clădit, renovat şi pentru alte cele. Căci o sculă bună e o componentă la fel de importantă la casa omului ca o slugă bună, un beci bun şi un pod bun. Cine nu priveşte viaţa decît în fugă, din camera de oaspeţi sau de la masa din crîşmă, n-are cum să ştie cîte şi mai cîte a făcut un om pînă la vîrsta de cincizeci şi cinci de ani, cînd în aparenţă n-a făcut toată viaţa nimic, ca răposatul domnul Sztăray, ci a stat doar să asculte cum trosneşte focul în sobă şi din cînd în cînd a plecat de acasă cu trăsura !

După ce a murit, bătrâna Sztăray putea să tot privească plîngînd ce ordine fusese cît trăise bătrînul domn, pretutindeni : în, pod, în beci, în şopron, în remiză, în căsuţa de baie, căreia îi zicea pavilion, şi unde vara domnul Sztăray făcea baie în cadă, după ce

atîrna la uşă un cearşaf.

— Ai grijă de toate, Istvân, că sîntem oameni cinstiţi şi la prima neregulă s-a terminat ou prietenia ! zise văduva Sztâray cînd îi predă lui Istvăn fiecare unealtă în parte.

— Văd că toporul a fost ascuţit nu de mult. Da' eu am să-l mai ascut o dată, răspunse Istvăn. Şi luă îndată uneltele în braţe, îndreptîndu-se spre vechiul grajd, care cu ferestrele-i năpădite de pînze de păianjen, cu acoperişul lăsat într-o parte, părea intr-adevăr o clădire destul de îmbătrînită, totuşi nu într-atît de veche, îneît să nu mai; poată» îmbătrîni mai mult.

3

Munca la grajd, înălţarea grinzilor, săparea terenului, rîcîirea pereţilor, pregătirea duşumelei noi de cărămidă, apoi aplicarea duşumelei de seînduri, înaintaseră iute sub mîna lui Istvăn.

— Ai fost cîndva zidar ? îl întrebă văduva Sztâray cînd aruncă o privire în grajd.

— N-am fost zidar, da' omul trebuie să ştie de toate, de vreme ce se naşte pe lumea asta, îi răspunse Istvăn.

Pe lîngă transformarea grajdului, îşi găsi timp să facă, şi ordine în beci şi în pod. Cînd nu avea altceva de făcut, tăia şi spărgea lemne, sau alegea din jirezile stivuite în fundul ogrăzii tulpinile mai groase de porumb sau de floarea-soarelui, cu care dregea gardul. Istvăn putea fi văzut lucrînd pînă se însera, iar dimineaţa, oricît de mult ar fi nins noaptea, găseau pîrtie în curte pînă la poartă.

Dar Szent Mihăly nu izbutea niciodată să i-o ia înainte la sculatul de dimineaţă, nici măcar în zilele din preajma Crăciunului, cînd începeau rotatele, slujbele religioase din zori.

Altminteri, Szent Mihăly nu era om bisericos, dar în., virtutea unor amintiri din copilărie, cînd anul se apropia, de sfîrşit, simţea nevoia să meargă la biserică, pentru a-şi şterge în rugăciuni toate păcatele de peste an... Iar

pentru asta găsea că cele mai potrivite sînt slujbele din zori, cînd tagma domnească nu tulbura cu privirile pioşenia, iar băncile erau ocupate de oameni săraci, fiecare cu necazurile sale.

în zori, biserica e proaspătă, ca şi drumul străbătut pe întuneric prin zăpada fragedă... Casele mai dorm, doar ici-colo se deschide cu teamă cîte o portiţă, pe care se strecoară afară o femeie (de obicei o femeie bătrînă), pentru a nu trezi pe cei rămaşi acasă. Cad fulgi mari de nea, deşi de regulă la ora aceea ninsoarea de noapte se opreşte, după ce a dat altă înfăţişare gardurilor, acoperişelor, copacilor şi pomilor. De pildă, dacă omul n-ar şti sigur că biserica parohială e înconjurată de plopii care abia-şi salvaseră în creştetele pleşuve cîteva frunze galbene, ca amintire din trecutul lor pletos, omul care merge la slujba din zori ar crede de departe că peste noapte au sosit de cine ştie unde nişte oşteni uriaşi, albi, care s-au înşirat în jurul bisericii... Sau, ţinînd seama de cele ştiute ziua, nu ne mai speriem, după ninsoarea îmbelşugată de peste noapte, de fantoma mare, înveşmântată în bundă albă., din faţa bisericii parohiale, şi care scoate sunete clipocitoare, numai pentru că ştim din cursul zilei că de fapt acolo se află cişmeaua de piatră. Şi nu ne speriem nici de lumina ce se apropie dintr-o străduţă laterală, cam la nivelul pămîntului. Nu e piticul din burta pămîntului, ci bătrînul Pâncely, care-şi leagă de gîtul cîinelui său lampa de buzunar, cînd porneşte la slujba din zori.

în orice caz, cînd mergem la slujba din zori, vedem o altă viaţă, mai frumoasă, mai liniştită, mai emoţionantă.

Pînă şi tusetele răsună altfel, nimeni nu are nici măcar o lacrimă de pălincă în gîtlej, nici usturoi, — căci mergem din visul abia sfîrşit, într-un alt vis — din senzaţiile plăcute, în alte senzaţii plăcute, căci omul ce îngenunchează la slujba din zori se simte mai altfel, mai curat decît ceilalţi oameni, care sar peste slujbă.

De asta mergea Szent Mihály în preajma Crăciunului la slujba din zori, sculîndu-se mai devreme decît soacră-sa şi decît sluga lui şi strecurîndu-se aproape pe ascuns din casă, încălţat cu cizmele de vînătoare.

Nu se ştie pentru ce, poate pentru senzaţiile plăcute,

însă în orice caz Szent Mihâly îşi merita micul dejun pe care-l găsea pe masă cînd se întorcea acasă — dar îşi merita şi privirea năucită a lui Istvăn, care dădea cu lopata prin curte.

— Credeam că mai dormiţi ! se bîlbîi Istvăn, ruşinat că există un om şi mai harnic decît el în casa asta.

— Eu sînt ofiţer, mă scol întotdeauna devreme, îi răspunse Szent Mihâly dînd din mină.

Istvăn. privi clătinînd din cap după stăpînul său, care intra în casă...

într-adevăr, Szent Mihâly îşi meritase păhărelul de palincă pe care-l dăduse pe gît după sosirea sa ; îşi meritase cîmatul rece pus deoparte ieri, pe care-l consumase cu pîine neagră; şi îşi meritase şi cele două-trei pahare de vinişor băute după cîmat, vin care-l aşteptase între geamuri, într-un chiup de pămînt.

Era o plăcere să mergi aşa la slujbă.

4

Numai cine ştie să citească în măruntaie ar putea spune de ce i s-a veştejit cheful lui Istvăn din ziua cînd gazda lui s-a sculat mai devreme decît el... Slugile trebuie lăsate în doaga virtuţilor lor, altfel îşi pierd cheful de a»-şi mai arăta aceste virtuţi.

Din acea zi, Istvăn începu să se scoale ceva mai tîrziu, ba şi în timpul zilei se mai oprea cînd şi cînd, cu privirile rătăcite în gol, de parcă l-ar fi măcinat un gînd.

Nu se lumină de bucurie nici cînd se apucă să pună bulumaci de sprijin sub acoperişul de papură al şopronului, cînd acesta începu să- se lase sub apăsarea stratului gros de zăpadă. Deşi altădată făcea o treabă ca asta cu ochii strălucind şi fluierînd cîntece păstoreşti... Nu tresări vesel cînd trebui să dezgroape de sub troiene uşa gropii în care ţineau zarzavaturile, după ce vîntul şi viforniţa de zăpadă adună într-o noapte un morman de-ai fi zis că vrea să ascundă pe veci morcovii şi guliile îngropate acolo în nisipul galben... Aduseră cu sania, •de la ţară, un butoi de vin şi butoiul trebuia rostogolit

în beci. Ţăranii se tot învîrteau fără rost în jurul butoiului, dar Istvân nu se răsti nici măcar o dată la ei, nu-i boscorodi pentru nepriceperea lor, ci apucă funia de lăsat butoiul în jos, şi lăsă atît de precis butoiul în beci, încît acela se rostogoli exact în locul ce-i fusese stabilit... Şi nu păru a se bucura cine ştie ce nici cînd văduva Sztâray îi porunci să aducă lemne din belşug în bucătărie, că nu vrea să iasă „în fiecare minut" afară după lemne, cînd altădată, pentru o treabă ,cu care putea intra în casă, Istvân se bucura nespus de mult, căci fiind el bărbat sănătos, nu-l lăsau rece farmecele celor două femei. De data asta însă cără ca mut lemnele mai groase şi mai subţiri.

Doar o dată păru a se mai lumina un pic, în ajunul Crăciunului (de cînd îl întrecuse Szent Mihăly la sculat). Iar asta s-a întîmplat cînd descoperi urme de sălbăticiuni în zăpada din grădină, dar şi în curte, în timp -ce mătura zăpada.

— Nu cunosc cum e prin părţile astea, da' s-ar putea ca iama foarte grea să-i fi alungat pe lupi din munţi la vale ! îl anunţă pe Szent Mihăly. '

— Nu te speria dumneata, numai bunicul meu a vă.-zut ultima oară lupi pe-aici ! Şi mai pe la Bobotează, cînd se întorcea de la un bal, care-a ţinut o săptămînă, îi răspunse Szent Mihăly.

— Eh, mie nu-mi plac urmele străine în jurul casei, zise Istvân îngindurat.

...Cu acestea, nu mai vorbi de treaba asta, decît în zorii unei alte zile, cînd ceva îl înhăţă pe Szent Mihăly de cizmă, după ,ce ieşise din casă, şi pornise prin zăpada proaspăt aşternută, pentru a merge la slujba din zori.

Şi că acel ceva îl strîngea infernal de cizmă şi de piciorul vîrît în cizmă, se manifestă prin faptul că, în zorii celei mai lungi nopţi din an (în 21 decembrie), Szent Mihăly se porni pe nişte înjurături îngrozitoare tocmai cînd trăgeau clopotele bisericii, înjurături cum nu-i mai ieşiseră pe gură de pe vremea cînd era husar. Trebuie să recunoaştem că înjura din toată inima, de se cutre- : mura casa.

Bineînţeles, la urletele lui Szent Mihăly, Istvăn, Omul

Sărac adunat de pe stradă, fu primul care se ivi alergînd din grajd, şi anume cu furcoiul în mînă (ca şi cum s-ar fi aşteptat la acea larmă).

— Ei drăcie, boierule, ai călcat în capcana pe care-am pregătit-o sub zăpadă pentru vulpi şi lupi! strigă Istvăn scărpinîndu-se în cap şi se apucă să demonteze capcana de fier, pentru a elibera din strînsoare piciorul stăpînu- lui său. (Noroc că era încălţat în cizmă).

— Naiba să te ia cu capcana dumitale de fier ! Puteai să-mi fi spus aseară !

Istvăn se căznea tăcut cu capcana, pe care o găsise undeva în pod. Abia cînd izbuti să elibereze piciorul stăpînului, rosti cu vorba lui smerită, de iobag :

— Da' de oe-ţi omori, boierule, sănătatea cu scu-Latul ăsta devreme, care nu-i pentru domni ?

Pe Szent Mihăly îl durea piciorul de vedea stele verzi, dar în loc să înjure, se abţinu cît putu.

— Păi, dumneata nu ştii că în preajma Crăciunului oamenii obişnuiesc să meargă la sfînta slujbă ?

— Eu îs reformat, boierule. Merg numai o dată pe an la slujbă, răspunse Istvăn.

Fireşte, în zorii aceia Szent Mihăly nu se mai duse la biserică. îi povesti soacrei despre nărozia făcută de Istvăn, despre „cutezanţa" şi religia aceluia.

Femeie înţeleaptă fiind, văduva Sztâray (Rozsi) oftă o dată, apoi răspunse aşa :

— Dacă n-ar fi un om atît de cinstit, eu aş fi prima oare l-as azvîrli pe poartă afară, de şi-ar frînge gîtul! Dar e o vorbă din bătrîni, care zice să-l preţuieşti şi respecţi pe omul sărac, că fără el bogăţia n-ar valora nimic.

Szent Mihăly primi micul dejun mai devreme ca-n alte zile. Căpătă piftie (partea cea mai bună, cu urechi şi coadă), şi Obişnuitul păhărel de pălincă, iar la sfîrşit vinul de rigoare.

— Nici măcar astea nu le-am meritat! zise trist Szent Mihăly.

(1933)

KRODY GYULA
(1878-1933)

SCRIITOR FECUND, POET DAR IN primul rină prozator, cu o operă vastă, comparabilă ca întindere şi profunzime cu acelea ale lui Jokai Mor şi Brody Sandor, Krudy a dat literaturii maghiare pagini de proză extrem de originale, atît prin conţinutul cit şi prin scriitura şi stilul lor.

Născut la Nyiregyhăza (fiu al unor nobili scăpătaţi), Krudy s-a dedicat de foarte tinăr literaturii şi gazetăriei. După ce a lucrat, in calitate de corespondent de presă în provincie, s-a stabilit la Budapesta, unde a devenit colaborator al revistei „Fovârosi Lapok" („Foile Capitalei"). In 1896, cînd avea optsprezece ani, îi apare primul volum de scrieri in proză, Szoktetâs a kaszămyâbol (Dezertat din cazarmă), *apoi unul după altul:* Ures a feszek es egyeb tortenetek (Cuib gol şi alte povestiri, *1897),* Ifjusag (Tinereţe, *1899),* A vig ember bus mesei (Poveştile triste ale unui om vesel, *1900),* Kun Lăszlâ es egyeb tortenetek (Kun Laszlo şi alte povestiri, *1902),* Pogâny magyarok es egyeb elbeszelesek (Unguri păgîni şi alte povestiri, *1903),* Az ălmok hose (Eroul viselor, *1906),* A podolini kisertet (Fantoma din Podolin, *1906),* Pajkos Gaalek (Familia Pajkos Gaăl, *1906),* Andrăscsik ordksege (Moştenirea lui Andrăscsik, *1909),* A buvos erszeny (Punga vrăjită, *1909),* Ny'ri csend (Liniştea mestecenilor, *1909),* Het szilvafa (Nobilii, *1910),* Francia kas- tely (Castelul franţuzesc, *1912),* Sindbăd utazasai (Călătoriile lui Sindbad, *1912), ş.a.*

Fără a se remarca în mod deosebit prin construcţie, deşi ireproşabile, nuvelele şi romanele lui Krudy se disting în primul rînd prin atmosfera şi stilul lor dens, unic în literatura maghiară. Succesul neobişnuit de care a avut parte scrierea A vbros postakocsi (Poştalionul roşu), *apărut în 1913, i-a adus şi consacrarea. In acelaşi an Teatrul Maghiar i-a reprezentat piesa* Zoltânka (Micul Zoltăn). *începînd din acest an a publicat şi mai intens, astfel că pînă la sfîrşitul vieţii i-au apărut cîteva duzini de volume, toate bucurîndu-se de aprecieri favorabile din partea publicului cititor şi a criticii de specialitate. Majoritatea scrierilor sale prezintă o lume aparent stranie, cu tipuri de nobili declasaţi, robi ai unor*

deprinderi anacronice, ai băuturii şi jocurilor de noroc, ducînd o viaţă golită de sensuri, uneori aflată undeva la limita dintre temporal şi atemporal, dintre vis şi realitate (în acest sens se înrudeşte cu Giraudoux şi Virginia Woolf), şi mai puţin lumea burgheziei, surprinsă cu ironie în aspectele ei cele mai jalnice sau hilare. Dintre numeroasele volume de maturitate ale scriitorului, amintim : Az utolso vorossapkăs (Ultimul om cu bonetă roşie, *1913),* De Ronch kapitâny csodâlatos kalandjai (Nemaipomenitele aventuri ale căpitanului De Ronch, *1913),* Elso szerelem (Prima dragoste, *1914),* Szindbad feltăma- dasa (învierea lui Sind'bad, *1916),* Peşti album (Album budapestan, *1919),* A betyăr ălma (Visul haiducului, *1920,)* Magyar tiîkor (Oglindă maghiară, *1922),* Mohacs *(1926),* Boldogult urfikoromban (La fericita-mi vîrstă de domnişor, *1930), Az* elet alom (Visul vieţii, *1932), ş.a., cuprin- zînd cîteva piese de rezistenţă a nuvelisticii ungare.*

A murit la Budapesta, în plină glorie literară.

Cuprins

REGELE UFF 5

PATRU SUTE DE COROANE II

AMADfi, UN JUCĂTOR LIPSIT DE NOROC 16

CASA DE NEBUNI . 28

LUNA PLINA . . . 39

STRADA TRISTEŢII . 44

RATEŞUL „MOMEALA" 49

CAZINOUL NOBILILOR .... .65

DUMNEZEU CU VOI, FERICIŢILOR VENDELINI ! 67
HANGIŢA, SAU OASPEŢII VRĂJIŢI 86
ULTIMA ŢIGARA LA „CALUL BALAN" . . 108
GAZETARUL ŞI MOARTEA . . 130
STRADA PROFETULUI 161
SPIŢERIŢA ... 167
NEGUSTORIE DE VINURI 174
BOALA UNGUREASCA . 179
CUM TREBUIE SA CĂLĂTOREŞTI . 185
MUZICA DIN TURN . .....19®
ILONKAY 203
VALEA ACROBAŢILOR 221
FUGA PRINŢESELOR . . 22»
FALSUL ANDRASSY GYULA 234
DOMNUL CARE S-A TRANSFORMAT 1N CAL . . 242
TRIBUNALUL DE ONOARE . . . .24»
DOMNUL CARE A ÎNFLORIT CA VIŢA . 25»
DOMNUL CARE VEDEA CERUL
CA PE-UN CONTRABAS 2fi»
SA-L CINSTIM PE OMUL SARAC, CĂCI FARA EL
BOGĂŢIA N-AR VALORA NIMIC 280
KRUDY GYULA 290

Din aceeaşi literatură

Au apărut:

Mesterhâzy Lajos
CÎINELE CU PATRU PICIOARE

Kaffka Margit
CULORI ŞI ANI

Hernâdy Gyula
FORTĂREAŢA

Szabo Lorincz
ANUL 26

Rubin Szilârd
PETRECERE ÎN BÎRLOGUL LUPILOR

ijrkeny Istvân
NUVELE-MINUT. EXPOZIŢIA DE TRANDAFIRI

Moldova Gyorgy
PAVILIONUL SINGURATIC

Bihari Klăra
DINCOLO DE SFÎRŞIT

Jokai Mor
EPPUR ŞI MUOVE

Szabo Dezsd
LEGENDA FUNIEI

Munkâcsi Miklos
SFIDAREA

Szabo Magda
PILAT

Nemeth Lâszlo
ÎNDURARE

Va apărea :

Kostolănyi Dezsd
EŞTI KORNEL

Bun de tipar : 25 I 1987
Coli de tipar : 18,5

Tiparul executat sub cd. nr. 353 la
întreprinderea Poligrafică IAŞI str. 7
Noiembrie nr. 49 REPUBLICA

SOCIALISTA ROMÂNIA